

ৰাতিৰ ৰামধেনু

মালিক হাফিজুৰ ৰহমান

পূৰ্বাঞ্চল প্ৰকাশ

গোপীনাথ বৰদলৈ পথঃ আশুকাৰী

গুৱাহাটী-৭৮১০০১

**RATIR RAMDHENU: A novel written by Meliq
Hafizur Rahman and Published by Purbanchal Prakash,
G. N. Bordoloi Road, Ambari, Guwahati-781001. Rupees
Twenty five Only.**

প্রকাশক : পূৰ্বাঞ্চল প্রকাশ, গোপীনাথ বৰদলৈ পথ, আমবাৰী গুৱাহাটী-১ ॥

॥ ছপা : শ্রীলক্ষ্মী প্রেছ, ৩৬ ডি, বেথুন বো, কলিকাতা-৬ ॥

বচনাকাল : বহাগৰ পৰা আহিন ১৯৮৮ ইং

॥ প্রথম প্রকাশ : অক্টোবৰ ১৯৯০ ॥

॥ মূল্য : ২৫.০০ (পঁচিশ) টকা ॥

অৱতৰনিকা

‘বাতিৰ বামধেহু’ উপক্ৰান্তখনত অসমৰ গোৱালপাৰা আৰু কৰিমগঞ্জ জিলাত ইংৰাজ চৰকাৰ আমোলত প্ৰচলিত জমিদাৰী প্ৰথা, জমিদাৰী আমোলৰ সমাজৰ ৰীতি-নীতি, জমিদাৰসকলৰ জীৱনধাৰা, চৰিত্ৰ, শাসন-প্ৰণালী, প্ৰজা, ৰায়ত আৰু সেই সময়ৰ সমাজৰ ছবি দাঙি ধাৰবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে। বাতিৰ বামধেহুৰ চৰিত্ৰসমূহ বাস্তৱ ঘটনা আৰু সময়ৰ লগত মিলাই লিখা হৈছে আৰু কিছুমান চৰিত্ৰ কাল্পনিক। কাৰোবাৰ ব্যক্তিগত জীৱনৰ লগত যদি চৰিত্ৰসমূহৰ মিল আছে তাৰ বাবে ক্ষমা প্ৰাৰ্থনা বিচৰা হ’ল।

কিতাপখন লিখাৰ সময়ত সহায় লোৱা বিভিন্ন টোকা, কিতাপসমূহৰ তালিকা এখন শেষৰ ফালে দিয়া হ’ল।

মালিক হাফিজুৰ ৰহমান

উচৰ্গা

ডিব্ৰুগড় বিশ্ববিদ্যালয়ৰ উপাচাৰ্য, বিশিষ্ট শিক্ষাবিদ মাননীয় শ্ৰীযুত কমলেশ্বৰ
বৰাদেৱৰ স্বয়ংতা আৰু মৰম চেনেহৰ ধাৰ পৰিশোধ কৰিব নোৱাৰি মোৰ
“ৰাতিৰ ৰামধেনু” উপস্থাপন তেওঁৰ নামত উচৰ্গা কৰিলো।

মাজিক হাকিমুৰ বহুমান

এক

বতাহজাক বলিছিল।

বতাহজাক পাতল, মৃদু আৰু ভাল লগা আছিল। গা-মন জুৰ পৰি বোৱা বতাহ।

সেউজীয়া ধাননিৰ ধানৰ পাতবোৰ কঁপিছিল। আহিন মাহৰ শান্ত, মৃদু নিৰ্মল আবেলি। মঘৰ গতিৰে গাওঁৰ পিছত গাওঁ, পথাৰৰ পিছত সেউজীয়া পথাৰ, সোণালী পথাৰ, খাল-বিল; সৰু-বৰ টিলা থকা ওখোৰা-মোখৰা পথাৰ, নৈৰ পাৰে পাৰে, জান-জুৰি অতিক্ৰম কৰি সৰু-ডাঙৰ পাহাৰ, বাঁহবাৰী, নাৰিকলবাৰী, তামোলবাৰী আদি পাৰ হৈ বাছখন এজোপা আইত গছৰ তলত বৈ দিলে। গাওঁৰ চাৰিআলি বাছ ঠপেজ। গধূলি হওঁ হওঁ; বেলে পৰি আহিছিল বাঙলী হৈ পশ্চিম আকাশৰ দিগন্তত। কিছু গাঁৱলীয়া মানুহৰ জুম, কিছু মানুহৰ ব্যস্ততা অহা-যোৱা। ওপৰত চিনাকি নীলা আকাশ, আকাশ-খনত কিছু উৰণীয়া বগা মেঘৰ চপৰা। মানুহৰ কোলাহল নাই তেওঁৰ ঠাইখিনি ভাল লাগিল, চিনাকি চিনাকি লাগিল, ভাল লাগিল কেঁচা ঘাঁহ-বন, মাটিৰ গন্ধ, গাঁৱলীয়া মাটি-পথাৰৰ গন্ধ। তগৰ, কৰবী ফুলৰ গন্ধ, নাহৰ শেৱালীৰ সুবাস।

‘বাছ আৰু নেযায়’। বাছৰ কণ্ঠাভেৰে চিঞৰিলে। ইতিমধ্যে বাছৰ পৰা প্ৰায়বোৰ ৰাজী নামি গৈছিল। আৰু কোনেও কাকো নেমাতি কেনিবাৰি গ’ল—নিজৰ নিজৰ গন্তব্য স্থানলৈ গ’ল।

‘গাওঁৰ নাম নাহৰণী’। নিজকে নিজে কৈ হাতত চুটকেছটো লৈ বাছৰ পৰা নামি দিলে। “আহ আই আহ” কৈ এজন পকাছৰ ডেওনা পাৰ হোৱা মানুহ চুটকেছটো নিজৰ হাতত ললে আৰু খোজ দি পুনৰ ক’লে:

“দিনৰ ছুটা বজাৰ পৰাই আহিবা বুলি বৈ অপেক্ষা কৰি আছে”, এজিয়া

এন্ধাৰ হলেই। যই নাহিবা বুলিয়ে তাৰিছিলে।। ব'লা লোনকালে—“মাহুহজন
 মাত্তত কিছু আনন্দ মিহলি অভিবোধৰ স্বৰ নিহিত হৈ আছিল যদিও মাহুহজন
 প্ৰলয় আৰু উল্লাসত। নিজৰ ডাঙৰ ছোৱালীৰ দৰে এনিমাক পাই ফজিৰ
 মাঠৰ বহু বছৰৰ মূৰত আনন্দ মিহলি মিচিকি হাঁহি মাৰিলে। আগে আগে
 ফজিৰ মাঠৰ হাতত চুটকেছটো লৈ খোজ দিলে আৰু পিছে পিছে এনিমা,
 নাহৰণী গাওঁত খোজ কাঢ়ি ঘোৱাৰ বাহিৰে অন্ত ব্যৱস্থা নাই। ছখন গাওঁ,
 কেইবাখনো পথাৰ, গাওঁৰ আলিবাট পাৰ হৈ ফজিৰ মাঠৰ ঘৰ পাওঁতে
 গাওঁৰ ঘৰে ঘৰে চাকি বস্তি জলিছিল, চাৰিওফালৰ পৰা বাতিৰ এন্ধাৰ নামি
 আহিছিল। ওবে দিনটো চহৰৰ পৰা নাহৰণী গাওঁলৈ বাছেৰে যাওঁতে এনিমাৰ
 ভাসৰ লাগিছিল; এনিমাৰ বাবে বাট চাই বৈ থাক ফজিৰ মাঠৰো ভাগৰ
 লাগিছিল। বাতি আৰু বেছি কথা-বতৰা নহৈ মাঠৰে এনিমাক ক'লে: “বহুত
 মূৰৰ পৰা আহিছ নহয় আই, শুই থাক—কাইলৈ কথা পাতিম।” বাতি
 ভাত খোৱাৰ পিছত ঘৰৰ অন্ত মাহুহৰ লগত দুই এবাৰ কথা হৈ, চিনাকি
 হৈছিল।

বাতি বেছি হৈছিল—পৃথিৱীৰ চাৰিওফালে আৰু নাহৰণী গাওঁত কেৱল
 ফুটফুট এন্ধাৰ। কৰ্মব্যস্ত মাহুহবোৰ লালকাল দি শুই পৰিছিল। কতো
 লাৰ-স্বৰ নাই, চহৰৰ হাই-উকমি, ব্যস্ততা কোলাহল নাই, কেৱল নিবৰতা ভৰা
 শান্ত বাতি আৰু শান্ত নিবৰতা ভৰা, প্ৰাণময়তা ভৰা বাতিৰ মধুৰতা।

নাহৰণী গাওঁখনৰ নাম কোনে দিছিল জনা নেযায়। অসমৰ ভিতৰত
 পুৰণি আৰু গছ-গছনিৰে ভৰা, ডামোল-শাণৰ বাৰী, খেতি-পথাৰেৰে ভৰা
 গাওঁ। মাহুহবোৰৰ বেছি ভাগেই খেতিয়ক। হাল কোৰ মাৰি কান্ধিক পৰিভ্ৰম
 কৰি থোৱা মাহুহ। মধ্যবিত্ত আৰু পেটে-ভাতে থোৱা পৰিভ্ৰমী খেতিয়ক
 মাহুহ। দুই এজনে চহৰত পুলিচ, কেৰাণী, মহৰী, পিয়নৰ চাকৰি কৰে, চহৰত
 থাকে।

গাওঁৰ নিচেই কাষেদি বৈ গৈছে বাঘমৰা নৈখন। ভূটানৰ সৰু-ডাঙৰ
 পাহাৰ বগাই বৈ আহিছে আৰু লগত বৈ আহিছে সৰু-ডাঙৰ
 শিল-বালি। নিৰ্ভল আৰু পৰিষ্কাৰ পানী। নাহৰণী গাওঁৰ মাহুহৰ
 জীৱন কাহিনী—সুখ-দুখৰ লগৰী এই বাঘমৰা নৈখন। খালিকালত
 মাজে মাজে পানী থাকে আৰু বেছিভাগেই শুকাই যায়—বালি ওলাই

পৰে। বাৰিবা নৈখন জীৱন্ত হৈ পৰে, খৰমোতা পানীৰ সোঁত কেনেকোটকাখে
বৈ আছে।

গাওঁখনত বাস কৰা মানুহে প্ৰায় একশ পকাছ ঘৰ। কেইঘৰ হিন্দু, কেইঘৰ
মুছলমান কোনেও সঠিক হিচাপ বখা নাই যদিও বহুতৰ মতে গাওঁৰ উত্তৰকালৰ
পকাছ ঘৰ মুছলমান, দক্ষিণৰ একশ ঘৰ হিন্দু। মুছলমান কেইঘৰৰ বাবে স্কীয়াটকৈ
গাওঁৰ নাম বখা হোৱা নাই। সকলোৰে গাওঁ নাহৰণী, হিন্দু, মুছলমান
সকলোৰে। অসম দেশৰ গাওঁ হিন্দু-মুছলমানৰ ভেদাভেদ নোহোৱাকৈ যুগ যুগ
ধৰি বাস কৰি আহিছে আৰু আছে। মাত-কথা, ভাষা চলন-সুৰণ, শিকল-
উৰণ একে। হিন্দু কোন মুছলমান কোন ধৰিব নোৱাৰি—চিনিব নোৱাৰি।
গাওঁৰ এমূৰে মহজিদ ঘৰটো মুছলমানৰ উপনাৰ আৰু প্ৰাৰ্থনাৰ ঘৰ, আজাৰ
ঘৰ। আনমূৰে পুৰণি আহঁত গছৰ তলত নামঘৰ আৰু ওচৰতে ৰান্ধিৰ
অৱস্থিত।

এনিমাই নাহৰণী গাওঁৰ ভিতৰ-বাহিৰ, সৰু-ডাঙৰ খেৰু জুপুৰি ঘৰবোৰ,
অঙ্গনাথদেৱৰ মন্দিৰ, বুঢ়ীৰ খান, বুঢ়া মহজিদ চালে। মহজিদত হোৱা
ৰাতিপুৱাৰ মোকাৱত মৌলবীয়ে সৰু সৰু ল'ৰা-ছোৱালীক আৰবী ভাষা আৰু
ইছলাম ধৰ্মৰ লাগতীয়াল কথাখিনি শিকোৱা, নামাজ কেনেকৈ পঢ়িব লাগে,
দোৱা কৰিব লাগে দেখিলে।

সপ্তাহত দুইদিন বজাৰ বহে, হাট বহে। বাহবাৰীৰ বজাৰ। গাঁৱলীয়া
হাট-বজাৰ। তেল, নিমখ, কাপোৰ-কানি, দৈ-গাখীৰ, পাণ-তামোল আৰু অন্ত
দৈনন্দিন, লাগতীয়াল বস্তু এই হাটৰপৰাই গাওঁৰ মানুহে কিনে পুনৰ
হাট নবহালৈকে।

ইতিমধ্যে গাওঁৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ, তাৰ পিছত ইখন গাওঁৰ পৰা লিখন
গাওঁলৈ আৰু গাওঁৰ মানুহবোৰৰ সকলোৰে জনাজনি হৈ গ'ল। গাওঁৰ বুঢ়া-বুঢ়ী,
ডেকা-গাভৰু, ছাত্ৰ-ছাত্ৰী জুম পাতি আহি ফজিৰ মাটৰৰ ঘৰত এনিমাক চাবলৈ
আছিল। কোনোবাই ক'লে, ছোৱালীজনী দেখনীয়াৰ ঠৌগ, ধুনীয়া—ৰাষ্ট্ৰৰ
দৰে ধুনীয়া। মমতাজৰ দৰে ধুনীয়া। এনিমাই মাজ মানুহবোৰৰ ফালে
চাই মিচিকি হাঁহি মাৰি মানুহবোৰক আদৰিলে—শলাগিলে। নতুন ঠাইত
নতুন জীৱন আৰম্ভ কৰিবলৈ এনিমাই 'নাহৰণী' গাওঁখন বেয়া নেপালে।
বাৰীনচিঠীয়া, কম কথা কোৱা চিন্তাৰিত—ভাবুক আৰু স্তম্ভৰী, শিক্ষিতা অথচ

চকলা এনিয়া গাওঁলৈ আহিছিল, গাওঁৰ হোজা সবল মানুহক সেৱা কৰা, ছখীয়া ল'ৰা-ছোৱালীক শিক্ষা দিয়া, একাৰৰ পৰা পোহৰলৈ নিয়া—পোহৰ আৰু জ্ঞানৰ বাটলৈ আগবঢ়াই নিব পাৰিব বুলি এনিয়া দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ হ'ল—প্ৰতিজ্ঞাতিবদ্ধ হ'ল।

দুই

গাওঁৰ নাম নাহৰণী, সেয়ে সকলোৰে ইচ্ছা স্কুলখনৰ নাম নাহৰণী ৰাখিব লাগে। বাইজৰ ইচ্ছামতে, বিচৰামতে স্কুলখনৰ নাম 'নাহৰণী হাইস্কুল' ৰখা হ'ল। বাইজৰ দান-বৰঙনিৰে আৰম্ভ কৰা ভেজাৰ স্কুল। গাওঁৰ ছখীয়া খেতিয়কৰ ছখীয়া ল'ৰা-ছোৱালীৰ হাইস্কুল। ঘৰত বোৱা চুৰীয়া, গামোছা, মেখেলা চাদৰ পিন্ধি স্কুলত অহা ল'ৰা-ছোৱালীৰ স্কুল। পিতৃ-মাতৃৰ লগত লমানে খেতি কৰাত সমানে সহায় কৰি পঢ়িবলৈ অহা ল'ৰা-ছোৱালীৰ স্কুল। বাৰীৰ বাঁহ, ভামোল পাণ, খেতিৰ ধান, চাউল বেচি স্কুলৰ কিচৰ টকা দিয়া ল'ৰা-ছোৱালীৰ স্কুল।

ফজিৰ মাটৰৰ আগ চোতালত কেঁচা-মিঠা আমগছ জোপাৰ তলত মানুহ-বোৰ বহিছিল। পহিলা আঘোণৰ কেঁচা, কুঁৱলী মিহলি ব'দজাক চৌদিশে বিয়পি পৰিছিল। ব'দজাক মূছ আৰু ভাল লগা আছিল। পাতলকৈ বৈ অহা বতাহজাকৰ লগত জহা, বৰা, বেতগুটি, ফুলপাখৰি, গো-পখী, মাইকুটী, জাহিঙা কোমল কপহী, বাটেম্বৰী, পটেম্বৰী, বিৰৈ, চকোৱা কোমল, সুৰাগমণি, প্ৰসাদভোগ, বছী, শিয়ালকাটি, কছাৰীশালী, হালধৰণ ঔকালশালী ধানৰ গন্ধ সকলোৰে নাকত লাগিছিল। সকলোৰে ভাল লাগিছিল পকা ধানৰ গন্ধ। মলা ধ'পাতৰ হোকা এজনৰ পিছত আনজনে তৃপ্তিৰে টানিছিল। হৰেণ, মধু, বেং, ঘোং, নিজাম, মতি, আখুল আৰু গাওঁৰ অন্ত মুখীয়া মানুহখিনিহে কথাটো উলিয়ালে আৰু ঠিক কৰিলে। হৰেণেই বাইজৰ আগত ক'লে : "স্কুলৰ শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী নিয়োগ কৰাৰ দায়িত্ব ফজিৰ মাটৰৰ—আমাৰ নহয়, মাটেৰেই জানে মাটৰৰ কথা, শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীৰ কথা।" সকলো বাইজে হৰেণৰ কথাত সমৰ্থন জনালে আৰু প্ৰায় একেলগে চিঞৰি কৈ উঠিল "হয় আমাৰো একে মত—ইচ্ছা।"

বাইজৰ আশীৰ্বাদ, কঁজৰ মাঠৰৰ দোৰা আৰু মৰম-চেনেহ, শিৰত লৈ এনিমাই কুলত যোগদান কৰিলে। অজানা এক আনন্দত ভাল লাগিল এনিমাই। গাওঁৰ হোজা-সবল খেতিয়কৰ ল'ৰা-ছোৱালীবিলাকক নিজৰ সৰ্ব্বাৰ দি, ত্যাগ কৰি হলেও সিহঁতক মাছুহ কৰাৰ, পচোৱাৰ, শোহৰৰ বাট দেখুৱাব দায়িত্ব ললে আৰু বাইজক প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে। আৰু, কুলত বোৱাৰ আগত এদিন মহজিদত খিচেৰীৰ চিয়ি দিলে—নামঘৰত সেৱা জনালে চাকি জ্বলালে।

চ'তৰ শেষ। বহাগ আৰম্ভ হৈছে। কেইদিনমান আগতে পহিলা বহাগৰ ডাঙৰ বৰষুণজাক পৰিছিল। শুকান বালিময় পৃথিবী জীৱন্ত হৈ পৰিছিল—কেঁচা ঘাঁহবন গজি উঠিছিল, গছ বিবিধত সেউজীয়া কুঁহিপাত ওলাইছিল, তগৰ, নাহৰ, খাৰকাৰ্জাই ফুলৰ গন্ধ, চ'ৰা ঘৰ, ডামোল গছত ঘৰ-চিৰিকাৰ বাহ। পথাৰত গৰু হেঁচলনি, নৈ নিজৰাত ন-পানীৰ কল কল সোঁত, নীলা আকাশৰ বহু ওপৰত সখিয়তীৰ বিনন্দীয়া গীতৰ লহৰ, গছে বনে কুলি-কেতেকাৰ অময়া গীতে সকলোৰে জীৱন ভাল লগা কৰি তুলিছে—প্ৰাণময়তা কৰি তুলছে। পেপা, গগনা, টকা, ঢোল বাঁহী লৈ ডেকা-গাতকহঁতৰ বিহু মৰা, হুচৰী গোৱা, পথাৰ, গছৰ ডল, নৈৰ পাৰ, বিল পাৰলৈ ওলাই যোৱন জীৱনৰ গীত গোৱাই গাঁৱলীয়া ডেকা-গাতকহঁতৰ জীৱনত পূৰ্ণতা আনে—আনন্দ, উল্লাস আৰু ভালপোৱা আনে, জীয়াই থাকিবলৈ প্ৰেৰণা দিয়ে।

এনিমা কঁজৰ মাঠৰৰ আগ চোতালত বহি, থিয় হৈ বিহুৰ হুচৰী গোৱা শুনিলে, অকৃত্ৰিম এই হুচৰী গীতবোৰেই গাঁৱলীয়া জীৱনৰ আৰু জনজীৱনৰ প্ৰাণ। এনিমাই বৰ ভাল পালে, আনন্দিত হ'ল।

সময় পাৰ হ'ল।

বহাগ পাৰ হ'ল।

আৰু কিছু সময় পাৰ হ'ল।

কাতি মাহৰ মাজভাগ। ব'দজাক পাতল আৰু মুহু আছিল, বতাহজাক নিৰবে বৈ আহিছিল। মাছুহৰোৰৰ কাম-বন বেছি নাছিল। খেতি চপাবলৈ আৰু কিছুদিন বাকী—ধান পকা নাই। কাতি মাহৰ মিঠা মিঠা কোমল। ব'দত গাওঁৰ পিছত গাওঁ—পথাৰৰ পিছত পথাৰ, ধাননি পথাৰ, গৰাবাট, বাহৰ ডল, ডামোলৰ বাৰী, নাৰিকল বাৰী পাৰ হৈ, খোজকাটি গৈ আৰু জান-জুৰি বিলত,

পুখুৰীত জাল জাকৈ লৈ মাছ মৰা মাহুহৰ জুম, ব্যস্ততা চাই চাই এনিমাক জালও লাগিছিল আৰু ঔদাহে বৈদাহে ঘূৰি ভাগৰও লাগিছিল। চহৰক ব্যস্ততাৰ মাজত ডাঙৰ হোৱা, এনিমাৰ গাওঁৰ নিৰিবিলি আৰু শাস্ত পৰিবেশ বৰ লাগে, ভাল পায়।

“মাটবগী দেখোন” কাতিৰাম গাওঁবুঢ়াৰ মৰমলনা চিনাকি মাত।

“এমেয়ে ওলাই আহিলো আপোনালোকৰ কালে আপোনালোকৰ খবৰ লবলৈ” বিনয় আৰু সৰু মিঠা হাঁহি এটা মাৰি এনিমাই ক’লে। “গাওঁৰ মাহুহৰ ঘৰত কি চাবা—বহা, বহা, চাহ জলপান পাই যাবা” কাতিৰাম গাওঁ-বুঢ়াই ক’লে আৰু মূঢ়া এটাত এনিমাক আগ চোতালৰ শেৰালী জোপাৰ তলত বহিবলৈ দিলে। অ’ত-ত’ত গাঁৱে গাঁৱে ঘূৰি ফুৰি এনিমাৰ ভোক লাগিছিল আৰু একাধ চাহ খোৱাৰ বৰ প্ৰয়োজন আছিল। কাতিৰামৰ ঘৰত বহাৰ লগে লগে মাহুহৰ ভিৰ হ’ল—নাহৰণী হাইস্কুলৰ মাটবগীক চাবলৈ বুঢ়া-বুঢ়ী, ডেকা গাভৰু, জীয়ৰী-বোৱাৰী সকলোৰে আহিল। সকলোৰে মুখত এমোকোবা হাঁহি, আৰু সকলোৰে কিছু আনন্দিত।

ডাৰ নাৰিকলৰ পানী, পিঠা, কণী এনিমাৰ বৰ ভাল লাগিল। চকুলা, স্তম্ভৰী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ডিগ্ৰী লোৱা উচ্চ শিক্ষিতা এনিমা গাওঁৰ স্কুলৰ মাটবগী প্ৰধান শিক্ষকজী। চৰিত্ৰবতী, কৰ্তব্যপৰায়ণ অক্লান্ত পৰিশ্ৰমী ঘণ্টাৰ পিছত ঘণ্টা ল’ৰা-ছোৱালীৰ ক্লাছ লোৱা আৰু শিক্ষাদান, পাঠদান কৰাত যি বিমল আনন্দ আছে, ব্যস্ততা আৰু আন্তৰিকতা আছে সেয়া কেৱল এনিমাৰ বাহিৰে কোনেও নেজানে।

গাওঁৰ পিছত গাওঁ ঘূৰি ফুৰি এনিমাই ৰাইজক ল’ৰা-ছোৱালী স্কুলত পঠিওৱা আৰু শক্তি অক্ষুণ্ণ দান বৰঙনি দি স্কুলৰ ঘৰসজা, দুখীয়া ল’ৰা-ছোৱালীক কিতাপ, বহী কিনি দিয়াত সহায় কৰিবলৈ যাক ধ’ত লগ পালে ক’লে—আৰু ঘৰে ঘৰে গৈ অল্পবোধ কৰিলে।

কাতিৰাম গাওঁবুঢ়াই এনিমাৰ মুখৰ কালে চাই তামোলৰ পিকখনি পেলাই ক’লে : “হালদিবাৰী গাওঁৰ ল’ৰা-ছোৱালী অহা কালিৰ পৰাই স্কুলত আহিব।” বহি থকা ৰাইজেও এনিমাক আশ্বাস দিলে যে ৰাইজৰ ফালৰ পৰা বিচৰা ধৰণে সকলো সহায় পাব। ৰাইজৰ মাজৰ পৰা বিকাক ৰাম নাথ আৰু ৰজিচ্ৰ ৰহমানে নগদ ধন দি সহায় কৰিব। সহায় কৰিব বিচৰা হালদিবাৰী

গাওঁৰ বহুজন মানুহৰ ভালিকা এখন এনিমা মাটবনীৰ হাতত দি দেৱা জনালে গাওঁৰ মুখীয়াল আৰু গাওঁবুঢ়া স্ত্রীনাৰায়ণে। ভালিকাখন পাই এনিমাই বৰ ভাল পালে, আৰু উপস্থিত ৰাইজৰ ফালে এবাৰ নতশিৰে চাই পঠিয়ালে। সবল, হোজা খেতিয়ক মানুহৰ একতা, আগ্ৰহ আৰু অহেতুক মৰমলৈ, অদম্য মনোবল আৰু শক্তি, অকুণ্ঠ সমৰ্থন লৈ এনিমাই শলাগিলে। আৰু মিলকল দুখীয়া ৰাইজ ভেওঁবিলাক বাঁহ, ডাঙল আৰু নিজে ফুলৰ কাম কৰি দিবলৈ প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে—তেওঁলোকক এনিমাই স্বাগতম জনালে।

হালদিবাৰী গাওঁৰপৰা উভতি নাহৰণী গাওঁলৈ আহোতে বেলি লহিৱাইছিল—আৰু পশ্চিম আকাশৰ বহু তললৈ নামিছিল। এনিমাৰ লগতে কাণ্ডিয়াম গাওঁবুঢ়া, বিকাৰুৰাম, মজিচুৰ বহমান আৰু অগ্ৰান্ত কেইবাজনো মানুহ আগবঢ়াই থবলৈ আহিছিল। হালদিবাৰী গাওঁৰ নছেৰ আলিৰ গৰুৰ গাড়ীৰে এনিমাক নাহৰণী গাওঁলৈ থবলৈ আহিছিল। চৈ দিয়া গৰুৰ গাড়ীত জীৱনত প্ৰথমবাৰৰ বাবে উঠি এনিমাৰ মনটো ভাল লাগি গৈছিল।

আগবঢ়াই থবলৈ অহা মানুহবোৰৰ পৰা এনিমাই প্ৰতিশ্ৰুতি আৰু আশ্বাস পালে, এতিয়াৰ পৰা এনিমা আৰু যিকোনো গাওঁলৈ যাব স্বেচ্ছাপে, গাঁৱে গাঁৱে ঘূৰি ৰাইজৰ পৰা ধন-ধান সংগ্ৰহ কৰা, ফুলঘৰ বনোৱা আদি কামৰ দায়িত্ব মেনেজিং কমিটিয়ে হাতত ললে। এনিমা মাটবনী কেৱল কমিটিক দিহা-পৰামৰ্শ দি সহায় কৰিলেই হব।

এনিমা নাহৰণী গাওঁ পাওঁতে দিগন্তৰ পশ্চিম আকাশত গাওঁৰ পিছত গাওঁ পাৰহৈ বেলি অন্ত ৰাওঁ ৰাওঁ। গাওঁৰ পিছত গাওঁ সেউজীয়া গছ-গছনিৰে ভৰা গাওঁৰ আকাশত বেলি মাৰ ঘোৱা অপূৰ্ব দৃশ্য, ৰাঙলী বেলিৰ কিয়ণ পাৰীত মানি চৰাইৰ জাক, বগলীৰ জাক ঘৰমূৱা হোৱা চাই এনিমা বৰ ভাবুক, বোল আৰু কিছু সময়ৰ বাবে ভৱন হৈ পৰিল।

ফজিৰ মাটৰ এনিমাৰ কামত উৎসাহ, উদগনি, সাহস দিয়াৰ উপৰিও এনিমাক প্ৰায়ে কৈছিল : “পৃথিবীক আমি নিজৰ শক্তি, জ্ঞান, বুদ্ধি, চিন্তা আৰু সং কাৰ্যৰ দ্বাৰা চহকী কৰিব লাগিব। পৃথিবীখন বৰ দুখীয়া, মানুহ নিজৰ স্বাৰ্থ ভাগ কৰি জ্ঞান গৰিমাবে চহকী কৰিব লাগিব। বৈ ঘোৱা নদীয়ে জিৱে ছুই পাৰে পলল আৰু পানী বগবাই শুকান মাটিৰ পৃথিবীক প্ৰাণ দিয়ে, জীৱিত কৰে, শুকান বালি মাটিক উৰ্বৰা কৰে, নতুনকৈ গঢ় দিয়ে—

পথৰত পত্ৰৰ উজ্জনী হ'ল।" ফজিৰ মাটৰ কথাৰ অৰ্থ যদিও ভালকৈ বুজি পোৱা নাছিল—ভাষাৰ এনিমাই এটা কথা বুজি পালে, কঠোৰ পৰিশ্ৰমে জীৱনৰ লক্ষ্যত উপনীত কৰে। পূৰ্ণতা আৰু আনন্দ দিয়ে—সুখ দিয়ে।

তিনি

প্ৰায় আটাইবোৰ মাহুহ ঠিক সময়তে আহি কাতিৰামৰ আগ চোতালত থকা আম আৰু কৰবী জোপাৰ তলত বহিছিল। নাহৰণী ফুলৰ মেনেজিং কমিটিৰ মিটিং।

পুহৰ শেষ, বতৰ চোঁচা লগতে ফিৰফিৰিয়া বতাহ। বৰষুণ নহলেও নীলা আকাশত দুই এচপৰা উৰণীয়া মেঘ আছিল। ফুল থকা কৰবী ফুলৰ গন্ধ এনিমাইৰ বৰ ভাল লাগিছিল। ব'লজাক কুমুলিছিল।

মাহুহৰ জুম ডাঙৰ হ'ল।

মিটিং আৰম্ভ হ'ল। প্ৰথমতে কাতিৰামেই ক'লে : 'বাইজ মিটিঙৰ উদ্দেশ্য হ'ল নাহৰণী ফুলৰ ঘৰটো টকাৰ অভাৱত বনাৰ পৰা হোৱা নাই। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ অভাৱ হোৱা নাই। ফুলঘৰ বনোৱাৰ পিছত চৰকাৰৰ কালৰ পৰা মজুৰী আৰু সাহায্য পোৱা হব, স্থানীয় এম. এল এ চন্দ্ৰধৰ বৰুৱাৰ লগত গৈ শিক্ষামন্ত্ৰীক দৰখাস্ত দিয়া হৈছে। মন্ত্ৰী এম. এল. এৰ পৰা আশ্বাস পোৱা হৈছে—চৰকাৰৰ কালৰ পৰা সহায় কৰিব আৰু চৰকাৰ বাইজৰ দাবী আশা-আকাংক্ষা, অভাৱ পূৰণৰ বাবে অঙ্গীকাৰবদ্ধ। আমি বোণাৰোণ কৰি আছে। লিখালিখি কৰি আছে।। সেয়ে নিজৰ ল'ৰা-চোৱালীৰ ফুলৰ বাবে ফুলঘৰ বনোৱাৰ বাবে যাৰ যি সামৰ্থ আছে পুনৰ সহায় কৰিবলৈ আপোনালোকক এই মিটিঙলৈ—সভালৈ মতা হৈছে—আপোনালোকে সকলোৱে আমাৰ লগত আগবাঢ়ি আহিব লাগে—আঙুৰাই আহিব লাগে।'

তামোলৰ পিক পেলাই হোকাৰ ধোৱাবোৰ নাক আৰু মুখেৰে উলিয়াই দি বিকাকৰামে কোৱাৰ লগে লগে বাইজেও একেলগে কৈ উঠিল :

"ফুল আমি বনামেই—আমি সকলোৱে কমিটিৰ লগত আছে আৰু দান বৰঙনি আমি দিমেই।"

কাঙিৰাম গাওঁৰুটাই তামোলৰ শিকেৰে বঙা ঠুটা, আৰু মুখখন মেলি এক আনন্দৰ হাঁহি মাৰি হাত দুখন বাইজৰ কালে উঠাই লৈ সেৱা জনালে—নমস্কাৰ জনালে নতুনিৰে।

সভা শেষ হ'ল। মিটিং হ'ল, বাইজৰ দান-বৰঙনি, আন্তৰিকতা আৰু অক্লান্ত পৰিশ্ৰমৰ ফলত খেৰ বাঁহৰ ঘৰৰ ফুল বাইজে বনালে। ডাক্তৰ প্ৰায়বোৰ গাওঁত ফুলঘৰ বাইজে প্ৰথমতে নিজৰ দান-বৰঙনিৰে বনোৱাৰ দৰে নাহৰণী হাইস্কুল বাইজেই সজালে, উঠালে। দুখীয়া খেতিয়ক অশিক্ষিত হলেও বাইজৰ বল বহুত—অসীম, শক্তি বহুত, ক্ষমতা বহুত—অপাৰ। বাইজৰ বলেই বজাৰ বল, দেশৰ বল। বাইজৰ বলেই দেশৰ বজা বলী।

এৰছৰ পাৰ হ'ল। ফুলত ল'ৰা-ছোৱালীৰ সংখ্যা বাঢ়িল, শিক্ষকৰ সংখ্যা বাঢ়িল। বাইজৰ বহুত দিনৰ আশা আৰু অভাৱ পূৰণ হ'ল—এটা বৰ ডাঙৰ কাম আৰু ভাল কাম হ'ল। বাইজ আনন্দিত, গৌৰৱাধিত—নিজৰ ঘৰৰ ভাত-মুঠি খাই ল'ৰা-ছোৱালী মেট্ৰিক পাছ কৰিব। ফুলত ঘোৱা ল'ৰা-ছোৱালীৰ পিতৃ-মাতৃৰ বহুত আশা, কল্পনা বহুত, ভৱিষ্যত বহুত বড়ীয়া আশাৰে ভৰপূৰ।

চাৰি

নাহৰণী গাওঁৰ বাইজৰ অভাৱ, দৰিদ্ৰতা-দৈন্ত্ৰ থাকিলেও মানুহখিনি কৰ্মী—পৰিশ্ৰমী, বিদ্যালী, জ্ঞানশীল, সবল, হোজা, বিনয়ী হোৱা বাবে এনিমাৰ ভাল লাগিল। সমাজপ্ৰিয় সমাজত বাস কৰা দুখীয়া-দৰিদ্ৰ হলেও মানুহখিনিৰ একতা, সহায়-সহযোগ ভ্ৰাতৃত্বৰ গুণবোৰ বৰ ভাল লাগে। টকা-পইচা দি সহায় কৰিব নোৱাৰিলেও হাতে-কামে মাত কথাত মাটৰণী এনিমাক সহায় কৰি আহিছে। গাওঁখনৰ প্ৰত্যেকজন মানুহ চিনাকি হোৱাৰ উপৰিও ওচৰ আৰু নিলগৰ গাওঁৰ মানুহবোৰৰ লগতো এনিমা চিনাকি আৰু পৰিচিত হৈছিল, মৰমৰ আৰু তাপোনজন হৈ পৰিছে। নিজৰ পৰিয়াল, ভাই, সহোদৰ ভাই হৈ পৰিছে। বংশ মৰ্যাদা, গোষ্ঠী-গোজ, ডাঙৰ-সৰুৰ বাচ-বিচাৰ নাই। দিনৰ দিনটো খেতিৰ কাম, হাড় ভগা পৰিশ্ৰম, গৰু-ছাগলী বপাৰ পৰা অক্লান্ত কাম কৰি মানুহবোৰৰ ভাগৰ নেলাগে। নিজৰ জীৱিকাৰ

বাবে বিশ্বৰ সবহ ভাগ মানুহেই খেতি কৰে, পৰিভ্ৰম কৰে। ভাল খেতিৰ মাটি আৰু বস্তৰ ভাল হলে খেতিয়কে পৰিভ্ৰম কৰাত কেতিয়াও পিছ হুহকি নেযায়, নাহে। খেতিৰ পথাৰত বেছি মাৰ যায়, বেছি উঠে তথাপি খেতিয়ক ভাগৰি নপৰে, বোৱনী ভাগৰি নপৰে। খেতিয়কে নতুন খেতি চপোৱাৰ আনন্দত পথাৰত হাল যায় কোৱ মাৰে। পথাৰত চাহ জলপান খায়—বিড়ি আৰু ফলান্ধপাতৰ হোকা খায়। খেতিয়ে জীৱন, খেতিৰ ধানেই পেটৰ ভাত, অন্ন কাপোৰ, তেল-নিমখ লকলো। ল'ৰা-ছোৱালীৰ পঢ়াৰ খৰচ খেতিৰ ফচল ধান ৰোঁচ যোগাৰ কৰিব লাগে।

সেইদিনা আবেলিৰ ব'জজাক কিছু ভল্লজন আছিল—আকাশত কিছু ডাৱৰৰ চপৰা আছিল—ক'লা, বগা, ঘন ক'লা আৰু শুকুলা মেঘ। আকাশ মেঘাচ্ছন্ন, বৰষুণ আনো আনো। খেতি-পথাৰৰ পৰা গৰু-গাই লৈ খেতিয়কে ঘৰ-মুৱা হৈছিল।

ঘনৰ চৰাই চিৰিকতি নিজৰ নিজৰ বাঁহলৈ উৰা মাৰিছিল। বগা বগলা জাকে বৰষুণ অহাৰ কিছু আগতেই আশ্ৰয়স্থললৈ, বাঁহ গছৰ জোপোহালৈ উৰা মাৰিছিল। বতাহজাক কিছু বেগেৰে বলিছিল।

মূল দুটা দি এনিমাই খৰ-খেদাকৈ আহি ঘৰ সোমাইছিল। ভেতিয়া বাহিৰত জৰ, জৰকৈ বৰষুণ পৰিছিল আৰু লগতে শিল, ধুমুহা। ধুমুহা-তুফান ডাঙৰ আছিল প্রচণ্ড আছিল, বেগেৰে বলিছিল। গাওঁৰ কিছু মানুহৰ জুপুৰি উকুৰাই নিলে, ডাঙৰ গছ বাগৰি পৰিল। বহুতৰ বিলাই বিপত্তি নোহোৱা হ'ল, ঘৰবাৰী নোহোৱা হ'ল। আশ্ৰয়হীন হ'ল। অস্ত উপায় নেপাই মূলঘৰত আশ্ৰয় ললে।

কেইদিনমানৰ আগৰ পৰা কজিৰ মাটৰৰ অস্থখ—জৰ, কাঁহ, বুকুৰ বিষ আৰু মানুহজন যথেষ্ট দুৰ্বল। এনিমাৰ কষ্ট হব বুলি কজিৰ মাটৰে কোৱা নাছিল—জনোৱা নাছিল। বিছনা লোৱাতহে এনিমাই গম পালে অস্থখৰ কথা। বাস্তিপুৱা হোৱাৰ লগে লগে এনিমা নিজেই ডাক্তৰখানালৈ ডাক্তৰ বিচাৰি গৈছিল। নাহৰণী গাওঁৰপৰা ডাক্তৰখানা কিছু দূৰৈত অৱস্থিত। খোজকাচি বাওঁতে এনিমাৰ কিছু সময় লৈছিল। তিনি মাইল বাট আৰু পলম হৈছিল। প্ৰাইমাৰী হেল্থ চেণ্টাৰ—গাঁৱণীয়া ডাক্তৰখানা। ডাক্তৰ কেতিয়াবা এবছৰ, দুবছৰলৈ নেথাকে, কম্পাউণ্ডাৰজনেই লকলো কৰে—বেমাৰী।

চায়, মাহুহ মাভিলে ক'লত বান্ধ—বোগী চাই ঔষধ দিয়ে, বেজি দিয়ে, বেমাৰী ভাল পায়। ডাক্তৰবাবুক মাহুহে সেৱা কৰে, শলাগ লয় আন্তৰিকতাৰে মান-সন্মান কৰে। চাহ-ডামোল খুৱায়, বাৰীৰ শাক-পাচলি, হুহুৰা চবাই ডাক্তৰক দিয়ে, আৰু মাহুহবোৰ আনন্দিত হয়, ভাল পায়।

ফজিৰ মাষ্টৰক চাবলৈ অহা ডাক্তৰজন ডেকা, দেখনীয়াৰ, হুজী পৰিষ্কাৰী মৰমীয়া আৰু ভাল ডাক্তৰ। বাতিৰ এটা, দুটা বজাত মাভিলেও বেমাৰী চাবলৈ বোকা-পানী, বৰষুণ, ধুমুহাৰ মাজেৰে নেওচি খাল, বিল পাৰ হৈ লৰি আহে, কাকো আজিলৈ বিমুখ কৰা নাই; সেয়ে ডাক্তৰ চৌধুৰী বাইজৰ পৰিচিত, মৰমৰ, মান-সন্মানৰ, দুৰ-সুদূৰ গাঁওৰ দুখীয়া নিছলা দীনহীনজনৰ পৰম বন্ধু, দোষ্ট, দুখৰ দিনৰ লগৰীয়া, সকলোৰে পূজনীয়।

ফজিৰ মাষ্টৰক চোৱা-চিতা কৰি ডাক্তৰে ঔষধ দিছিল, বেজি দিছিল। ফজিৰ মাষ্টৰ লাহে লাহে ভাল হৈছিল। ডাক্তৰৰ কথা হ'ল :

‘বিশ্ব মানবৰ বাবে প্ৰয়োজন ঋতু, আশ্রয় মৰম চেনেহ,—সেৱা শুদ্ধতা আৰু শাস্তিৰ প্ৰাৰ্থনা, ঐক্যৰ বান্ধোন।’

এনিমা স্কলৰপৰা আহোতে ডাক্তৰক ফজিৰ মাষ্টৰৰ খবৰ দিবলৈ গৈছিল। ফজিৰ মাষ্টৰৰ খবৰ দিছিল—বেমাৰ ভাল হোৱাৰ খবৰ দিছিল, ডাক্তৰৰ লগত কথা হৈছিল। বৰ ব্যস্ত থকা সত্ত্বেও ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰীয়ে নৌজন্ত, তত্ৰতা আৰু মৰমৰ ইহি মাৰিয়ে এনিমাক কৈছিল : “বহক—দুজন পেচেন্ট আছে—চাই লৰ্ত—দূৰৈৰ গাঁওৰ পৰা আহিছে” একেবাৰে পৰিচিত আৰু আপোন মাহুহক কোৱাৰ দৰে ক'লে ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰী। ডাক্তৰৰ কথাত আন্তৰিকতা আৰু মৰমসন্না আছিল।

সকল মিচিকি পাতল ঠাণ্ডা দুটাৰে ইহি মাৰি এনিমা ডাক্তৰৰ চেৰাবত বহিছিল। ডাক্তৰ ব্যস্ত হৈ বোগী চাইছিল—বোগী সকলোক পৰীক্ষা কৰিছিল ডেউকা বেলি পশ্চিম আকাশত লহিয়াইছিল। নীলা আকাশৰ তলত বাল কৰা পৃথিৱীৰ মাহুহবোৰ, চবাই-চিৰিকতি, জীৱজন্তুবোৰ দিনটোৰ নিচত ঘৰমুৱা হৈছিল, বাটৰ ধূলি উকুৱাই গৰু-ম'হৰ পাল লৈ ঘৰলৈ ওভতিছিল ভাগৰুৱা গৰখীয়া ল'ৰা,। গৰখীয়া জীৱনত গাওৰ গধূলিৰ এই ব্যস্ততা, থৰথৰা গৰু-ম'হৰ পালৰ দৌৰাদৌৰি, দিগন্তৰ আকাশত বেলি মাৰ ঘোৱাৰ যি মনোৰম দৃশ্য—সি অভুলনৱী, অনামী শিল্পীৰ তুলিকাৰ

‘পৰশুৰু জীৱন্ত হৈ উঠিছে। গধূলিৰ এই দৃশ্য বিনন্দীয়া, অক্লান্ত ; নীমাৰীন—
অনাৰ্জি, অনন্ত।

এনিমাই ডাক্তৰখানাৰ নিচেই ওচৰেদি যোৱা বাস্তা আৰু নাহৰণী গাওঁৰ
সন্মুখত থকা সেউজীয়া ধাননি পথাৰ,—পথাৰখনৰ কিছু আঁতৰত এটা সেউজীয়া
পাহাৰ, পাহাৰৰ ওচৰেদি বৈ গৈছে চম্পা নৈখন ; নীলা পাহাৰৰ পৰা
বৈ আহিছে ; খিৰিকিখনেৰে দৃশ্যবোৰ চাই এনিমা কিছু তন্নয়, মৌন হৈ
পৰিছিল কিছু সময়ৰ বাবে নিজকে পাহৰি গৈছিল—কল্পনাবিভোৰ হৈ
পৰিছিল।

সেউজীয়া ধানৰ পাতবোৰ কঁপাই পাতল বতাহজাক নীলা পাহাৰৰ পৰা
বৈ আহিছিল—নিৰৱে-শান্ত, গা-মন জুৰ পৰি যোৱা বতাহ, ভাল লগা বতাহ।
পাহাৰলৈ চৰাটৰ জাকবোৰ পথাৰখনৰ ওপৰেদি উৰি গৈছিল—আনন্দিত,
নিশ্চিন্ত হৈ।

কিছু সময় পাৰ হৈছিল।

ডাক্তৰৰ পেচেন্ট চোৱা হৈছিল। ততাতৈয়াকৈ হাত মুখ ধুই ভাল
এষোৰ চুট শিদ্ধি আহি এনিমাৰ ওচৰত বহিছিল। বাহিৰত তেতিয়া মৃদু
বতাহ আৰু আহনৰ শান্ত নিৰিৰিলি বতৰ। ‘খিৰিকিৰ ওচৰত ফুলি থকা
শেৱালী ফুলৰ স্তবাস ডাক্তৰৰ চেঁচাৰত সোমাই স্তবাসিত কাৰিছিল—ভাল লগা
ক’ৰ তুলিছিল।

চাহ খোৱাৰ পিছত এনিমা আৰু ডাক্তৰ কথা পাতিছিল—চিনাকি হৈছিল।
কমটোৰ ভিতৰত ডাক্তৰৰ সন্মুখত এনিমা বহিছিল। পিছপৰা গাওঁ এখনৰ
ডেনচাৰ হাইস্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষয়িত্ৰী এনিমা নামৰ অনন্তা সন্দৰ্ভী, আধুনিকা,
শিক্ষিতা গাভৰু বোৱন ওপচ পৰা, পৰিশ্ৰমী আৰু মাজিত এনিমাক লগ পাই
ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰী বৰ আনন্দিত হ’ল, ধন্ত হ’ল। আৰু দুয়ো এনে ধৰণে
কথা-বতৰা হ’ল যে দুয়ো যেন বহু দিনৰপৰাই চিনাকি, এজনে আনজনৰ মনৰ
কথা, চকুৰ কথা—আৰু সকলো কথা জানে।

এয়ে প্ৰথম দিনৰ চিনাকি। কিছু কথা-বতৰা হোৱাৰ পিছত ডাক্তৰৰ পৰা
কাজৰ মাষ্টৰৰ বাবে লাগতীয়াল ঔষধ, মিক্চাৰ, টনিক লৈ ঘৰমুৱা হৈছিল।
ভেটিয়া আকাশত পঞ্চমীৰ জোনৰ পোহৰ। জোনৰ এই পোহৰত একা-বৈকা
গাঁৱ লীয়া বাটত এনিমাই খোজ লৈছিল। চাৰিওফালে গাওঁৰ ঘৰবোৰত চাকি-

বস্তি জলি উঠিছিল, তুঙ্গসীৰ তলত চাকি-বস্তি ইতিমধ্যে জলোৱা হৈছিল। নাহৰণী-
গাওঁৰ কৈলাসৰ ল'ৰা কেশৱ চিঞৰি পঢ়িছিল।

“শুৱনী আমাৰ গাওঁখন অতি

শুৱনী গছেৰে ভৰা

ডাল ভৰি ভৰি ফল ফুল লাগে

কত পাও তলসৰা.....”

জগন্নাথদেৱৰ মন্দিৰত তেতিয়াও লক্ষ্মীয়াৰ ডবা, শঙ্খ, ঘণ্টা, কাঁহ, তালৰ
মজলধনি বাজি আছিল, পূজা, অৰ্চনা নাম-কীৰ্তন হৈ আছিল। দিনৰ
দিনটো সংসাৰৰ নানা কামত ব্যস্ত থকাৰ উপৰিও শুগৰান, দেৱ-দেৱীৰ পূজা
অৰ্চনা যুগ যুগ ধৰি পৃথিবীৰ বুকুত ধৰ্মপ্ৰাণ মাছুহে নিজৰ ধৰ্মবিশ্বাস, জনজ্ঞতি
লোকাচাৰ আৰু পৰম্পৰা বজাই পালন কৰি আহিছে কোনোবা অনাদি অনন্ত
কালৰ পৰা সঠিককৈ কোনেও নজনা কালৰ পৰা।

ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰীয়ে এনিমাক আগবঢ়াই ধৰলৈ আহিছিল, আৰু
ছুয়ো বাটত খোজকাটি এনেদৰে আহি আছিল যেন ছয়ো ছয়োকে
বুজি পায়, বিচাৰে—ইজনে সিজনক বহুত কথা, বহুত পুৰণি আৰু নতুন কথা
কবলৈ বিচাৰে,—ছুয়ো অন্তৰঙ্গ বন্ধু। আৰু যেতিয়া এনিমা আহি ফজিৰ
মাটৰৰ ঘৰ পাইছিল তেতিয়া নাহৰণী গাওঁৰ মহজ্জিদত এশাৰ নামাজৰ বাবে
মোৰাৰ্জিনে আজান দিছিল :

“আল্লাহ আকবাৰ

আল্লাহ আকবাৰ.....”

(আল্লা এক আৰু মহান.....)

এই আজানৰ পৱিত্ৰ ধ্বনি আকাশ বতাহ কঁপাই তুলিছিল—গাওঁৰ
মুছলমান মানুহবোৰে নামাজ পঢ়িবৰ বাবে, আল্লাৰ উপাসনা কৰিবলৈ বেগাই
খোজ লৈছিল—মহজ্জিদলৈ।

ৰাতি আৰু বেছি কথা-বতৰা নহৈ ফজিৰ মাটৰক ঔষধ, টনিক খুৱাই
এনিমাই খাই-বৈ শুবলৈ ওলাল। কিবা এটা অজানিত কাৰণত, নতুন
আনন্দত এনিমাৰ গা-মন ভাল লাগিল। ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰীক
পুনৰ লগ পাব লাগিব, বহুত কথা পাতিব লাগিব, বহুত কথা

কব লাগিব বিষল চৌধুৰীৰ ওচৰত বহি। বিষল চৌধুৰীৰ ওচৰত বহিব লাগিব জোনাক নিশাৰ ৰাতি অকলশৰে, ফুলখনৰ কথা, ফুলৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ কথা, ফুলঘৰ ৰাৰিৰা অহাৰ আগে আগে মেৰামতিৰ কথা, ছবীয়া গাঁৱলীয়া মানুহৰ কথা, নিজৰ জীৱনৰ, যৌৱনৰ কথাবোৰ কব লাগিব—এনিমাই নিজকে কোৱাদি ক'লে। ৰাতি ভালোখান হৈছিল বিছনাত যোৱাৰ আগতে পুনৰ ফজিৰ মাটীৰ খবৰ ললে। তেতিয়া গাওঁৰ অগ্ৰ মানুহ খেতি-পথাৰত কাম কৰা পৰিভ্ৰমী মানুহবোৰ শুই পৰিছিল। বাহিৰত এন্ধাৰ কেৱল ঘুটমুট ঘন এন্ধাৰ, কতো সাৰ-সুৰ নাই, শাস্ত, নিৰৱতা আৰু মোহনীয়তাবে জৰা নিশা, চাৰিওফালে—প্ৰাণ-প্ৰাচুৰ্যৰে ফুলা মধুৰ ৰাতি।

ডাক্তৰ বিষল চৌধুৰী ৰোজয়া চেম্বাৰ পাইছিল—তেতিয়া এটা কথাই তেওঁৰ মনত বাবে বাবে খেলাইছিল, মনত পৰিছিল এনিমা নামৰ স্তম্ভৰী শিক্ষিতা, পৰিভ্ৰমী নৃত্যিক অথচ ৰাংঢালী ছোৱালীজনী চহৰ এৰি এই অধ্যাত গাওঁৰ ভেনচাৰ ফুলৰ শিক্ষয়িত্ৰী কৰিবলৈ কিয় আহল? জীৱনত বহুত স্তম্ভৰী শাস্তক, যৌৱন ওপচি পৰা শিক্ষিতা বিষলে দেখিছে—লগ পাইছে—চহৰ, গাওঁ সকলো ঠাইৰ, কিন্তু এনিমাৰ দৰে অনজ্ঞা কণ্ঠবতী, স্তম্ভৰী লগ পোৱা নাই। এনিমাৰ কণ্ঠৰ, গুণৰ বৰ্ণনা দিবলৈ লিখিবলৈ ভাষা নাই। চমুকৈ কবলৈ হলে এনিমাৰ দৰে কণ্ঠবতী স্তম্ভৰী পৃথিৱীত ষষ্ঠীয় এজনী হয়তো নাই—আৰু সেয়ে বিষল চৌধুৰীয়ে লগ পোৱা নাই—দেখা নাই। সেয়ে এনিমাৰ বিষয়ে জানিবলৈ—এনিমাৰ কথা শুনিবলৈ ডাক্তৰ বিষলৰ মনটো বাবে বাবে উদ্ভাৱল হৈ উঠিল। এনিমাৰ জীৱনৰ প্ৰান্তৰত, জীৱনৰাজ্যৰ উৎসৱ কি, প্ৰতীক্ষাৰ কাৰণ কি হব পাৰে জানিবলৈ লাগিল, এনিমাই মোক কৰই লাগিব।

ৰাতি গভীৰ হৈ আহিছিল, নিৰৱ হৈ আহিছিল। আহিনৰ কুঁৱলী মিহলি শীত আৰু ৰাতিৰ মোহনীয়তা ডাক্তৰ বিষল চৌধুৰীৰ বৰ ভাল লাগিছিল আৰু ভাল লাগিছিল ল'ন, ৰাংঢালা এনিমাৰ লগত চিনাকি হোৱাৰ বাবে, কথা পতাৰ বাবে। শুবলৈ যোৱাৰ আগতে এবাৰ নিজকে নিজে পুনৰ ক'লে :

“এনিমা তোমাক মই লগ পাব লাগিব; কথা পাতিব লাগিব—বহুত কথা, মোৰ জীৱনৰ কথা, আশা-আকাংক্ষাৰ কথা—মোৰ জন্মলগ্নৰ কথা, নিজৰ পৰিচয়,

সকালৰ কথা। বংশ মৰ্যাদা, পৰম্পৰাৰ কথা—মাহুৰৰ জীৱনৰ বৌদ্ধন্য
কথা - প্ৰেম আৰু ভালপোৱাৰ কথা—শাশ্বত মানৱ জীৱনৰ কথা।”

খিৰিকিখনেৰে বাহিৰৰ আকাশ, বাতিৰ তৰাভৰা আকাশখনৰে চাই চাই
বিয়ল চৌধুৰীয়ে কৈছিল। তেতিয়া পশ্চিম আকাশত পৰ্বতীৰ কোনটো অস্ত
গৈছিল শুধাৰি তৰাৰ ভিৰবিৰ ভাললগা পোহৰ আছিল, আৰু আছিল বাতিৰ
মোহনীয়তা, নিৰৱতা। যুহু বতাহজাকৰ লগত শেৱালী ফুলৰ সুবাস চৌদিশে
বিয়পি পৰিছিল; ভাল লগা কৰি তুলিছিল। আৰু বাতি তৰাৰ ভিৰবিৰ
পোহৰত তললৰা শেৱালীবোৰ আৰু উজল হৈ পৰিছিল; মুখৰিত, সুবাসিত
আৰু পবিত্ৰ কৰি তুলিছিল ডাক্তৰৰ চেৰাৰ, চেৰাৰৰ চাৰিওফাল নাহকী
গাওঁখন, বিশ্বৰ ইয়ুৰ পৰা সিমূৰলৈ। ডাক্তৰ চৌধুৰীৰ ভাল লাগি গৈছিল
গা-মন। পৃথিৱীখন বৰ সুন্দৰ, মনোৰম, মৰমৰ আৰু বিনন্দীয়া হৈ
পৰিছিল। বাতি আৰু গভীৰ হৈ পৰিছিল অজানিতে বিয়ল চৌধুৰীৰ মনত
পৰিছিল, পাহৰিব নোৱাৰিছিল জ্ঞানতকৈ পবিত্ৰ সুন্দৰ এনিমাৰ মুখখনৰ
কথা, ৰূপ-মাধুৰ্যৰ কথা, অমায়িক ব্যৱহাৰৰ কথা। অন্তৰীন কোঁহুল আৰু
স্বপ্ন বিভোৰ হৈ পৰিল বিয়ল চৌধুৰী—ডাক্তৰ আৰু ডেকা সুখী বিয়ল
চৌধুৰী।

পাঁচ

দিনবোৰ পাৰ হৈছিল।

এবছৰ পাৰ হৈছিল।

নাহকী গাওঁৰ ফুলৰ বছৰেকীয়া পৰীক্ষা হৈ গ’ল। এনিমাৰ বৰ বোঁছ
কাম নাছিল। ফুলত এঘণ্টাৰ বাবে বোৱা, ল’ৰা-ছোৱালীৰ পৰীক্ষাৰ বহী
চোৱা অস্ত শিক্ষকৰ লগত কোন শ্ৰেণীৰ ল’ৰা-ছোৱালীয়ে কি কি বিষয়ত বোঁছ
নম্বৰ পালে, অস্ত কোন কোনজন ল’ৰাই একশৰ ভিতৰত একশ নম্বৰ পালে,
কোন শ্ৰেণীৰ কোনজন ল’ৰা পঢ়াত ভাল, মেট্ৰিকত ভাল ৰিজাল্ট কৰিব, কেই-
জনে ফাষ্ট ডিভিজন পাব, কেইজনে অস্ত লেটাৰ নম্বৰ পাব, কোনজন ল’ৰাই
অলম্বিয়াত হাইৱেষ্ট নম্বৰ পাব আৰু ছোৱালীৰ ভিতৰত ছবতকৈ মমতাত
পঢ়াত ভাল, ছব দেখাত ধুনীয়া হাতৰ আখৰবোৰ ভাল আৰু ভাল ছবি

আঁকে—চিহ্ন আঁকে। প্ৰতিমা নামৰ ছোৱালীজনী স্কুলৰ ভিতৰতে ধুনীয়া, বৰ নম্ৰ লাভকুৰীয়া, মৰম লগা আৰু অমায়িক—লোহিতৰ ছোৱালী। এনিমাৰ ছোৱালীজনীৰ প্ৰতি কিবা এটা দুৰ্বলতা আছে, মৰম আৰু চেনেহ আছে। প্ৰতিমাৰ কপৰ বাবে, সৌন্দৰ্যৰ বাবে, এনিমাৰ বৰ ভাল লাগে, ভাল লাগে তাইৰ মুখৰ মাত কথাবোৰৰ, ধুনীয়া নাক, চকু, গাৰ বঙৰ আৰু চকলতাৰ বাবে। বসন্তকালৰ ফুল চৰাই, ফুল থকা ফুল উঁগৰ, খৰিকাজাই, চম্পাৰ বিন্দৰে মাহুহক বলীয়া কৰে, আকৰ্ষিত কৰে, উন্মাদনা কৰে, জীয়াই থকাৰ নতুন প্ৰেৰণা দিয়ে। সেইদৰে প্ৰতিমাৰ কপত আছে যাহু। স্নানৰ বাবে মাহুহৰ বন্ধু বঢ়ায়—শত্ৰুৰ হাতৰ তৰোৱাল স্নানক পৰে—স্নানৰ আৰু কপে মাহুহক নোভাগা আন দিয়ে—ভাগ্যবান কৰি তোলে, জীৱন স্নানৰ আৰু মুখৰ কৰি তোলে।

আৰু ল'ৰাৰ ভিতৰত কোনজন পঢ়াত ভাল, স্বভাৱ-চৰিত্ৰ ভাল, বিনয়ী ইত্যাদি একশ এটা কথা, কাম আৰু চিন্তা কৰিছিল এনিমা আৰু অন্তৰ শিক্ষক-লকলে।

বহুৰেকীয়া পৰীক্ষা শেষ হৈছিল। নিয়ম অনুযায়ী প্ৰতি বছৰে পোন্ধৰ আগষ্ট, ২৬ জানুৱাৰী, শৰদেদেৱৰ তিথি, ফতেহা-ই-দৌৰাজ দাহাম আদি স্কুলত পতা হয়, পালন কৰা হয়। ল'ৰা-ছোৱালী শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীৰ উপৰীয়—নাহৰণী উলুয়ান, বাঘমৰা, বুঢ়ী পুখুৰী, আহতগুৰি, বাসবাৰী কঁঠালগুৰি, বগলীমাৰা, থেজুৰী, নাৰিকলবাৰী টিলাপাৰা আদি গাওঁৰ বাইজ আৰু অন্তৰ মাহুহবোৰ স্কুলত আহি উৰি পৰিছিল। নিজৰ স্কুল আৰু নিজৰ ঘৰৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ খেল-ধেমালি আন্তৰিকতা, উৎসাহ-উদ্দীপনাৰে চাই সকলোৱে ভাল পায় আৰু চাবলৈ বিচাৰে। বং, ডামচা, হাঁহি থিকিমালীয়ে মাহুহৰ ভেদাভেদ নোহোৱা কৰি—ইজনে সিজনৰ ওচৰলৈ আনে বন্ধু আৰু হাঁহি আনন্দৰ মাজেৰে—লহাৱ সাৱথিৰ মাজেৰে পৰিচয় আৰু চিনাকিৰ মাজেৰে। গাওঁৰ মাহুহ সকলো আপোন, সকলো নিজৰ।

নাহৰণী স্কুলত এতিয়া শিক্ষকৰ সংখ্যা বাঢ়ি গৈ ১০ জন হ'ল। সকলোৱে মনপুতি, পাৰশ্ৰম আৰু আন্তৰিকতাৰে স্কুলত পঢ়ায়—ল'ৰা-ছোৱালী, ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক শিক্ষাদান কৰে। অৰু, ভূগোল, বুধজী, ব্যাকৰণ, অসমীয়া, আৰৱী, সংস্কৃত শিক্ষা আৰু পঢ়ায়। নিৰক্ষৰ দেউতাকৰ ল'ৰা-ছোৱালী স্কুলত আছে,

পঢ়ে আৰু নতুন কথা শিকে। এলছেব্ৰাৰ কৰমলা, জ্যামিতিৰ নৃত্য, জুগোলৰ নতুন পাঠ শিকাৰ পিছত কোমলমতী ল'ৰা-ছোৱালীৰ মন আনন্দিত হৈ পৰে, জ্ঞানৰ পোহৰত হোজা খেতিয়কৰ ল'ৰাই দেখে অকল নাহৰণী গাওঁখনেই, স্কুলখনেই দেশ নহয়—গাওঁ নহয়। পৃথিবীখন বৰ বহল আৰু সীমাহীন, এই পৃথিবীখনত আছে বহুত দেশ, সৰু ডাঙৰ দেশ, বৰ স্বন্দৰ স্বন্দৰ দেশ। প্ৰাকৃতিক দৃষ্টবাজিৰে ভৰপূৰ। আৰু আছে পৃথিবীৰ বিভিন্ন দেশত বিভিন্ন মানুহ, বিভিন্ন গঢ় আৰু গঠনৰ মানুহ চুটি, চাপৰ দীঘল, ওখ বগা, ক'লা স্বন্দৰ সঠাম দেহৰ মানুহ, মিঠা বৰণীয়া পৰিশ্ৰমী মানুহ...। পৃথিবীৰ বিভিন্ন দেশৰ মানুহৰ চলন-ফুৰণ বিভিন্ন ধৰণৰ, খোৱা-লোৱা ভিন্ন, সমাজৰ নিয়ম-নীতি আচাৰ-ব্যৱহাৰ মাত ক'লা ভিন্ন। ভিন্ন এই পৃথিবীৰ মানুহৰ জীয়াই থকাৰ জীৱন-ধাৰা চিন্তাধাৰা পৰম্পৰা—লোক কথা। এই অমিল আৰু ভিন্ন হৈও পৃথিবীৰ মানুহবোৰ এটা বিৰাট পৰিয়াল হৈ ৰাস কৰি আছে—পৃথিবীৰ দেশ, মহাদেশ প্ৰান্তৰে প্ৰান্তৰে, গাঁৱে গাঁৱে, চুবুৰীয়ে চুবুৰীয়ে। মানুহৰ এই জীৱনযাত্ৰাত কোনোবাই বজা হৈ, ৰাণী হৈ, মন্ত্ৰী হৈ, সেনাপতি হৈ, সৈনিক হৈ, গায়ক হৈ গান গাই, কোনোবাই ভিক্ষা খুজি, কোনোবাই খেতি কৰি, বহুৱা হৈ জীয়াই আছে এই মনোৰম আৰু মৰমৰ পৃথিবীখনত। আৰু কোনোবাই ৰাস কৰি আছে ৰাজপ্ৰাসাদত—মাৰ্বল, মৰকত, হীৰা আৰু অগ্নাগ্ন পাথৰৰ ওপৰত কাককাৰ্য খোচিৰ বিলাসিতাপূৰ্ণ অট্টালিকাত, কোনোবাই পাহাৰৰ টিলাত, নৈৰ পাৰৰ চৰ-চাপৰিত, ঘাঁপত, মৰুভূমিত, উপৰীপত, সাগৰ, মহাসাগৰৰ পাৰৰ দেশত—বৰকৰ দেশত। তথাপি পৃথিবীত মানুহবোৰ জীয়াই আছে—বাচি আছে মৰমৰ পৃথিবীৰ বুকুত হেজাৰ হেজাৰ বছৰৰ আগৰ' পৰা আদম-ইভৰ দিনৰ পৰা, সৃষ্টিৰ আদিৰে পৰা। এই মানুহেই পাহাৰৰ গুহাত, গছৰ খোৰঙত, হাবি-বননিত নঙা হৈ উলঙ্গ আৰু বিকল্প হৈ বাস কৰিছিল, বছৰৰ পিছত বছৰ ধৰি বনৰীয়া জীৱজন্তু খেদি ধৰিছিল—শিলৰ অস্ত্ৰৰে আৰু শিলত খুলিয়াই বধ কৰিছিল, জুইত পুৰি খাইছিল আৰু মানুহবোৰ পৃথিবীৰ বুকুত জীয়াই আছিল। আৰু হেজাৰ হেজাৰ বছৰ পাৰ হৈছিল।

শতাব্দীবোৰ পাৰ হৈছিল।

সময় সলনি হৈ পাৰ হৈছিল।

পৃথিবীৰ বুকুত ধৰ্মপ্ৰচাৰৰ জন্ম হ'ল। নট্টা মাছুহৰ ভগবান, আল্লা, বৰ, আৰু গভৰ জ্ঞানৰ বাণী জনালে।

আৰু কিছু বছৰ পাৰ হ'ল।

কেইবাটাও যুগ পাৰ হ'ল।

ধৰাৰ বুকুত মাছুহবোৰে জ্ঞানৰ পোহৰ, সভ্যতাৰ পোহৰ জীয়াই থকাৰ নতুন পথৰ সন্ধান পালে বিচাৰি পালে। মাছুহবোৰে সমাজ পাতিলে, গাঁও পাতিলে, শিত্ৰ-মাত্ৰ, বাই-ভনী লগলাগি পৰিয়াল হৈ বসবাস কৰিবলৈ ধৰিলে। এই মাছুহ-বোৰৰ মাজৰ পৰা হেজাৰ যুগৰ পিছত অৱতাৰ, নবী পয়গম্বৰ, পিৰিষ্ট ওলাল— ধৰ্ম-প্ৰচাৰক ওলাল। এই পিৰিষ্ট, নবী পয়গম্বৰ, অৱতাৰসকল এদিন ওঁদাহে বৈদ্যাহে পৃথিবীৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ সাগৰ, মৰুভূমি পাহাৰ পৰ্ব্বত, দুৰ্গম গিৰি পাৰ হৈ মাছুহবোৰৰ মাজত ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰিলে; কোনোবা ওলাল উত্তৰলৈ, দক্ষিণলৈ, পূৰ্বলৈ আৰু কোনোবাই ওলাল পূবপনে-পশ্চিমপনে, নগৰ-চহৰ, গাঁও য'লৈকে গ'ল সজালে মহজিদ গীজা, শুকুহুৱা, মন্দিৰ পূজাঘৰ নামঘৰ, থান, মত্ৰ, মঠ আদি। সকলোৰে উদ্দেশ্য একেটা কেৱল এক সৃষ্টিকৰ্তাৰ নামত একমনে এক চিন্তে উপাসনা কৰা, প্ৰাৰ্থনা কৰা, পূজা-ভৰ্তনা কৰা, নাম-কাৰ্তন কৰা, সকলোৰে বিচাৰিলে—ইহকাল আৰু পৰকালৰ মুক্তি, পাপ মোচনৰ বাবে। আৰু কোনোবাই আল্লাক বিচাৰি 'নজৰ ঘৰ এৰি, মায়্যা সমতা এৰি হেৰা পৰ্ব্বতৰ গুহাত আৰাধনা-উপাসনা কৰিলে। এদিন আল্লা সন্তুষ্ট হৈ দূতযোগে ঐশ্বৰক বাণী আল্লাৰ কালাম নবাক দি গ'ল। ঐশ্বৰিক সেই বাণী-বোৰেই আল্লাৰ প্ৰেৰিত বচুল বিশ্বনবী মাছুহৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰিলে। এইদৰেই প্ৰচাৰ কৰিলে মহাপুৰুষ যীচুৰে। মাছুহবোৰে এই ধৰ্মৰ বাণীবোৰত বিচাৰি পালে, সৃষ্টিৰ বহুতা, জীৱনৰ বহুতা আৰু পবিত্ৰ নিষ্পাপ জীৱনৰ সন্ধান, মুক্তিৰ পথ; ভ্ৰাতৃত্ব, প্ৰেম, উদাৰ আৰু মহাহুস্তৱতাৰ পথ, যি পথৰ অমৃতসুধা মাছুহৰ জীৱনলৈ আনি দিয়ে ও ফুৰন্ত আৰু শাস্ত জীৱনৰ সোৱাদ।

এইদৰেই অন্ধযুগৰ ঘৱনিকা পৰিল এটা নতুন যুগৰ সূচনা হ'ল—নতুন পৃথিবীত নতুন সভ্যতাৰ পাতনি মেলিলে বিস্তাৰিত হ'ল।

কথাবোৰ গাঁৱলীয়া ল'ৰা-ছোৱালীয়ে শিকিলে,—নাহৰণী গাওঁৰ স্কুলৰ ল'ৰা-ছোৱালী ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে শিকিলে, তাক ল'ৰা-ছোৱালীবোৰৰ কোমল পবিত্ৰ অন্তৰবোৰ আনন্দত ভৰি পৰিল, নতুন আশাবে পৃথিবীখনক বুজিবলৈ চেষ্টা

কবিলে, সমুখত নতুন আশাৰ বেঙনি দেখা পালে। বহুতেই মনপুৰ্ত্তি পঢ়া-
জনাও লাগিল। পথাৰত হালবাই থাকোতেও ফুলৰ পঢ়াৰ চিন্তা, বিলত মাছ
মাৰি থাকোতেও পঢ়াৰ চিন্তা, ভূই কই থাকোতেও জ্যামিতিৰ উপপাত্ৰৰ সূত্ৰ
মনত পেলোৱা, এলজব্ৰাৰ কৰমলা মুখস্থ কৰা। ইংৰাজী কবিতাৰ সাৰাংশ
মুখস্থ কৰা—মনত পেলোৱা ইত্যাদি ইত্যাদি।

মন বন্ধনহীন, মুক্ত। আকাশ মুক্ত আৰু নীলা। এই নীলা আকাশখনত
দিনটোৰ ভিতৰত বিভিন্ন বঙৰ বিচিত্ৰাৰ মেলা পাতে। আকাশৰ বৃহত কেতিয়াবা
ঘন ক'লা মেঘ, বগা মেঘ, উৰণীয়া ডাৱৰে আকাশখন ভাল লগা কৰি তোলে।
গছৰ আঁৰত, পাতৰ মাজত পৰ্বতৰ চূড়াত মেঘৰ লুকাভাহু। সৃষ্টিৰ এই
বিনন্দীয়া মনোৰম প্ৰকৃতিৰ সৌন্দৰ্য কপৰেখা, মন্দাকিনী ফুলধাৰা—নৈ-নিজৰাৰ
কুল কুল গীত, হাবি বননি আৰু শান্ত অপোৰন সকলোৰে ভাল লাগে। প্ৰকৃতি
মানুহৰ বন্ধু, লগৰীয়া প্ৰকৃতিক কোলাত মানুহ আৰু অগ্ৰ জীৱজন্তু লালন
পালন হৈছে—জীৱনৰ আৰম্ভণি ইয়াতেই শেষ ইয়াতেই।

প্ৰকৃতিৰ মৰম-চেনেহ ভালপোৱা, কপৰ মাধুৰ্য, চিৰন্তন লৈয়ে মানুহ
জীয়াই আছে, প্ৰকৃতিয়ে মানুহৰ জীৱনৰ সকলোৱে প্ৰকৃতিৰ মৰমত মানুহ হাঁহে
প্ৰকৃতিৰ ধ্বংসলীলাত মানুহ ধ্বংস হয়, কান্দে—চকুপানী টুকে। এই হাঁহি-
কান্দোন লৈয়ে আশা-প্ৰতীক্ষা লৈয়ে অনন্তকালৰ কোনোবা দিনৰ পৰা
আকাশৰ তলত, নৈ-নিজৰাৰ আৰু কোনোবাই লুইত, বৰনৈ, সোৱণশিৰি,
লোহিত, দিচাং, দিখৌ নৈৰ পাৰত আকৌ কোনোবাই নীলনদী হোৱাংহো,
গঙ্গা, কাবেৰি, কৃষ্ণা, পদ্মা, মেঘনা, বুঢ়ীগঙ্গা, আমাজান, মিচিচিপি, ববী, সিন্ধু,
যমুনা আৰু কতো নৈ-উপনৈৰ পাৰত।

আৰু,

হাবিৰ মাজে মাজে

পাহাৰৰ ওচৰে ওচৰে

পৰ্বতৰ পাতিত, কাষত

বন বিৰিখৰ তলত

বৰফৰ দেশত, সূৰ্য উঠাৰ দেশত মানুহ গাওঁ পাতি, ঘৰ বনাই, পৰিয়াল
হৈ সমাজপাতি, প্ৰত্যেক সমাজৰ নিয়ম-কানুন, ৰীতি-নীতি, পৰম্পৰা বজাই
বংশমৰ্যদা মান-সম্মান ৰক্ষা কৰি, কোনোবাই খেতি কৰি শিল ডাঙি, কোনোবাই

বজাৰ তলত প্ৰজা হৈ বজাক কব-কাটল খাজনা দি জীৱন অতিবাহিত কৰিব ধৰিলে। কোনোবাই মহাজনৰ ইমাম, মন্দিৰৰ পূজাৰী, ব্ৰাহ্মণ হৈ, গীৰ্জাৰ ধৰ্মবাজক হৈ সত্য আৰু সত্যৰ পথ, পৰম দয়ালু কৰুণাময় আল্লা, একেশ্বৰবাদৰ পথ, যি পথ জ্ঞানী গুণী আৰু মহামানব—মহাপুৰুষৰ পথ বিশ্বমানবৰ পথ, যি পথ সদায় চিৰন্তন সকলোৰে বাবে মধুৰ আৰু প্ৰেমৰ, মৰমৰ, মোক্ষ কৰ্ম আৰু সহায়ৰ পথ। অনিত্য জীৱনত মাথুহে সেই পথৰ পথিক; কৰ্মৰ উপৰিও সাংসাৰিক জীৱন-ৰাপন কৰাৰ উপৰিও সেই চিৰন্তন পথেই জীৱাই থকাৰ পথ; পৰকালৰ সত্য বাটত বাট দেখুৱাই লৈ যায়, লৈ যায় ৰেহেস্ত, হেভেন, বৈকুণ্ঠপুৰলৈ স্বৰ্গলৈ য'ত মাথুহৰ কোনোদিনেই মৃত্যু নাই; কেৱল আছে মহাস্থখ, যত মাথুহ বুঢ়া নহয় প্ৰোঢ়া নহয়—সদায় যুৱক-যুৱতী হৈ যৌৱনৰ মন্মাকান্তা ফলধাৰাত সময় কটায় কেৱল চিৰবসন্ত কালৰ বাগিছাত বহি আৰু ইচ্ছামতে যৌৱন উপচি পৰা সন্দৰ্ভী উৰ্ৱসী, মেনকা, অপচৰা, ছৰ-পৰীৰ লগত নাচি বাগি উপভোগ কৰি, কায়িক মিলনত মিলিত হৈ থাকিব পাৰিব আৰু এই ভোগ-বিলাসৰ, আনন্দৰ কেতিয়াও শেষ নহয়, স্থগ, সৌন্দৰ্য, যৌৱন সদায় একে থাকে।

ছয়

শান্ত, জুৰ জুৰ বিৰ বিৰ বতাহজাক বলিছিল। বতাহজাক গা-মন জুৰ পৰি ঘোৱা, ভাল লগা আছিল।

বাঘমৰা নৈৰ পাৰত নাহৰণী স্কুলত পঢ়া কেইবাজনো ল'ৰাই নিজৰ গাই গৰুবোৰ চৰাবলৈ নিছিল। গৰুবোৰ উমলিছিল পথাৰে পথাৰে নৈৰ পাৰে পাৰে, হাবি বননিয়ে মুকলিমূৰীয়াটক স্বাধীন আৰু ইচ্ছামতে। ল'ৰাজাক লেটুক, কৰদৈ, বৰাৰ টেঙা কলপাতত নিমখ আৰু জলকীয়া মিহলাই খাইছিল বৰ জুতিৰে, তুপ্তিৰে হেপাহ পলুৱাই। গৰখীয়াৰ কাম গৰুবোৰ মেলি দি গছৰ তলত জুম পাতি বৈ থকা, হোৱাই নোহোৱাই আগণ্ডৰ নোহোৱা কিছুমান কথা পতা। গছ বগাই উঠি ময়না, টিয়া, কৰ্ণো, শালিকা, বগলী, পানীহাঁহ কালিমৰ শোৱালী ধৰি অনা আৰু ঔদাহে বৈদাহে ঘূৰি ঘূৰি সময় কটোৱা। ছপৰীয়া ঘৰবশৰা অনা চিৰা, মুৰি, জীমকল, বৰতমনি কল, মালভোগ কল

জলপান কৰি খোৱা। নৈ, বিলৰ পানীতে গা ধোৱা। প্ৰায়ে ল'ৰাবোৰ খেলে, দৌৰে হাই-দন, কাজিয়া লাগে খেদাখেদি হয়, ইজনে সিজনক নমতা হয়, মুখ ওকোন্দা ওকোন্দি হয়, আকৌ মাত বোল কৰে মিলি যায়, খেলে—সকলো পাহৰি যায় হাই-কাজিয়া, দন। বাঙী, পাখৰী, বগী, ক'লা, নাচনী, ডেজাল, লেংবী, নেজৰ'বা নেজৰ'বী, চটেউৰী, দমবাবোৰ খেদি আনি পালত সোমাব লাগে।

দুপৰীয়াৰ ব'দজাক টানকৈ ওলাইছিল।

চৌদিশে সূৰ্যৰ বগা স্বচ্ছ পবিত্ৰ পোহৰ সমভাবে বিয়পি পৰিছিল। বতৰ ফৰকাল আছিল। বগলীমাৰি পথাৰৰ মাজৰ আইত গছজোপাৰ তলত ল'ৰাবোৰ বহিছিল। টাংগুটি খেলি খেলি ভাগৰ লাগিছিল আৰু ভোকও লাগিছিল।

“স্কুল খোলা থাকিলেই ভাল” মতিনে তাৰ লগত পঢ়া ধনৰ ফালে চাই ক'লে।

“এবা ও” ধনে ক'লে।

“ব'দ বৰষুণ, তোকে পিয়াহে ভাগৰে জুগৰে গৰু চাৰিব নোৱাৰি—গৰু চাৰা কাম ভাল নেলাগে” নবীনে মতিন আৰু ধনৰ ফালে চাই ক'লে। নবীনৰ কথাত অজিষাগৰ স্তব্ধ নিহিত হৈ আছিল।

মতিন, ধন আৰু নবীনৰ ফালে চাই পোহৰ আলিয়ে ক'লে :

“স্কুল খোলা থাকিলেই ভাল, স্কুলত বাবলৈ ভাল লাগে। এনিমা বাইদেউ-জনী বৰ মৰম কৰে, সকলো ল'ৰা-ছোৱালী এনিমা বাইদেউৰ বাবে, বাইদেউৰ মৰমৰ বাবে স্কুললৈ আহে। নিজৰ ডাঙৰ বাইদেউৰ নিচিনা স্কুলত বাইদেউজনী ইমান মৰম কৰি পঢ়ুৱায় যে স্কুল নে ঘৰত পঢ়িছো খবৰ নোৱাৰি। বাইদেউৰ মৰমৰ বাবে, চেনেহৰ বাবে ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ স্কুলত জৰি পৰিছে ঠাহ খাই পৰিছে—স্কুলত নথৰা হৈছে। ল'ৰা-ছোৱালীবোৰ যেন বাইদেউৰ মৰমত, বাইদেউৰ বাবেই স্কুলত যায়।” নৈৰ পাৰত পুৰণি আইত গছ-জোপাৰ তলত বহি কথাবোৰ শুনিছিল পোহৰ আলিৰ মুখৰ ফালে চাই।

বেলি পৰি আহিছিল পশ্চিম আকাশৰ তললৈ—বঙা হৈ। ওৰে দিনটো দিনমণি আকাশত নিজ গতিৰে পোহৰ বিলাই নিজা প্ৰতিজ্ঞাৰে নিজা ধৰ্ম লৈ দ্বিধাসীপৰা বিনাশ লৈছিল গৰখীয়া ল'ৰাবোৰৰ পৰা ৰিলায় লৈছিল। গৰখীয়া ল'ৰাবোৰ গৰু গাইবোৰ খেদি বাটৰ ধূলি উৰুৱাই গধূলি হোৱাত

বৰষুড়া হৈছিল। নাহৰণী গাওঁৰ পশ্চিমৰ আকাশত তেতিয়া বেলেগ মাৰ বাঙী
বাঙী, চুব-দিগন্তবৰণৰ পথাৰ হাবি-বননিৰ পৰা চৰাই-চিৰিকতিবোৰ পাখীত
বাঙলী বেলেৰ কবন সানি নৌড়লৈ উৰা মাৰিছিল আনন্দ মনে। শেষ হৈছিল
এটা দিনৰ বেহা, এটা কৰ্মব্যস্ত দিনৰ—এটা দিনৰ।

সাত

দিনবোৰ পাৰ হৈছিল।

এনিমা ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰীৰ লগত চিনাকি হৈছিল—পৰিচিত হৈছিল।
এনিমা বিমলৰ চেহাৰলৈ গৈছিল আৰু ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰী এনিমাক লগ
ধৰিবলৈ, খবৰ লবলৈ আহিছিল ফাঁজৰ মাঠৰ ঘৰত, কোঁতয়াৰা স্থলত। বিমল
চৌধুৰীৰ লগত এনিমাৰ কথা-বতৰা হৈছিল। কথা পাতিছিল দিনত, জোনাকৰ
পোহৰত বাহি বিমল আৰু এনিমা, এনিমা আৰু বিমল নিবৰে, নিবিড়ভাৱে,
অকল বিমল আৰু এনিমাই। ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰী কৰ নোৱাৰাকৈয়ে কোনো
আপত্তি, বাধাহীন বিধাহীন বন্ধনহীনভাৱে চকল আৰু মুক্ত হৈ কৈছিল—
বায়োলজীৰ কথা, এনাটমীৰ কথা, মাহুহৰ জীৱনৰ কথা, পুৰুষ আৰু তিবোতাৰ
ঘোন জীৱনৰ কথা, যৌৱনৰ কথা, চেক্স, নিজৰ কথা; আদম নগ্ন, নভী মাহুহ
বিয়ে কেৱল প্ৰেম, ভালপোৱা আৰু যৌৱনৰ মদিৰা লৈ সৃষ্টিৰ আনন্দত
মডলীয়া হৈ, উডালিত-উদজাত হৈ পৃথিবীৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ একেটা
জীৱনত কেঁচুৰা, ল'ৰা, ছোৱালী, ডেকা ল'ৰা, গাভৰু ছোৱালী, পিতৃ-মাতৃ,
ককাদেউতা, আইতা বুঢ়ী আইতা আদি নাম লৈ, পৰিচয় দি জীয়াই আছে বৰ
আশাবাদী হৈ, বৰ্ত্তী স্বপ্নবিভোৰ হৈ। ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰীয়ে আৰু কৈছিল
জিচে'চন বিজিচে'চনৰ কথা, ঘোন জীৱনৰ কথা, জীৱনৰ সৃষ্টিৰ আৰু ধ্বংসৰ
কথা—বাতিৰ গুৰুপক্ষৰ জোনাকৰ স্নিগ্ধ পোহৰ আৰু নিবৰতাও বহি। বিমলৰ
কথাবোৰ এনিমাই তয়ল্ল, যৌন হৈ বিমলৰ ল'নি ধুনীয়া, স্নানৰ মুখখন আৰু
চকু জ্বৰিলৈ একেথৰে অপলক নগ্ননে চাই গনি গৈছিল—পৃথিবীৰ সকলো কথা
পাহৰি, নিজকে পাহৰি, নিজৰ জীৱনৰ এৰি অহা দিনবোৰৰ, পৰিচিত দিনবোৰৰ
কথা পাহৰি, সময়ৰ কথা পাহৰি।

বাহিৰত তেতিয়া গভীৰ ৰাতিৰ শান্ত নিৰৱতা ভৰা, আৰু জোনাকৰ পৰিত্ৰ ৰূপালী পোহৰ চৌদিশে বিয়পি পৰিছিল। কোলাহলহীন ৰাতিৰ প্ৰাণময়তা।

আৰু এটা সময়ত এনিমা ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰীৰ বুকুৰ মাজত নিজৰ মূৰটো স্তম্ভাই দি খুব জোৰেৰে সাৰটি ধৰিছিল আৰু এনিমাই ঘন ঘনকৈ উশাহ লৈছিল। তেতিয়া ৰাতি আৰু গভীৰ হৈ আহিছিল—নিৰৱ হৈ আহিছিল। কুঁৱলী মিহলি পাতল শান্ত বতাহজাক মুঠ আছিল তাক নিৰবে বলিছিল। বিয়পি থকা জোনৰ পোহৰত ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰী এনিমাক নিজৰ বাহুৰ মাজত, বুকুৰ মাজত বিচাৰি পাইছিল আৰু নিজৰ উত্তপ্ত ঠঠ দুটা কিছু সময় এনিমাৰ গালত আৰু কোমল ঠঠ দুটাত হেঁচা মাৰি ধৰিছিল বহুত পৰলৈ। দুটা কেঁচা অম্লান যৌৱন, দুটা কেঁচা তেজ মঙহৰ দেহা, দুটা জীৱন্ত জ্বালামুখী পৃথিৱীৰ পৰা আঁতৰি কোনোবা অজান, অপৰিচিত দেশত বিচাৰিছে ছয়ো ছয়োকো,—ছয়ো ছয়োৰ ভালপোৱা, মৰম, চেনেহ শাখত মানৱ জীৱনৰ ভূমিকা, সঙ্গ, চিৰন্তন পথ, যি পথৰ প্ৰেৰণা কেৱল ভালপোৱা প্ৰেম আৰু বড় আছে কেৱল জীৱনৰ বাংলালী ৰূপ, আগুৱাই যোৱাৰ পৰিত্ৰ আৰু স্তম্ভৰ পথ প্ৰাণময়তা, চঞ্চলতা নৈ সীমাহীন—বন্ধনহীনভাৱে যি জীৱনৰ শেষ নাই কোনো কালেই।

*

*

*

*

স্কুলৰ কামবোৰ নিয়াৰিকৈ পৰিপাটিকৈ আৰু বৰ স্তম্ভৰভাৱে চলি থাকিল—হৈ থাকিল। স্কুলৰ ঘৰ বনোৱা কাম শেষ হ'ল। খেৰৰ ছালৰ ঠাইত টিনপাতৰ হ'ল; ঘৰবোৰ পকা হ'ল, বেৰত চূণ তেল দিয়া হ'ল। হেড মিছট্ৰেছৰ বাবে স্কুৱাৰিকৈ এটা কোঠা বনোৱা হ'ল—শিক্ষকৰ কমন-ৰুম এটাও বনোৱা হ'ল আৰু কমন-ৰুমৰ কিছু অংশত স্কুলৰ সৰু লাইব্ৰেৰীটো ৰখা হ'ল। স্কুলৰ সন্মুখত ল'ৰা-ছোৱালী খেলিব পৰাকৈ এখন খেলপথাৰ আৰু স্কুলৰ কম্পাউণ্ডৰ ভিতৰত ঠিক অহা-যোৱা কৰা সৰু বাটটোৰ কাষে কাষে আৰু স্কুলঘৰটোৰ আগফালে গোলাপ, তগৰ, খৰিকাজাই, চম্পা, পাৰিজাত ধলপদ্ম, অশোক ফুল আৰু পিছফালে শেৱালী, নাহৰ, কৰবী আৰু বকুল স্কুলৰ গছবোৰ লগোৱা হ'ল। মাজে মাজে নাৰিকল আৰু তালগছও লগোৱা হ'ল। এতিয়া স্কুলখন আৰু স্তম্ভৰ হৈ পৰিল। স্কুলৰ কম্পাউণ্ড চাফ-চিকুণ আৰু পৰিপাটিকৈ

নিকাকৈ বখা হ'ল—ধুনীয়াকৈ বখা হ'ল। সময় পাব হোৱাৰ লগে লগে জ্বলখন দেখাত আৰু মনোৰম হৈ পৰিল—গছে বনে ফুলে জাতিন্ধাৰ হৈ পৰিল—মনোমোহা হৈ পৰিল, সকলোৰে বাবে ভাল লগা হৈ পৰিল।

দিন ঘোৱাৰ লগে লগে জ্বলত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সংখ্যা আৰু বাঢ়িল—ওচৰৰ গাওঁৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ উপৰিও দূৰ দূৰ গাওঁৰ ল'ৰা-ছোৱালী জ্বলৰ পোছাক পিন্ধি গাওঁৰ পিছত গাওঁ, পথাৰ ধাননি পথাৰ, বাইবাবী, তামোলবাবী, ঔগছৰ তল আইত গছৰ তল পাব হৈ আহি জ্বল ভৰি পৰিল। পাঁচজন ল'ৰাই অকত লেটাৰ নম্বৰ পাই মেট্ৰিক পাছ কৰিলে—ছয়জনে দ্বিতীয় বিভাগত, দুজনে তৃতীয় বিভাগত পাছ কৰিলে। ফেল এজনো নাই। জ্বলৰ নাম অসমৰ ভিতৰতে জনাজন হৈ গ'ল, জ্বলৰ সন্মান সকলোৰে আৰু সকলো ঠাইতে পৰিচিত হৈ গ'ল। চৰকাৰৰ ফালৰ পৰা এড'হক মঞ্জুৰী দিয়া হ'ল আৰু শিক্ষক শিক্ষয়িত্ৰীয়ে নিয়মিত দৰমহা পোৱা হ'ল। বাইজৰ ফালৰ পৰা প্ৰধান শিক্ষয়িত্ৰী এনিমাক সন্মান, আদৰ্শ জনোৱা হ'ল প্ৰশংসা কৰা হ'ল আৰু বাইজৰ ফালৰ পৰা জ্বলৰ উন্নতিৰ বাবে দিব পৰা কৰিব পৰা সকলো সহায় সহযোগ কৰিবলৈ প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়া হ'ল।

আঠ

শীতকাল।

পুহ মাহৰ পহিলা ভাগ। কেইদিনমান আগতে বৰষুণজাক হৈছিল—সেইয়ে শীত বেছ হৈছিল। ডাঠ কুঁৱলী আৰু শীত চৌমিশে ৰয়পি পৰিছিল। গৰু গাইবোৰ পথাৰত এৰি দি গাওঁৰ মাল্লহবোৰ জুইকুঁৱাৰ ওচৰত বহিছিল—তিল পিঠা, লালহ, তেলপিঠা, ভকাপিঠা গৰম চাহৰ লগত খাইছিল। শীতৰ লগত পাতল ফিৰফিৰিয়া বতাহজাক ৰলিছিল। বাট পথবোৰ নিকা আৰু পৰিষ্কাৰ আছিল। চাৰিওফালে উদং গৰুৰ পাল আৰু উদং পথাৰ।

কাতিৰাম গাওঁৰূচাৰ ঘৰত ছপৰীয়াৰ ডাডুলাজ খাই এনিমা ঘৰলৈ উলটিছিল। শীত হোৱা বাবে বতৰৰ লগত মিলাই এনিমাই গাত এখন ফুলাম এবী ছাদৰ আৰু মুগাৰ বিহা মেখেলা পিন্ধিছিল—ডাৰ্ক ভায়োলেট কালাৰৰ

চুয়েটাৰ এটাও শিকিছিল। দীঘলকৈ গঁথা বেণীডাল বুকুৰ ওপৰেদি ওলমাই দি বাটে বাটে আহি আছিল। কাতিৰাম গাওঁবুঢ়াই এনিমাক আগবঢ়াই থবলৈ আহিছিল।

পুহ মাহৰ নীলা আকাশখন ভাল লগা আছিল। দুই এচপৰা বগা উকলীয়া ডাবৰে আকাশখন আক বিচিত্ৰ কৰি তুলিছিল—ভাল লগা আৰু মোহনীয় কৰি তুলিছিল।

আগে আগে কাতিৰাম গাওঁবুঢ়া পিছে পিছে এনিমা গাওঁৰ ওখোৰা-মোখৰা বাটত লাহি খোজ দি আহি আছিল। এনিমা আৰু কাতিৰাম গাওঁবুঢ়া ষেতিয়া ‘বুঢ়ীৰ চক’ পাইছিল ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰী আহতগুৰ গাওঁৰ পৰা বেমাৰী চাই আহি পাইছিল।

“ভূমি ডাক্তৰ বোপাৰ লগতে যোৱা” কেঁচা ‘তামোলৰ পিকথিনি পেলাই কাতিৰামে ক’লে—কাতিৰামৰ চকু-মুখত আনন্দ মিহলি হাঁহি—। কাতিৰামে পুনৰ ক’লে :

“বোল পৰি আহিছে সোনকালে যোৱাগৈ” কথাখিনি কওঁতে কাতিৰামৰ বঙা জিভাখন আৰু পিক লাগি লাগি মলিয়ন হোৱা দাঁতবোৰ ওলাই পৰিছিল। “হব দিয়ক খুৰাদেও”—এনিমা আৰু বিমল হাত তুলি নমস্কাৰ জনালে আৰু একেলগে ক’লে—

“নমস্কাৰ”

কাতিৰাম গাওঁবুঢ়া ঘৰলৈ উলটি গৈ।

তেতিয়া আবেলি। পথাৰৰ পৰা মাহুহবোৰ পকা ধানৰ ডাঙৰী আৰু মুঠিবোৰ গৰু, মহৰ গাড়ীত বোজাই দি ঘৰমুৱা হৈছিল। আৰু বহুতেই ধানৰ ডাঙৰীবোৰ ভাৰ বান্ধি কান্ধত লৈ বেগাই ঘৰলৈ খোজ লৈছিল—সকলোৰ চকু-মুখত ভাগৰ মিহলি পকা ধান চপোৱাৰ আনন্দৰ হাঁহি। খেতি চপোৱাৰ আনন্দত সুখী হৈছিল সকলোৰে—ভাগৰ কাৰো লগা নাছিল—লক্ষীক ঘৰ চপাইছিল। ভঁৰালত স্তম্ভাইছিল। খেতি, খেতিৰ পথাৰ, খেতিৰ ধান, খেতিয়কৰ জীৱন, খেতিয়ে জীৱনত বঙা টালে; জীয়াই ৰাখে নিজক—ল’ৰা-ছোৱালীক, পৰিয়ালক।

এনিমা আৰু বিমল দুয়ো খোজ কাঢ়িয়ে গৈ আছিল। বাটে বাটে লগ পোৱা, চিনাকি অচিনাকি, পৰিচিত অপৰিচিত সকলোৰে বিমল আৰু

এনিমাক নমস্কাৰ জনালে। বিষল আৰু এনিমাই সকলোৰে খবৰ ললে কোন কোনে আছে, সকলোৰে কুশলে মজলে আছে ! ভালে আছে ! !

কিছুদূৰ যোৱাৰ পিছত বুঢ়ীটো পাব হৈ গৰুৰ পাল লৈ গৰখীয়া ল'ৰা-বোৰ আৰু গৰু, ম'হৰ গাড়ীত ধানৰ মুঠি বোজাই দি গৰু ম'হৰ গলত পিন্ধোৱা ঘণ্টা বজাই এক অপূৰ্ব আৰু মনোৰম গাৱলীয়া জীৱনৰ চিৰন্তন আৰু শান্ত ছবি, দৃশ্য চাই অকৃত্ৰিম কৰ্মব্যস্ত পৰিশ্ৰমী মানুহবোৰক চাই বিভোৰ হৈছিল—বিমল আৰু এনিমা—এনিমা আৰু বিমল। অলপদূৰ যোৱাৰ পিছত বিমল বৈ গ'ল আৰু এক প্ৰকাৰ ঘূৰি চাই কৈ উঠিল: 'এইখোৰা-জনলৈ চোৱা—নাম নিজাম, খেতত কাম কৰোঁতে ভৰিত ঘা এডোখৰ হৈছিল, চিকিৎসাৰ অভাৱত। ঔষধৰ অভাৱত ভাবৰ ঘা আৰু ভাল নহল, চেপটিক হৈ ভৰি পচিল। টকাৰ অভাৱ ঔষধ কিনাৰ পইচা নাই, পেটৰ ভাত নাই। এতিয়া ৰাত শুবৰ ঘৰ নাই, পিন্ধিবলৈ কাপোৰ নাই—অভাৱ আৰু দৰিদ্ৰতাই নিজামক বলীয়া কৰি দিছে, নিজামক শেষ কৰি দিছে—পৃথিৱীয়ে নিজামক একো নিদিলে।" "আপুনি চিকিৎসা নকৰিলে কিয়" এনিমাই ডাঃ বমলচৌধুৰীৰ ফালে তীব্ৰ চাৰনীৰে চাই কৈ উঠিল। "মোৰ ডাক্তৰী পাছকৰাৰ আগতে নিজাম কাকোৰ ভৰিৰ সকলো শেষ হৈ গৈছিল" বিমলে ক'লে। বিমলৰ কথাত তসহায় আৰু বিষাদৰ স্বৰ নিহিত হৈ আছিল, নিৰাশাৰ স্বৰ নিহিত হৈ আছিল। নিজামৰ খবৰ কৰি, নিজামৰ ওচৰলৈ গৈ পকেটৰ পৰা দুটা টকা নিজামক দি, মূৰত হাত ফুৰাই ক'লে:—

"ককাই এইয়া লোৱা ডাক্তৰখানালৈ আহিবা, মই চাই চিন্তি ঔষধ দিম"।

বিমল আৰু এনিমা পুনৰ কিছুদূৰ আগবাঢ়িল—গাঙৰ শান্ত নিৰিবিলি বাটত। আহত গছ জোপাৰ তলৰ ছাঁত ৰহি দিলে। কেঁচা দুবৰী বন, সেউজীয়া গালিচা ঘেন হৈ আছে। বিমল চৌধুৰী এনিমাৰ ওচৰত বহি কিছু উদাসীন, বিষণ্ণ গধুৰ আৰু তাৰাকান্ত হৈ কৈ গ'ল:

"সোৱা বাত্ৰাটোৰ লিপাবে থকা জুপুৰী জৰাজীৰ্ণ ঘৰটোত থকা মানুহজনী এতিয়া পাগলী। তাইৰ সকলো আছিল—ঘৰ, ল'ৰাৰ ল'ৰা-হোৱালী, স্বামী। কিন্তু এয়াৰ হাইজাত স্বামীৰ মৃত্যু হ'ল। গাঙত ডাক্তৰখানা নাই ঔষধ নাই। চহৰলৈ নিবলৈ পইচা নাই আৰু বিনা চিকিৎসা, ঔষধৰ অভাৱত মানুহজন মৰি

থাকিল। মাহুহজন মৰাৰ পিছত দেশত ডাঙৰ বানপানী হৈ অগ্নি মাহুহৰ লগতে এই মাহুহজনীৰ ঘৰ উটুৰাই নিলে—ইয়াৰ এমাহৰ পিছত মাহুহজনীৰ একমাত্ৰ ল'ৰাটি টাইকয়েড হৈ মৰিল। সেইদিনৰ পৰা মাহুহজনী সৰ্বহাৰা সৰ্বভ্ৰান্ত হ'ল—মাহুহজনীৰ পৃথিৱীত একোৱে নেথাকিল, নেথাকিল ঘৰ, সংসাৰ, ল'ৰা, স্বামী। এতিয়া মাহুহজনী অস্বাভাৱিক, পাগলী, জীৱনযুদ্ধত সকলো হেৰুৱাই পাগলী হৈ গৈছে। নিয়তিয়ে মাহুহজনীক তিল তিলকৈ ধাই শেষ কৰি দিছে, সময়ে মাহুহজনীক দিলে কেৱল পৰাজয়, হতাশা আৰু কঢ়িয়াব নোৱাৰা দুখৰ আৰু শোকৰ বোজা। পাগলী হৈ যুতুৰ দিন গণি জীয়াই থকা এয়া কেৱল গাঁৱলীয়া জীৱনৰ এটা উদাহৰণ।”

কথাখিনি কৈ বিমলে এনিমাৰ কালে চাই দীঘল এটা ছুমুনিয়াহ কাটিলে। লজ্জল আৰু অন্তহীন কৌতুহল হৈ চাই থকা এনিমাৰ হাতত ধৰি প্ৰায় টানি উঠালে আৰু কঁপা কঁপা মাতৰে ক'লে :

“বলা যাও একাৰেই হ'ল”

হুয়ো উঠি দিলে আৰু পাতল সন্ধিয়াৰ আন্ধাৰৰ মাজেদি খোজ দিলে। কিছুদূৰ যোৱাৰ পিছত এনিমাই কৈ উঠিল, “আপুনি চহৰ এৰি গাওঁলৈ কিয় আহিল ?”

এনিমাৰ হাতৰ মুঠিৰ পৰা নিজৰ হাত একৰাই নি বিমলে ক'লে :

“মই গাওঁলৈ কিয় আহিলো দেয়া বহুত দীঘলীয়া কাহিনী, কথা, অগ্নি এদিন তোমাক কম। কিন্তু তুমি চহৰৰ ছোৱালী হৈ গাওঁৰ ধূলি-মাটি বোকা-পানী আৰু একাৰৰ মাজলৈ কিয় আহিল। মই বুজা নাই, বুজি নেপালো।”

একাৰৰ মাজেদি এনিমাই বিমলৰ কালে চাই ক'লে: ‘সেয়া মোৰ ব্যক্তিগত কথা, কোনোবাই শুনিব খুজিলে আৰু যদি পৃথিৱীত কোনোবা মাহুহ, নিজৰ মাহুহ—চিনাকি পুৰুষ, ডেকা ল'ৰা, ডেকা ডাঙৰ মোৰ কথা শুনিব বিচাৰে, মই কম, নিশ্চয় কম। মোৰ জীৱনৰ সকলো কথা এটাৰ পিছত এটাকৈ। জীৱনত মই কি বিচাৰো—মোৰ জীৱনৰ উদ্দেশ্য কি—আশা-আকাংক্ষা কি? আৰু মই গাওঁলৈ অহাৰ কাৰণ কি? প্ৰতিশ্ৰুতি আৰু অজীকাৰ কি?’

কথাখিনি কওঁতে এনিমাই বিমলৰ গাত ধৰি আত্মপ্ৰত্যাহ আৰু আত্ম-বিবাল ৰাখিলে ক'লে—একেবাৰে আপোন মাহুহক অভিযোগ কৰাৰ দৰে ক'লে:

এনিমাৰ কথাত বহুত দিনৰ পুৰণি অভিব্যক্তিৰ স্বৰ নিহিত হৈ আছিল-
মিহলি হৈ আছিল। কিছু সময় কাৰো মুখত মাতবোল নাই। ছয়ো নিমাত।

মৌন এনিমা।

নিৰব আৰু মৌন বিমল।

এনিমা আৰু বিমল ছয়ো খোজ ললে। আকাশত পৰ্বতীৰ ক্ষয়িষ্ণু
জোনাকৰ শান্ত, পবিত্ৰ পোহৰ আৰু আকাশত দুই এচপৰা ক'লা, ঘন ক'লা
ডাঙৰে বাতিৰ তৰাভৰা আকাশখন বিচিত্ৰ আৰু মোহনীয় কৰি তুলিছিল।
পাতল, শান্ত, মুহু বতাহজাক বাতিৰ নিৰবতাক সাৱটি বলিছিল। স্থলৰী,
যৌৱন উপচি পৰা এনিমা আৰু স্থলী ডেকা বিমল এই বতাহজাকৰ মাজে
মাজে আৰু প্ৰায় গাত গা লগাকৈ ষ্টিৰাহীনভাৱে খোজ দিছিল নাহৰণী
গাওঁৰ খলা বমা ওখোৰা মোখৰা বাটত। এই যাত্ৰাত খোজত ছয়োৰে
আছিল প্ৰাণ-প্ৰাচুৰ্যৰে ভৰা, প্ৰাণময়তাবে ভৰা অন্তহীন প্ৰতিজ্ঞাতি। ছয়ো
ছয়োকে নিচেই ওচৰৰ পৰা বুজি পোৱাৰ, নিজৰ মুক্ত বন্ধনহীন কোমল
হৃদয়ৰ। অন্তৰৰ পৰিচয় আৰু চিনাকি দিয়াৰ; এই পৰিচয়, বুজি পোৱা।
কেৱল প্ৰেম আৰু ভাল পোৱাৰ—যি ভাল পোৱা আৰু প্ৰেমৰ কোনো ভূমিকা
নাই, আৱণ্ণি আছেশেষ নাই—চিৰন্তন আৰু নাই কোনো যুক্ত, অবতৰণিকা—
ই পবিত্ৰ আৰু পুণাৰ।

ৰাতি কিছু হৈছিল। পশ্চিম আকাশত কাঁচি জোনৰ ক্ষয়িষ্ণু নিৰ্মল, শান্ত
পবিত্ৰ পোহৰ ক্ৰমান্বয়ে নাইকীয়া হৈ আহিছিল। জোনটো অস্ত গৈছিল
পুনৰ ওলাবলৈ। আৰু এটা সময়ত বিমল আৰু এনিমা আহি ফজিৰ
মাটৰৰ পছলি মুখ পাইছিল। এনিমাক ফজিৰ মাটৰৰ আগ চোতালত
থৈ, ফজিৰ মাটৰক মাত এষাৰ দি বিমল বিদায় লৈ ওলাইছিল। বাহৰ
জ্যেষ্ঠাৰ্থন পাৰ হৈ একাৰৰ মাজৰ পৰাই পুনৰ বিমলে ক'লে :

“আজিলৈ আহিছো—কালিলৈ মোৰ তালৈ আহিবা—মই সকলো কম।”

“ধাম—স্থলৰ পৰা আহোতে সোমাই আহিম” এনিমাই কলে।

“হব মই ষাওঁ ৰাতি ভালেখিনি হ'ল।” বিমলে ক'লে আৰু ক্ষীপ্ৰবেগেৰে
ডাক্তৰখানালৈ খোজ ললে।

ফজিৰ মাটৰ ডেউয়াও এনিমাৰ বাবে বৈ আছিল আৰু এনিমা ভিতৰত
সোমোৱাৰ লগে লগে ক'লে :

“মুখ হাত ধুই ভাত ঝাঙৈ, দিনৰ দিনটো চাগে একো খোৱাই নাই।” কাম কৰা ল’ৰাটোৱে ইতিমধ্যে এনিমা আৰু ফজিৰ মাষ্টৰক ভাত খাবলৈ মাতিছিল।

দিনৰ দিনটো ঔদাহে বৈদাহে গাঁৱে গাঁৱে ঘূৰি ফুৰি এনিমাৰ ভাগৰ লাগিছিল যদিও মনটো ভাল লাগি আছিল অজনা এক অফুৰন্ত আনন্দৰ বাবে।

ন

নৈৰ নাম গদাধৰ। চিৰ প্ৰবাহিত, চিৰদিনেই বৈ আহিছে, বৈ আহিছে ভূটানৰ পাহাৰ-পৰ্বত, লক-ডাঙৰ পৰ্বতমালা অতিক্ৰম কৰি, লক-ডাঙৰ শিলৰ মাজে মাজে হিমালয়ৰ পাদদেশ পাৰ হৈ। এই গদাধৰৰ বুকুত, সোঁতত, পানীত লিখা আছে বহু যুগৰ বহু পুৰণি কালৰ এক শাস্বত ইতিহাস এক অনাদি অনন্ত কালৰ কাহিনী; যুগৰ পিছত যুগ ধৰি বসবাস কৰা বিভিন্ন মানুহৰ স্মৃতি-স্মৃতি কাহিনী, বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ, গোত্ৰৰ বিচাৰ ধাৰা, সমাজৰ ৰীতি-নীতি এই নৈৰ পানীৰ সোঁতত মিহলি হৈ বৈ আছে; যেনেকৈ বাধা দিব পৰা নাই গদাধৰক, সেইদৰে কোনও বাধা দিব পৰা নাই গদাধৰৰ চিৰ প্ৰবাহিত, বোৰভী সোঁতৰ পানীক। এই নৈৰ সোঁতত নিহিত হৈ আছে দীনহীনজনৰ চকুপানী, আঢ্যবস্ত্ৰ চহকীজনৰ জীৱনধাৰা, ভোগ-বিলাস, স্মৃতি-আনন্দৰ অন্তহীন কথা, কাহিনী।

গদাধৰ নৈ বয়।

বাৰিষাত জোৰাৰ উঠে।

জীৱন্ত, খঙাল আৰু উগ্ৰমূৰ্ত্তি ধৰি কেনে-কোণটোকাৰে বৈ আহে ভীৰ বেগেৰে, কোবাল সোঁতত বুৰ যায় গাওঁৰ পিছত গাওঁ, খেতি পথাৰ, পকা ধানৰ পথাৰ। গোহালীৰ গৰু, ম’হ উটি যায়, তাহি যায়। কোবাল সোঁতত উটি যায় বনৰীয়া ম’হ, হাতী, গৰু আৰু অন্যান্য জীৱজন্তুৰোৰ। মানুহৰ ঘৰ ছৰাৰ, বতী, লক ঘৰ ডাঙৰ ঘৰ, জুপুৰি ঘৰ, নামঘৰ, মহাজিদ, মকৰবা, মিনাৰা, ঈদগাহ মন্দিৰ, ধান সত্ৰ, কালিবাৰী, পূজাঘৰ, নাচঘৰ, আৰু চৰণীয়া পথাৰ—লকলো ঠাই।

বহুবত এবাৰ,

বহুবত দুবাৰ,

বহুবত তিনিবাৰ, কেতিয়াবা বহুবত চাৰিবাৰ বানশানী হয়, বানশানী আহে গদাধৰত। এই পানীয়ে গদাধৰৰ বুকুত যুগ যুগ ধৰি বাস কৰা হিন্দু, মুছলমান, বড়ো কছাৰী, ৰাজবংশী, চাওঁভাল আৰু গুপ্ত পাহাৰ পৰ্বতীয়া ঠাইত বাস কৰা টাই আহোম জাতিৰ লোক। অঁকা, ডফলা, আৰব, চিংফৌ, নেপালী, লেপছা, ভূটীয়া সকলোৰ চৰভী বাহীৰ স্তৰ আৰু ঢোলৰ চেও গদাধৰৰ পানীৰ সোঁতত প্ৰবাহিত হৈ বৈ আহে, বৈ আহে তেওঁলোকৰ ঘৰবাৰী সকলো, আৰু মাছহবোৰে সৰ্বস্ব হেৰুৱাই জীয়াতু ভোগে। তথাপি মাছহবোৰৰ মনত গদাধৰ চিনাকি, পৰিচিত। জীৱনসঙ্গী, পুৱাৰপৰা গধূলিৰে, গধূলিৰপৰা পুৱালৈকে সকলোৱে গদাধৰক চিনি পায়। এই গদাধৰৰ পাৰত লৰালি কালত সৰু গাই এৰি দি সাতুৰি নাছৰি ডাঙৰ হৈছে। খৰালি কালত গদাধৰৰ পাৰত নমন বদন শস্ত্ৰ সৰিয়হ, ধনীয়া, মচুবদালি, খেচাৰি মটৰমাহ, মগুমাহ, মাটিমাহ, তিল, বুট, তিৰিশ, মাঠৈ আৰু কত কি ফচল গদাধৰৰ পাৰত হয় তাৰ ইয়ত্তা নাই, হিচাপ নাই।

এই গদাধৰৰ পানীত বুঢ়া-বুঢ়ী, বোৱানী-জীয়াবীসকলে স্নান কৰে, সকলোৱে গদাধৰৰ পৰিৱৰ্ত্ত পানী খায়, সকলোৱে তেজ মঙঠত জন্ম-জন্মান্তৰৰ পৰা গদাধৰৰ পানী প্ৰবাহিত হৈ আছে। কঁকালত কলহ লৈ পানী আনিবলৈ যায় খোৱন উপচি পৰা পচুমা, ভানুমতা, অলকা, বমলা, বহিলা আৰু সীতা এজনীৰ পিছত আনজনী ৰূপৱতী গাভৰুৱে। নৈৰ পাৰত সকলো কাপোৰ খুলি থৈ বিবস্ত্ৰ আৰু উলজ হৈ বৈ ঘোৱা গদাধৰৰ পানীত গা ধোৱে সাতুৰি নাছৰি। নৈৰ পাৰেদি ম'হ আৰু গৰুৰ গাড়ীত বাহী বজাই পকা ধানৰ মুঠি, ডাঙৰী বোজাই দি লৈ যোৱা ডেকা ৰূপধন, ধৰণী, হেমকান্ত আৰু ফজলৰ ফালে চাই তনয় হয়, যৌন আৰু মন উতলা হয় আৰু এদিন ৰূপধনৰ লগত পচুমা, ফজলৰ লগত বহিলা, হেমকান্তৰ লগত আদোৰ, মহীধৰৰ লগত প্ৰতিমা প্ৰেমত পৰে, ভানপায় কিছুদিন সেউজীয়া ধাননি পথাৰৰ ধানৰ মাজত বহি লুকাই চুবকৈ একেলগে বহি কথা পাতে, হাঁহে। মহীধৰে বাহী বজায় প্ৰতিমাই শুনে। মহীধৰে প্ৰতিমাৰ হাতত ধৰে আৰু ছুটা কেঁচা অগ্নান ঘোৱন এক শাখত আৰু চিৰন্তন মিলনত মিলিত হয়। প্ৰতিমাৰ ঠুঠ আৰু পকা ধানৰ দৰে ৰঙা

লোণ বৰণীয়া। কোমল গালখনত মহীধৰৰ ওঁঠ ছুটা হেঁচা মাৰি ধৰে। প্ৰতিমা চকুছুটা মুদি দি গদাধৰৰ বালিত গুই পৰে। মহীধৰক সাৱটি ধৰে আৰু মহীধৰৰ ওচৰত নিজৰ চকু গা বাংটাঙ্গী ঘোঁৰনৰ সকলো মদৰা কৰা বস, জীয়াই থকাৰ আনন্দ প্ৰেৰণা, জীৱনৰ পূৰ্ণতা বিচাৰ পায়; বিচাৰি পায়। বনন্দীয়া পৃথিবীত কেৱল প্ৰেমৰ মন্দাকান্তা ফল্গুবাৰা, অময়া অমৃতবাৰা। প্ৰেম আৰু ভাল পোৱাৰ পৰাই সৃষ্টি এই পৃথিবীৰ, বিশ্ব ব্ৰহ্মাণ্ডৰ, জোন, বেলি, গ্ৰহ, তৰা, উপগ্ৰহ, নক্ষত্ৰ, আকাশ, সাগৰ, মহাসাগৰ, গহ-সত্য, ফল ফুল, নৈ-নিজৰা আৰু সকলো জীৱৰ প্ৰাণীৰ। ভালপোৱা আৰু প্ৰেমেই পৃথিবীখন হৃদয়, শুৱনী, মৰমৰ আৰু চিৰন্তন চেনেহৰ কৰ বাথিছে সৃষ্টিৰ আদিৰে পৰা।

কপন আৰু পদুমী দিনত দিবাকৰৰ স্বৰ্ছ বগা পোহৰত আৰু ৰাতিৰ স্নিগ্ধ কৰ্ণাণী মোহনীয়তা আৰু প্ৰাণময়তাৰে ভৰা জোনৰ পোহৰত উমলে, ঘূৰ ফুৰে ওঁদাহে বৈদাহে গদাধৰৰ পাৰত গজা ৰাউগছৰ জোপোহাৰ মাজত, কঁহুৱা বনৰ মাজে মাজে মুক্ত বন্ধনহীন হৈ। এই যাত্ৰা, এই ভালপোৱা, প্ৰেম আৰু আনন্দ, মিলন, প্ৰতীক্ৰান্ত সীমাহীন আৰু অফুৰন্ত। ছুটা কেঁচা ঘোঁৰনৰ আস্থানক পৃথিবীৰ কোনো শক্তি, কোনো মানুহ, বাঁৰ, ৰজা-মহাৰজাই, জমিদাৰ, জোতদাৰ, আৰু কোনো প্ৰজাই বাধা দিব পৰা নাই, দিব পৰা ক্ষমতা নাই আৰু নংগুও।

আৰু গদাধৰৰ ইপাৰে কালি মন্দিৰ, নামঘৰ, গণেশ মন্দিৰ, ধান, মঠ, পূজাঘৰ আৰু সিপাৰে মছজিদ, মাদ্ৰাছা, মোক্তাব ষ্টেগাহ—যিবোৰত মানুহবোৰে নিজৰ নিজৰ ৰীতি-নীতি, লোককথা, বিশ্বাস, লোকাচাৰ আৰু ধৰ্মশাস্ত্ৰ মতে হিন্দুয়ে পাতে কালিপূজা, দুৰ্গাপূজা, বাৰ্থী পূজা, মনসা পূজা, বাসন্তী পূজা, বিষ্ণু পূজা, পাল নাম, কীৰ্তন-পাঠ আৰু মুছলমানসকলে ঈদৰ নামাজ, জুম্মাৰ নামাজ, দিনত পাঁচবাৰ আজান দি চুবুৰাদেওৰ পিছত কাহিলী পুৱাত ফজৰ নামাজ, হুশৰায়াৰ পিছত জোহৰ, গধূল বেলা অস্ত ঘোৱাৰ এঘণ্টা আগত আহৰব, বেলাৰ ঘোৱাৰ লগে লগে মগৰাবৰ আৰু সন্ধিয়াৰ পিছত এশাৰ নামাজ পঢ়ে আৰু পৰম দয়ালু কৰুণাময় আজাৰ ওচৰত নতজাহু হৈ এক চিন্তে এক মনে এক ধ্যানে বিচাৰে পাপ আৰু গুনাহৰ পৰা পৰিত্ৰাণ, মুক্তি, দোৱা আৰু মাগফেৰাত বিচাৰে। ইহকাল পৰকালৰ মালিকৰ পৰা এন্ধাৰ কৰবৰ ভিতৰত হোৱা আজাৰৰ পৰা নাজাত বিচাৰে।

এই মাহুহবোৰেই গদাধৰৰ জনবলতি বাসিন্দা। গদাধৰ বুকুত, ছুই পাৰত তেওঁলোকৰ জীৱন, গদাধৰেই তেওঁলোকৰ মা, পিতৃ, ভাই, ককাই—আপোন-জন।

এই গদাধৰৰ পাৰ পলহুবা আৰু উৰ্বৰা অঞ্চল—মাহুহৰ খেতিৰ পথাৰ, শস্তৰ পথাৰ। পথাৰৰ পিছত পথাৰ, গাওঁৰ পিছত গাওঁ, মৌজা ডিহি, অঞ্চলৰ পিছত অঞ্চল, এলেকা, জিলাৰ পিছত জিলা আৰু দেশৰ পিছত দেশত মাহুহ-বোৰ বাস কৰি আছে।

গদাধৰৰ পাৰৰ সেউজীয়া আৰু উৰ্বৰা ভূমিত যুগৰ পিছত যুগ ধৰি আহিছিল বজা, মহাবজা, চুলতান, বাদছাহ, বীৰ-বীৰজ্ঞা সকল, ষোছা আৰু পৰাক্ৰমী আক্ৰমণকাৰী সকল। তেওঁলোকৰ যুদ্ধৰ ঘোঁৰা, হাতী, হিলৈ, কামান, বন্দুক আৰু তৰোৱালধাৰী সেনাদল—হেজাৰ হেজাৰ সৈন্য এজন সেনাপতিৰ পিছত আনজন আহিছিল। গদাধৰৰ ছয়ো পাৰে বগশিঙা বজাই অখাৰোহী সৈন্যদল দোঁৰাছিল দিনৰ পিছত দিন, ৰাতিৰ পিছত ৰাতি, মাহৰ পিছত মাহ, বছৰৰ পিছত বছৰ, যুগৰ পিছত যুগ। গদাধৰৰ পাৰৰ এই বিশাল আৰু সেউজীয়া শস্তৰে উঠেনদী হোৱা পথাৰৰ ওপৰেদি বগশিঙা বাজিছিল, সৈন্যদলৰ লগতে হাতীৰ পিঠিত উঠি বীৰ-বীৰজ্ঞা সকল, চুলতান সকল। বাদছাহ-বেগমসকল আহিছিল আৰু তেওঁলোকৰ লগে লগে আহিছিল পৰাক্ৰমী পদাতিক সৈন্যদল হিঙ্গদল ভাঙি।

তেতিয়া ১২০৫—১২০৬ চন। বঙ্গদেশৰ শাসনকৰ্তা বখতীয়াৰউদ্দিন তিব্বত আৰু চীনদেশ জয় কৰাৰ পিছত লগে লগে দ্বীপজয় কৰাৰ অদম্য হেপাহ লৈ ওলাল। মহম্মদ বখতীয়াৰউদ্দিন ভাৰত আৰু অসম বুৰঞ্জীৰ এটা প্ৰসিদ্ধ নাম আৰু উত্তৰ-পূব ভাৰতত মুছলমান ৰাজ্য বিস্তাৰ কৰাৰ গুৰি ধৰোঁতা আৰু প্ৰথম মুছলমান বীৰ শাসন কৰ্তা।

১১২২ চনৰ কথা। দিল্লী, আজমিৰৰ ৰজা পৃথিৱাজ আৰু কনৌজৰ ৰজা জয়চন্দ্ৰৰ মাজত অমিল ৰাজ্যলৈ। ঘৰুৱা কন্দলত ছয়োৰে মাজত মতবিৰোধ আৰু সেয়ে ইজনে আনজনৰ ঘোৰ শত্ৰু। জয়চন্দ্ৰই শত্ৰুতাৰ পোতক তুলিবলৈ পাৰস্যৰ গজনী প্ৰদেশৰ মহা পৰাক্ৰমী চুলতান মহম্মদ ঘোৰীক মাতি আনিলে আৰু পৃথিৱাজৰ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰাত সহায় কৰিলে। মহম্মদ ঘোৰীয়ে পৃথিৱাজক যুদ্ধত পৰাস্ত কৰিলে আৰু বধ কৰিলে আৰু লগে

লগে ভাৰতৰ মুছলমান ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা হ'ল আৰু ইছলাম ধৰ্মৰ প্ৰচাৰকাৰী আগভকৈ দৃঢ়ভাবে আৰম্ভ হ'ল আৰু হৰলৈ ধৰিলে। এই নতুন শাসনকৰ্তাৰ শাসন কেৱল দিল্লী, হস্তিনাপুৰ বা আজমিৰতে সীমাবদ্ধ নোহোৱািল। মহম্মদ ঘোৰীৰ সোঁহাত, বিশ্বাসভাজন আৰু পৰম সাহসী সেনাপতি মহম্মদ কুতুবউদ্দিনে অলপ সময়ৰ ভিতৰতে দিল্লী আজমিৰৰ উপৰিও, গুজৰাট, গোৱালিয়ৰ, মিৰাট, বঙ্গ, বিহাৰ আৰু জয়চন্দ্ৰৰ কনৌজ ৰাজ্যও দখল কৰি ললে।

দুৰূহৰ পিছত মহম্মদ ঘোৰী নিজ ৰাজ্য গজনীলৈ উভতি গ'ল। মহম্মদ কুতুবউদ্দিনক পাতলে ভাৰতত অধিকাৰ কৰা, প্ৰতিষ্ঠা কৰা ৰাজ্যখনৰ সৰ্বস্বৰ্ব শাসনকৰ্তা, বাদছাহ, তেতিয়া ভাৰতবৰ্ষত বিশেষকৈ উত্তৰ ভাৰতৰ ৰজা সকলৰ মাজত ঘৰুৱা কন্দল, অমিল কাৰ্জিয়া, আৰু দন। সেয়ে তেওঁলোকৰ এজনে আনজনৰ ঘোৰ শত্ৰু আৰু বিৰুদ্ধাচাৰণ কৰিছিল। উত্তৰ ভাৰতৰ এই সকলক দুৰ্বল ৰজাসকলৰ দেশ বন্ধা কৰাৰ কোনো শক্তিশালী কোঁজ নাছিল আৰু নাছিল সমৰসজ্জা আৰু দক্ষ সৈনিক, যুঁজাৰু। আৰু যিও আছিল সেয়া নামমাত্ৰ, বৰ দুৰ্বল আৰু শৃংখলাহীন হৈ আছিল। এই স্থিতি ললে কুতুবউদ্দিনৰ অধীনস্থ সেনাপতি মহম্মদ ইবনে বখতীয়াৰ। তেওঁ সৈন্ত-সামন্ত লৈ দেশ জয় কৰিবলৈ ওলাল আৰু এখনৰ পিছত আনখন ৰাজ্য অলপদিনৰ ভিতৰতে জয় কৰি নিজ ৰাজ্যৰ তলতীয়া কৰি ললে আৰু বখতীয়াৰউদ্দিন বঙ্গ বিহাৰৰ অধিপতি হৈ পৰিল, তেওঁ নতুন উপাধি ললে ইখতিয়াৰউদ্দিন।

বখতীয়াৰউদ্দিন খিলজী আছিল তুৰ্কী, যাৰ দেহত কেৱল বীৰ, ধোঁৱাৰ, জৰীৰ, সাহসৰ, বুদ্ধিমানৰ আৰু পৰাক্ৰমৰ তেজ নিহিত হৈ আছিল। যিজনৰ জীৱনৰ প্ৰতিভা, প্ৰতিজ্ঞা আৰু অঙ্গীকাৰ আছিল কেৱল দেশ জয় কৰাৰ, এখন দেশৰ পিছত আনখন দেশলৈ জয়ধ্বজা আৰু বিজয়ৰ পতাকা উলিয়াই লৈ ঘোৱা, নতুন নতুন ৰাজ্য তলতীয়া কৰা, দখল কৰা, বিশ্বজয় কৰা, দ্বিতীয় জয় কৰা……। যিজনে কেৱল মূৰ তুলি ওপৰলৈ চাব জানে, সন্মুখলৈ আগুৱাব জানে, পিছলৈ উভতি চাবৰ সময় নাই, ঘূৰি চাবৰ সময় নাই।

বঙ্গৰ অধিপতি বখতীয়াৰউদ্দিন খিলজীয়ে কমতাৰাজ্য অভিযুখে সশস্ত্ৰ অভিযান চলালে, লগত কেইবা হেজাৰ পাৰ্গত, দক্ষ সাহসী আৰু শক্তিশালী যুঁজাৰু ডেকা সৈনিক লৈ। বখতীয়াৰউদ্দিনৰ শক্তিশালী অশ্বাৰোহী সৈন্তৰ

লগত হাতীৰ গিঠি উঠি আগশাৰীত আগুৱাই আহিল শক্তিশালী সৈন্তদল,
 সেনানায়ক, চিণেহচালাৰ। বখতীয়াৰ এই আক্ৰমণ আৰু অভিযানৰ পথ-
 প্ৰদৰ্শক আছিল মেচবংশীয় এজন থলুৱা বজা। বখতীয়াৰে ডেওঁক ইছলাম
 ধৰ্মত দীক্ষিত কৰি নাম ৰাখিলে আলি মেচ আৰু বখতীয়াৰ সৈন্তবাহিনীক
 পৰ্বতীয়া দুৰ্গম ঠাইবোৰত আলি মেচেই বাট দেখুৱাই সূচল পথেৰে আগুৱাই
 লৈ আহিল কমতাপুৰলৈ, কামৰূপলৈ। এই কামৰূপ আৰু কমতা ৰাজ্যৰ
 মাজেৰে পাৰ হৈ বখতীয়াৰ চীনদেশ জয় কৰিবলৈ আঁচনি ললে, সেইমতে সৈন্ত
 বাহিনী আগবাঢ়িল। তিব্বত জয় কৰাৰ পিছত চীনদেশ আৰু তুৰ্কীস্থানলৈ
 যাব পাৰি, পাৰ পাৰি। বখতীয়াৰ সৈন্তদল আলি মেচক পথ-প্ৰদৰ্শক লৈ
 গিলৰ গাঁকো পাৰ হৈ কামৰূপ ৰাজ্য পালেহি আৰু বখতীয়াৰউদ্দিন চীনদেশ
 জয় কৰাৰ কথা, পৰিকল্পনাৰ কথা কামৰূপৰ বজাক জনালে। তেতিয়া বাৰিষা
 কাল আৰু কামৰূপৰ বজাৰ পৰামৰ্শমতে বখতীয়াৰ সৈন্তবাহিনী চাউনী পাতি
 থৰালি কালত চীন, তিব্বত আক্ৰমণৰ বাবে বৈ থাকিল। চীন অভিযানত
 কামৰূপৰ বজাও বখতীয়াৰক সহায় কৰিবলৈ কথা দিলে, অস্বীকাৰ কৰিলে।
 কিন্তু সেই সময়তে কামৰূপীয়া সৈন্ত আৰু প্ৰজাসকলে মিলি বখতীয়াৰক খেদি
 পঠিয়াবলৈ যুদ্ধ আৰম্ভ কৰিলে। তন্মায়্যা বণ চলি থাকোঁতেই আৰু জয়-
 পৰাজয়ৰ নিৰ্ণয় নহওঁতেই উত্তৰ ফালৰ পৰা আহি পালে এদল মঙ্গোলীয় সৈন্ত
 আৰু বখতীয়াৰ সৈন্তক তিব্বতৰ ফালে আগবঢ়াত বাধা দিলে। ইয়াৰ
 পিছত পৰিস্থিতি অস্থূল নোহোৱা যেন দেখি বখতীয়াৰ তিব্বত আৰু চীন দেশ
 জয় কৰাৰ আশা বাদ দি ঘৰমুৱা হ'ল আৰু নিজ ৰাজ্যলৈ উভতিল। নিজ
 ৰাজ্য গৌড়লৈ উভতি আহোঁতে বাটত কামৰূপী সৈন্তই বখতীয়াৰৰ বহু সৈন্তক
 বধ কৰিলে আৰু যুদ্ধবন্দী কৰি ৰাখিলে। অসম তথা কামৰূপ ৰাজ্যত বন্দী হৈ
 বৈ যোৱা এই তুৰ্কী মুছলমান সৈন্তবোৰেই অসমৰ মুছলমান। সময়ৰ সোঁতত,
 তুৰ্কীস্থান, পাৰস্ত আৰু আন আন দেশৰ পৰা অহা মুছলমান যুদ্ধবন্দী সৈন্ত-
 বোৰৰ হাতৰ ডোৱাৰাল সুলকি পৰিছিল, ডেওঁলোকে সকলো এৰি দিছিল।
 এৰিছিল ডেওঁলোকৰ ভাষা, শোছাক-পৰিচ্ছদ, চাল-চলন। সময় পাৰ
 হৈছিল—সময় সলনি হৈছিল, কিন্তু সকলো সলনি হলেও, বাদ দিলেও
 ডেওঁলোকৰ ধৰ্ম ইছলাম বাদ দিয়া নাছিল, বৈ গৈছিল। থলুৱা বজা সকলৰ
 পৰাও ইছলাম ধৰ্ম এৰি দিবলৈ কোনো জোৰ কুণুম অজাচাৰ কথা হোৱা

নাছিল আৰু হোৱা নাছিল বজাৰ কালৰ পৰা ধৰ্ম এবিটলৈ কোনো বাধ্যতামূলক ব্যৱস্থা।

এই দূৰৰ পৰা অহা আলহী, লোকসকল কুটুম আৰু বুকুৰ আপোন হৈ পৰিছিল। মুছলমানৰ আক্ৰমণৰ পিছতেই কামৰূপ ৰাজ্য, কমতা ৰাজ্য আৰু তেতিয়াৰ অসমৰ জনজীৱনৰ জীৱনধাৰা, সমাজৰ ৰীতি-নীতি এক নতুন সম্ভাৱনা পোহৰত মিলিত হৈ পোহৰিত হৈছিল, বিয়পিছিল। বুৰঞ্জীৰ পাত লুটিয়াই চালে এতিয়াও দেখা যায় বৰ উজ্জল আৰু সোণালী আখৰেৰে জিলিকি আছে গেবেলা গৰীয়া, দিলবৰ আৰু দোসাঁইৰ নাম। শৰাইঘাটৰ বণত গেবেলা গৰীয়াই সাজি দিয়া বৰতোপেৰে অসমৰ বীৰ লাচিত ৰবৰুকন মোঘলক বণত পৰাস্ত কৰি দেশ ৰক্ষা কৰিলে, অসমীয়া জাতিক ৰক্ষা কৰিলে। বীৰ লাচিতে অক্ষয় কীৰ্তি ৰচনা কৰিলে। আৰু তেওঁলোকৰ মাজৰ দিলবৰ আৰু দোসাঁইয়ে হাতী পুথিৰ ছবিবোৰ আঁকি অসমীয়া চিত্ৰকলাৰ অমৰ ঐতিহ্য ৰচনা কৰিলে। ভাৰতৰ অগ্ৰ প্ৰদেশত এই চিত্ৰকলাৰ নিদৰ্শন অতি বিৰল আৰু সমসাময়িক কালত নাই বুলি কব পাৰি। সেয়ে অসমীয়া জাতিগত বান্ধোন ভাষা আৰু তেজৰ টোপালৰ, ধৰ্মৰ ভিন্নতাই অসমত আৰু অসমীয়া সমাজত, জন-জীৱনৰ মাজত কেতিয়াও বাধাৰ সৃষ্টি হোৱা নাই, কৰা নাই আৰু কেতিয়াও কৰিবও নোৱাৰে।

ইয়াৰ পিছত আৰু কেইবাবাৰো মুছলমান ৰাঘৰাঘলকলে অসম আক্ৰমণ কৰে। ১২২৭ খৃঃত বজৰ শাসনকৰ্তা মহম্মদ গিয়াছউদ্দিন কামৰূপ আক্ৰমণ কৰে আৰু তেতিয়াৰ কামৰূপৰ ৰজা পৃথুয়ে গিয়াছউদ্দিনক খেদি পঠিয়ায়। কিন্তু পিছৰ বছৰত ১২২৮ খৃঃত দিল্লীৰ চুলতান ইলতুতমিছৰ ল'ৰা মহম্মদ নাছিৰউদ্দিনে কামৰূপ আক্ৰমণ কৰে আৰু কামৰূপৰ ৰজা পৃথুক যুদ্ধত পৰাস্ত কৰে, আৰু বন্দী কৰি যত্নাশু দি়ে। যুদ্ধত জয় কৰি কামৰূপ ৰাজ্য জয় কৰা লগেতে নাছিৰউদ্দিন কামৰূপ ৰাজ্য শাসন নকৰি নিজ ৰাজ্য দিল্লীলৈ উলটি যায় আৰু পৃথুক সিংহাসনত পুনৰ বছৰাই তলতীয়া ৰাজ্য হিচাপে বহুৰি কৰ দিবলৈ চুক্তি কৰে। কিন্তু পৃথুয়ে নাছিৰউদ্দিনৰ চুক্তিযতে কৰ দিবলৈ অস্বীকাৰ কৰে আৰু কৰ দিবলৈ বন্ধ কৰি দিয়ে। পৃথুৰ এই কাৰ্য্যত ৰাঘৰাঘল নাছিৰউদ্দিন অসন্তুষ্ট হয় আৰু পুনৰ কামৰূপ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে। এইবাৰ আক্ৰমণ কৰে তেতিয়াৰ বজৰ শাসনকৰ্তা মালিক উজ্জৱেন। মালিক উজ্জৱেন

আৰু তেওঁৰ লগত অহা শক্তিশালী আৰু সাহসী সৈন্যৰ কোঁজৰ আগত পৃথু জিষ্টিৰ নোৱাৰি ৰাজ্য এৰি পৰ্বতলৈ পলাই যায়। মালিক উজবেগ কামৰূপ ৰাজ্য দখল কৰে আৰু নিজকে কামৰূপৰ শাসনকৰ্তা আৰু ৰজা বুলি ঘোষণা কৰে। পৃথুয়ে অস্ত্ৰ গত্যস্ত্ৰৰ নেপাই মালিক উজবেগৰ ওচৰত দূত পঠিয়ায় আৰু কব দি ডলতীয়া ৰজা হৈ থাকিবলৈ মান্তি হয়। কিন্তু মালিক উজবেগ পৃথুৰ প্ৰস্তাৱত মান্তি নহয়। কিছুদিনৰ পিছত বাৰিষা আৰম্ভ হয় আৰু চাৰিওফালে প্ৰবল বানপানী হৈ সকলো ঠাই বুব যায়। পৃথুয়ে পৰ্বতীয়া ঠাইৰ পৰা মালিক উজবেগক পুনৰ আক্ৰমণ কৰে আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰৰ মথাউৰি জাঙি দি ৰাজধানী জলমগ্ন কৰি পেলায়। নিৰুপায় হৈ মুছলমান সৈন্তসকলক লগত লৈ বজলৈ উভতি যাবলৈ সিদ্ধান্ত কৰে। কিন্তু কামৰূপীয়া সৈন্যৰ অন্তৰ্কিত আক্ৰমণত বহু মুছলমান সৈন্য প্ৰাণ হেৰুৱায় আৰু লগতে যুদ্ধক্ষেত্ৰত কামৰূপীয়া সৈন্যই মালিক উজবেগক বধ কৰে।

ইয়াৰ পিছত পোন্ধৰশ শতিকালৈকে কামৰূপ ৰাজ্য পুনৰ কোনো ডাঙৰ আক্ৰমণৰ সন্মুখীন হোৱা নাছিল, বিদেশীয়ে আক্ৰমণ কৰা নাছিল। কামৰূপৰ ৰাজধানী কমতাপুৰলৈ নিয়া হয়।

দহ

১৬৬২ চনৰ কথা।

মোঘল সেনাপতি মীৰজুমলা অসম আক্ৰমণ কৰে। বজদেশৰ পৰা এটা শক্তিশালী আৰু পৰাক্ৰমী, দক্ষ সৈন্তদল লৈ মীৰজুমলাই গোৱালপাৰাৰ ওচৰত বোগীঘোপাত চাউনী পাতে। মীৰজুমলাৰ শক্তিশালী, পাৰ্শ্বত বোছা সৈন্তদলক, কৌজক বাধা দিব নোৱাৰি আহোম সেনা উজনি অসমলৈ পলাই আহে। বোগীঘোপাৰ পৰা মীৰজুমলাৰ সৈন্তদল প্ৰধানতঃ তিনিটা দলত ভাগ হৈ বশলিঙা বজাই আগুৱাই যায়, পূব আৰু দক্ষিণ ফালেদি পৰ্ৱাতিক সৈন্তদল আৰু লগে লগে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈৰে এটা নৌ-বাহিনী লৈ মীৰজুমলা আহোম ৰাজ্য দখল কৰি আগুৱাই গৈ থাকে। মীৰজুমলাই হেলাবঙে গুৱাহাটী দখল কৰে আৰু শিলচাটৰ দুৰ্গ দখল কৰে।

মীৰজুমলাই কোনো বাধাৰ সন্মুখীন নোহোৱাকৈ আহোম ৰাজ্য দখল কৰি আঙুৰাই গ'ল আৰু কলিঙ্গাবৰত আহোম আৰু মীৰজুমলাৰ সৈন্তৰ মাজত ভূমূল যুদ্ধ হয়। যুদ্ধত আহোমসেনা মীৰজুমলাৰ হাতত পৰাত হয়। পিছলৈ মোঘল সেনা আহোম ৰজা জয়ধ্বজ সিংহৰ ৰাজধানী গড়গাঁও ১৬৬৩ খৃঃ-ত দখল কৰে। জয়ধ্বজ সিংহ নামকণলৈ পলাই সাৰে আৰু তেওঁৰ এই কাৰ্য্যৰ বাবে ভগনীয়া ৰজা নাম পায়। মোঘল সৈন্তই সোণ, ৰূপ আৰু বহু মূল্যবান বস্তু, আণ্ডুৰগীয়া সম্পদ ৰাজ ভাণ্ডালৰ পৰা লুট কৰি লয়। কিন্তু বাৰিষা অহাৰ লগে লগে বহুত মোঘল সৈন্ত জ্বৰ, কলেৰা আৰু অন্যান্য বেমাৰত পৰে আৰু মৃত্যু হয়। ইপিনে জয়ধ্বজ সিংহৰ পৰা এটা সন্ধি আৰু শান্তি-চুক্তিৰ প্ৰস্তাৱ আগবঢ়োৱা হয়। বুদ্ধিমান আৰু সাহসী মীৰজুমলাই অন্য উপায় নেপাই আৰু নেদেখি আহোম ৰজাৰ শান্তিচুক্তি মানি লয়। এই চুক্তি-মতে আহোম ৰাজ্য আৰু মোঘল ৰাজ্যৰ এলেকা আৰু সীমা নিৰ্ধাৰণ কৰা হয়। উত্তৰে তৰালী আৰু দক্ষিণে কলং নদী। ইয়াৰ উপৰি জয়ধ্বজ সিংহৰ কন্যা ৰাজকুমাৰী ৰমনী গাভৰুক মোঘল বাদছাহলৈ বিয়া দিয়া হয়, বছৰি বিশটা হাতী, আৰু বহু পৰিমাণৰ কৰ দিবলৈ মান্তি হয়। ফিৰোজা ছাহ-খানক মীৰজুমলাই গুৱাহাটীত শাসনকৰ্তা নিয়োগ কৰি উভতি যায়। কিন্তু বাটত মীৰজুমলাৰ মৃত্যু হয়। গোৱালপাৰা জিলাৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীৰ দক্ষিণ পাৰে অৱস্থিত মানকাচৰত মীৰজুমলা আৰু তেওঁৰ লগত মৃত্যু হোৱা আন কেইবাজনো সৈনিকৰ কবৰ পাহাৰৰ টিলা এটাত আছে। আৰু আছে বীৰ মীৰজুমলাৰ কবৰৰ ওচৰতে তেওঁৰ বেগমৰ কবৰ, তুম্বো চিৰনিয়াত শুই আছে। মীৰজুমলাৰ সৈন্তদল, পদাতিক, অশ্বাৰোহী আৰু নৌ-সেনাৰ কোনো চিনচাৰ এতিয়া নাই, আছে কেৱল বীৰ মীৰজুমলাৰ নাম, বৰ্ষক্ষেত্ৰত বজোৱা বৰ্ণশিঙাৰ প্ৰতিধ্বনি, অশ্বাৰোহী সৈন্তদলৰ ঘোঁৰাৰ চিঞৰ খটখট ভৰিৰ শব্দ খোজৰ শব্দ। সময়ৰ সোঁতত সকলো জৰাজীৰ্ণ হৈ হেৰাই গৈছে, লুপ্ত হৈ গৈছে, কিন্তু মীৰজুমলাৰ হাতৰ পৰশ, সৈন্তদলৰ হাতৰ কাৰকাৰ্য্য, দক্ষতা, কলা-কৌশল এতিয়াও চিৰন্তন আৰু শাশ্বত হৈ আছে ধুবুৰীৰ পৰা ৩৫ কিলোমিটাৰ দূৰৈত অৱস্থিত বগবীৰাবীৰ ওচৰৰ পানবাৰীত শিলকাটি সজোৱা বিশাল আৰু ধুনীয়া মহাজিদ ঘৰটোত। এই মহাজিদ মীৰজুমলা অসম আক্ৰমণ কৰি বৈ বোৱা সময়ত আৰু চাউনী পাতি বৈ থকা সময়ত মীৰজুমলাৰ নিৰ্দেশমতে সৈন্তবাহিনীয়ে

মছজিদ সজাইছিল আৰু নামাজ পঢ়িছিল দিনত পাঁচবাৰ ; ইমামতি কৰিছিল মীৰজুমলা নিজে । মছজিদৰ লগতে আজান দিবৰ বাবে মিনাৰা সজাইছিল । মছজিদ বনোৱা কামবোৰ বিশ্বাস, আত্মবিশ্বাসৰে দক্ষ আৰু স্নিগ্ধ কৰিব আৰু শিল্পীৰ নিৰ্দেশমতে কৰা হৈছিল । শিলৰ প্লেট আৰু শিল কাটি, অক্লান্ত পৰিশ্ৰম, ধৈৰ্য আৰু আত্মবিশ্বাস সহকাৰে মছজিদ বনোৱা হৈছিল আৰু শিলৰ প্লেটবোৰ লগোৱা হৈছিল । ভিতৰৰ বেৰবোৰত পবিত্ৰ কোৰাণ খৰীফৰ আয়াত আৰু বাণীবোৰ আৰবী ভাষা আৰু আৰবী আখৰেৰে খোদাই কৰি লিখা আছে ।

কাল আৰু সময়ৰ সলনি হৈছে, পৰিৱৰ্তন হৈছে । মছজিদ বনোৱা ৰজা, চুলতান আৰু কাৰিকৰসকল আজি নাই ; কিন্তু তেওঁলোকৰ আত্মবিশ্বাস, ধৰ্ম-বিশ্বাস, পৰম দয়ালু কৰুণাময় আল্লাৰ ওপৰত থকা বিশ্বাসৰ কথা, তেওঁলোকৰ ভ্যাগ আৰু আদৰ্শৰ কথা—মছজিদৰ মিনাৰাৰ পৰা এতিয়াও প্ৰতিধ্বনি হৈ আছে—মছজিদ আৰু মিনাৰাৰ প্ৰতিছটা শিল, ইটাৰ গাত লিখা আছে ; নিহিত হৈ আছে আৰু আকাশ, বতাহ গছ বিৰিখত বলীন হৈ মিলি গৈ দূৰ, মূৰলৈ বিষপি পৰিছে, বিষপি আছে । মছজিদৰ প্ৰতিছটা শিল, ইটা বেৰ, গম্বুজ, মিনাৰাত এতিয়াও বাঁৰ মীৰজুমলাৰ হাতৰ পৰশ, কোমল আৰু আলফুল পৰশ, তেওঁৰ লগত যুদ্ধ কৰিবলৈ, দেশ জয় কৰিবলৈ অহা অগণন সৈন্যৰ হাতৰ পৰশ খোজৰ শব্দ, কণ্ঠস্বৰ, কোৰাণ খৰীফ তেলায়ত আৰু কেৰাত পাঠ কৰাৰ পবিত্ৰ শব্দ আজিও প্ৰতিধ্বনি হৈ আছে । শিলৰ ওপৰত বহি এক চিন্তে ভক্তিসহকাৰে আল্লাৰ নাম লৈ তচ্‌বিহ পাঠ কৰা শিলছটা এতিয়াও একে ঠাইতে আছে—সময়ে শিলছটাক লৰচৰ আৰু ইফাল সিফাল কৰিব পৰা নাই আৰু কৰাও নাই ।

মীৰজুমলাৰ পিছত কামৰূপ ৰাজ্যৰ নাম সলনি হৈছে কেইবাজনো ৰজা, মহাৰজাৰ ৰাজ্যৰ তলত থাকিও পানবাৰীৰ মছজিদ চক্ৰ, সূৰ্য আৰু সময়ক শাস্তী কৰি থিয় হৈ আছে, উজ্জল আৰু সকলো মুছলমানৰ বাবে পবিত্ৰ উপাসনা ঘৰ হৈ এবাদতথানা হৈ—আল্লাৰ ঘৰ হৈ ।

কিছুদূৰতকৈ বুৰঞ্জীবিদ আৰু পণ্ডিতৰ মতে পানবাৰীৰ মছজিদ হোচেন খাহৰ দিনত সজোৱা হৈছিল—কিন্তু হোচেন খাহে মছজিদ বনোৱাৰ বিষয়ে বহু কথাৰ অমিল আছে আৰু সকলো মানুহে মানি লব নোখোজে ।

মহজিদ নিবৰে বিশ্ব হৈ আছে, আজিও মৌৰজুম্লাৰ মহজিদত পাহ গুৱাক্ত নামাজ পঢ়া হয় মোৰাজ্জিনৰ আজান হয়—আল্লাৰ এবানত কৰা হয় আৰু মৌৰজুম্লা আৰু তেওঁৰ লগত অহা সকলো মুছলমান বীৰ, সৈন্য, মৰহুম সকলৰ নামত দোৱা কৰা হয়। ইছলাম ধৰ্মৰ পৱিত্ৰ কোৰাণ পাঠ, আৰু ঐশ্বৰিক, চৰিয়ত, হকিকত-মাবেফতৰ তত্ত্বজ্ঞানৰ জিকিৰ কৰা হয় আলোচনা কৰা হয়।

এঘাৰ

কবতোৱা নদীৰ পৰা সোণকোষ নৈলৈকে বিস্তৃত অঞ্চলৰ নাম বতুপীঠ, সোণকোষ নৈৰ পৰা কুপহী নৈলৈ বিস্তৰি থকা অঞ্চলৰ নাম কামপীঠ, কুপাই নৈৰ পৰা ভৰালী নৈলৈকে বিশাল অঞ্চল স্বৰ্ণপীঠ আৰু ভৰালী নৈৰপৰা দিকটৈ নৈলৈকে সুবিশাল এলেকাক সৌম্যবপীঠ নামে কামৰূপ ৰাজ্যখনক চাৰিটা অঞ্চলত ভগোৱা হৈছিল। এই বতুপীঠ (বৰ্তমান গোৱালপাৰা জিলা, বঙ্গদেশৰ কিছু অংশ, বাংলাদেশৰ বংগুৰ জিলা) কোচবংশীয় আৰু কছাৰী ৰজাসকলে বৃটিছ অহালৈকে ৰাজত্ব কৰিছিল। এই ৰজা সকলৰ তলত কিছুমান অঞ্চলত তলতীয়া ৰজা, জমিদাৰক লৰ্ড কৰ্ণৱালিছৰ দিনত বিশেষকৈ বেঙ্গল, বিহাৰ আৰু উড়িষ্যাত স্থায়ী বন্দবস্ত দিয়া হৈছিল। এই স্থায়ী বন্দবস্ত তামৰ ফলিত লিখি সৰ্বস্বত্ব প্ৰদান কৰা হৈছিল—এয়া ১৭৮৬ চনৰ কথা। এইদৰে কোচৰাজ্যৰ পৰৱৰ্তী ৰজা সকলক স্থায়ী বন্দবস্ত দিয়া হৈছিল।

কোচৰাজ্য তিনিটা অঞ্চলত ভাগ কৰি শাসনকাৰ্য্য চলোৱা হৈছিল—তাৰে এটা অংশ সোণকোষ আৰু মানাহ নৈৰ মাজৰ অংশ কোচ-বিজ্ঞনী ৰাজ্য। ইয়াৰ শাসনকৰ্তা আৰু ৰজাসকল ৰজা নবনাৰায়ণ আৰু বীৰ চিলাৰায়ৰ বংশধৰ, নাতি-পুতি পালি-নাতি আৰু সেই হিচাপে ৰজা, জমিদাৰ। পিছলৈ বৃটিছ অহাৰ আগলৈকে এই ৰজাসকলে মোঘল বাদছাহ সকলৰ তলতীয়া ৰজা হৈ, কবনাতা ৰজা জমিদাৰ হৈ শাসনকাৰ্য্য চলাই আছিল। তেতিয়াৰ দিনত এই কোচ-বিজ্ঞনী ৰাজ্য বাৰটা পৰগণাত ভাগ কৰি লোৱা হৈছিল। এই পৰগণা লমুহ হ'ল হাবৰাঘাট, খুটাঘাট, মেচপাৰা, চাপৰ, পৰ্বতজোৱাৰ, খুবলুৱা

জামিৰা, গোলা-আলমগঞ্জ, তাবীয়া, আউৰাছাবাদ, কালুমাৰ পাৰা আৰু, কাৰাইবাৰী।

সময় পাৰ হৈছিল।

সময় আৰু সলনি হৈ পাৰ হৈছিল।

পৰিবৰ্তন হৈছিল সময়ৰ লগে লগে। কেইবাখনো পৰগণা পিছলৈ কোচ বিজনী ৰাজ্যৰ অধীনৰ পৰা ওলাইগৈকিছু স্বতন্ত্ৰীয়া হৈ সৰু সৰু ৰাজ্য হিচাপে শাসনকাৰ্য্য চলায় আৰু কিছুমানে মোঘল বাদছাহৰ তলত তলতীয়া ৰাজ্য হিচাপে বহুবি কৰ আৰু খাজনা দি ৰজা জমিদাৰ হৈ থাকিল।

ওঠৰ শক্তিকাৰ মাজভাগত চাপৰ আৰু মেচ পাৰা পৰগণা দুজন সূকীয়া শাসনকৰ্ত্তাই মোঘল চুলতানৰ তলতীয়া হৈ শাসন কৰে। এই সময়তে পৰ্বত জোৰাৰ এছটেট্ নামে এটা সূকীয়া জমিদাৰী স্থাপিত হয় আৰু প্ৰায় বাৰটা পুৰুষ এটা গ্ৰাণ্টৰ তলত খাই থাকে। এটা লাখেৰাজ গ্ৰাণ্টৰ প্ৰায় ২৩৭০'৮ হেক্টৰ জমি গোঁবীপুৰ ৰাজ এছটেটখন মোঘল বাদছাহৰ পৰা বংশানুক্ৰমে লাভ কৰিছিল। ১৭৭৪ চনত বুলচন্দ্ৰ বৰুৱা আন এজন বিজনী ৰাজ এছটেটৰ পূৰ্বপুৰুষ হিচাপে ঘোৰখুৰা, আউৰাছাবাদ, মোকৰামপুৰ, জামিৰা আৰু গোলাম আলমগঞ্জ নামে পাঁচখন পৰগণাৰ জমিদাৰী লাভ কৰিছিল। তেওঁৰ নাতিলা'ৰা দীৰেন চন্দ্ৰ বৰুৱা কালুমাৰ পাৰা, নোৱাবাদ, কুটৰী আৰু ধুবুৰীৰ উপৰিও তাবীয়া জমিদাৰীৰ অংশ কিনিছিল। তেওঁৰ ল'ৰা হুসন্তান আৰু যোগা ৰজা ত্ৰিপ্ৰতাপ চন্দ্ৰ বৰুৱা ১৮৬২ খৃঃ-ত মুক্তহস্তে ধুবুৰী তেতিয়াৰ ব্ৰিটিছ চৰকাৰক গোৱালপাৰাৰ পৰিবৰ্তে জিলাৰ সদৰ ঠাই কৰিবলৈ দান কৰিছিল। ১৮০২ চনত মহেন্দ্ৰ নাৰায়ণৰ কৰাইবাৰী এছটেটৰ বাকী পৰা খাজনা (ৰকেয়া) পৰিশোধ কৰিব নোৱাৰি কোচবিহাৰৰ মুখ্যমন্ত্ৰী ৰামনাথ লাহিৰীৰ ওচৰত বিক্ৰী কৰি দিয়ে। লাহিৰী পৰিয়ালে ব্ৰিটিছ চৰকাৰে অধিগ্ৰহণ নকৰালৈকে জমিদাৰী চলাইছিল। এইদৰে বাৰটা পৰগণাৰ ভিতৰত কোচ ৰাজ্যৰ কেন্দ্ৰীয় অঞ্চল বিশেষকৈ খুটাঘাট আৰু হাবৰাঘাট বিজনী ৰজাৰ তললৈ আহে।

সময় আৰু পাৰ হৈছিল।

এই পাৰ হোৱা, সলনি হোৱা সময়ৰ সোঁতত এই জমিদাৰীবোৰৰ শাসন-কৰ্ত্তা, জমিদাৰ আৰু ৰজাৰ সলনি হৈছিল। এই পৰিবৰ্তিত আৰু সলনি

হোৱা সময়ৰ ওচৰত জমিদাৰসকলৰ পৰাজয় হৈছিল—ঠিক পৃথিৱীৰ প্ৰত্যেক-জন যাহুহৰ যিদৰে কৰ নোৱাৰাকৈ, অজানিতে অপৰিচিতভাৱে সময়ৰ ওচৰত পৰাজয় হয়।

১৭৬৫ চনত মোঘল বাদছাহৰ পৰা ইংৰাজে দেয়ান-ই-বেঙ্গল দখল কৰাৰ সময়ত গোৱালপাৰা জিলা মোঘল বাদছাহৰ অধীনত বেঙ্গল চুৰাৰ অন্তৰ্গত আছিল। ১৭৬৫ চনত দেয়ান-ই-বেঙ্গল ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ দখললৈ যায়। ১৭৮২ চনত বঙ্গদেশৰ দহ বছৰীয়া ভূমি-পট্টননীতি আৰু ১৭২৩ চনত শ্বাৰী মাটি-পট্টননীতি প্ৰচলন কৰে। এই ভূমিনীতি মতে মোঘল বাদছাহৰ তলতীয়া ৰাজ্য হিচাপে ঘিসকল ৰজা, জমিদাৰ মাটিৰ খাজনা, কৰ-কাটল আদায় কৰিছিল আৰু মোঘল বাদছাহক বছৰি কৰ পৰিশোধ কৰি আছিল, ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী সেই সকল কৰ-কাটল আৰু খাজনা উঠোৱা ৰজা-জমিদাৰক মালিকী-স্বত্ব প্ৰদান কৰে। মাটিৰ ওপৰত নিৰ্ণয় কৰা খাজনা কৰ আগলৈ কোনোদিনেই সলনি অথবা বৃদ্ধি কৰিব পৰা ক্ষমতা দিয়া নাছিল। এই চুক্তি তামৰ কলিৰ ওপৰত লিখি বৃটিছ চৰকাৰ আৰু জমিদাৰ সকলৰ মাজত স্বাক্ষৰিত হৈছিল। ৰায়ত আৰু প্ৰজাসকলৰ পৰা পোৱা মুঠ ৰাজনাৰ দহ, এঘাৰ অংশ কৰ হিচাপে বৃটিছ চৰকাৰক দিবলগা হৈছিল আৰু অৱশিষ্ট বাকী অংশ জমিদাৰ-সকলে ভোগ কৰিছিল।

এইখিনিতে উল্লেখনীয় যে নতুনকৈ দখল কৰা গোৱালপাৰাৰ এলেকা-বোৰৰ বিষয়ে ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ বিষয়াসকলে খাজনা আদায় কৰাৰ বিষয়ে সিমান চিন্তিত হোৱা নাছিল। মোঘল বাদছাহৰ তলতীয়া ৰজা আৰু জমিদাৰসকলে প্ৰজা, ৰায়ত আৰু ক্ৰফা প্ৰজাসকলৰ পৰা যি পৰিমাণৰ খাজনা আদায় কৰিছিল আৰু পাইছিল সেই পদ্ধতিৰ বিশেষ পৰিৱৰ্তন কৰা নাছিল—সেইমতেই খাজনা, কৰ-কাটল লৈছিল। মোঘল বাদছাহৰ সময়ত এই তলতীয়া ৰজা-জমিদাৰসকলে নগদ ধনৰ পৰিৱৰ্তে হাতী দিব লগা হৈছিল। কিন্তু ইংৰাজসকলে হাতী বধা, আৰু চোৱাচিতা কৰা কাম বায়বহুল হোৱা বাবে হাতী দি জমিদাৰী কৰ, খাজনা আৰু ৰাজস্ব দিয়া নীতি বিলোপ কৰে আৰু নগদ ধনৰে, মুদ্ৰাৰে কৰ দিয়াৰ নিয়ম জমিদাৰ সকলৰ ওপৰত নীতিগত ভাবে নুস্ত কৰে। এই প্ৰথা সকলো তলতীয়া ৰজা আৰু জমিদাৰসকলে মানি ললেও বিজ্ঞানী ৰাজ্যৰ জমিদাৰ এই প্ৰথাৰ ঘোৰ বিৰোধিতা কৰে কাৰণ

১৭২০ চনৰ ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ বেঙ্গলেচনৰ নম্বৰ এক ধাৰামতে স্থায়ী বন্দোবস্তী পোৱা বজা হিচাপে তেওঁ বছৰি খাজনাৰ পৰিবৰ্ত্তে কৰ দি থাকিব ; এই প্ৰথা বিজনী বাজ-পৰিয়ালৰ বজা, জমিদাৰ সকলৰ বাবে প্ৰযোজ্য কিয়নো তেওঁলোক কোচবিহাৰৰ কোচবংশীয় বজা নবনাবায়ণ আৰু চিলাৰায়ৰ বংশধৰ ।

অৱশেষত কেইবা বছৰ আলোচনা, লিখিত আদান-প্ৰদান কৰা সত্ত্বেও ইংৰাজ চৰকাৰ বিজনী বজাৰ প্ৰস্তাব মানি নললে আৰু তেতিয়াৰ আয়ুক্ত মিঃ ডেভিড আৰু জেপকিন এই বুলি ঘোষণা কৰিলে যে বিজনী বজা এতিয়াৰ পৰা অন্তান্ত জমিদাৰ সকলৰ দৰে হাবৰাঘাট আৰু খুটাঘাট পৰগণাবো কেৱল ভোগ দখল কৰি ইংৰাজৰ তলতীয়া জমিদাৰ হিচাপে থাকিব লাগিব, আৰু থাকিব পাৰিব। এইদৰেই এটা যুগৰ, এটা শতাব্দীৰ পিছত। বথাত বীৰ চিলাৰায় আৰু বজা নবনাবায়ণৰ বংশধৰসকল সাধাৰণ জমিদাৰ হৈ পৰিল, নিষ্ঠুৰ সময়ৰ ওচৰত পৰাজয় বৰণ কৰিব লগা হ'ল। সময় আৰু পাৰ হ'ল।

সময় পৰিবৰ্ত্তন হৈ—সলনি হৈ আগুৱালে। আৰু এই সময়ৰ ওচৰত চিলাৰায় আৰু নবনাবায়ণৰ বংশধৰসকল বৃটিছৰ তলতীয়া কৰদাতা জমিদাৰ হৈ, নামমাত্ৰ জমিদাৰ হৈ বজা হৈ থাকিব লগা হ'ল।

বাৰ

নৈখন আগতেও বৈ আছিল, আজিও প্ৰবাহিত হৈ আছে বৈ আছে। খৰালি নিৰ্মল আৰু কটফটিয়া পানীৰ সোঁত বয় আৰু বাৰিষা কালত এই নদীৰ ছয়ো পাৰে ঘোলা পানীৰ সোঁত বাগৰে উয়াদ হৈ। নৈখন সিংহমূৰ্তি ধাৰণ কৰে; গাওঁ-ভূঁই, খেতি-পথাৰ, ধাননি-পথাৰ সোঁতত বুৰ যায়—বুৰ যায় পকা আছ ধানৰ পথাৰ। সেউজীয়া বাওঁ আৰু শালিধানৰ পথাৰ, পথাৰৰ পিছত অল্প পথাৰ। নৈৰ ছয়ো পাৰে বাস কৰা খেতিয়কে বুকুত ভুৰুৱাই কান্দি কান্দি চকু পানী বগৰাই নৈখনক হাত ঘোৰ কৰে, মিনতি কৰে—খেতি-পথাৰ উটুৱাই নিৰ্দিব, গাওঁ-ভূঁই বুৰাই নেপেলাবি, গোহালীৰ গৰু, ম'হ-ছাগলী উটুৱাই নিৰ্দিবি—খেতিয়ে আমাৰ সকলো হাঁহি আনন্দ; খেতিয়ে জীৱন, জীৱনৰ অন্নদাতা। তথাপি নৈখন বৈ যায়, প্ৰবাল সোঁতত সকলো উঠি ভাহি যায়, সকলো শেষ কৰি থৈ যায়। চাৰিওফালে বাৰিষা, কেৱল বাৰিষা। খেতিয়কৰ

অবস্থা শোচনীয় হৈ পৰে, লৰ্বহাৰা হৈ পৰে। তনাহাৰ, দৰিদ্ৰ, অজ্ঞান
অনাটনত সকলো খেতিয়ক জুৰলা হৈ পৰে। বেমাৰ-আজাৰ, মহামাৰীত হেজাৰ
খেতিয়কৰ মৃত্যু হয়।

সময় পাৰ হ'ল।

বাৰিষা পাৰ হ'ল।

খৰালি নৈৰ পাৰত পলহুৱা পথাৰত ফুল ফুলে। শস্যৰে উৰ্ভেনদী হয়।
খেতিয়কৰ মুখত এমোকোৰা হাঁহি বিৰিঙি উঠে। আনন্দৰ খলকণ উঠে।
সকলোৱে চিঞৰি ওলাই আহে—‘আহ কোন কেনি আহ, ক'ত আহ
সকলোৱে লৰি আহ।’ পথাৰৰ পিছত পথাৰ পাৰ হৈ সকলোৱে লৰি আহে—
সকলোৱে কণ্ঠস্বৰ চিঞৰি উঠে :

গদাধৰেৰ পাৰেৰে পাৰে

কিসেৰ বাটলু মাৰো,

পৰেৰ কামিনীক দেখি

জলিয়া কেনে মৰো।

আক কোনোবা গাভৰু বাটৰ ফালে চাই কৈ উঠিল :

মৈষালৰ সাথে কৰিয়া পীৰিতিৰে

কি মোৰ জঞ্জাল হৈলৰে

বাওৱে নাকাৰে মৈষাল মনৰ গৈৰৰে

মনেৰ চুংখ কইমু কাৰ আগে।

লগতে দোতোৰা, ঢোল, বাঁহীত খেতিয়কে স্তবৰ লহৰ তুলে। অময়া
ঝঙ্কাৰ উঠে। সকলোৱে গায় জীৱনৰ গান, জীয়াই থকাৰ গান। জীৱনক
ভালপোৱাৰ গীত, আনন্দ আৰু উল্লাসৰ গান, হৃদয়ৰ গান। হাঁহি-আনন্দৰ
গান, চকুলো আৰু পোৱা নোপোৱাৰ বিষাদৰ গান। এই গীতৰ শেষ নাই
স্তবৰ শেষ নাই। এয়া মানুহৰ অন্তৰৰ উজ্জ্বলি ওলাই অহা খেতি পথাৰত
কাম কৰা, খেতি পথাৰত বাস কৰা খেতিয়কৰ অন্তৰৰ গান—ভাটিয়ালাী, কুৰাণ
আৰু মালচী গীত। দোতোৰা আৰু নিজেই বনাই লোৱা বাঁহী ম'হৰ পিঠিত
উঠি পথাৰে পথাৰে চৰাবলৈ যাওঁতে, ম'হৰ বাধানত মৈষালৰ গীত, ম'হৰ
গাড়ী, গৰুৰ গাড়ী লৈ গৰু-ম'হৰ গলত ষণ্টা বজাই যোৱাৰ সময়ত; ৰাতি,
জোনাক নিশা ৰোজাই দিয়া গাড়ী লৈ মৈষাল, গাৰোৱান বাঁহী আৰু দোতোৰা

সকল কবি গোৱা গান। এয়া জন-জীৱনৰ গীত, খেতিয়ক, বহুৱা আৰু কৃষকৰ গীত, গান। এয়া গদাধৰ নৈৰ পাৰত বাস কৰা বানিন্দা, খেতিয়ক, প্ৰজা, বাসন্ত কৃষ্ণা প্ৰজাসকলৰ গীত।

নৈৰ নাম গদাধৰ, আগতেও বৈছিল আজিও বয় আৰু আগলৈও বব, প্ৰবাহিত হব। এই নৈ কোনোৱা অনাদি অনন্ত কালৰ পৰাই বৈ আছে চিৰ-প্ৰবাহিত হৈ। ইয়াক বাধা দিব পৰা, ধৰি ৰাখিব পৰা ক্ষমতা কাৰো হোৱা নাই—ইয়াৰ সোঁতক কোনেও ওলোটাই বোৱাব পৰা নাই, নাছিল আৰু নোৱাৰে—সময়ক সাক্ষী কৰি বৈ আছে নিজা গতিৰে—নিজা প্ৰতিশ্ৰুতিৰে।

* * * *

মাজ আঘোণৰ কুঁৱলী মিহলি বতৰ।

চাৰিওফালে পকা ধানৰ মন উতলা গন্ধ। খৰালি। ডাঠ কুঁৱলী মিহলি ব'দজাক চউদিশে স্তিমিত পৰিছিল সমভাৱে। ব'দজাক মৃদু আৰু ভাল লগা আছিল। এই কুঁৱলী মিহলি ব'দজাকৰ মাজেদি গৰুৰ গাড়ীত, ম'হৰ গাড়ীত পথাৰৰ পৰা পকা ধানৰ ডাঙৰী, মুঠি ৰোজাই দি এখনৰ পিছত আনখন গাড়ী শাৰীশাৰীকৈ ঘৰলৈ উভতিছিল গদাধৰৰ নৈৰ পাৰৰ পথাৰৰ মাজেদি গাড়ী অহা-যোৱা কৰা বাট পথেদি। সকলোৱে বাস্ত, সকলোৱে আনন্দিত সকলোৱে মুখত বাস্ততা মিহলি আনন্দৰ হাঁহি, পকা ধান চপোৱাৰ সীমাহীন আনন্দ; সকলোৱে সুখী। সকলোৱে ঘৰ, চোতাল, আগচোতাল পদূলি মুখ সকলোতে কেৱল পকা ধানৰ মুঠি, ডাঙৰীৰ মেজি।

প্ৰথম পুহৰ কৰকাল বতৰ। কুঁৱলী মিহলি ব'দজাক ওলাইছিল। ব'দজাক কোমল আৰু ভাল লগা আছিল।

গদাধৰৰ পাৰত এটা ল'ৰা, যুৱৰাজ আন এজনী ছোৱালী যুৱৰাজৰ ভনীয়েক ৰাজকুমাৰী ফুৰিবলৈ আহিছিল।

দুয়ো দেখাত সুখী, ধুনীয়া আৰু মৰম লগা। দুয়োৰে কপত অনবস্তু আকৰ্ষণ আছে, খোজ-কাটল মাত কথাত কিছু সাধাৰণ মাহুহতকৈ সুকীয়া। ভাগ্যা আৰু সৌন্দৰ্য্য দুয়োটা একেলগে দিছে যেনেকৈ আজিলৈকে পৃথিবীৰ বুকুত জন্ম হোৱা বজা, মহাবজা, ৰাণী, নৰাৰ, বাদছাহ, বেগম, সম্ৰাট, সম্ৰাজ্ঞী প্ৰত্যেকেই সুখী, সুন্দৰ, সুন্দৰী, অভুলনীয় কণৰ অধিকাৰী, অধিকাৰিণী। এই বজা, বাদছাহৰ কণ, সৌন্দৰ্য্যৰ বৰ্ণনাৰ কথা বুৰঞ্জীৰ পাতত জিলিকি আছে,

মাহুহৰ মুখে মুখে। আৰু আছে—লোককথা হৈ কিম্বদন্তী হৈ কাহিনী হৈ ৷
বজা বাহাদুৰৰ ৰূপত প্ৰজা কিয় শত্ৰুয়েও মোহিত হয়, শত্ৰুৰ হাতৰ তৰোৱাল
খহি পৰে।

গদাধৰৰ পাৰত পুহ মাহৰ কুঁৱলী মিহলি মিঠা মিঠা ব'দজাকৰ মাজত আৰু
শীত মিহলি পাতল বতাহজাকৰ মাজত ফুৰিবলৈ ওলাই আহিছিল স্তন্যৰ স্ত্ৰী
এজন বাবৰছৰীয়া ল'ৰা আৰু তাৰ লগত আছিল সবস্বতীৰ দৰে ধুনীয়া
ভনীয়েক। ল'ৰাটিৰ নাম প্ৰণব। প্ৰণব বজাৰ ল'ৰা, জমিদাৰৰ ল'ৰা ৰাজকুমাৰ ৷
ছোৱালীজনীৰ নাম প্ৰতিমা। প্ৰণব আৰু প্ৰতিমা, প্ৰতিমা আৰু প্ৰণব।
ককায়েক ভনীয়েক। প্ৰণবতকৈ তিনি বছৰৰ সৰু প্ৰতিমা। দেখাত দুয়ো
ধুনীয়া, অতুলনীয় ৰূপৰ অধিকাৰী, মৰম লগা অনন্তা; সাধাৰণ মাহুহৰ ল'ৰা-
ছোৱালীতকৈ ঐচেহেৰাত, চলন-ফুৰণত আদৰ-কায়াদাত, কথা-বতবাত, মাত
কথাত সদায় বেলেগ মাজিত নিৰ্লিপ্ত আৰু সৌহাৰ্দপূৰ্ণ। মাহুহবিলাকৰ
মতে এই ল'ৰা-ছোৱালী হাল বজাৰ ল'ৰা—জমিদাৰৰ ল'ৰা। সঁচা কথা প্ৰণব
আৰু প্ৰতিমা বজা জমিদাৰৰ ল'ৰা। জমিদাৰ প্ৰতাপনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ ল'ৰা
বতনপুৰৰ জমিদাৰৰ পুত্ৰ, যুবৰাজ-ৰাজাবাহাদুৰ আৰু ৰাজকুমাৰী।

দৈতাল হাতী ৰখাইছিল গদাধৰ নৈৰ পাৰত। বজা বাহাদুৰ প্ৰণব আৰু
ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমা হাতীৰ পিঠিৰ পৰা গদাধৰৰ পাৰত পলল আৰু বালিৰ
মাজত নামি দিছিল। ৰাজকুমাৰী আৰু যুবৰাজ ৰাজাবাহাদুৰ গদাধৰৰ
পাৰত আগতেই জমিদাৰ ঘৰৰ পৰা—বজা ঘৰৰ পৰা আহিছিল বজাৰ চিপাহী,
বৰকন্দাজ, লগুৱা লিকচৌ, নায়েব, মহৰী আৰু অন্য কৰ্মচাৰীসকল।
আৰু আহিছিল জমিদাৰৰ সৰু-ডাঙৰ প্ৰজাসকল—বায়তসকল, খেতিয়ক
আৰু জোতদাৰসকল।

যুবৰাজ আৰু ৰাজকুমাৰী গদাধৰৰ পাৰত হাতীৰ পিঠিৰ পৰা নামি দিছিল;
সদায় ৰাজদৰবাৰত থকা জমিদাৰ ঘৰৰ যুবৰাজ আৰু ৰাজকুমাৰী গদাধৰৰ
পাৰত কেঁচা ঘাঁহবনেৰে ঢকা পথাৰখনত বৈ দিলে। গদাধৰৰ পাৰত কুঁৱলী
মিহলি ব'দজাক। নৈৰপৰা বৈ অহা শীতল গা-মন জুৰ শেলোৱা বতাহজাক,
কেঁচা মাটিৰ সুবাস যুৰৰ ওপৰত নীলা আকাশখন—আৰু আকাশখনৰ হুই
এঠাইত বগা উৰণীয়া ডাৱৰৰ চপৰা, আকাশৰ বিচিত্ৰতা ভাল লাগিল। ভাল
লাগিল চাৰিওফালৰ মুকলি পথাৰ, চিৰ প্ৰবাহিত গদাধৰ নৈখন, নৈৰ পাৰৰ

পথাৰৰ পিছত পথাৰবোৰ, ছুৱৰি ঘাহ বনেৰে ঢকা কোমল পথাৰখন। কঁহুৱা আৰু ঝাউগছেৰে ভৰা নৈৰ বালি চাপৰিখন।

সেইদিনা গদাধৰৰ পাৰত আনন্দমুখৰ উৎসৱ, মেলা। বজা বাহাদুৰ যুধৰাজ প্ৰণৱ আৰু ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমাক চাবলৈ সকলো প্ৰজাই বৰ আগ্ৰহেৰে, ব্যতিব্যস্ত হৈ কোনোবা কোনোবা ঠাইৰ মাল্লহ এসপ্তাহৰ বাট পথ অতিক্ৰম কৰি আহিছে। কিছুমানে গৰুৰ গাড়ী, ম'হৰ গাড়ী লৈ, কিছুমানে ঘোঁৰাৰ পিঠিত উঠি আৰু কিছুমান ঠাইৰ পৰা মানুহবোৰ আহিছিল খোজ কাঢ়ি, আৰু বহুতেই নাৰেৰে উজ্জাই ভটিয়াই দিনৰ পিছত দিন ধৰি ৰাতিৰ পিছত ৰাতি, গাওঁৰ পিছত গাওঁ, খেতি-পথাৰ, নৈ-বিল, সৰু-ডাঙৰ হাৰি-বননি পাৰ হৈ ব'দ আৰু সূৰ্য্যৰ পোহৰ মূৰৰ ওপৰত লৈ। ভাগৰ কাৰো লগা নাছিল, বেয়া কাৰো লগা নাছিল—সকলোৰে ভাল লাগিছিল—সকলোৰ মুখত পৰম কৃষ্টিৰ ইহি, আনন্দৰ ইহি, নোপোৱা আৰু নেদেখা বস্তু পোৱাৰ ইহি, দেখাৰ ইহি। ভাগৰ এজনৰো লগা নাছিল।

মাল্লহ আহিছিল হেজাৰ হেজাৰ—অগণন। কেৱল মেলা হৈছিল, বং তামচা, ধেমালি, খেল, বান্দৰ খেল, ঘোঁৰা দৌৰ, নাওঁ খেল হৈছিল আৰু হৈছিল বিভিন্ন ঠাই, গাওঁ নগৰ চহৰৰ পৰা অহা শিল্পী, গায়ক, বাঁহী বাদক, ঢুলীয়াসকলে পৰিবেশন কৰা লোকগীত, ভাটিয়ালী, কুৰাণ, মালচি, জাৰি, জিকিৰৰ পৱিত্ৰ স্তব, মন মূহিব পৰা গীত আৰু গান। দোতোৰা, ঢোল, বাঁহী, চাৰিন্দা আৰু খোলৰ শব্দই চাৰিওফালে মুখৰিত কৰি তুলিছিল; সজীৱৰ ধ্বনি প্ৰতিধ্বনিয়ে আকাশ-বতাহ বিয়পি মুখৰিত কৰি তুলিছিল আৰু গদাধৰৰ বোৱতী পানীৰ সোঁতত মিহলি হৈ পৰিল গীতৰ মন-প্ৰাণ কাঢ়ি নিয়া স্তব। সকলোৰে কাণত পৰিল :

“তোমৰা গেইলে কি আলিবেন মোৰ মাহুত বহুৰে,
হাতীৰ পিঠিত থাকিয়াৰে মাহুত মোৰ গলা ভাঙে
নাৰীৰ মনেৰ কথা তোমৰা কিবা জানো”

“হস্তী নৰান, হস্তী চৰান হস্তীৰ গলায় দৰী
লতা কৰিয়া কনৰে মাহুত ঘৰে কয়জন নাৰী”

হস্তী নৰাও, হস্তী চৰাও হস্তীৰ গলায় বেড়ি
লতা কৰিয়া কইলং কস্তা বিয়া নাই কৰি”

গোবাজনে গাইছে, শুনা মান্ধুহে শুনিছে, অহা মান্ধুহ আহিছে, ঘোৰা
মান্ধুহ গৈছে কেবল এক আনন্দমুখৰ ৰাস্ততা, জন-জীৱনৰ ইহি আনন্দৰ
সুপ্ৰকাশ, মিলন।

এদিন ;

ছদিন

তিনিদিন

দিনৰ পিছত দিন, সাত দিনলৈ মেলা হয়। পুহৰ সংক্ৰান্তিত গদাধৰৰ পাৰত
মেলা, বছৰেকীয়া উৎসৱ ইয়াত সকলোৱে আহে মেলা চাবলৈ। পুহৰ
সংক্ৰান্তিত হোৱা মেলাত বজা প্ৰতাপ নাৰায়ণৰ জমিদাৰৰ সকলো প্ৰজা,
বায়ত, খেতিয়ক আহে। ইয়াত, হিন্দু, মুছলমান নাই, শিখ ইছাই নাই,
জাত-পাত নাই, উচ্চ-নীচ গোষ্ঠী গোত্ৰ নাই সকলোৱে আহে মেলা চাবলৈ
খেতিৰ ধান চপোৱাৰ পিছত মান্ধুহবোৰ, খেতিয়ক ৰায়ত সকলৰ বৰ বেছি
কাম-বন নেথাকে। সকলোৰে ভঁড়ালত ধান, আৰু ভঁড়ালত ধান থাকিলে
খেতিয়কৰ সকলো থাকে ইহি আনন্দ, মনোৰল আৰু ৰং-ৰইচ।

পুহ মাহত জাকৈ জাল, পল' লৈ বিলত মাছ মাৰিবলৈ ঘোৱাৰ বাহিৰে অন্য
কাম নেথাকে

দূৰ দূৰণিৰ পৰা মান্ধুহবোৰ আহিছিল। ভাগৰ কাৰো লগা নাছিল—
ভৰিৰ বিষ কাৰো হোৱা নাছিল। মেলা চোৱাৰ আনন্দত ভৰি মাটিত
পৰিছিল গৈনে অন্য ক'ৰবাত পৰিছিল—মান্ধুহবোৰে কব পৰা নাছিল—ধৰিৰ পৰা
নাছিল—আৰু কাৰো ওচৰত সময়ও নাছিল—চোৱাও নাছিল। গদাধৰৰ
পাৰত গোবিন্দপুৰ মেলাৰ কথা কোনে নেজানে—আজি অন্য হোৱা কেঁচুৱাৰ
মুখতো “গোবিন্দপুৰ” মেলাৰ কথা, মেলাত দোতোৰা বজাই গোৱা কালুমিয়া,
অক্সাই আলি, মুক্তা বৰকন্দাজৰ ভাটিয়ালী মুখে মুখে।

আৰু কোনোবাই শুণ শুণালে ;

“বনে হাৰাইলাম বাম সীতা

দেশে হাৰাইলাম মাতা পিতা

বিয়া ক'ৰিয়া চাৰিয়া আইলাম বেউলা হুন্দৰী”

আৰু এজনে পালে :

“নৰ হুন্দৰীক পাৰ কৰোতে লইব আনা আনা

ছুমি হুন্দৰীক পাৰ কৰোতে থুলৰ কাণেৰ লোণা।”

সময় পাৰ হৈছিল ।

মেলাৰ দিনবোৰ হাঁহি, আনন্দ মিলনৰ মাজেদি পাৰ হৈছিল । মেলা প্ৰতি বছৰে পতা হয়, মেলা হয় । জমিদাৰ প্ৰতাপনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ পিতামহৰ দিনৰ পৰা এই ‘গোবিন্দপুৰ’ মেলা উদ্‌ঘাপিত হৈছে—পতা হৈ আহিছে—হয়তো তাৰ আগৰ পৰাও । পৰম্পৰাগত, লোকাচাৰ, বিধান, লোককথা, জনপ্ৰীতি আৰু বহুতো কাহিনী এই মেলাৰ লগত জৰিত হৈ আছে, মেলা লৈ অহা প্ৰতিজন মানুহৰ মুখে মুখে । সময়ৰ সোঁতত মানুহৰ মুখে মুখে বাগৰি মূল ঘটনাৰ পৰা, কাহিনীৰ পৰা কিছু যোগ-বিয়োগ হৈ পুৰণ হৰণ হৈ কিম্বদন্তী-বোৰ—মানুহে কোৱা কথাবোৰ ঘটনাবোৰ, সাধুবোৰ কিছু বাট সলাই পৰিৱৰ্তিত হৈ চলি আহিছে—সকলোকে সীমাহীন কোঁতুহল আৰু আনন্দ দান কৰি ।

কিছুমান বুঢ়া আৰু ধৰ্মপ্ৰাণ মানুহৰ মতে :

এই মেলা দুশ বছৰ আগৰ পৰা চলি আহিছে, হৈ আহিছে । আজৰ পৰা দুশ বছৰ আগত বজা প্ৰতাপনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ পিতামহৰ দিনৰ ঘটনা । শ্ৰীদীননাৰায়ণ চৌধুৰী এজন সাধাৰণ খেতিয়কৰ লৰা আছিল—কিন্তু নিজৰ বল, বিক্ৰম, জ্ঞান, বুদ্ধি আৰু কঠোৰ পৰিশ্ৰমৰ ফলত ‘বতনপুৰ’ জমিদাৰীৰ জমিদাৰ হৈ পৰে আৰু ভেটিয়াৰ মহা পৰাক্ৰমী বজা নবনাৰায়ণৰ তলত ডলতীয়া বজা হৈ জমিদাৰী চলায় । বজা নবনাৰায়ণৰ মৃত্যুৰ পিছত কৰ দিবলৈ অমান্তি হয়—অস্বীকাৰ কৰে আৰু নিজকে স্বাধীন বজা বুলি ঘোষণা কৰে—আৰু ভেটিয়াৰ পৰা জমিদাৰী মোঘল বাদছাহৰ তলত নোবোৱা দিনলৈকে স্বাধীন আৰু জমিদাৰী চলাই যায় । স্বাধীন হোৱা দিনৰ পৰা দীননাৰায়ণ চৌধুৰীয়ে প্ৰতি বছৰে ৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰা উৎসৱ পাতে, পূজা কৰে, ম’হ বলি দিয়ে—পঠা বলি দিয়ে আৰু কিছুমানৰ মতে নৰবলি দিয়ে আৰু দি আহিছে ।

বৰপূজাৰ দিনা জমিদাৰ পৰিয়ালৰ সকলোৱে বজা, যুৱৰাজ, ৰাজকুমাৰী, ৰাজমাতা, ৰাণী আৰু পৰিয়ালৰ অন্ত সকলোৱে ৰথাতীৰ্ণ আৰু পৰম্পৰামতে আহি পূজা-অৰ্চনা দিয়ে মন্দিৰত । মন্দিৰৰ ভিতৰত ভগৱান শিৱৰ পুৰণি মূৰ্তি ; গদাধৰৰ পাবত এই মন্দিৰত আজি দুশ বছৰ ধৰি শিৱক পূজা কৰি আহিছে ; বহুতে পশুপতি বুলিও মানে পূজা-অৰ্চনা দিয়ে, বলি দিয়ে ।

নিয়মিত দৈনিক পূজা-পাতল কৰিবলৈ ৰাজবাৰীৰ ফালৰ পৰা জমিদাৰৰ

ইচ্ছামতে ব্রাহ্মণ, ঠাকুৰ নিয়োগ কৰা আছে। বিহাৰৰ কনৌজ, কাশী, মথুৰা, গৱা, বৃন্দাবন আৰু বেঙ্গলৰ কোচবিহাৰৰ পৰা আচাৰ্য্য, ভট্টাচাৰ্য্য, ব্রাহ্মণ ৰাজবাৰীৰ মন্দিৰত পূজা দিবলৈ—বজাৰ মজল, উন্নতি, সুখ শাস্তিৰ বাবে, বিশদ মুক্ত, শত্ৰু নিবন, প্ৰজাৰ উন্নতি আৰু মজলৰ বাবে নিতৌ পূজা অৰ্চনা দিয়ে, দিয়া হয়।

আৰু আন বহুতৰ মতে বিশেষকৈ বজা ঘৰৰ লগত জৰিত আৰু অহা-খোৱা কৰা প্ৰজা, জোতদাৰ, নায়েব, মহৰী, বৰকন্দাজৰ মতে বজা দীননাৰায়ণ চৌধুৰীৰ দিনত পুহ মাহত কনৌজৰ পৰা পাঁচশজন বৃদ্ধ ব্রাহ্মণ আনি পূজা কৰা হৈছিল আৰু পূজাৰ এমাহৰ আগত কলিকতা, কোচবিহাৰ, কাশী, গৱা, মথুৰা, ট্ৰিপতিলৈ বজাঘৰৰ দূত, কটকী আৰু বিখানী ওচৰ সম্বন্ধীয় মানুহৰ হতুৱাই বজাৰ কৰা হৈছিল আৰু পূজাও বৰ ডাঙৰকৈ পতা হৈছিল ‘বতনপুৰ’ জমিদাৰৰ উপৰিও ওচৰচুবুৰীয়া অগ্ৰান্ত জমিদাৰ পূজা চাবলৈ আৰু পূজা দিবলৈ অহাৰ উপৰিও প্ৰজা, ৰায়তলকলেও পূজা চাবলৈ আহিছিল পূজা দিবলৈ আহিছিল। গোবিন্দপুৰৰ মেলা চাবলৈ আহিছিল আৰু আজিও আছে আৰু পূজা দিয়ে। মানুহৰ লগত মিলন, আনন্দ উৎসব, পূজা-পাতল—অৰ্চনা মেলাৰ মূলকথা প্ৰাণ।

সময় পাৰ হৈছিল।

গদাধৰত বছৰৰ পিছত বছৰ চলি আহিছিল, বাৰিষা হৈছিল, খৰালি হৈছিল। নতুন নতুন চৰ-চাপৰি গদাধৰৰ ছুয়ে পাৰত উঠিছিল আৰু কিছুমান চৰ-চাপৰি পুনৰ বাৰিষা পানীৰ প্ৰবাল সোঁতত উঠি-বুৰিগৈছিল—নৈৰ সোঁতত পুনৰ খহি গৈছিল ভাঙি গৈছিল। তথাপি গোবিন্দপুৰত, বতনপুৰত মানুহবোৰ মেলা পাতিছিল পূজা হৈছিল হেজাৰ হেজাৰ মানুহ প্ৰতি বছৰে মেলা চাবলৈ আহিছিল। সময়ৰ সোঁতত মেলা বন্ধ হৈ যোৱা নাছিল, হেৰাই যোৱা নাই।

বতনপুৰ জমিদাৰৰ পৰিয়ালৰ সকলোৱে মেলা চাবলৈ আহিছিল—পূজা চাবলৈ আৰু পূজা দিবলৈ, কৰিবলৈ আহিছিল।

এটা, দুটা,

তিনিটা, চাৰিটা

পাঁচোটা হাতীৰ পিঠিত উঠি পূজা চাবলৈ আৰু পূৰ্ব-পূৰ্ব, উত্তৰ-পূৰ্ব

ধৰ্ম কৰিবলৈ, শিঙামহৰ দিনৰ পৰা চলি অহা, মানি অহা, পালন কৰি অহা ধৰ্ম, বিধান বজাই ৰাখিবলৈ আছিল নতুন পুৰুষ বৰ্তমান জীৱিত বজাৰ পুত্ৰ হুৰৰাজ, জীৱৰী-ৰাজকুমাৰী, ৰাজযাত্ৰা আজ ৰজাঘৰৰ সকলোৰে ।

* * * *

আন কিছুমান গাঁওৰ পুৰণি আৰু বয়োজ্যেষ্ঠ ধৰ্মপ্ৰাণ পুৰুষ আৰু মহিলাৰ মতে এই মেলা আৰম্ভ হোৱাৰ কাহিনী, জনশ্ৰুতি এনে ধৰণৰ : মহাৰাজ দীননাৰায়ণ চৌধুৰীয়ে দহ বছৰ ৰাজত্ব কৰাৰ পিছত ভূটিয়া আৰু আহোম ৰজা 'লগ হৈ বতনপুৰৰ ৰজা জয়দেৱক আক্ৰমণ কৰে আৰু বতনপুৰ ৰাজ্য দখল কৰে । কিন্তু চতুৰ দীননাৰায়ণ চৌধুৰী আৰু ভেওঁৰ জোঁৱাই আৰু সেনাপতি বীৰ মেঘনাৰায়ণৰ অতৰ্কিত নিশাৰ আক্ৰমণত বহুত আহোম আৰু ভূটিয়া সৈন্য যুদ্ধত নিহত হয় । উপায়হীন হৈ বীৰ গদাধৰ সিংহ দীননাৰায়ণক 'বতনপুৰ' ৰাজ্য পুনৰ ওভোতাই দি নিজ ৰাজ্যৰ ৰাজধানী গড়গাওঁলৈ উভতি আহে । দীননাৰায়ণে গদাধৰক নিজৰ কন্যা অৰুণা দেৱীক বিয়া দিয়ে আৰু গদাধৰ সিংহৰ নাম চিৰযুগমীয়া কৰি ৰাখিবৰ বাবে তুটানৰ পৰা বৈ অহা চিৰ প্ৰবাহিত নৈখনৰ নাম ৰাখে গদাধৰ । দু'শ বছৰৰ আগতে ৰখা গদাধৰৰ নাম আজিও গদাধৰ হৈছে আছে । গদাধৰ নাম লৈ বৈ আহিছে, বৈ আছে । সকলোৰে গদাধৰক জানে চিনি পায় প্ৰত্যেকৰ জীৱনৰ লগত গদাধৰৰ ওজঃপ্ৰোভাভে জৰিত ।

যুদ্ধত পৰাজিত হৈ ৰাজ্য হেৰুৱাৰ পিছত পুনৰ ৰাজ্য ঘূৰাই পোৱাত দীননাৰায়ণ চৌধুৰী গদাধৰৰ পাৰত নিজৰ ৰাজপ্ৰাসাদৰ অলপ দূৰৈত পুহ মাহৰ পূৰ্ণিমাত ডাঙৰ মজল ৰজা পাতিছিল—পূজা-পাতল দিছিল আৰু নিজ দেশৰ উপৰিও অন্তৰ্জাতীয় ৰাজ্যৰ গুণীজানী বিখ্যাত পণ্ডিত, ব্ৰাহ্মণ, গণক, পুৰোহিত, জ্যোতিৰ্বিদ, জ্যোতিষী, তাত্বিক, গণিতজ্ঞ আৰু সঙ্গীতজ্ঞ নিমন্ত্ৰণ কৰি আনিছিল—আৰু অনা হৈছিল । সাতদিন ৰজা কৰাৰ পিছত ৰজা পৰিচালনা কৰা পুৰোহিত ব্ৰাহ্মণ শ্ৰীশ্ৰীশঙ্কৰবাবা আৰু আন আন আচাৰ্য্য, গণক, জ্যোতিষী, শাস্ত্ৰবিদসকলে ৰজাক প্ৰতি বছৰে পুহৰ সংক্ৰান্তিত শিৱক য'হ ৰজি দি পূজা কৰিবলৈ লিঙ্কান্ত দিয়ে । এই প্ৰথামতে পূজা কৰি থাকিলে ৰজাৰ ৰাজ্যত তলত উল্লেখ কৰা বিষয়সমূহৰ কোনো ক্ষতি নহয় আৰু জয়দেৱী তথা ৰাজকাৰ্য্য মহান্থে পুত্ৰ-পুত্ৰাদি ক্ৰমে চলি যাব পাৰিব আৰু চলি থাকিব ।

(১) প্ৰতি বছৰে পুহৰ সংক্ৰান্তিত কমেও ১৫০ জনৰ থবা ৫০০ জন শাস্ত্ৰজ্ঞ ব্ৰাহ্মণৰ দ্বাৰা পূজা-পাডল দি থাকিব লাগিব।

(২) বজাৰ বাজা আৰু জমিদাৰী কোনো শত্ৰুৰ দ্বাৰা আক্ৰান্ত নহ'ব, বিদেশীয়ে আক্ৰমণ কৰিব নোৱাৰিব।

(৩) ৰাজ্যত কোনো ধৰণৰ বিদ্ৰোহ নহ'ব। ৰাজ্য আৰু জমিদাৰী অস্ত্ৰ কোনো বজাৰ দখলত নেযায়; কাৰো বস্ত্ৰতা, পৰাধীনতা স্বীকাৰ কৰিবলগা নহ'ব।

(৪) ৰাজ্যত খেতি-বাতি আৰু লগতে শস্ত্ৰৰ উন্নয়নী হ'ব।

(৫) ৰাজ্যত কোনো অমঙ্গল ঘটনা, মহামাৰী, দুৰ্যোগ, বানপানী আদি নহ'ব।

(৬) বজাৰ তডাল সদায় লোণ, কপ, মণি-মুকুতাৰে ভৰি থাকিব।

(৭) ৰাজ্যৰ সীমা আৰু বাঢ়ি যাব—বজাই নতুন নতুন তলভীয়া ৰাজ্য নিজ ৰাজ্যৰ অধীনলৈ আনিব পাৰিব।

(৮) ৰাজ্যৰ, বজা ঘৰৰ, ৰাজপৰিয়ালৰ সন্মান, ধন, গুণানুসূচীৰ্তন ভাৰতবৰ্ষৰ সকলো ঠাইত বিয়পি পৰিব আৰু বিশ্বৰ সকলো ঠাইৰ বজাও নতশিখে সন্মান জনাব।

(৯) ৰাজ্যত কোনো দুখীয়া নেথাকিব। সকলোৰে সুখ হ'ব।

(১০) সকলো প্ৰজা, বায়ত, খেতিয়ক, গোমোস্তা সকলোৰে ধৰ্ম, জাত-পাত, গোষ্ঠী গোত্ৰ নিৰ্বিশেষে জমিদাৰক ভক্তি, সন্মান সহকাৰে মানি চলিব আৰু মাটিৰ খাজনা, কৰ আদি দি থাকিব।

আৰু মঙ্গলযজ্ঞৰ ওপৰত দিয়া সিদ্ধান্তমতে জমিদাৰ প্ৰতাপনাবায়ণ চৌধুৰী পূজা-পাডল বাগ-বজা কৰি আহিছে আৰু আজিলৈকে কৰি আছে। মহাশি নৰবলি দি আহিছে আৰু পূৰ্বপুৰুষ ৰজা, জমিদাৰসকলে কৰা সকলো কাম আৰু নিয়ম-নীতি পালন কৰি আহিছে। বাগ-বজা, পূজা-পাডল, বলি, উৰ্হা আদিয়ে ধৰ্ম, মাতৃহৰ ধৰ্ম, এটা জাতিৰ, এখন সমাজৰ, এখন দেশৰ আৰু এজন ৰজাৰ ধৰ্ম, জীৱন। সেয়ে পুহৰ সংক্ৰান্তিত প্ৰতি বছৰে মেলা পতা হয়। এয়া আজিৰ নহয়—চুশ বছৰীয়া পূৰ্ণিমা—আন্তপূৰ্ণি আৰু এই মেলাৰ ইতিহাস, কাহিনী আৰু লোককথা বহুত দীঘলীয়া পূৰ্ণিমা। তথাপি মেলা, পূজা-পাডল সকলো চলি আছে—ইয়াক বজা

কবিৰ পৰা নাই কোনোও, উঠাই দিব পৰা নাই । বৃষ্টিৰ অহাৰ আগতেও ইয়াত আছিল বীৰ বোদ্ধা, শক্তিশালী মোঘল সেনাপতিসকল, চিপাহী, সৈন্ত আৰু চিপেহচালাৰ সকল । মোঘল সৈন্ত, সেনাপতি বোদ্ধাসকলৰ ঘোঁৰা আৰু হাতীৰ খোজত গাওঁ, ভূঁই পথাৰ-পাহাৰ, পৰ্বত, শত্ৰুৰ পথাৰ সকলো ধূলিসাথ হৈছিল—নিচিহ্ন হৈছিল ; মোঘল সৈন্তৰ ডবোৰালৰ চিকমিকনিও সকলো মৰিম্ব হৈছিল ; তথাপি গোবিন্দপুৰৰ শিৱমন্দিৰ আৰু গোবিন্দপুৰৰ মেলা বৈ গৈছিল, বন্ধ হোৱা নাছিল—বন্ধ হোৱা নাছিল পূজা-পাওল অৰ্চনা । বৃদ্ধ শেৰ হৈছিল—মোঘল সৈন্ত দেশ জয় কৰি উভতি গৈছিল বখতীয়াবউদ্দিন খিলজী, তুৰ্ক, মিবজুমা আৰু আন বহুতো মোঘল, পাঠান, তুৰ্কী সৈন্ত আৰু সেনাপতি ।

গোবিন্দপুৰৰ শিৱমন্দিৰ কোনো মুছলমান বীৰ সেনাপতি, মোঘল, পাঠান, তুৰ্কীয়ে কেতিয়াও অপমান কৰা নাছিল—সকলোৱে নতশিৰে সেৱা জনাই দেশ জয় কৰিবলৈ, ঘিৰীজয় কৰিবলৈ, এখনৰ পিছত আনখন দেশ জয় কৰি আগুৱাই গৈছিল, জয় কৰিছিল, জয়ধ্বজা উকুৱাইছিল । সেয়ে গোবিন্দপুৰৰ শিৱমন্দিৰ আজিও সময়, যুগ, যুগৰ পিছত যুগ, শতাব্দী পাৰ হোৱাৰ পিছতো সূৰ্য্য আৰু চন্দ্ৰক সেৱা কৰি থিয় দি আছে নিজা গৌৰৱ, ধৰ্ম, বিখাস আৰু প্ৰতিষ্ঠা লৈ । আৰু আজিও চলি আছে পূজা-পাওল, অৰ্চনা, নাম-কীৰ্তন, সেৱা, দক্ষিণা আৰু আছে বছৰেকীয়া মেলা, গোবিন্দপুৰৰ মেলা ।

আৰু এটা কাম কৰা হৈছিল ।

সদায় বজাৰ মজল, ৰাজ্য আৰু ৰাজ পৰিয়ালৰ বাবে কৰা পূজা অৰ্চনা ৰাগ-বজ্জ আৰু ধৰ্ম কাম কৰাৰ বাৰদ বজা ঘৰৰপৰা ব্ৰাহ্মণ পুৰোহিত, পূজাৰীক ভূমিদান কৰা হৈছিল । এই ভূমিৰ বাবে পুত্ৰ-পুত্ৰাদিক্ৰমে, বংশানুক্ৰমে ভোগ দখল আৰু থাই থাকিবলৈ দান কৰা হৈছিল । এই ভূমিৰ বাবে কোনো ব্ৰাহ্মণ পুৰোহিত, পূজাৰী, ভট্টাচাৰ্য্যই বজাক কোনো কৰ, খাজনা বা পৰিভ্ৰম কৰি দিব-লগীয়া নহৈছিল । পিছলৈ লাখেৰাজ আৰু নিম্পি খেজাজ স্বল্প প্ৰদান কৰা হৈছিল আৰু বজা ঘৰৰ ধৰ্ম কাম কৰাত যাতে কোনো বাধা নেশ্য, তেওঁলোকে যাতে খেতি কৰিব নেলাগে, হাল কোৰ মাৰিব নেলাগে, গৰু জাহি চৰাব নেলাগে, বধিব নেলাগে—সেইয়ে তেওঁলোকৰ খেতি-বাতি কৰি ভড়ালত ধান আৰু আন আন শস্ত্ৰ, কচল জৰাই ৰাখিবলৈ জমিদাৰ ঘৰৰ পৰা দান কৰা

মাটিত খেতি কৰিবলৈ ‘ভূমিদাস’ বধা হৈছিল। এই লোকৰ কাম হ’ল আৰু কৰিব লগা কামৰ ভিতৰত ব্ৰাহ্মণ, পূজাৰী আৰু ৰাজ পৰিয়াল, জমিদাৰ পৰিয়ালৰ বাবে ধৰ্মকৰ্ম কৰা লোকৰ খেতি কৰা। এই ভূমিদাস সকলক কিনি অনা হৈছিল, ৰাজ-জমিদাৰৰ চিপাহীৰ দ্বাৰা ধৰি অনা হৈছিল। জমিদাৰৰ ফালৰ পৰা এই ভূমিদাস সকলক দৰমহা আৰু ভাট্টা দিয়া হৈছিল—যদিও সেইয়া কেৱল নামমাত্ৰ আছিল—পৰিশ্ৰমৰ ভুলনাত তেনেই নগণ্য আছিল।

আকৌ কিছুমান অল্প গাওঁৰ প্ৰজাৰ যতে মেলা আৰম্ভ হোৱাৰ কাৰণ, বিশেষকৈ এনে ধৰণৰ, ৰজা দীননাৰায়ণ চৌধুৰীৰ কেইবা বছৰলৈকে কোনো সন্তান-সন্ততি হোৱা নাছিল। প্ৰথম বাগী উত্তৰাৰ কোনো সন্তান নোহোৱাত দ্বিতীয় বিবাহ কৰে—আৰাধনাক, কিন্তু আৰাধনাৰো কোনো পুত্ৰসন্তান নহ’ল, গৰ্ভৱতী নহ’ল। দুয়ো বাগীৰ গাত সন্তান সন্তাৰ কোনো লক্ষণ দেখা নগ’ল। দেশৰ কবিৰাজ, বৈষ্ণৱ, ওজা, গণক, জ্যোতিষী, ডাক্তৰ, ধৰ্মশাস্ত্ৰবিধৰ পৰা ঔষধ তাৰিজ, জবা-ফুকা আদি সকলো কৰা হ’ল কিন্তু কোনো এজনী বাগীৰ গৰ্ভত সন্তান জন্ম নহয়। দান, দক্ষিণা, পূজা পাতল দিয়াও হ’ল কিন্তু একোতে ৰজা আৰু দুই বাগীৰ কোলাত কোনো সন্তান নহ’ল। ইফালে ৰজাৰ বয়স চৰ্ছছৰ ডেওনা পাৰ হৈ গ’ল। অপুত্ৰক আৰু সন্তানহীন হোৱা বাবে ৰজা বৰব লকলোৱে ‘চিন্তিত, দুঃখিত হ’ল, ৰাজ পৰিয়াল আৰু ৰজাঘৰ, ৰাজ্যত এটা পূৰাৰ নোৱাৰা অভাৱ বিষয়তাই ছানি পেলালে, কতো আনন্দ উল্লাস নোহাৰা হ’ল—নোহোৱা হ’ল আনন্দ উৎসৱ।

সময় পাৰ হৈছিল :

এদিন পুহৰ সংক্ৰান্তিত এজন বৃদ্ধ জটাধাৰী ব্ৰাহ্মণ আহি ৰাজ-দৰবাৰত উপস্থিত হ’ল। বতৰ কৰকাল আৰু যুহু আছিল। পাতল বতাহজাকৰ লগত কুঁৱলী মিহলি ব’দজাক চাৰিওফালে বিয়পি পৰিছিল। স্বচ্ছ-ৰগা দিনৰ পৰিষ্কাৰ আৰু ভাল লগা পোহৰখিনি সমভাৱে বিয়পি পৰিছিল। কুঁৱলী মিহলি ব’দজাক সকলোৰে ভাল লগা আছিল : আনন্দদায়ক আছিল।

কমণ্ডলু, ত্ৰিশূল লাহেকৈ মাটিত থৈ দাবোয়ান আৰু ৰজাৰ চিপাহীৰ ফালে কোমল চাবনীৰে চাই ক’লে :

“মই ভিক্ষা, দক্ষিণা, দান বৰঙণি, টকা-পইচা, সোণ, ৰূপ একো বিচাৰি অহা নাই আৰু বিচৰাও নাই” কথাখিনি কোৱাৰ পিছত জটাধাৰী ব্ৰাহ্মণজনে প্ৰায়

চিঞাৰিয়ে ক'লে—“জয় শঙ্কৰ বাবা’ মই কেৱল বজাৰ লগত দৰ্শন কৰিবলৈ আহিছো আৰু দৰ্শন কৰাৰ পিছত মই মোৰ গন্তব্যস্থানলৈ যাম।” বঙা গেকৰা তুৰণ পৰিহিত ব্ৰাহ্মণজন মাৰ্জিত, নিৰ্গিষ্ঠ, প্ৰফুল্লিত শঙ্কৰ বাবা কোৱা কথা-খিনিত নিজৰ আত্মবিশ্বাস ৰাখিয়ে ক’লে। জটাম্বী, গেকৰা তুৰণ পৰিহিত, ললাট টিকা, কাষলতত এখন বঙা কাপোৰৰ মোনাসহ ব্ৰাহ্মণ, সাধুয়ে কাৰো ফালে নোচোৱাকৈ বজা বাহাদুৰৰ দৰ্শন পাবলৈ বৈ থাকিল।

পাতল এজাক সমীৰণ দূৰৈৰ পৰা বৈ আহিছিল নিৰবে, বৈ আহিছিল পশ্চিমফালৰ পৰা। নীলা আকাশৰ বুকুত ছুই এচপৰা শুকুলা ডাৱৰে আকাশখন আৰু বিচিত্ৰ কৰি তুলিছিল, মোহনীয় কৰি তুলিছিল।

কিছু সময় নিৰবে পাৰ হৈছিল।

বুদ্ধ ব্ৰাহ্মণৰ আগমনৰ কথা ইতিমধ্যে ৰাজ-দৰবাৰৰ উপৰিও অগ্ৰ কৰ্মচাৰী-সকলেও জানিছিল, অৱগত হৈছিল। আৰু, বজাঘৰৰ মন্ত্ৰী, মেনেজাৰ, নায়েব, মহৰী বৰকন্দাজ আৰু অগ্ৰ কৰ্মচাৰী, বজাঘৰৰ লগত জৰিত লোকসকল আহি বুদ্ধ ব্ৰাহ্মণৰ ওচৰ পাইছিল—সকলোৰে দৃষ্টি, কৌতুহল ব্ৰাহ্মণৰ ওপৰত, সকলোৰে ব্ৰাহ্মণক জুপি জুপি চাইছিল—আৰু বহুতেই ব্ৰাহ্মণৰ চৰণ চুই সেৱা জনালে নতশিৰে। ব্ৰাহ্মণৰ আগমনৰ কথা বাণী উত্তৰাদেৱী আৰু আৰাধনা দেৱীৰ কাণত পৰিছিল গৈ। দুয়োজনী বাণী উত্তৰা আৰু আৰাধনা লগতে বজা দীন-নাৰায়ণ চৌধুৰী ব্ৰাহ্মণ শঙ্কৰবাবাৰ ওচৰত আহি থিয় হৈছিল নতশিৰে। বজা বাহাদুৰ ব্ৰাহ্মণৰ ওচৰ পাই মূৰ তুলি ব্ৰাহ্মণৰ ফালে চালে আৰু কৈ উঠিল :

“কি লাগে ?”

“মোক একো নেলাগে—একোকে বিচাৰি অহা নাই—সোণ, ৰূপ, হীৰা, মৰকত মোক নেলাগে মই আপোনাক দিবলৈ আহিছোঁ”—লাহে লাহে ব্ৰাহ্মণে কথাখিনি ক’লে আৰু বজা, দুয়ো বাণীৰ ফালে মূৰ তুলি চালে।

বজা দীননাৰায়ণ ছুই বাণীৰ লগতে মূৰ তুলি পুনৰ বুদ্ধ ব্ৰাহ্মণৰ ফালে চালে : বজা আৰু ছুই বাণীৰ অপলক দৃষ্টি কেৱল ব্ৰাহ্মণৰ ওপৰত নিক্ষিপ্ত আৰু লগ্নিবিট।

ব্ৰাহ্মণ পুনৰ কৈ গ’ল :

“আজি ৰাতি সপোনত ৰেখা দিয়া যতে, সপোনত ৰেখুওৱা মতে আৰু ৱেয়মুতে দিয়া নিৰ্দেশমতে কৰ্ম কৰি থাকিলে—ছুই বাণীৰ ছুই পুত্ৰ জন্ম হ’ব।

সুৰবাজ হ'ব আৰু দুই সুৰবাজ বুজিমান বীৰ, বোদ্ধা, সাহসী হুঁচী হ'ব আৰু
বাজ্যৰ অধিকাৰী হ'ব।'

ব্রাহ্মণৰ বাণীত দুই বাণী আৰু বজা আনন্দিত, প্রকৃত্তিত আৰু সুখী হ'ল।
বজাঘৰৰ শব্দ বজোৱা হ'ল; মঙ্গল বাজ বজোৱা হ'ল—উলু-লু দিয়া হ'ল।

সেইদিনা পুহ মাহৰ সংক্ৰান্তি শুক্লপক্ষৰ ৰাতি আকাশত পূৰ্ণচন্দ্ৰ আৰু
অগণন তৰাৰ তিৰবিৰণিয়ে ৰাতিৰ নীলা আকাশখন আৰু শুৱনি কৰি
তুলিছিল—ভাল লগা কৰি তুলিছিল, মোহনীয় আৰু বিনন্দীয়া কৰি তুলিছিল,
স্বপ্ন বিভোৰ কৰি তুলিছিল। চৌদিশে কেৱল ৰাতিৰ শাস্ত নিববতা আৰু
জোনাক নিশাৰ কপালী স্নিগ্ধ পবিত্ৰ পোহৰবোৰ ফুঁৱলী মিহলি হৈ বিয়পি
পৰিছিল। পৃথিৱীৰ সকলো মানুহ, মতা-তিৰোতা, ধনী দুখীয়া, বতনপুৰ
জমিদাৰৰ সকলো প্রজা, ৰায়ত আৰু খেতিয়কসকল শুই পৰিছিল শাস্ত ৰাতিৰ
নিববতাক সাৱটি, প্ৰাণময়তাক সাৱটি। পৃথিৱীৰ কতো সাৰ-সুৰ নাই, হাই
উকমি নাই, কোলাহ'ল নাই, বাস্তৱতা নাই। কৰ্মবাস্তৱ আৰু পৰিশ্ৰমী ভাগৱতা
মানুহবোৰ শুই পৰিছিল—ৰাতিৰ কোলাত, শাস্ত ৰাতিৰ মৰমৰ কোলাত,
নিববতাক সাৱটি, মধুৰ প্ৰাণময়তাক সাৱটি।

সেই পুহৰ সংক্ৰান্তিৰ ৰাতি বজা দীননাৰায়ণ চোঁধুৰী সপোনত দেখা
পোৱা ধৰণে পিছদিনা ৰাতিপুৱা উঠি পাক্ৰ-মন্ত্ৰী, নায়ক, মহৰী, বৰকন্দাজ
আৰু আন আন কৰ্মচাৰী সকলক মাতি আনি সপোনত দেখা পোৱা মতে
আৰু নিৰ্দেশ মতে সকলো বস্ত্ৰৰ যোগাৰ কৰিবলৈ হুকুম দিলে। কনৌজ, গম্ভা,
মথুৰা, বৃন্দাবন আৰু কাশীৰপৰা জ্ঞানী-শুণী শাস্ত্ৰজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ, আচাৰ্য, ভট্টাচাৰ্য
অনা হ'ল আৰু কলিকতাৰ পৰা পূজাৰ বজাৰ কৰা হ'ল, পূজাৰ বাবে
লাগতীয়াল সকলো বস্ত্ৰ অনা হ'ল—যি বস্ত্ৰ য'ৰ পৰা আনিব লাগে। ফাক্তনী
জোতকাৰৰ বাধানৰ পৰা ছুটা মতা ম'হৰ পোৱালী অনা হ'ল। দুই-তিনি
দিনৰ ভিতৰত পূজা আৰু মহাযজ্ঞৰ বাবে সকলো যোগাৰ কৰা হ'ল।
য'ৰ পৰা যি আনিব লাগে, য'ত যি কৰিব লাগে, দিব লাগে, য'ত যাক পঠিয়াব
লাগে। কোনোবাই হাতী, ঘোঁৰা, ম'হৰ গাড়ী, গৰুৰ গাড়ী লৈ ওলাই গ'ল
শুকাহে বৈদাহে, গাঁৱে গাঁৱে, নগৰ চহৰলৈ, চাউল, দৈ, গ্ৰাথীৰ, ক্ৰাশোৰ
আৰু আন আন লাগতীয়াল বস্ত্ৰ আনিবলৈ, জমিদাৰ ঘৰৰ পূজাৰ কথা—
বাগবজাৰ কথা—ডাঙৰ পূজা!

আৰু নগোনৰ নিৰ্দেশ মতে দৈৱবাণী পোৱা মতে, জনোৱা মতে পূজা আৰু
বাগযজ্ঞৰ কাম আৰম্ভ কৰা হ'ল।

পাঁচপ পূজাৰী ত্ৰাঙ্কণে যজ্ঞ আৰু পূজাৰ কাম সমাধা কৰিলে সাত দিন সাত
ৰাতিৰ ভিতৰত। পূজা, যজ্ঞলৈ কিমান মানুহ আহিল, অৰ্ঘ, অৰ্চনা, নৈবেদ্য
দিলে তাৰ হিচাপ কাবো হাতত নাই যদিও সকলোৰে মতে পূজা আৰু যজ্ঞলৈ
মানুহ আহিছিল—হেজাৰ হেজাৰ, লাখ লাখ। বহুতেই বিশ্বাস আৰু দৃঢ়তাৰে
ক'লে—মানুহৰ উপৰিও মহাযজ্ঞলৈ স্বৰ্গৰ স্বয়ং দেৱতা, দেৱীসকল নবৰূপ ধৰি
আহিছিল—গোবিন্দপুৰৰ যজ্ঞ চাবলৈ, যজ্ঞলৈ। কিয়নো মানুহৰোৰৰ মতে
যজ্ঞলৈ অহা বহুত মানুহৰ ক্ৰীচহেবা সাধাৰণ মানুহতকৈ বেলেগ অত্যন্ত
ধুনীয়া মানুহৰোৰ আৰু তেওঁলোকৰ লগত অহা সন্দৰ্ভী ভিবোতাসকল এই
মানুহৰ লগত কোনো তুলনা নহয়। বহুতৰ মতে পুৰুষ মানুহখিনি হ'ল বিষ্ণু,
মহেশ্বৰ, ব্ৰহ্মা, মহাদেৱ, আদি দেৱতাৰ নবৰূপ আৰু মহিলাসকল হ'ল লক্ষ্মী,
সৰস্বতী, পাৰ্বতী, দুৰ্গা, গোৰী দেৱীৰ ৰূপ।

মহাযজ্ঞ, গোবিন্দপুৰৰ মহাযজ্ঞৰ কাম সমাধা হ'ল।

এবছৰ পাৰ হ'ল আৰু এই মহাযজ্ঞৰ ঠিক এবছৰ পাৰ হোৱাত বাণী উত্তৰা
আৰু আৰাধনাৰ গৰ্ভত পুত্ৰসন্তানৰ জন্ম হয়। জন্ম হয় দুই যুৱৰাজৰ। প্ৰথমা
বাণী উত্তৰাৰ গৰ্ভত জন্ম হোৱা ৰাজপুত্ৰৰ নাম ৰখা হ'ল শশাঙ্ক; আৰাধনাৰ গৰ্ভত
জন্ম হোৱা ল'ৰাটিৰ নাম দিয়া হ'ল গৌতম। শশাঙ্ক আৰু গৌতম, গৌতম
আৰু শশাঙ্ক দুয়ো যুৱৰাজ, দেখাত ধুনীয়া, নোদোকা, স্বাস্থ্যৱান, মৰমলগা
আৰু সুশ্ৰী। এদিন—

কৈচুৰা ছটি উৰি হ'ল

কৈচুৰা ছটি হাঁহিলে

কৈচুৰা ছটিৰ দাঁত ওলাল;

কৈচুৰা ছটি আঁঠু ললে,

কৈচুৰা ছটি খোজ ললে।

ৰাজদৰবাৰত পুনৰ আনন্দ উল্লাস আৰু প্ৰসন্ন উভতি আহিল। সকলো
কাম পুনৰ নিৰবিচ্ছিন্ন ভাবে চলিবলৈ ধৰিলে। ৰজা দীননাৰায়ণ, বাণী
উত্তৰা আৰু আৰাধনা দুই পুত্ৰ যুৱৰাজ লাভৰ বাবে সীমাহীন আনন্দিত হ'ল।
ৰাজ্যৰ চাৰিওফালে ৰাজ্যৰ চুকে-কোণে সকলো ঠাইৰ প্ৰজা ৰায়ত, ধনী-

স্থায়ী; খেতিয়ক সকলোকে মাঙিলে আৰু নিয়ন্ত্ৰণ কৰি আৰি ভোজ ভাত খুৱালে, সকলো প্ৰজাৰ পৰা ছুই যুৱৰাজৰ দীৰ্ঘায়ু আৰু যক্ষ কামনা কৰিলে। আৰু সেই দিনৰ পৰা গোবিন্দপুৰত মেলা আৰম্ভ হ'ল। সেইবোৰ মাছহ, প্ৰজা, ৰায়ত, খেতিয়ক বজাৰ ভোজ খাবলৈ আৰু যক্ষ চাবলৈ অহা মাঙহবোৰৰ এজনো নাই কিন্তু মেলা আছে। প্ৰতি বছৰে মেলাৰ পৰম্পৰা একেভাবে চলি আছে আগৰ নিচিনাই, উদ্‌ঘাপিত হৈ আছে। গোবিন্দপুৰ আজিও জীৱন্ত হৈ আছে প্ৰাণ প্ৰাচুৰ্য্যৰে তবপুৰ হৈ এক দীঘলীয়া ইতিহাস লৈ নিজা প্ৰতিষ্ঠিত লৈ।

তেৰ

সময় আবেলি আছিল।

বতৰ ফৰকাল আছিল। পাতল এজাক পছোৱা নিবৰে শাস্তভাৱে বৈ আহিছিল। ব'দজাক কুমলিছিল—ব'দজাক কোমল আৰু ভাল লগা আছিল। গা-মন জুৰ পেলোৱা ভাল লগা বতৰ।

পুহৰ শেষ—গীতকাল। ডাঠ কুঁৱলী মিহলি ব'দজাক চৌউদিশে বিয়পি পৰিছিল। ব'দজাক স্বচ্ছ আৰু পবিত্ৰ আছিল। আবেলিৰ এই ভাল লগা বতৰত কুঁৱলী মিহলি ব'দজাকৰ মাজে মাজে গদাধৰৰ পাৰত আৰু বহল পথাৰ-খনত ফুৰিবলৈ ওলাই আহিছিল প্ৰণৱ আৰু প্ৰতিমা। লগত আহিছিল ঘৰৰ পুৰণি আৰু বিগাসী দাসী—বান্দী, চাকৰ।

আবেলিৰ এই কোমল ব'দজাকৰ বাঙলী কিৰণ পাখীত সানি দূৰ পৰ্বত পাহৰৰ পৰা ৰাজহাঁহ, শৰালী হাঁহ, পানী হাঁহৰ জাক গদাধৰৰ নিৰ্মল পানীত পৰিছিল। অগণন হাঁহ, শৰালীৰ জাকৰ ফালে তন্নয়, মৌন আৰু নিজকে পাহৰি অফুৰন্ত আনন্দিত হৈ চাইছিল প্ৰণৱ আৰু ভগ্নী প্ৰতিমা। গদাধৰ নৈৰ পানীত আবেলি বেৰিৰ হেঙুলীয়া কিৰণ বিচ্ছুৰিত হৈ পৰিছিল আৰু পৰিছিল জাকে জাকে বনৰীয়া ৰাজহাঁহ, শৰালী হাঁহ আৰু অন্ত পানী হাঁহৰ পাখীত বাঙলী বেৰিৰ কিৰণ সানি গদাধৰৰ পানীত। কোমলমতি প্ৰণৱ আৰু প্ৰতিমা এই চৰাইজাক, হাঁহ, পখীৰ মুক্ত বিচৰণ, বৈ বোৱা নিৰ্মল পানীৰ সৌন্দৰ্য চাই জুৱো কিছু ভাবুক, চিন্তিত আৰু তন্নয় হৈছিল, মৌন হৈছিল আৰু বিমল

আনন্দৰ আশ্বাস হৈছিল প্ৰকৃতিৰ মনমোহা, বিনন্দীয়া, বিচিত্ৰ ৰূপ দেখি ।
 প্ৰণব আৰু প্ৰতিমা ৰূপ বিভোৰ হৈছিল । ৰাজ প্ৰাসাদৰ ভিতৰতকৈ বাহিৰৰ
 পৰ্বাৰ, মুকলি পৃথিৱী, নৈ-নিজৰা, মৃত আকাশ, উৰণীয়া চৰাই, নৈত বিচৰণ
 কৰা চৰাইৰ জাকবোৰ, ইহবোৰ, পৃথীবোৰ বেছি ভাল লাগে । চাই চাই
 হেপাই নগলায় । প্ৰকৃতিৰ এই সৃষ্টিবোৰৰ প্ৰত্যেকৰে একো একোটা নিজা
 সৌন্দৰ্য আছে - প্ৰতিভা আছে, সীমাহীন কোঁতুল, অনন্ত অনাদি—আৰু
 অসংখ্য নতুনত্ব আছে—চিৰন্তন আছে ।

নৈৰ পাৰৰ বালি চাপৰিত কেঁচা ছৰি, বনৰ ওপৰত, কঁহুৰা বন আৰু
 পাতল হেৰেঙা জোপোহা ঝাউগছৰ মাজে মাজে প্ৰণব আৰু প্ৰতিমা খোজ
 কাঢ়ি আগ বাঢ়িছিল । প্ৰণব আৰু প্ৰতিমা অলপ অলপ দূৰ যোৱাৰ পিছত
 গদাধৰ নৈৰ পাৰত বহি দিছিল—নৈৰ বুকুলৈ চাই—বোৱতী নিৰ্মল পানী লৈ
 চাই, নৈৰ ওপৰৰ নীলা আকাশখনলৈ চাই ।

পশ্চিম আকাশত বেলি লহিয়াইছিল ; বেলি শৰি আহিছিল । আকাশৰ
 পশ্চিম কোণত গধূলি ৰাঙলী বেলিৰ কিৰণ গদাধৰ নৈৰ পানীত বিয়পি
 পৰিছিল আৰু বেলি মাৰ যোৱাৰ আগমুহূৰ্ত্তত নাওৰীয়াই নাও লৈ উঠাই,
 ভটিয়াই ঘৰমুৱা হৈছিল । নাও উজাই-ভটিয়াই আগুৱাই গৈছিল, কৰ্মী,
 পৰিশ্ৰমী স্বাধীন নাওৰীয়াই ভটিয়াই যোৱা নাওত বহি বজাইছিল দোতোৰা
 আৰু গাইছিল :—

চাৰিয়া বৈঠা মাৰিয়া যাওঁবে ।

বেলা ডু'বলে হ'ব অন্ধকাৰ ।

চাৰিয়া বৈঠা মাৰিয়া যাওঁবে ।

... ..

এয়া নাওৰীয়াৰ গীত—প্ৰতিজন মানুহৰ জীৱনৰ গীত, প্ৰজা খেতিয়ক
 বায়ন্তৰ জীৱনৰ ভাগৰ পাহৰি সন্মুখৰ ফালে, আগলি ৰিণিকি ৰিণিকি আনন্দৰ,
 পোহৰ দেখা পোৱাৰ আৰু জীয়াই থকাৰ গান ।

লাহে লাহে বেলি অস্ত গৈছিল । গদাধৰৰ পানী ৰাতিও বৈ গৈছিল ।
 ৰাতিৰ এন্ধাৰ চাৰিওফালৰ পৰা নামি আহিছিল । আকাশত ডবাৰ
 ডিৰিবিৰি আৰু পক্ষীৰ কয়িকু জোনৰ শব্দ পোহৰৰ মাজেৰে ৰাজকুমাৰ
 প্ৰণব আৰু ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমা ৰাজপ্ৰাসাদলৈ উভতিছিল । জেতিয়া

গোবিন্দপুৰ শিৱমন্দিৰত ডবা, কাঁহ বটী আৰু শব্দ বাজিছিল। পূজাৰীয়ে শিৱমন্দিৰত সন্ধিয়া পূজা-অৰ্চনা আৰম্ভ কৰিছিল। নাম, কীৰ্ত্তন হৈছিল বজাৰ মজলৰ বাবে ভগৱান শিৱক পূজা দিছিল। মন্দিৰৰ হোৱা নাম, কীৰ্ত্তন পূজা অৰ্চনা মজলবাত্ত শব্দই গোবিন্দপুৰৰ সন্ধিয়া মুখৰিত আৰু পৱিত্ৰ কৰি তুলিছিল। পৱিত্ৰস্থান গীৰ্ঠস্থান কৰি তুলিছিল। ধৰ্মস্থান আৰু আশ্ৰমত পৱিত্ৰ হৈ পৰিছিল—ভীৰ্থস্থানত পৱিত্ৰ হৈছিল।

* * *

ইখন গাওঁৰ পিছত সিখন গাওঁ—পিছলৈ পৰগণা, জোত, জোতকাৰীলৈ বিয়পি পৰিছিল। সকলো প্ৰজা, ৰায়ত কোৰকা প্ৰজা, খেতিয়ক বহুৱা সকলোৱে কথাটো জনাজনী হ'ল অৱগত হ'ল। ইজনে সিজনক ক'লে, এজনে আনজনক লগ পালে কথাটো আৰু বহুলাই বিপ্লৱ কৰি বুজাই ক'লে আৰু জনিলে। গাঁৱে গাঁৱে মাহুৰৰ জুম য'ত বহিল তাতেই কথাটো আলোচনা কৰিলে, আলোচনা হ'ল। এজনে ক'লে দুজনে ক'লে অগ্ৰ কিছুমানে হয়ভৰ দিলে আৰু জুমটোৰ বাকী মাহুৰবোৰ মনোযোগ আৰু কোঁতুহল হৈ জনিলে। পঞ্চাৰত হালকোৰ মাৰি আহত গছৰ তলত বহি মলা ধ'পাতৰ হোকা খাই নাক আৰু মুখেৰে ধোৱাবোৰ উলিয়াই দি খেতিয়ক মাহুৰবোৰেও কথাটো আলোচনা কৰিলে : গোবিন্দপুৰ জামদাৰৰ সকলো প্ৰজাই এক অজনা আনন্দত আনন্দিত হ'ল, সকলোৱে ভাল পালে আৰু বহুতেই গৌৰৱ কৰিয়ে ক'লে :

ৰজা বাহাদুৰৰ অভিনয় মই চাইছো, পাৰ্ট কৰা মই দেখিছোঁ আৰু ৰাজকুমাৰীৰ গান মই শুনিছোঁ। সঁচা কথা ৰজাবাহাদুৰ ৰাজকুমাৰ প্ৰণৱৰ অভিনয় কি জীৱন্ত, ৰাস্তৰ—এবাৰ চোৱাৰ পিছত জীৱনত পাহৰিব সোৱাবি, জীৱন খেজ হয়। আৰু ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমাৰ কণ্ঠৰ ভাটিয়ালী, মালচী, কুমাণ গীতবোৰ, গানবোৰ কি মধুৰ ! ৰাজকুমাৰীৰ গানত ৰাস্ত আছে কণ্ঠত ৰাস্ত আছে।

এজনে কথাবোৰ ক'লে আৰু আনবোৰে কোৱাজনৰ মুখৰ কালে চাই শুনি গ'ল নিৰৱে আন্তৰিকতাৰে—অপলক নয়নে।

আৰু জিবোতা, ৰাস্তক ছোৱালীবোৰেও ৰাজকুমাৰীৰ শব্দ, ভাটিয়ালী, মালচী, কুমাণ গান শুনি আশ্বহাৰা হ'ল, ৰিতোৰ হ'ল। কিছুমানৰ মুখে মুখে

ৰাজকুমাৰী প্ৰতিয়াই গোৱা শীত নিশ্বাস জীৱন ঘোঁৰনৰ প্ৰেৰণা হ'ল, স্বৰ্ণ, হাঁহি
আনন্দৰ উৎস হ'ল। সকলোৰে স্বৰ্ণী হ'ল, দ্বিধাহীন, স্বৰ্ভহীনভাৱে
ৰাজকুমাৰীৰ গান শুনি ভাল পোৱা হ'ল আৰু ৰাজকুমাৰী সকলোৰে প্ৰিয়,
অধিভীয়া হৈ পৰিল বিখ্যাত গায়িকা হৈ পৰিল।

* * *

সময় পাৰ হৈছিল

দিনবোৰ পাৰ হৈছিল

বছৰ বাগৰিছিল

বাৰিষা পাৰ হৈছিল ;

খবালি, জাৰ, জহ, হেমন্ত পাৰ হৈছিল ;

বসন্ত পাৰ হৈছিল।

শব্দৰ শেষ। বস্ত্ৰৰ সূন্দৰ আৰু ভাল লগা আছিল। শব্দৰ নীলা
আকাশত কিছু শুক্লা, পাতল আৰু বগা মেঘৰ চপৰা ওপঙি ফুৰিছিল—
আকাশখন শুৱন, বিনন্দীয়া আৰু ভাল লগা কৰি তুলিছিল,—ভাল লগা
হৈছিল। পশ্চিম কালৰ পৰা বৈ অহা সমীৰণ জাকে সেউজীয়া ধাননি পথাৰৰ
ওপৰেদি বৈ আহিছিল। ধানৰ কেঁচা সেউজীয়া পাতবোৰ ঢুক ঢুককৈ কঁপিছিল,
জব জব শব্দ কৰি আৰু ইফালে সিকালে বাগৰি গৈছিল, হালি গৈছিল বতাহৰ
সোঁতত। নৈ বিলৰ পানী তললৈ নামি গৈছিল, নিৰ্মল আৰু ফটফটীয়া পানীৰ
সোঁত মছৰ গতিৰে বৈছিল আৰু গছৰ পাতবোৰৰ দুই-এটা কৈ হালধীয়া হৈছিল।
কোনোবা কোনোবা গছৰ তলত কিছু হালধীয়া পাত সৰি পৰিছিল।

মাহুহবোৰৰ খেতিৰ কাম শেষ হৈছিল প্ৰায়। কায়িক পৰিশ্ৰমৰ কাম
মাহুহবোৰৰ গাওঁৰ মাজত থকা ডাঙৰ কদম গছ জোপাৰ তলত ঘূৰণীয়া হৈ
বহিছিল। মলা ধপাতৰ হোকা লগাই সকলোৰে বৰ তৃপ্তি আৰু জুতিৰে
টানিছিল ; নাক আৰু মুখেৰে ধোৱাবোৰ উলিয়াই দিছিল—হোকাটো এজনৰ
পিছত আনজনে টানিছিল আহতঙৰি গাওঁৰ মুখীয়াল ফটুলাই সকলোকে
শুনাই হাতত থকা তাঙল আৰু বুই থকা চালনিখন একাষৰীয়াতকৈ ধৈ সকলোৰে
কালে চাই ক'লে :

“হেৰ তইন্ত শুনিছনে—অহা কালি গোবিন্দপুৰত তুৰ্গাপূজা, তিনিদিনলৈ
চলিব। বড়নপুৰৰ জমিদাৰে পাতিছে। ডাঙৰ পূজা—আনন্দ উল্লাস পূজা-
অৰ্চনা হ'ব। মাহুহবোৰ নতুন কাশোৰ শিল্পি দলে দলে দিনত পূজা চাবলৈ

যাব। খেল, বাছ, বাল্লৰ খেল, ভালুক নাচ চাব। আনন্দ উৎসৱ, বং বইচৰ
 গীয়া নাই, ইয়ত্ৰা নাই। মাহুহবোৰৰ কিছুমানে যাব পূজাৰ বং বইচ, তামছা
 চাবলৈ—ভোজবাজীৰ খেল চাবলৈ, বং-বেবঙৰ নতুন কাপোৰ শিকি পূজা
 চাবলৈ অহা দূৰ-বহুদূৰৰ পৰা চিনাকি-অচিনাকি, পৰিচিত-অপৰিচিত মাহুহ;
 পাহাৰ-পৰ্ব্বত, জৈয়ামৰ সমুদ্ৰৰ পৰা অহা বিভিন্ন জন-গোষ্ঠী, গোত্ৰৰ, জাতিৰ
 লোকক চাবলৈ আৰু মেলাৰ এই নতুনত্ব আৰু বৰ্তীণ মনৰোহা উপভোগৰ
 দিনকেইটা মনত ৰখাকৈ পাৰ কৰিবলৈ। আৰু কিছুমান মাহুহ, পূজা চাবলৈ,
 পূজালৈ আহিব শক্তি আৰু শ্ৰান্তৰ মেৰী দুৰ্গাক দৰ্শন কৰিবলৈ মেৰীৰ পৰা
 আশীষ আৰু দয়া, কৰুণা বিচাৰিবলৈ। মেলা আহে আৰু মেলাৰ দিনবোৰ
 পাৰ হৈ যায়, দুৰ্গাপূজা শেষ হয়। কিন্তু এইবাৰৰ মেলা বেলেগ হ'ব, ডাঙৰ
 মেলা হ'ব, পূজা বেলেগ হ'ব।”

সকলোৰে চকু ঢুটা কিছু ডাঙৰ কৰি কটুলাৰ মুখৰ ফালে চালে, সকলোৰে
 চকু-মুখত অস্বহীন বিশ্ব আৰু কোঁতুহল।

কটুলাই হোকাটো পুনৰ খুৰ জোৰেৰে টানি নাকে-মুখেৰে ধোৱাবোৰ
 উলিয়াই দি কৈ গ'ল :

“এইবাৰ মেলাত যাত্ৰা হ'ব, থিয়েটাৰ হ'ব আৰু এই যাত্ৰা আৰু থিয়েটাৰত
 যুবৰাজ ৰজা বাহাদুৰ প্ৰণব অভিনয় কৰিব আৰু ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমা গান গাব।”
 কটুলাৰ কথাখিনি কৰ্ণতে কটুলাই নিজেও কিছু আনন্দিত হৈছিল আৰু
 কথাবোৰ আনন্দ মিহলি হৈ ওলাইছিল। কটুলাই আনন্দ অল্পভৱ কৰিছিল—
 গোৰৰ অল্পভৱ কৰিছিল। কটুলাৰ মুখলৈ চাই কথাবোৰ শুনি থকা প্ৰতিজন
 মাহুহৰ মুখত এটা ক্ষণ মিচিকি ৰাগৰি গ'ল—সকলোৰে এক অজানা আনন্দত
 আশ্বত হ'ল গোৰৰাশিত হ'ল।

* * *

বতৰ কৰকাল আছিল।

ৰ'দজাক কুমলিছিল।

বাট পথবোৰ শুকান, ভাল লগা। শৰতকালৰ বতৰ। গোবিন্দপুৰৰ
 দুৰ্গাপূজা চাবলৈ অহা মাহুহবোৰৰ দৌত দিনে বাতিয়ে বৈছিল। মাহুহবোৰ
 পূজা চাবলৈ আহিছিল। বহুতে আহিছিল দুৰ্গামেৰীৰ ওচৰত আঠলৈ নেৰা
 কৰি মেৰীৰ পৰা কৰুণা বিচাৰিছিল। মঙ্গল কামনা কৰিছিল নিজৰ জীৱনত কৰা

পাশ-তাপৰ পৰা পৰিত্ৰাণ বিচাৰিছিল, মুক্তি বিচাৰিছিল, আৰু গৌৰীদেৱীৰ পৰা পৰম আশীৰ্বাদ লৈ জীয়াই থাকিবলৈ, আশীৰ্বাদ বিচাৰি পূজা দিবলৈ আহিছিল। আহিছিল ধাৰ্মিক, ভক্ত আৰু ধৰ্মপ্ৰাণ মাহুহবোৰ—বাৰ অস্তবত পৰম দুৰ্গাদেৱীৰ প্ৰেম আৰু ভালপোৱা, ভক্তি আৰু বিশ্বাস আছে—বাৰ জন্ম দুৰ্গাদেৱীক পূজা দিবলৈ, দৰ্শন কৰিবলৈ উদ্ভাৱল ভাৱ বাবে দূৰৰ বাট পথ বাধা হ'ব নোৱাৰে, বিঘিনি হ'ব নোৱাৰে। একশ মাইল বাট এদিনত খোজ কাঢ়ি, অতিক্ৰম কৰি আহোতে দেৱী ভক্ত, মা দুৰ্গাৰ চৰণত সেৱা জনাবলৈ একো অসম্ভৱ নহয়, অসম্ভৱ হ'ব নোৱাৰে। সেয়ে মাহুহবোৰ খোজ কাঢ়ি, গৰুৰ গাড়ী, ম'হৰ গাড়ী, নাও, ঘোঁৰাৰ পিঠিত উঠি গোবিন্দপুৰৰ দুৰ্গাপূজা চাবলৈ আহিছিল। অহাৰ কাৰণ আছিল—ডাঙৰ আৰু বছৰৰ দুৰ্গাপূজা হৈছিল জমিদাৰবাবীত বজা বাহাদুৰৰ ঘৰত আৰু তাতোকৈ ডাঙৰ কথা হ'ল এইবাৰ বজাবাহাদুৰ প্ৰণব 'বজা হৰিশ্চন্দ্ৰ' নাটকত নিজে অভিনয় কৰিব আৰু গীত পৰিবেশন কৰিব ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমাই। মাহুহবোৰৰ মাজত, পূজা চাবলৈ অহা সকলো মাহুহৰ মুখত কেৱল এটাই কথা প্ৰণব আৰু প্ৰতিমা—বজাবাহাদুৰ প্ৰণব আৰু ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমা। ৰাজকুমাৰ আৰু ৰাজকুমাৰীৰ কথা, বজাৰ ল'ৰা আৰু ৰাজকন্তাৰ কথা।

ৰাজকুমাৰ আৰু ৰাজকুমাৰীৰ গুণগানৰ কথা, ৰূপ-সাৱণ্যৰ কথা—শৌন্দৰ্যৰ কথা—নাটক, অভিনয় আৰু গীতৰ কথা।

শব্দৰ বাতি। আকাশত দুই এচপৰা উৰণীয়া ক'লা-বগা ডাৱৰে ওপঙি ফুৰি আকাশখন ভাল লগা আৰু বিচিত্ৰ কৰি তুলিছিল। অলেখ তৰাৰ জ্বলমিলনি আৰু তিৰতিৰ পোহৰৰ লগত স্তম্ভপক্ষৰ জোনাকৰ দ্বিধ ৰূপালী পোহৰখিনি কুঁৱলী মিহলি হৈ চউদিশে বিয়পি পৰিছিল, পাতল বতাহজাক বলিছিল।

বাতি হৈছিল :

বাতি আৰু কিছু গভীৰ হৈ আহিছিল। টেজৰ চাৰিওফালে বজাৰ জ্বলত, বাহিৰত মাহুহ, ঠাহ খাই পৰিছিল। 'বজা হৰিশ্চন্দ্ৰ' নাটকৰ অভিনয়। কোনো এজন মাহুহৰ মুখত মাত-বোল নাই, সাৰ-সুৰ নাই—টু শব্দ এটাও নাই। নিম্বৰ নিচ্চুপ। বজা পৰা মাহুহৰ দৰে সকলো দৰ্শক, শ্ৰোতাৰ ল'গি চাই আছে টেজৰ ফালে—জনি আছে যেন কোনোবা এটা গছৰ পাত লৰি পৰাৰ, এটা

কাহ মৰাৰ শব্দই মাহুহবোৰ, দৰ্শক আৰু শ্ৰোতাৰ নাটক আৰু অভিনয় চোৱাত বাধা দিব; প্ৰতিষাৰ গান শুনাত বাধা দিব।

ৰজা হৰিশ্চন্দ্ৰই সত্য আৰু শ্ৰাস্ত্ৰৰ বাবে নিজৰ ৰাজ্য দান কৰি এৰি ধৈ নিজৰ পুত্ৰ আৰু ভাৰ্যা ৰাণীক লগত লৈ ৰাজপ্ৰাসাদৰ পৰা যেতিয়া ওলাই যায়, দৰ্শকৰ মাজত এটাককণবিনিনি আৰু কান্দোনৰ স্ৰব আৰু আৰ্জনাৰ। সকলো দৰ্শকে কান্দি উঠিল—ইনাই বিনাই। সকলো দৰ্শকেই শোকত ব্যাকুল হৈছিল ভিন্নমান হৈছিল আৰু ৰাজপ্ৰাসাদৰ পৰা ওলাই যোৱা, ৰাজ্য আৰু ৰাজপ্ৰাসাদ অঙ্গীকাৰ কৰা মতে দান কৰি নিজে ভিক্ষা খুজি জীৱিকা নিৰ্বাহ কৰাৰ সঙ্কল্পই সকলোকে কম্বুৱাইছিল। আৰু কেইজনমান দৰ্শক শোক সহ্য কৰিব নোৱাৰি মৃণা গৈছিল, অজ্ঞান হৈ পৰিছিল; তিনিজন মাহুহ শোকত ভাবাক্ৰান্ত হৈ হাৰ্টফেল কৰি মৰিছিল।

আৰু নাটক-যাত্ৰা যেতিয়া শেষ হয়, তেতিয়া পূব আকাশত ভোটাভৰা পূব আকাশ ৰঙা উজল পোহৰ কৰি উদয় হৈছিল। ব্ৰহ্মমূৰ্ত্ত হৈছিল। সীত আৰু কুঁৱলী মিহলি শৰতৰ এটা ৰাতি, মধুৰ প্ৰাণময়তাৰে ভৰা, প্ৰাণ প্ৰাচুৰ্য্যৰে ভৰা এটা ভাল লগা ৰাতিৰ শেষ হৈছিল। কাহিলী কাহিলী পূৱৰ আগ জাননী দিছিল, এটা শুভ দিনৰ, শুভ লগৰ আৰম্ভণি; সকলোৰে বাবে এটা ভাল লগা পূৱৰ আৰম্ভণি। নাটকৰ ঘৰনিকা পৰিছিল। সকলো মাহুহ উঠি নিজৰ নিজৰ ঘৰলৈ খোজ লৈছিল মৌন আৰু শোকাকুল হৈ, ৰাখিত আৰু ভিন্নমান হৈ—কাৰো মুখত মাত বোল নোহোৱাকৈ। কিছুমান আৰু বহুতৰ মতে ৰজাবাহাদুৰৰ অভিনয় জীবন্ত—এয়া যেন নাটকৰ কাহিনী নহয়, অভিনয় নহয়—এয়া এজন সত্যবান ৰজাৰ সত্য আৰু শ্ৰাস্ত্ৰ, ধৰ্ম প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ শাস্ত কাহিনী, এক সত্যযুগ আৰু ধৰ্মৰ কাহিনী।

বতনপুৰৰ জমিদাৰ ৰজাবাহাদুৰ আৰু ৰাজকুমাৰীৰ নাম প্ৰতিজন মাহুহৰ মুখে মুখে সকলো সময়তে ৰাতিৰ পৰা ৰাতি পুৱালৈকে, পূৱৰ পৰা ৰাতি লৈকে। আনকি আজি জয় হোৱা কেঁচুৱাৰ মুখত প্ৰণব আৰু প্ৰতিমা; প্ৰতিমা আৰু প্ৰণৱৰ নাম। যুৱৰাজ আৰু ৰাজকুমাৰী নহয়—এওঁলোক দুয়োজন আৰ্টিষ্ট, শিল্পী মহান শিল্পী—অদ্বিতীয় শিল্পী। যিয়ে ৰজাৰ পৰা খুজনীয়াৰ জীৱনক জানে, মাহুহক জানে, মাহুহৰ জীৱনৰ লগত পৰিচিত, মাহুহৰ জীৱনৰ কৰ্ম, কথা, ধৰ্ম, জীৱাই থকা সত্য পথ চিনি পায়, ফিচাৰি পায়,

মাহুহৰ মন জয় কৰিব পাৰে, জয় জয় কৰিব পাৰে, মাহুহৰ মনে বিচৰা আৰ্ট
আৰু জীৱন নাটকৰ সঁচা অভিনয় আৰু অনবদ্য সৃষ্টি কৰিব পাৰে গিয়ে শিল্পী,
মহান শিল্পী, আৰ্টিষ্ট।

* * *

চৌধ

মাহুহ বৰ বেছি নুহয়।

এজন,

হুজন, তিনিজন, চাৰিজন

নায়েৰ, মহৰী আমিন আৰু বৰকন্দাজ। ঐকান্তবাবু নায়েৰ।

মাহুহজনৰ বয়স পঞ্চাছৰ দেওনা পাৰ হৈছে। শিখনত এখন বঙ্গোদ্ভী
আৰু চিলাই লোৱা হাফচাৰ্ট, তাঁতশালভ বোৱা কাপোৰৰ। বয়স পঞ্চাছৰ
দেওনা পাৰ হলেও ঐকান্তবাবুৰ ঐচেহাৰা ভাল স্বাস্থ্যবান সকলোৰে চিনি
পায়—মানে আৰু মান-সন্মান কৰে। সকলোৰে জানে আৰু চিনি পায়
বড়নপুৰ জমিদাৰৰ হৰ্ভাকৰ্তা সৌহাভ, মাটিৰ হিচাপ, জমিদাৰৰ হিচাপ,
খাজনাৰ হিচাপ, হাতীৰ হিচাপ, মাহৰ বিলৰ, জলাৰ হিচাপ, মীন মহলৰ হিচাপ,
শালবাৰী, ফৰেষ্ট, নৈ-বিলৰ হিচাপ, খাচ মাটি, আবাদি, অনাবাদি, বায়তৰ
দখলত থকা, বায়তক পট্টন দিয়া মাটিৰ হিচাপ, ম'হৰ বাখান, জমিদাৰ ঘৰৰ
বাৰতীয় বাহিৰ ভিতৰৰ কাজকৰ্ম, বাজকাৰ্ধ্যৰ, আৰু জমিদাৰী চলোৱাৰ
সকলো কাম নায়েৰ ঐকান্তবাবু আৰু আমিন জচেৰ আলিৰ অবিহনে নহয়।
জমিদাৰে নকৰে, কৰিব নোৱাৰে আৰু কেতিয়াও কৰা নাই।

ঐকান্ত অধিকাৰীৰ সলনি ঐকান্তবাবু হৈছিল। সকলো প্রজাই দিয়া নাম,
সকলোৰে চিনি পোৱা নাম—আৰু জনা নাম।

ঐকান্তবাবুৰ তিনিপুৰুষ ধৰি বড়নপুৰৰ জমিদাৰৰ বৰড, জমিদাৰৰ কাম
কৰি আহিছে। ঐকান্তবাবুৰ ককায়েউতা ঐনিবন্ধন অধিকাৰী গোটেই জীৱন
বড়নপুৰৰ জমিদাৰৰ নায়েৰৰ কাম কৰি গৈছে বিশ্বাস আৰু সততাৰে। জমিদাৰে
বিচৰা ধৰণে—ভালপোৱা ধৰণে। বিশ্বাসী, শৰিফমী আৰু কৰ্মী বুলি নিবন্ধন

অধিকাৰীৰ জমিদাৰ পৰিয়ালত সুনাম আছে—সকলোৰে জনা আছে। নিবন্ধন অধিকাৰীৰ মৃত্যুৰ পিছত তেতিয়াৰ জমিদাৰ ভোলা নাৰায়ণ চৌধুৰী নিবন্ধনৰ ল'ৰা ধনঞ্জয়ক ন'য়েৰ কামত নিয়োগ কৰিছিল। আৰু ধনঞ্জয় গোটেই জীৱন জমিদাৰৰ নায়েব কাম কৰাৰ পিছত জমিদাৰৰ ঘৰত মৃত্যু হৈছিল আৰু মৃত্যুৰ পিছত ধনঞ্জয়ৰ ল'ৰা শ্ৰীকান্ত নায়েব হয়। বৰ্তমানৰ জমিদাৰ প্ৰতাপনাৰায়ণ চৌধুৰীওকৈ বয়সত ডাঙৰ। বজা প্ৰতাপনাৰায়ণক সৰুতে কোলাত, বে'কোচাত, পিঠিত লৈ শ্ৰীকান্ত বাবুয়ে ডাঙৰ কৰিছে। সেইয়ে শ্ৰীকান্তবাবু জমিদাৰ ঘৰৰ এজন, পৰিয়ালৰ এজন সকলো কথাত শ্ৰীকান্তবাবু। পুৱাৰ পৰা গধূলি, আৰু গধূলিৰ পৰা পুৱালৈকে শ্ৰীকান্তবাবু জমিদাৰঘৰৰ ভিতৰ-বাহিৰত অহা-যোৱা কৰে। জমিদাৰ তাক বাণীমা, ৰাজমাতা, ৰাজকুমাৰী, ৰাজকুমাৰ সকলোৰে থা খবৰ কৰে। কোন মাহত কোন তিথিৰ কি সময়ত কি পূজা কৰিব লাগিব, ব্ৰাহ্মণক সোধ-পোচ কৰি খবৰ আন দিব লাগিব, ব্ৰাহ্মণক কি কি বস্তু আৰু কেই পদ বস্তু দান দক্ষিণা দিব লাগিব, কোন ঠাইৰ পৰা পূজাৰ লাগতীয়াল বজাৰ কৰিব লাগিব, পঠা, ছাগলী, পাৰ চৰাই, ভোগ চাউল, চন্দন আদি কোন ঠাইৰ পৰা, বজাৰৰ পৰা আনিব লাগিব ইত্যাদি সকলো কামৰ দিহা পৰামৰ্শ আৰু হাতে-কামে কৰি দি শ্ৰীকান্তবাবু জমিদাৰ-ঘৰত নিজৰ স্থান আৰু মান মৰ্যাদা বজাই ৰাখিছে, উচ্চ কৰি ৰাখিছে। জমিদাৰঘৰৰ সকলোৱে শ্ৰীকান্তবাবুক জানে, মানে আৰু শ্ৰীকান্তবাবুৰ কোনো কথাত, কোনো কামত কোনেও বাধা দিয়া নাই, নিদিয়ে আৰু দিয়া নাছিল।

জমিদাৰ সকলৰ জমিদাৰী চলোৱাত এই নায়েব মহৰী, আমিন বৰকন্দাজ জমিদাৰীৰ এটা অংশ, অঙ্গ আৰু গুত প্ৰোত ভ বে জৰিত।

প্ৰতি বছৰে দুৰ্গাপূজা কালিপূজাৰ পিছে পিছে গাৱে' গাৱে' বৰকন্দাজ গৈ ঘৰে ঘৰে খবৰ দি আহে। দিন-বাৰ, তাৰিখ আৰু গাৱে'ৰ নাম কেম্প কৰ থকা গৃহস্থৰ নাম, কেই দিন থাকিব, মহৰী নায়েব তাক আমিন কোন দিনৰ পৰা কেম্পত আহিব সকলো খবৰ দিয়ৈ। গাৱে' গাৱে' গৈ খবৰ দিয়াৰ ওপৰিও মণ্ডাহত বহা হাট-বজাৰত ঢোল বজাই জমিদাৰৰ মহৰী, নায়েব, আমিন কেম্প কৰি খাজনা উঠুৱাৰ ঠিকনা আৰু জাননী দিয়ে, সকলোকে জনাই দিয়ে। মুচিয়াৰক চাৰি অনা পইচা দি বজাৰ আৰু হাটৰ গলিয়ে গলিয়ে ঢোল কোবায় আৰু পিছে পিছে শ্ৰীমুক্তা বৰকন্দাজ চিঞ'ৰি চিঞ'ৰি সকলোৰে সুনাকৈ কৈ যায়।

“নাচনীপাৰা গাওঁৰ ভক্তি মণ্ডলৰ ঘৰত বতনপুৰ জমিদাৰৰ নায়েব মহৰী আৰু আমিনবাবু কেম্প কৰি আছে—সকলো প্ৰজাক মাটিৰ খাজনা আহাৰ দিবলৈ জনোৱা হ’ল আৰু অস্থবোধ কৰা হ’ল”।

জমিদাৰৰ ফালৰ পৰা দিয়া বঙা টুপি, পুলিচ থাকী কাপোৰৰ হাক শেৰ্ট, হাকচাৰ্ট, পিডলৰ ওপৰত বতনপুৰ জমিদাৰৰ মোহৰ থকা এটা কেট আৰু হাতত এডাল বেতৰ লাঠি লৈ শ্ৰীমুক্তা বৰকন্দাজ ঢোল কোবাই ঘোঁৰা লক্ষন মুচিয়াৰৰ পিচে পিচে সকলোৰে দেখা পোৱা কৈ যুৰটো কিছু ওপৰলৈ তুলি নাক আৰু মুখেৰে বিড়িৰ ধোঁৱাবোৰ উলিয়াই দি পুনৰ কৈ গ’ল।

“বাতি দোতোকৰা ডাং (বজোৱা) হব, গান গোৱা হব—কিচ্চা কোৱা হব—সকলো প্ৰজাক গান শুনিবলৈ নিমন্ত্ৰণ কৰা হল...আজি নায়েব বাবুৰ ওপৰি বজা বাহাদুৰ কেম্পত থাকিব. সকলো প্ৰজাক বাতাসা বিলাৰ।”

বাহবাৰীৰ হাটত অহা সকলো মানুহ, প্ৰজা, বায়ত, বেপাৰী, বহুৱা, খেতিয়ক সকলোৰে মুক্তা বৰকন্দাজৰ জাননী আৰু নোটিচ শুনিলে। ইজনে সিজনৰ কথাবোৰ, দোতোৱাৰ ডাং, ভাটিয়ালী গানৰ বিষয়ে, মুক্তা বৰকন্দাজৰ বিষয়ে জমিদাৰৰ বিষয়ে নায়েব শ্ৰীকান্তবাবু, মহৰীৰ বিষয়ে নানান বসপূৰ্ণ গল্প আৰু আলোচনা কৰি ঘৰলৈ খোজ দিলে। আৰু বজাৰৰ পৰা যেতিয়া মানুহবোৰ ঘৰলৈ ওভতিছিল তেতিয়া বেলি পৰি আহিছিল, পশ্চিম আকাশৰ দিগন্তত বেলি বঙা হৈ গাওঁৰ বাহবাৰী, তামোলবাৰীৰ তললৈ নামি গৈ অন্ত ৰাঙ ৰাঙ হৈছিল। হাটৰ মানুহবোৰ আন্ধাৰ হোৱাৰ আগতে ঘৰ পাৰলৈ, গাওঁ পাৰলৈ ক্ষিপ্ৰ বেগেৰে খোজ লৈছিল এজনৰ পিছত আনজন মানুহ।

* * * *

এদিনৰ কথা নহয়।

এটা বছৰৰ কথা নহয়।

বহুত বছৰৰ কথা। বহু যুগৰ কথা। দেশত কাৰ লগত যুদ্ধ হ’ল, কোনে দেশ জয় কৰিলে, কোনে হাৰিলে আৰু জমিদাৰী কোন বজা বান্ধিছাৰ তলতীয়া হ’ল এইবোৰৰ খবৰ প্ৰজা বায়তৰ নাই আৰু নেৰাখেও, ৰাখিবৰ কাৰো প্ৰয়োজন নাই। মহৰী কবিম উল্লাহ নায়েব শ্ৰীকান্তবাবু, আমিন ডাছৰ আলি আৰু বৰকন্দাজ শ্ৰীমুক্তা প্ৰতি বছৰে আহে, কেম্প কৰে, খাজনা লয়—হাল, বকেয়া আৰু নতুনকৈ পট্টন পোৱা আৰু দিয়া খাচ মাটিৰ বাবে নজৰ

চেলাৰী প্ৰজ্ঞানকলে দিয়ে, বাহুত সকলে দিয়ে । খাজনা দিয়াৰ পিছত মহৰীয়ে
 বচি দিয়ে, আমিনে বচিব বহি চাই, ভোজী, চিঠা আৰু বেজিটোবত প্ৰজা-
 সকলৰ নামবৰিণৰীতে টোকা লিখে, ভোজী আৰু চিঠাবহী সংশোধন কৰে ।
 মনত পৰা দিনৰ পৰাই মাহুহৰোৰে দেখিছে, লগ পাইছে নায়েব ঈকান্ত বাবুৰ,
 মহৰী কবিম উল্লাহ আৰু বৰকন্দাজ শ্ৰীমুজাক ।

পৃথিৱীত মাহুহ জীয়াই থাকে গুনবান হৈ পৰিভ্ৰম কৰি, বুজিমান হৈ ।
 সকলোৰে প্ৰিয় পাত্ৰ হৈ, সকলোৰে মৰমৰ আৰু চেনেহৰ হৈ । সকলোৰে
 চিনাকি, পৰিচিত আৰু সকলোৰে নিজৰ গুণ-গৰিমাৰ দ্বাৰা, বুজিব দ্বাৰা মুগ্ধ
 কৰি, সকলোকে আপোন কৰি নিজৰ কৰি ।

জমিদাৰৰ নায়েব, মহৰী, আমিন, বৰকন্দাজ বিশেষ কেইটামান গুণৰ
 অধিকাৰী হব লাগিব । নায়েব হৰলৈ হলে জমিদাৰৰ সকলো জমিদাৰী মাটি
 জোত, মহল আদিৰ সম্যক জ্ঞান আৰু অভিজ্ঞ হব লাগিব । সকলো গাওঁৰ
 মুখীয়াল মাহুহৰ লগত পৰিচিত হব লাগিব, পৰিভ্ৰমী স্বাস্থ্যদান আৰু
 দেখনিয়াৰ হব লাগিব ।

ষিঠীয়তে বৰকন্দাজ জন কেইবাটাও গুণৰ অধিকাৰী হব লাগিব । বাৰিষা,
 খৰালি আৰু যিকোনো সময়তে যিকোনো গাওঁত গৈ নায়েব আৰু মহৰীয়ে
 বিচৰা মতে ঘৰৰ পৰা প্ৰজাজনক আনি জমিদাৰৰ ওচৰত হাজিৰ কৰিব
 লাগিব । ইয়াৰ ওপৰিও ভাল ভাটিয়ালী, মালচী, কুৰাণ গান ৰচনা কৰি স্তম
 দি গাঁৱ পৰা হব লাগিব । দোতোৰা, ঢোল, চাৰিন্দা আৰু বাঁহী বজাব পৰা
 হব লাগিব । মাহুহজন বসিক আৰু ৰঙীয়াল হব লাগিব । যি গাওঁত খাজনা
 তুলিবৰ বাবে কেম্প কৰা হয়, কেম্পত গোটেই ৰাতি দোতোৰা আৰু চাৰিন্দা
 বজাই গাওঁৰ ভাটিয়ালী গীত গাই শুনোৱাৰ ওপৰিও 'বেউলা লক্ষীন্দৰ' 'ধৰ্ম বজা'
 'বজা হৰিচন্দ্ৰ' 'পৰশুৰামৰ' কাহিনী কৈ শুনাৰ লাগিব, আলেক লায়লাৰ কাহিনী
 শুনাৰ লাগিব আৰু কাহিনীৰ মাজে মাজে ঘটনাৰ লগত মিলাই ভাটিয়ালী
 আৰু অগ্ৰ গীত পৰিবেশন কৰিব লাগিব, শুনাৰ লাগিব শবতৰ ৰাতি, শীতকালৰ
 ৰাতি, জোনাক নিশাৰ স্নিগ্ধ পোহৰৰ ৰাতি মুকলি চোতালত বহি লৈ । ৰাতিৰ
 নিববতাৰ মাজত কুঁৱলী-মিহলী শীতৰ ৰাতি মাহুহৰোৰ মুক্তা বৰকন্দাজৰ
 ভাটিয়ালী গীত আৰু কিচ্চা শুনে—সকলোৰে আন্তৰিকতাৰে যোন হৈ আত্ম-
 বিত্তোৰ হৈ । গীত আৰু কিচ্চা শুনাৰ বাবে, ভাল দোতোৰা চাৰিন্দা বজোৱা

বাবে মুক্তা বৰকন্দাজ সকলোৰে পৰিচিত, প্ৰিয় আৰু সকলোৰে ভাল পায় :
 খাজনা দিয়াৰ খবৰ দিবলৈ বাওঁতেও মুক্তা বৰকন্দাজ লগত দোতোৰা লৈ যায়
 আৰু দুই এঘৰ মানুহৰ ঘৰৰ আগ চোতালৰ আম জোপাৰ তলত বহি ভাটিয়ালী
 গায়, মানুহৰ জুমাটো ক্ৰমাৎ য় ডাঙৰ হয়। মানুহৰোৰ মুক্তা বৰকন্দাজৰ গান
 শুনি আনন্দিত হয়। সুখী হয় আৰু ভাল পায়। জহা চাউল তিনি সেৰ,
 কুকুৰা চৰাই চুটা, আলু, ফুলকাৰি, দৈ এটেকেলী দিয়ে মুক্তাক, নিদিব কিয়
 বজাৰ ঘৰৰ মানুহ বজাৰ বৰকন্দাজক বস্তু দি, কুকুৰা চৰাই চাউল পাত দি
 মানুহৰোৰে ভাল পায় নিজৰ পৰিয়ালৰ মানুহক দিয়াৰ দৰে একেলগে একে
 গাওঁত একে চুবাত থকা মানুহৰ দৰে। মৰমৰ ওচৰত, ভাল পোৱা আৰু
 প্ৰেমৰ ওচৰত জাত-পাত নাই। গোষ্ঠী-গোত্ৰ নাই, ভাষা-ধৰ্মৰ ভিন্নতা নাই।
 ভালপোৱা আৰু মৰম মানুহৰ জীৱনৰ সীমাহীন অফুৰন্ত চিৰন্তন সম্পত্তি জীয়াই
 থকাৰ উৎস আনন্দ। মানুহৰোৰৰ মৰম চেনেহৰ বন্ধনত বন্দী হৈ, আগুত তৈ
 আনন্দিত হৈ জীয়াই আছে নোয়েৰ শ্ৰীকান্তবাবু, কৰিম উল্লাহ মহৰী মুক্তা
 বৰকন্দাজ আৰু আমিন তছেব আলি। বতনপুৰ জমিদাৰৰ কৰ্মচাৰী।

সময়ৰ কথা সকলোৰে মনত পৰে আৰু মনত থাকে। সময়ে বুৰঞ্জী লিখে,
 জন-জীৱনৰ কথা, দেশৰ কথা, মানুহৰ কথা, সমাজৰ কথা, জীৱন-ধাৰাৰ কথা
 সময়ৰ পাতত লিখা থাকে, লিপিবদ্ধ হৈ থাকে। আৰু এই সময়ৰ ওচৰত
 মানুহৰ জয় হয় পৰাজয় বৰণ কৰে।

অন্ত মানুহে নেজানিলেও শ্ৰীকান্তবাবুৰ জানে। শ্ৰীকান্তবাবু তেওঁৰ ককা-
 দেউতা আৰু পিতাৰ মুখৰ পৰা শুনিছে আৰু শুনিছে প্ৰতিজন প্ৰজা ৰায়তৰ
 পৰা, প্ৰতি গাওঁৰ প্ৰতিঘৰ মানুহৰ মুখৰ পৰা। বতনপুৰ জমিদাৰৰ অধীনত
 থকা মাটিৰ বেচি ভাগেই দ, পতিত, অনাবাদি খেচমাটি, জঙ্ঘল হাৰি বননিৰে
 ভৰি আছিল। মানুহৰ বস.ত তেনেই পাতল আৰু সেৰেঙা আছিল। কেবল
 দহ পোন্ধৰ মাইল এনেকি বিশ ত্ৰিশ মাইল অস্তৰে অস্তৰে পাতল বসতিৰে
 লক দুই এখন গাওঁ আছিল। সেয়ে জমিদাৰৰ তলত থকা অনাবাদি খেচ
 আৰু হাৰি বননিৰে ভৰা পতিত মাটিবোৰত মানুহ বহুৱাই ৰায়ত বহুৱাই
 পট্টা দিয়াৰ বাবে বিবেচনা কৰা হৈছিল আৰু এটা সময়ত সিদ্ধান্ত
 লোৱা হৈছিল। ইয়াৰ কাৰণ আছিল এই অনাবাদি পতিত মাটি
 লম্বু পট্টা দিয়াৰ ফলত দেশত কৃষিজাত বস্তু, কচল আদি বেচি উৎপন্ন হ'ব আৰু

কিশৰ্ণকৈ জমিদাৰে ৰায়ত আৰু প্ৰজাসকলৰ পৰা বহুখি কেইবা লাখ টকাৰ
 ৰাজনা, কৰ আদায় কৰিব পাৰিব। ৰাজতাল চহকী হব, জমিদাৰ চহকী হব।
 এই বিষয়ে বতৰপুৰ জমিদাৰৰ লগত আলোচনা কৰিলে নায়েব নিবন্ধনবাৰু,
 মহৰী কৰিম উল্লাহ আৰু লগতে লক্ষীপুৰ, মনিপাৰা, আমবাৰী, বগৰীবাৰী,
 পানবাৰী, চুনাৰী, মেচপাৰা আলমগঞ্জ, নাগুখেল, চাপৰ আৰু ফুলবাৰীৰ জোতৰ
 জোতদাৰ সকলোকে মাতি জমিদাৰ প্ৰতাপ নাৰায়ণ চৌধুৰীয়ে আলোচনা
 কৰিলে আৰু আলোচনা কৰা মতে, সিদ্ধান্ত লোৱা মতে দ, প, তত আৰু
 অনাবাদী হৈ পৰি থকা মাটিত ৰায়ত আৰু প্ৰজা বহুৱা হব, মাটি পট্টন দিয়া
 হব। এই কামত জমিদাৰৰ লাভ, জোতদাৰ সকলৰ লাভ। মাটিৰ ৰাজনা
 বেচিকৈ উঠিব, দেশত খেতি, ধান, ফচল বেচিকৈ উৎপন্ন হব। উৎপাদন বেচি
 হব, খেতি-বাতি বেচি হব। মাহুহবোৰৰ সংস্থান হব, সুখ হব।

ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈৰ দুই পাৰে অৱস্থিত আসামেৰ আলগা, ৰামুনেৰ আলগা,
 নাউবেৰ আলগা, শিবেৰ আলগা, পদ্মাৰ আলগা, তিৰিশ ৰিষা, আশীৰিষা,
 মাৰেৰ আলগা, মহীৰ চৰ, আদি চৰ, চাপৰি সমূহত জোতদাৰী প্ৰথা প্ৰচলিত
 আৰু জোতদাৰীসমূহ মূলতঃ সক ডাঙৰ চৰ চাপৰিৰে গঠিত ব্ৰহ্মপুত্ৰ
 নৈৰ বোকা আৰু পলস্ৱৰা মাটি যুগৰ পিছত যুগ ধৰি জমা হৈ, পৰি পৰি এই চৰ
 চাপৰিৰ সৃষ্টি।

১৮৭২ খ্ৰীঃত মিঃ হাষ্টাৰ চাহাবৰ ৰিপোৰ্ট মতে বংপুৰৰ পৰা বিজনী বজাৰ
 সীমালৈকে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দুই পাৰে অৱস্থিত চৰ-চাপৰি সমূহত তেতিয়া অটবা হাৰি
 আৰু বাঘৰ ঠাই—হুৰ্গম জঙ্গলেৰে ভৰা। গৰু, মহৰ বাখান চৰিছিল। কৰাইবাৰী,
 চাপৰ আৰু গোৰীপুৰৰ জমিদাৰসকলে বংপুৰ, মৈমনসিং, পাবনা বগুৰা
 আদি জিলাৰ পৰা প্ৰতাপশালী খেতিয়ক, কৃষকক এই চৰ-চাপৰিসমূহত
 জোত পট্টন দিয়া আৰু তেতিয়াৰ পৰা জোতদাৰী প্ৰথাৰ প্ৰবৰ্ত্তন হয় আৰু
 প্ৰচলিত হয়। এজন জমিদাৰৰ তলত এই জোতদাৰসকল এক শ্ৰেণীৰ তলতীয়া
 জমিদাৰ—মধ্যস্থত্ব ভোগদখলকাৰী। জোতদাৰ সকলে বহুৱা ৰায়ত আৰু
 প্ৰজাৰ পৰা আদায় কৰা মাটিৰ ৰাজনা মাটিৰ শ্ৰেণী আৰু ঠাইবিশেষে ভিন্ন হলেও
 ৰাজনাৰ এটকাৰ চাৰি অনা জমিদাৰক দিয়ে। জমিদাৰৰ দৰে জোতদাৰ
 সকলেও গাৰে গাৰে গৈ কেম্প কৰি প্ৰজা সকলৰ পৰা মাটিৰ ৰাজনা আদায়

কৰে, মাটি পট্টন দিয়ে নতুন প্ৰজা বহুৱায়। জোতদাৰসকলে জমিদাৰসকলক সকলো সময়তে চোৰা চিতা কৰিব লাগে।

১৮৭২ খ্ৰীষ্টাব্দৰ পিছৰ পৰাই জোতদাবী প্ৰথা আৰম্ভ হয়। বিদ্যুত চৰ তঞ্চলত ব্যাপক খেতি কৰিবলৈ কৃষিজীৱ খেতিয়ক আৰু কৃষ বহুৱা বংপুৰ, মৈমনসিং, কোচবিহাৰ আৰু উত্তৰবঙ্গৰ পৰা এই জোতদাৰ সকলক লৈ আহে আৰু তঞ্চপুত্ৰৰ দুই পাৰে অৱস্থিত চৰ-চাপৰি, পাচ অনাবাদি জমিত খেতি কৰিবলৈ দিয়ে আৰু ভূমি পট্টন দিয়ে আৰু মাটিৰ খাজনা আদায় কৰে।

এই চৰ-চাপৰিসমূহ দুৰ্ঘোৰ বনৰীয়া হিংস্ৰ জন্তু বাঘ, ভালুক, গাহৰি, পহু সিংহ আদি আৰু নৈ উপনৈবোৰত ঘৰিয়াল, শিহু আদিৰে ভৰি আছিল। কিছুমান চৰ-চাপৰিত এই নতুনকৈ অহা প্ৰজাসকলে এশ বাঘৰ লগত যুদ্ধ কৰি প্ৰাণ হিংস্ৰজনি দি বস্ত্ৰাত কৰিব লগা হয় আৰু সেইয়ে সেই চৰ তঞ্চলৰ নাম শ্বেৰশচালাৰ চৰ। এই চৰসমূহ লৈ জোতদাৰ সকলৰ মাজত মাৰপিট খুন আৰু হত্যাকাণ্ড হয়। নিজৰ স্বাৰ্থৰ খাতিৰত সময় আৰু স্থবিধা লৈ কিছুমান চৰত জুই লগাই দি প্ৰজাৰ ঘৰ-বাৰী, খেতি-পথাৰ পুৰি দিয়ে আৰু সেই ঠাইত পুনৰ নতুন প্ৰজা বহুৱায়, মাটি পট্টন দিয়ে আৰু সেইদৰে চৰৰ নাম পায় 'পোৰাৰ চৰ'—আৰু এইয়াই পোৰাৰ চৰৰ ইতিহাস। তথাপি চৰসমূহ জীয়াই আছে, মাছুহবোৰ জীয়াই আছে আৰু জীয়াই আছে শ শ বছৰৰ আগত অহা প্ৰজা সকলৰ বংশধৰ খেতিয়কসকল। কৃষি-বহুৱাসকল, হেজাৰ বাৰিষাৰ বানশানীত ডুবি, উটি বুৰি। কঠোৰ প্ৰতিপ্ৰেমী আৰু দক্ষ খেতিয়কসকল মৈমনসিং, বংপুৰ আৰু কোচবিহাৰৰ পৰা অহা আৰু এই খেতিয়ক সকলেই মৰাপাট খেতিৰ প্ৰচলন কৰে। দেশৰ কৃষি আৰু অৰ্থনীতি শক্তিশালী কৰে।

এই চৰ-চাপৰিসমূহত প্ৰজাক পট্টন দিছিল, প্ৰজা বহুৱাইছিল জোতদাৰ-সকলে, পাচ অনাবাদী মাটিত বায়ত আৰু প্ৰজা বহুৱাইছিল জমিদাৰ বজা-সকলে। মৈমনসিং, বংপুৰ পাৰনা আৰু বঙ্গদেশৰপৰা অহা এই খেতিয়ক-সকলে নতুনকৈ মাটি পট্টন পোৰাৰ বাবে জমিদাৰৰ ওচৰত 'নজৰ চেলামী' আৰু চেলামী দিব লগা হৈছিল আৰু প্ৰত্যেকজন বায়ত, প্ৰজাই দিছিল। 'নজৰ চেলামী' চেলামী আৰু 'নজৰ' জমা দিয়াৰ পিছত নায়েবৰ হুকুমত মহাবীয়ে প্ৰজাৰ নাম, মাটিৰ কালি, গাওঁৰ নাম, পৰগনা, ডিহি, মৌজা, বাৰ্ষিক খাজনাৰ হাৰ

আদি ভৌজী বহীত লিখি লয় আক লিখি থয় । আমিন (মণ্ডল) মাটি জৰিণ কৰি সীমা চমজাই দিয়ৈ আক চিঠা বহীত প্ৰজাৰ দখলত থকা মাটিৰ বিৱৰণ, জেণী আদি লিখে । ইয়াৰ পিছৰ পৰাই ঠিক মতে খাজনা আদায় দি থাকিলে প্ৰজাই পট্টন পোৱা মাটি পুত্ৰ-পুত্ৰাদি ক্ৰমে ভোগ দখল কৰি থাই থাকে । অন্য মানুহৰ কোনো দখল ভোগৰ ক্ষমতা নেথাকে । এইদৰেই জমিদাৰ আৰু জোতদাৰসকলে প্ৰজা সকলক প্ৰজাস্বত্ৰ প্ৰদান কৰিছিল । এই প্ৰজা সকলৰ ভিতৰত আছিল বিভিন্ন গোষ্ঠী গোত্ৰ আৰু জাতৰ মানুহ । বিভিন্ন মাটি আৰু মাটিৰ জেণীভেদে যুগৰ পিছত যুগ ধৰি মানুহৰ সোঁত বৈছিল । বতন-পুৰৰ জমিদাৰৰ জমিদাৰীৰ কালে আৰু মানুহবোৰ আই জমিদাৰৰ প্ৰজা হৈছিল, ৰায়ত হৈছিল আৰু কোৰকা প্ৰজা হৈছিল । ওখ, ৰাম আৰু শালীতলী মাটিত খেতি কৰিবলৈ আহিছিল ৰড়ো কছাৰী, ৰাজবংশী সকল আৰু দ, চৰ-চাপৰি, ৰিল, ৰাৰিষা বুৰ গৈ থকা মাটিত মৰাপাট, আহুদান, বাওঁদানৰ খেতি কৰিবলৈ আহিছিল মৈমনসিং, বগুৰা, বংপুৰ, চিলেট, নোৱাখাল, পাবনা জিলাৰ পৰা কৰ্মী, কঠোৰ পৰিশ্ৰমী খেতিয়কসকল, ইয়াৰ সবহ ভাগেই মুছলমান কৃষিজীৱি বহুবা খেতিয়ক ।

সময় পাৰ হৈছিল ।

আৰু সময় পাৰ হৈছিল ।

বছৰ পাৰ হৈছিল ।

যুগৰ পিছত যুগ পাৰ হৈছিল ।

ওঠবশ শতিকা পাৰ হৈছিল আৰু এই ওঠবশ শতিকাৰ আগৰ পৰাই আৰম্ভ কৰি চৰ-চাপৰিত জমিদাৰ আৰু জোতদাৰ সকলে প্ৰজা বহুৱাইছিল মাটি পট্টন দিছিল ; আৰু প্ৰজাসকলে বনৰীয়া হিংস্ৰ জন্তু বাঘ, ভালুকৰ লগত যুঁজি, হাৰি-বন কাটি পৰিষ্কাৰ কৰি মাটি খেতিৰ উপযোগী কৰে । এই কাম কৰোতে প্ৰজাসকলে প্ৰধানত ছটা দুৰ্গোগৰ পৰা বাধাপ্ৰাপ্ত হ'ল, এটা হ'ল বনৰীয়া জীৱ-জন্তুৰ আক্ৰমণ-উপদ্ৰৱ আৰু আনটো হ'ল প্ৰতি বছৰে হোৱা কলেৰা, বসন্ত, টাইফয়েড আৰু কালাজ্বৰ । প্ৰায়বোৰ মানুহ কলেৰা, বসন্ত আৰু কালাজ্বৰত আক্ৰান্ত হৈ অকালতে মৃত্যু বৰণ কৰিব লগা হৈছিল । দেশৰ মালিক বজা জমিদাৰ হোৱা বাবে তেওঁলোকৰ প্ৰধান কাম আছিল কেৱল প্ৰজাৰ পৰা বছৰে বছৰে খাজনা-স্বদেমূলে আদায় কৰা আৰু কৰ-কাটল খাজনা

আদায় দিব নোৱাৰা প্ৰজাৰ উচ্ছেদ কৰা। গৰু-ছাগলী, গহনা অলঙ্কাৰ আদি কাঢ়ি লৈ ঘোৱা কাৰ্য্য প্ৰায়বোৰ জমিদাৰতে হৈছিল। প্ৰজা সকলৰ আৰু নিজৰ চলা ফুৰা, অহা ঘোৱা কৰিবলৈ কোনো বাট পথ, বাস্তা ঘাট, দলং আদি বনোৱা হোৱা নাছিল। প্ৰজাৰ আৰু দেশৰ উন্নতিৰ বাবে পৰিকল্পিতভাৱে কোনো আঁচনি লোৱা হোৱা নাছিল। বানপানী ৰোধ কৰিবলৈ যথাউৰি, বাধ বন্ধাৰ কোনো ব্যৱস্থা জমিদাৰে কৰা নাছিল আৰু কৰাৰ দৰকাৰো নাছিল। কিয়নো জমিদাৰ সকলৰ প্ৰায়বোৰেই বাৰিষা কাল, গৰম দিনত স্বাস্থ্যকৰ ঠাই, স্বাস্থ্য নিবাস চিলং, চিমলা, দাৰ্জিলিং, কলিকতা আদি ঠাইত বাস কৰিছিল আৰু বৈছিল গৈ। কিছুমান জমিদাৰ মেম বিয়া কৰাই চাহাব সকলৰ দৰে চলিছিল আৰু প্ৰায়বোৰ জমিদাৰ সৰহকৈ মদ খোৱা, চিকাৰ কৰা, ভ্ৰমণ কৰা, সজীত ভালপোৱা আৰু সজীতপ্ৰেমী আদি অভ্যাস আৰু গুণত্ব অধিকাৰী আছিল। খৰালি কালত হাতীৰ পিঠিত উঠি নায়েব, মহবীয়ে কেম্প কৰি উঠোৱা খাজনাৰ দৈনিক আমদানি আনিবলৈ গৈছিল—ভ্ৰমণ ওৱা চলা কৰা, চলি।

এইবোৰে শ্ৰীকান্ত নায়েব, কৰিম উল্লাহ মহবী আৰু মুক্তা বৰকন্দাজ বতন পূৰ্বৰ জমিদাৰৰ খাজনা আদায় কৰিবলৈ নাচনীপাৰা গাওঁৰ কুদ্ৰত উল্লাৰ ঘৰত কেম্প কৰিছিল।

শেষ শব্দৰ বতৰ হোৱা বাবে বাটপথবোৰ শুকান আৰু ভাল লগা আছিল। ইখনৰ পিছত সিখন কেঁচা আৰু সেউজীয়া পাতেৰে ঢাক খাই থকা মনোমোহা পথাৰ ধান ন। ব'দ জাক কুমলিছিল। মাহুহবোৰ পথাৰৰ পিছত পথাৰ—সেউজীয়া আৰু বতাহত জৰ জৰ শব্দ কৰ থকা ধাননি পথাৰ পাৰ হৈ মাটিৰ খাজনা দিবলৈ আহিছিল।

গাওঁখনত বজাৰ নায়েব, মহবী, আমিন আৰু বৰকন্দাজ কেম্প পাতি থকা দিন কেইটা উৎসৱ মুখৰ হৈ পৰে। সকলো প্ৰজাই নতুন আৰু চাক-চিকুন কাপোৰ পিন্ধি দলে দলে জুম বান্ধি বজাৰ খাজনা দিবলৈ আহে। খাজনা দিয়াৰ পিছত প্ৰত্যেক জন প্ৰজাক আধাসেৰ ব'তাসা দিয়ে বজাৰ কালৰ পৰা।

ৰজা জমিদাৰ অহাৰ দিনা মাহুহৰ ভিৰ আৰু বেচি হয়। নায়েবে প্ৰত্যেক জন প্ৰজা আৰু খাজনা দিবলৈ অহা সকলো মাহুহক বজাৰ লগত চিনাকি কৰি দিয়ে—পৰিচয় কৰি দিয়ে। প্ৰত্যেকজন প্ৰজাই আঁঠু লৈ বজাৰ চৰণত পৰি লেৱা

কৰে আৰু বাতাসৰ টোপাল লৈ ঘৰলৈ যায়। বজাৰ লম্বানাকৈ মানুহবোৰে
খাহী ছাগলী, কুহুবা চৰাই কাটে, জহা চাউলৰ ভাত, বাধানৰ পৰা ম'ৰ নৈ আৰু
চিকুন চিৰা আনি বজাক ভোজ-ভাত খুৱায় বৰ সন্মানেৰে, আন্তৰিকতাৰে।
দিনৰ দিনটো মাটিৰ খাজনা তোলে, খোৱা লোৱা হয়, মানুহৰ ভিৰ হয়, কেম্প
আৰু গাওঁখন উৎসৱ মুখৰ হৈ পৰে। অহাজন আহিছে, ধোৱা জন নৈছে,
খোৱা জন খাইছে কোনো এজনৰো একোতে অভাৱ হোৱা নাই। কম পৰা
নাই আৰু কাৰো একো আপত্ত্য কৰিব লগা হোৱা নাই। প্ৰত্যেকেই ব্যস্ত
আনন্দত আৰু সুখী। বছৰত কেম্প কৰা দিন কেইটা সকলোৰে বাবে বৰ
হেপাহৰ, আশাৰ আৰু উৎসৱৰ।

ৰাতি খোৱা লোৱা হৈছিল। ভোজ ভাত খোৱাৰ পিছত মুক্তা বৰকন্দাজৰ
দোতোৰা তাক নছেৰ আলীৰ চাৰিন্দা সজত কৰি গোৱা ভাটিয়ালী আৰু
বেউগা লক্ষীন্দৰ কিচা সকলোৰে শুনিছিল—নিবৰ হৈ, মৌন হৈ, চুপচাপ আনন্দ
মনেৰে। মুক্তাই কাহিনী কৈ যায় লগত খুছা টীয়া কথাবে হকাৰ খাব নাছৰ পিতাল
(বছৰা) মাজে মাজে কাহিনীৰ লগত মিনাই ভাটিয়ালী গায় দুয়ো জনে।
কাহিনীৰ মাজত যেতিয়া কোনোবা ৰাজকুমাৰক নাৱৰীয়াই নৈ পাৰ কৰিব
লগা হয় তেতিয়া ৰাজকুমাৰক ডঙাত তুলি লৈ নাৱৰীয়াই গোৱা ভাটিয়ালী
মুক্তা বৰকন্দাজে দোতোৰা বজাই সুৰ দি গায়।

‘অন্ত্ৰ সন্দৰীক পাৰ কৰোত লও আনা আনা

তুমি সন্দৰীক পাৰ কৰোতে লম কাণৰ সোনা’

তেতিয়া বাহিৰত ৰাতৰ নীৰৱতা ভৰা গুৰুপক্ষ জোনাক আৰু চাৰিওফালে
জোনৰ কপালী পোহৰ, কুঁৱলী মিহলি পৰিত্ৰ শান্ত পোহৰ, ভাল লগা
দ্বিধ পোহৰ। পৃথিৱীৰ কতো সাৰ সুৰ নাই, কোলাহল নাই। নীৰৱতা ভৰা
শান্ত মধুৰ শব্দৰ ৰাতি, কৰ্ম ব্যস্ত ভাগৰুতা মানুহবোৰে প্ৰাণময়তা ভৰা
ৰাতিৰ নীৰৱতাক সাৱটি শুই পাৰিছিল লাল কাল দি। কেৱল সাৰে আছিল
মুক্তা বৰকন্দাজ, নছেৰ আলীৰ ভাটিয়ালী আন্তৰিকতাৰে শুনি থকা নাচনপাৰা
গাওঁৰ মানুহখিনি, প্ৰজা সকল ৰায়ত আৰু কোৱা প্ৰজাসকল আৰু গাওঁৰ
জিৰোতা যুৱতী, গাভৰু ছোৱালীবোৰ, আই পেহীসকল।

•

*

*

*

ৰায়েৰ, মহৰীয়ে মাটিৰ খাজনা উঠোৱাৰ বাহিৰেও অন্ত্ৰ কাৰ কৰিব

লগিছিল। জমিদাৰৰ কাঠ মহল, মীন মহল, জলা মহল, হাটী মহল, মহ, গৰুৰ বাধান আদিৰ কামো কৰিব লাগিছিল। আৰু কৰিছিল। গৰু-মহৰ খোৱাৰ, হাট বজাৰৰ বছৰেকীয়া ডাক, লিজ আৰু নিলাম কৰাৰ দায়িত্বও এই কৰ্মচাৰীয়ে কৰিব লাগিছিল আৰু খাজনা কৰ, আৰু বছৰেকীয়া ডাকৰ নিৰ্ধাৰিত টকা আদায় কৰিব লাগিছিল।

কাঠ মহলৰ পুৰণি আৰু পুৰঠ কাঠবোৰ প্ৰতি বছৰে নিলাম আৰু বিক্ৰী কৰি জমিদাৰ সকলে অজস্ৰ টকা বাৰুহ হিচাবে পাইছিল। এই কাঠ আৰু বনজ সম্পদ সমূহৰ সবহ থিনিয়ে বেঙ্গল, বিহাৰৰ ঠিকাদাৰ, মহাজন আৰু বেষাৰীয়ে নাৱেৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদীয়েদি লৈ গৈছিল। আৰু কিছু কাঠ মহৰ গাড়ীত তুলিও খৰালি দিনত নিছিল।

সেইদৰে মীন মহল, হাট বজাৰ, নৈৰ ঘাট, খেওৱা আদিও বছৰেকীয়া ভিত্তিত মাহুহে ডাক লৈছিল আৰু নায়েব মহৰীয়ে এইবোৰ মাহুহৰ পৰাও খাজনা লৈছিল আৰু উঠাইছিল। নায়েব মহৰীৰ এইবোৰ কামৰ ওপৰত আৰু এটা গুৰু দায়িত্ব আছিল, কৰ্ম কৰিব লগা হৈছিল।

বজা, জমিদাৰ সকলৰ কেইটামান গুন আৰু অভ্যাস পৰম্পৰাগতভাৱে, বংশানুক্ৰমে আছিল আৰু আছে। এইবোৰ গুন, অভ্যাস নথকা বজা জমিদাৰ কৰাত আছিল নে নাই আজিলৈ কোনো প্ৰজাৰ মুখত শুনা নেযায়। এই বোৰৰ ভিতৰত এটা হ'ল ;

বতনপুৰ জমিদাৰীৰ বজা জমিদাৰ সকলে ৰাতিপুৱা উঠিয়ে মহৰ দৈ আৰু চিকুন চিৰা ৰূপৰ কাঁহিত লৈ পেট ভৰাই খায়। এই খোৱা-লোৱাৰ বীতিনীতি আৰু চলি অহা, পালন কৰি অহা, মানি চলি অহা পৰম্পৰাগত উত্তৰ পুৰুষৰ দিনৰ, এনেকি বেমাব হলেও, টান নবীয়া হলেও এৰিব নোৱাৰে বাদ নিদিয়ে। কোনো ডাক্তৰ, কবিৰাজ, ওজা, বেজ আৰু চিকিৎসকে উপদেশ কেতিয়াও দিব নোৱাৰে, নিদিয়েও আৰু দিলেও নেমানে। বছৰৰ এদিনো দৈ চিৰা নোখোৱা কৈ পাৰ হয় আৰু কৰিব নোৱাৰে।

আৰু বতনপুৰৰ বজা জমিদাৰ সকলৰ দ্বিতীয় অভ্যাসটো হ'ল সবহ কৈ মদ খোৱা, পছ চিকাৰ কৰিবলৈ যোৱা। চিকাৰলৈ যাওঁতে সদায় লগত এটা ইউনিট লৈ যোৱা। কাৰণ আছিল। বজা জমিদাৰ সকলে নিজেও গাজা, ভাং, মদ, সুৰা আৰু চিকাৰত লৈ যোৱা হাজীক বিশেষ ধৰণে বনাই

সোৱা ডিলিমত গাছা ভৰাই হাতীক খুৱাই লৈ গৈছিল, তজল, হাবিৰ গভীৰ ভিভৰলৈ, পহু, বাঘ, বাজহাই চিকাৰ কৰিবলৈ। এবল নৈৰ নোড পাৰ হৈ অটবা হাবি পাৰ হৈ।

লগত লৈ যোৱা ইউনিটৰ মানুহবোৰৰ বিভিন্ন জনৰ বিভিন্ন কামৰ ভাৰ নায়েব মহবীয়ে দিছিল মলা ধপাত আৰু ধপাতৰ লগত গাছা, ভাং মিলাই জমিদাৰে বিচৰাৰ আগতে পোৱাকৈ লগাই ৰখা। সাজু কৰি ৰখা মানুহ হ'ল নবেন আৰু পেটুৱাৰ। এই কামৰ ওপৰিও নবেন আৰু পেটুৱা মঙলৰ কাম হ'ল সকলোৰে বাবে খোৱা-লোৱাৰ যোগাৰ কৰা, বন্ধা-বঢ়া কৰা। হুগলী মলা ধপাতৰ লগত গাছা, ভাং, খামিৰা মিলাই, মিহলাই টিকৰা বনোৱা আৰু বদত দি শুকোৱা, বজা জমিদাৰ ঘাতে বিচৰা মতে আৰু-বিচৰাৰ লগে লগে দিব পাৰে।

ভূতীয় কাম আৰু অভাগা হ'ল বাতি সৰহ কৈ মদ খোৱা, চিঞৰ বাখৰ কৰা আৰু দেহা মিলন কৰিবলৈ উপভোগ কৰিবলৈ বিচৰা মতে গাভৰু আৰু যুৱতী বিচাৰি আনি হাজিৰ কৰি দিয়া। এই কামৰ বাবে নায়েব, মহবীয়ে বজাৰ পৰা মুঠিয়ে মুঠিয়ে টকা আৰু ধন খৰচ কৰি যোগাৰ কৰিব লাগিছিল। বহুত ক্ষেত্ৰত আৰু বহুত সময়ত গাভৰু আৰু যুৱতী যোগাৰ কৰিব নোৱাৰাৰ বাবে নায়েব আৰু মহবীৰ চাকৰি গৈছিল, চাবুক আৰু বেতৰ কোব খাব লগা হৈছিল। আৰু, জনা মতে, মানুহবোৰে কোৱা মতে, বতনপুৰৰ প্ৰজা সকলে আলোচনা কৰা মতে এতিয়ালৈকে পাছজন নায়েব আৰু দুজন মহবীৰ জমিদাৰক গাভৰু যোগান ধৰিব নোৱাৰাৰ বাবে বেত আৰু চাবুকৰ কোবত মৃত্যু হৈছে।

এইবাৰ বজা বাহাদুৰ চিকাৰলৈ আহিছিল ধামৰ বিলৰ অটবা আৰু গভীৰ হাবি লৈ। লগত অহা ইউনিটটোৰ মানুহখিনি ঘাৰ ঘি কাম ভাগে ভাগে কৰিব লগাখিনি কৰি আছে, কৰি গৈ আছে হৈ আছে।

কাতিৰ শেষ, পহিলা আঘোনৰ বতৰ। বাতি হাবিৰ মাজত কেম্প কৰা হৈছিল। আকাশত গুৰুপকৰ জোনাকৰ স্তম্ভ পৱিত্ৰ ৰূপালী পোহৰ আৰু শীত মিহলী কুঁৱলী বাতি আৰু !কুঁৱলীনীত, মিহলি জোনৰ পোহৰখিনি হাবিৰ মাজত বিয়পি পৰিছিল। শাল, গমাবী, আজাৰ কঠাল, তিতাচশা, কনচোম, হলং, সোনাক, চেগুন, সৰু ডাঙৰ বাঁহগছ, ইকৰা বন, খেৰ বিবিধা

আৰু পাহাৰ এগাই বৈ আহা। নিৰ্মল পানীৰ নিজৰাটোৰ ওপৰত আঁৰ গছ
বিৰিখৰ ওপৰত, মাজে মাজে বিয়পি পৰা পোহৰ আৰু উজ্জল কৰি তুলিছিল,
দিনময় কৰা তুলিছিল। নিবৰতা ভৰা হাবি জোনৰ পোহৰত স্বৰ্গ তুল্য কৰি
তুলিছিল।

ৰজা বাহাদুৰৰ বাবে যিখন বিশেষ বিহনা আৰু কেম্প কৰা হৈছিল তাত
অন্ত্ৰ মাসুহ কৰ্মচাৰী থকাৰ নিয়ম নাই আৰু কোনেও নেথাকে। কেম্পৰ
বাহিৰত কিছু নিলগত বৰকম্বাৰ মুক্কাই ৰজা বাহাদুৰক পহৰা দি ৰাখি থাকে
ওৰে ৰাতি থিয় দি।

ৰজা বাহাদুৰৰ লগত থাকে কেৱল কেই বটল মদ, সুৰা, গিলাচ কিছু
জুজা মাংস, একুৰা গন গন কৰি থকা জুই আৰু নান্দেবে যোগাৰ কৰি অনা ন
গাভৰু, ঘোৱন ওপচি পৰা যুৱতীজনী। যুৱতীৰ কাম হ'ল ৰজা বাহাদুৰক
গিলাচৰ পিছত গিলাচ মদ বটলৰ পৰা ঢালি দি থকা। এই কাম যেতিয়া
কৰিব লগা হয় তেতিয়া ৰজা বাহাদুৰ আৰু গাভৰুজনী বিবস্ত্ৰ উলঙ্গ হৈ থাকে।
মন ধোৱাৰ লগে লগে ৰজা বাহাদুৰ গাভৰুৰ লগত কাষক মিলনত মিলিত
হয়, দেহা উপভোগ কৰে এবাৰ, দুবাৰ, বহুত বাৰ ওৰে ৰাতি, ৰাতিৰ পিছত
ৰাতি। অৱশ্যে আজি উপভোগ কৰা গাভৰু অহা কালি আৰু অহা ৰাতিলৈ
নেৰাখে। অহা কালিৰ বাবে নান্দেবে বাবুয়ে অস্ত্ৰ গাভৰু যোগাৰ কৰিব
লাগিব আৰু যোগাৰ কৰি আনে। বিচৰা মতে বিচাৰি আনে নান্দেবে বাবুয়ে
নান্দেবে শ্ৰীকান্ত বাবুয়ে। এই কাম কৰোতে নান্দেবেৰ কেতিয়াবা বিপদ নোহোৱা
নহয়—বিপদ হয়, গাভৰু বিচাৰি নেপায়। বিপদৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ নান্দেবে
বাবুয়ে নিজ পৰিয়ালৰ গাভৰুক নি ৰজা বাহাদুৰৰ ওচৰত দিবগৈ লাগে, আৰু
দিছিল নিজৰ বংশৰ ছোৱালীক উপায়হীন হৈ, বিপদৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ,
বেত আৰু চাবুকৰ কোবৰ পৰা নিজকে বচাবলৈ।

এইবোৰ কাৰণত, এই সকল ৰজা জমিদাৰ ভোগ বিলাসৰ কাৰণে নান্দেবে
আৰু মহৰা ৰজা ঘৰৰ কিছু নিলগত বেঙা পাৰা, নটীৰ গাঁল স্থাপন কৰিছিল
আৰু এই বেঙা আৰু নটীৰ গাঁলৰ পৰাই জমিদাৰ সকলে বিচৰাৰ লগে লগে
গাভৰু আনি হাজিৰ কৰিছিল। এই নটী, বেঙা আৰু আন বহুতো তিৰোতা
দেহ, ঘোৱন ক্ৰীড়া কৰি জীৱন নিৰ্বাহ কৰিছিল—জীয়াই আছিল। সুলভ, দামী
বেচৰী, মখমলৰ কপোৰ আৰু ভূষণ পৰিধান কৰি চকুত কাজল, সুৰমা লগাই,

কানন্ত জুমকা পিন্ধি স্বেগী তেল লগাই জৰ্ঘা পান খাই ওঠ বঙা কৰি বজা জমিদাৰৰ অনাগত আগমনৰ বাবে নাৰ্জি কাচি বহি আছিল। ঠুঙৰী, চাবিন্দা হাৰমোনিয়াম বজাই গীত গাইছিল, নাচিছিল মজলিছ জলসা তাক মেহফিল পাতিছিল, বনাট্য আৰু জাকজমক পূৰ্ণতাৰে বাৰ্তৰ মেহফিল শেষ হৈছিল। আৰু এইদৰেই বজা জমিদাৰ সকলে বাজকাৰ্য্য চলাইছিল, জমিদাৰী চলাইছিল, বতনপুৰৰ বজা জমিদাৰ প্রজা আৰু বায়ত সকল সময়ক সাক্ষী কৰি জীয়াই আছিল।

সময় কিছু পাৰ হৈছিল।

কিছুমান বছৰ পাৰ হৈছিল।

বজা জমিদাৰ সকলে এইদৰে ত বৈধকৈ বখা আৰু যৌন মিলন কৰা গাভৰু গৰ্ভত জন্ম হৈছিল কিছুমান ল'ৰা-ছোৱালীৰ, সন্তানৰ। কিছুমান ল'ৰা ছোৱালীক জন্ম হোৱাৰ লগে লগে নেলুত টিপি, নিমখ খুওৱাই মাৰি পেলোৱা হৈছিল, জীয়াই জঁয়াই মাটিত পুতি পেলোৱা হৈছিল। নৈ, বিল, হাবি জঙ্গলত দলিয়াই পেলাই দিয়া হৈছিল।

মিসকল গাভৰু খুব ধুনীয়া আৰু শুটু যৌৱনৰ অধিকাৰিনী আছিল যি সকলক বজা জমিদাৰে এক প্ৰকাৰ স্বীয়তাৰে উপভোগ আৰু দেহ মিলন কৰিছিল সেই সকল বসিতা গাভৰু গৰ্ভত জন্ম হোৱা সন্তান আৰু মাকক জমিদাৰ সকলে কেতিয়াবা নিকপায় হৈ জমিদাৰৰ অংশ দিব লগা হৈছিল তাক দিছিল। আৰু এইদৰে জমিদাৰৰ অংশ আৰু ভাগ পোৱা ত বৈধ জাৰজ সন্তান, মতি সন্তান সকলেও কলক্ৰমত এক শ্ৰেণীৰ জমিদাৰ আৰু বজা হৈ পৰিল প্ৰজা আৰু বায়তৰ পৰা খাজনা, বাজহ আৰু কৰ উঠাবলৈ আবন্ত কৰিলে; তেওঁলোকৰ নাম বখা হ'ল আৰু নাম পালে মুঠ জমিদাৰীৰ অংশ পোৱা হিচাপে। সেই অংশ পোৱা যতে কোনোবাৰ নাম হ'ল এক আনা, দুই আনা, তিনি আনা, চাৰি আনা আৰু পাচানী কৰ্তা বুলি জমিদাৰ বুলি।

জমিদাৰী চলাইছিল ভোগ বিলাস সুখ আনন্দৰ যাজেৰে। ভগবানে দিয়া আৰু ভাগ্যত লিখি অহা জমিদাৰসকল বজাৰ দৰে জীয়াই নেথাকি কিবা সাধাৰণ মানুহৰ দৰে জীয়াই থাকিব নেকি? বাঘৰ গাত বল শক্তি থাকিলেও বাঘ সুখ, শান্তি আৰু নিৰাপদে থাকিবলৈ হলে লাগে এখন জনহীন অটব্য হাবি। বাঘ হাত তাত ওলাব নোৱাৰে, থাকিব নোৱাৰে সেইদৰে বজা জমিদাৰ সকলৰ জীৱনধাৰা। সুখৰ আধাৰ জীয়াই থকাৰ পথ সাধাৰণ মানুহতকৈ

সদায় বেলেগ আকঙিল। তেওঁলোকৰ পৃথিৱী আৰু থকা ঠাই হুখ আৰু আৰাধন
ঠাই জীয়াই থকাৰ স্থান সদায় বেলেগ আৰু হুকীয়া। ব'ত নাৰাক
মাহুহৰ কোনো স্থান নাই, নাৰাধন খেতিয়ক, প্ৰজা, বান্ধতৰ আৰু অন্ত মাহুহ
ঠাই নাই, থাকিব নোৱাৰে।

চৈধ্য

চিৰ প্ৰবাহিত গদাধৰ আৰু গোবাক দুখন নৈ ডিৱত আৰু ভূটামৰ পৰা
বৈ আহিছে খৰস্ৰোতা পানীৰ সোঁত—সোঁতৰ পিছত সোঁত। দুয়োখন নৈৰ
পানী মিঠা, নিৰ্মল। দুৰ্ভাৰ গতিৰে বৈ অহা গদাধৰ আৰু গোবাক নৈ
ব্ৰহ্মপুত্ৰত পৰাৰ আগতে নাম লৈছে মায়ামতী। আৰু এই মায়ামতী বত্ৰ-
পুৰ জমিদাৰীৰ মাজেৰে বৈ আহি বাগৰি মহাবাহু ব্ৰহ্মপুত্ৰত মিলিত হৈছে আৰু
পৰিছে। বতনপুৰৰ ৰাজবাৰী, জমিদাৰ বাৰী আৰু ৰাজ প্ৰাসাদ মায়ামতীৰ
পাৰত অৱস্থিত। ঠিক পাৰত নহয় মায়ামতী নৈৰ কিছু ওপৰলৈকে ৰাজবাৰী
সজা হৈছে, বনোৱা হৈছে। এই ৰাজবাৰী আৰু ৰাজপ্ৰাসাদ সজাৰ বিষয়ে
কিছু জনশ্ৰুতি, কাহিনী আৰু কিম্বদন্তী প্ৰজাৰ মুখে মুখে—বতনপুৰৰ সকলো
প্ৰজাই জানে। সকলো মাহুহৰ আলোচনা আৰু গোবৰৰ বিষয়, এজনে কয়,
বহুজনে শুনে আৰু শুনি শুনি সকলোৱে ভাল পায় আৰু কোৱা জনবো ভাল
লাগে, আনন্দিত হয়—সুখী হয় কিছু গোবান্দিত হয়।

সেইয়া আজিৰ পৰা বহু বছৰৰ আগৰ কথা, আৰু ঘটনা। ৰজা প্ৰতাপ
নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ ককা দেউতা আৰু ৰজা পীতাম্বৰ নাৰায়ণৰ দিনৰ কথা,
ৰাজস্বকালৰ ঘটনা। শ্ৰীপীতাম্বৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ ভাৰ্যা আছিল তিনিজনী
প্ৰথম বাণী অনামিকা, দ্বিতীয়া বাণী উমিলা আৰু তৃতীয়া বাণী উৰ্বশী। ৰূপ,
গুণ আৰু দেখাত তিনিওজনী অভূলনীয়, লক্ষ্মী, ভাগ্যবতী, দুৰ্গা সবস্বতীৰ
দৰে। ৰাজ ভড়াল ধন, সোণ, মনি যুকুতাৰে ভৰি পৰিল, তিনিওজনী
মহিষী, বাণী বৰ বিলাসী, সৌন্দৰ্য্যপ্ৰিয় আৰু বাঙালী, চিকুন আৰু
উচ্চাকাংখী। তিনিওজনী বাই ভনীৰ দৰে ৰজাক সেৱা শুশ্ৰূষা কৰে—মিজিছুলি
স্বৰমকৰে, ভাল পায় আন্তৰিকতাৰে—প্ৰেমেৰে। এজনীৰ পুত্ৰ সন্তান আনজনীয়ে

বুহুৰ শিৱাহ খুণ্ডায়, বুকুত শুৱায়। মৰম কৰি গালে মুখে চুমা খায়। বজা পিতাৰ নাবায়ণ চৌধুৰী তিনিজনী বাণীক সমানে মৰম কৰিছিল আৰু ভাল পাইছিল। এবাৰ জোনাক ৰাতি তিনিও বাণী বজাৰ ওচৰত বহি কথা পাতি থাকোতে থাকোতে তিনিওজনো বাণী বজাৰ পৰা এটা ‘বৰ’ বিচাৰিলে—বহু বিচাৰিলে। বজা প্ৰথমা বাণী অনামিকাক সোঁহাতেৰে, দ্বিতীয়া বাণী উৰ্মিলাক বাওঁ হাতেৰে সাৰটি লৈ, তৃতীয়া বাণী উৰ্বশীক কোলাত বহুৱাই লৈ প্ৰত্যেক জনীৰ উত্তপ্ত ওঠ দুটাত নিজৰ ওঠ আৰু গালত হেঁচি ধৰি কঁপা কঁপা ৰাছোৰে কৈ উঠিল।

“কি বহু, বৰ লাগে—হীৰা মুকুতা, অলঙ্কাৰ যাক যি লাগে মই দিবলৈ প্ৰস্তুত” বৰ আশ্চৰ্যকতা আৰু মৰম সানি বজাই কলে। তিনিওজনী বাণী প্ৰথমতে এজনীয়ে আনজনীৰ মুখৰ কালে চালে তাৰ পিছত অলপ সময় মৌনতা অৱলম্বন কৰি বজাৰ মুখৰ কালে চাই প্ৰথমা বাণীয়ে কৈ উঠিল :

“প্ৰেম আৰু ভাল পোৱাৰ চিন স্বৰূপে তিনিও বাণীৰ নামত তিনিটা মহল প্ৰাসাদ সজাই প্ৰেমৰ চিন চিৰস্বৰণীয় কৰি ৰখাৰ প্ৰতিশ্ৰুতি দিব লাগে—আৰু যিমান সোনকালে পাবে প্ৰাসাদ, মহল সজোৱাৰ কাম আৰম্ভ কৰিব লাগে মহল সোনকালে সজাব লাগে।” ডাঙৰ বাণীৰ কথাত মাজু আৰু লক্ষ বাণীয়ে হত্ববৰ দিলে। ডাঙৰ বাণীৰ কথাখিনিত তিনিও বাণীৰ ভাল পোৱা আৰু মৰম নিহিত হৈ আছিল, আশা নিহিত হৈ আছিল।

তেতিয়া ৰাতি কিছু হৈছিল। নিবিড় ৰাতিৰ বুকুত শুৱা পক্ষৰ জোনাকৰ ৰূপালী স্নিগ্ধ পোহৰ বায়পি পৰিল আৰু ওচৰতে ফুলি থকা নাহৰ ফুলৰ ছবাল তিনিও বাণী আৰু বজাৰ ভাল লাগিছিল; ভাল লাগিছিল গা, মন।

বজা পিতাৰ নাবায়ণ চৌধুৰী তিনিওজনী বাণীৰ গালত চুমা খাই কলে :

“অহা কালিৰ পৰাই প্ৰাসাদ, অট্টালিকাসজোৱাৰ কাম আৰম্ভ কৰাহব, বিশ্ব বিখ্যাত, অদ্বিতীয় অতুলনীয় নানান কাৰুকাৰ্য্য খচিত আৰু প্ৰত্যেকজন বাণীয়ে মনে বিচৰা মতে, কল্পনা কৰা মতে বনোৱা হব সজোৱা হব।”

আৰু বজাৰ কথামতে কাম আৰম্ভ কৰা হ’ল। তাৰতৰ্ৱৰ্ধৰ চাৰিওফালে, বিভিন্ন প্ৰদেশ, দেশ, প্ৰান্তৰে প্ৰান্তৰো এনেকি বিদেশতো ৰাজপ্ৰাসাদ কনাবলৈ কাৰিকৰ, ইঞ্জিনিয়াৰ, খনিকৰ, বাঢ়ৈ খোদাইৰ কাম কৰা মিস্ত্ৰি, আৰু আন আন কাম কৰা মানুহ কাৰিকৰ বিচাৰি অনা হয়। দেশ-বিদেশৰ পৰা

অহা প্ৰখ্যাত আৰু বিখ্যাত ইঞ্জিনিয়াৰ আৰু স্থপতিবিদ সকলে দিয়া নক্সা আৰু ব্লু প্ৰিণ্টবোৰ এখনৰ পিছত আনখন ৰাজ পৰিয়ালৰ কৰ্মকৰ্তা সকল, ৰজা আৰু তিনিও ৰাণীয়ে চাই ধাব ধৰিলে। নিজৰ চিনাকি বন্ধু ৰজা জমিদাৰ তাক তেওঁলোকৰ দেশত থকা বিখ্যাত কাৰিকৰ, ইঞ্জিনিয়াৰ, স্থপতিবিদ শিল্পী সকলোকে মাতি পঠিওৱা হ'ল—সকলোকে ব্লু-প্ৰিণ্ট আৰু নক্সা দেখুওৱা হ'ল। সকলোৰে পৰা পৰামৰ্শ, মতামত, উপদেশ, বুদ্ধি আৰু ব্লু-প্ৰিণ্টভাল লগা নলগাৰ কাৰণৰ, আদি বিষয়ে খৰচি মাৰি আলোচনা কৰা হ'ল—সকলোৰে মতামত আৰু যুক্তি-তৰ্ক স্তনা হ'ল। লোৱা হ'ল। এদিন দুদিন, তিনি দিন, এক সপ্তাহ ধৰি আলোচনা কৰা হ'ল, নক্সা চোৱা হ'ল—মতামত লোৱা, স্তনা হ'ল, বিচৰা হ'ল—কিন্তু ৰজাই একো সিদ্ধান্ত কৰিব নোৱাৰিলে—নক্সা ঠিকমতে পচন্দ, মনঃপুত নহল, বাচি লব নোৱাৰিলে।

এদিন।

দুদিন।

এমাহ।

দুয় মাহ পাৰ হ'ল। ব'ৰিষা পাৰ হৈ থবালি আৰম্ভ হ'ল—এবছৰ পাৰ হ'ল।

কোনো এখন শিল্পী, কাৰিকৰ, ইঞ্জিনিয়াৰ, স্থপতিবিদৰ নক্সা মনঃপুত নহ'ল। প্ৰাসাদৰ ভিতৰ আৰু বাহিৰত দিব লগা আৰু কৰিব লগা ডিজাইন কাককাৰ্য্য এখনও ৰাণীবোৰে ভাল নেলাগিল—পচন্দ নহ'ল। ম'চা কথা, তিনিও ৰাণীয়ে মনে বিচৰা ধৰণে কল্পনা কৰা মতে ব্লু প্ৰিণ্ট-আৰু নক্সা এখনো নোলাল, দিব নোৱাৰিলে, আঁকিব নোৱাৰিলে। সকলো খনিকৰ, কাৰিকৰ, ইঞ্জিনিয়াৰ, স্থপতিবিদ নিজ নিজ ঘৰলৈ, নিজ নিজ দেশলৈ উভটি গ'ল বিষমুখ হৈ দুঃখ মনেৰে। ৰজা, তিনিজনী ৰাণী আৰু ৰাজ পৰিয়ালৰ অন্য য'মুহ দিন যোৱাৰ লগে লগে চি স্তত-হতাশা আৰু নিৰাশাবাদী, বাখত হৈ পৰিল, ভাগৰি পৰিল। ৰাজ দৰবাৰত এটা মৌনতা আৰু শোক কুল ৰিৰাজমান—বিষাদৰ ছাঁবিৰাজ মান। ৰজা আৰু চিস্তত হৈ পৰিল। তিনিওজনী ৰাণীৰ ওচৰত নিজে কৰা অজীকাৰ আৰু প্ৰতিশ্ৰুতি যদি ৰাখিব নোৱৰে, ৰজা তিনিও মহাৰাণীৰ ওচৰত মুখ দেখুৱাব নোৱাৰিব, লজ্জিত আৰু অপমানিত হব লাগিব। কথা হি কথা ৰাখিব লাগিব ৰজাই নিজকে নিজে কলে।

আছিল। সকলো দেশলৈ যোৱা দূত সূদাহাতে ঘূৰি আছিল—কাৰিকৰ, খনিকৰ স্থপতিবিদ বিচাৰি নেপালে আৰু আনিব নোৱাৰিলে।

অৱশেষত চীনদেশলৈ যোৱা দূতজনৰ লগত এজন যুৱক—যিজনৰ চকুৰ দৃষ্টি আৰু চাবনী কেৱল ওপৰৰ ফালে—পৰিশ্ৰমী আৰু বুদ্ধিমান। ডেকাজন দেখাত ধুনীয়া অল্লভাষী, চকুৰ চাৱনীত বুজিব নোৱাৰা এক অদম্য শক্তি নিহিত হৈ আছে। পৃথিৱীৰ সকলো দেশৰ, সকলো যুগৰ শতাব্দীৰ সৃষ্টিৰ ৰূপ সৌন্দৰ্য্যৰ হিচি চকুৰ চাৱনীত অন্তৰ্নিহিত হৈ আছে।

ৰাজদৰবাৰৰ সকলো মানুহ ওলাই আহি চীন দেশৰপৰা অহা এই শিল্পী কাৰিকৰ ইঞ্জিনিয়াৰজনক অপলক নয়নে চালে—সকলোৰে দৃষ্টিত অন্তৰ্হীন কোঁতুহল—অন্তৰ্হীন প্ৰশ্ন। ধীৰ গম্ভীৰ ডেকাজনক, শিল্পী কাৰিকৰৰ খনিকৰ জনক ৰজা পিতাম্বৰ আৰু তিনিও গৰাকী ৰাণীৰ ওচৰলৈ লৈ যোৱা হ'ল, থিয় কৰোৱা হ'ল। তিনিও গৰাকী ৰাণী, ৰজা পিতাম্বৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, মন্ত্ৰী, অগ্ৰাণ্য ৰজাৰ কৰ্মচাৰী আৰু ৰাজকীয় বিষয়্যাসকলে ডেকা শিল্পীজনক ভৰিব পৰা মূৰলৈ আৰু মূৰৰ পৰা ভৰিলৈ চাই পঠিয়ালে। শিল্পীজনেও তিনিওজনী ৰাণী, ৰজা, মন্ত্ৰী আৰু উপস্থিত সকলোকে এবাৰ চাই দুই হাত তুলি নমস্কাৰ কৰি পুনৰ তলমূৰ কৰি মোন হৈ বৈ দিলে।

তেতিয়া বাহিৰত ৰ'দজাক টানকৈ ওলাইছিল আৰু এই পৱিত্ৰ স্বচ্ছ ৰ'দজাক চাৰিওফালে বিয়পি পৰিছিল সমভাৱে। স্বচ্ছ, বগা উজ্জল পোহৰ আৰু লগতে এজাক শাস্ত মূঢ় ৰতাহ দাঁকণৰ পৰা নিৰবে বৈ আহিছিল। আৰু ৰাজপ্ৰাসাদৰ চাৰিওফালে ফুলি থকা থলপদ, নাহৰ, গুগৰ, কামিনী, চম্পা ফুলৰ সুবাস ৰাজপ্ৰাসাদত বিয়পি পৰিছিল - সুবাসিত কৰি তুলিছিল। দূৰৈৰ কোনোৱা গছত কুল, কেতেকীৰ অমীয়া মাত আৰু গীতৰ লহৰৰ ধ্বন ৰাজপ্ৰাসাদত বিয়পি পৰিছিল, মুখৰিত কৰি তুলিছিল।

কিছু সময় নিৰবে পাৰ হ'ল।

সকলোৰে মোন আৰু নিৰব।

অলপ সময় পাৰ হোৱাত ৰজাই শিল্পীজনৰ ফালে চালে, ৰাণী তিনি গৰাকীৰ ফালেও এবাৰ চালে আৰু শিল্পীক উদ্বেগ কৰি কলে :

‘তোমাৰ নাম’ ?

ডেকা শিল্পীয়ে মূৰ তুলি ৰজাৰ ফালে চালে, ৰাণী তিনি গৰাকীৰ ফালে

চালে, হাত দুখন ওপৰলৈ তুলি নতশিবে, বিনয়, মার্জিত আৰু নিৰ্গন্ত হৈ
কলে :

“জাউদাইক’ মোৰ নাম।”

‘ভোম্বাৰ পৰিচয়’ বজাই শুধিলে।

‘মোৰ ঘৰ সুদূৰ চীনদেশত’ শিল্পী জাউদাইয়ে বাণী আৰু বজাৰ ফালে
চাই কলে।

বজাই পুনৰ জাউদাইক কলে :

“তুমি পাৰিবা মোৰ তিনি গৰাকী বাণীৰ মনে বিচৰা ধৰণে—কল্পনা কৰা
মতে বিনাসীতাপূৰ্ণ অট্টালিকা বনাবলৈ, সজাবলৈ, প্ৰেম আৰু ভাল পোৱাৰ
চিন স্বৰূপে উপহাৰ দিবলৈ, জাউতিয়গীয়া কৈ স্মৃতি ৰাখিবলৈ আৰু পৃথিবীৰ
ভিতৰত অদ্বিতীয়-অতুলনীয় কৈ বনাবলৈ।

“পাৰিম মহাৰাজ” শিল্পী জাউদাইয়ে ক’লে। শিল্পীৰ কথাত কোনো
কৃত্ৰিমতা নাই—আছে কেবল আন্তৰিকতা, আত্মবিশ্বাস আৰু অন্তৰ্হীন
প্ৰতিশ্ৰুতি।

“অট্টালিকাৰ নক্সা, মেপ ব্লু-প্ৰাণ্ট দেখুৱাব পাৰিবা” বজাই শিল্পীৰ ফালে
চাই কলে :

“অহা-কালি ৰাতিপুৱা দেখুৱাম। আজি আপোনালোকক দেখিলো, দৰ্শন
কৰিলো, আপোনালোকৰ মনৰ কল্পনা মোৰ মনত কল্পনা কৰি ললো। ৰাতৰ
ভিতৰত মই মেপ আৰু নক্সা বনাম, আঁকিম”।

বজা আৰু তিনিও গৰাকী বাণী শিল্পীৰ কথাত মাস্তি হ’ল।

তেতিয়া বেলি লহিয়াইছিল। পশ্চিম আকাশৰ তললৈ বেলি পাৰ
আহিছিল। শেষ আহিনৰ আকাশত বেলি মাৰ ঘোৱাৰ আগেয়ে বাঙলী হৈ
ভাঙৰ পৃথিৱীৰ কৰ্মব্যস্ত আৰু চিনাকি পৰিচিত মাহুৰবোৰৰ পৰা চৰাই-
চিৰিকতী আৰু পৃথিবীৰ পৰা বিদায় লৈছিল। লাহে লাহে ঘৰমুৱা হৈছিল
আৰু এটা সময়ত পশ্চিম আকাশৰ দিগন্তত অন্ত গৈছিল।

ৰাতিপুৱা হোৱাৰ লগে লগে গতানুগতিক আৰু পৰম্পৰা
বজাই ৰাখি, বিশ্বাস, লোকাচাৰ আৰু ৰীতি-নীতি মতে গোবন্দপুৰ
শিবমন্দিৰত পশুপাতৰ মন্দিৰত ব্ৰহ্মমূৰ্ত্ত হোৱাৰ লগে লগে পূজাৰীয়ে ডবা,
লখ, ঘণ্টা কাঁহ বজাইছিল যথাসময়ত। বজা, তিনিও গৰাকী বাণী

প্ৰাণত্যাগ কৰি পূজাৰ ভূষণ পৰিধান কৰি আহি মন্দিৰত পূজা-অৰ্চনা দিলে—নাম-কীৰ্ত্তন কৰিলে আৰু পূজাৰীয়ে পূজা শেষ কৰিলে। সকলোকে লনাট টকা আৰু প্ৰসাদ দিলে। ৰাতিপুৱাৰ শুভ পূজা-অৰ্চনা, নাম-কীৰ্ত্তন শেষ কৰাৰ পিছত ৰজা, তিনিওজনী ৰাণী আহি ৰাজপাটত বহিল।

তেতিয়া ৰাতিপুৱাৰ কোমল ৰ'দজাক ওলাই চাৰিওফালে বিয়পি পৰিছিল। বেলি উঠি অহাৰ লগে লগে—ৰ'দজাক ওলাই অহাৰ লগে লগে ৰাজপ্ৰাসাদত মাহুহৰ জুম হৈছিল, লোকে লোকাৰণ্য হৈ পৰিল। সকলোৰে মুখত কেৱল একেটা কথা—চীনদেশৰ পৰা অহা শিল্পী, কাৰিকৰ ৰাতিৰ ভিত্তবতে কি নক্সা বনালে, কি ডিজাইনৰ আৰু কাককাৰ্য্যখচিত ৰাজপ্ৰাসাদ হব—সকলোৰে কোৱা কুই, আলোচনা-বিলাচনা কৰিলে। এজনে ক'লে আনজনে শুনিলে—এজনে কৈ গ'ল অন্য বহুতেই কোৱাজনৰ মুখৰফালে চাই শুনি গ'ল। সকলোৰে মনত অস্তুহীন উৰ্দ্ধাশ আৰু সীমাহীন কোঁতুহল।

বেলি উঠি আহিছিল, ৰ'দজাক আৰু কিছু টান হৈ পৰিছিল।

অৱশেষত চীনা শিল্পী-কাৰিকৰ জাউদাই আহি ৰাজসভাত হাজিৰ হ'ল। কিন্তু শিল্পীৰ হাতত কোনো ব্ৰু-প্ৰিণ্ট আৰু নক্সা নাই, ডিজাইন নাই আৰু একোৰেই হাতত নাই। সৰু এটা যোনাৰ বজা পিতাম্বৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, প্ৰথম ৰাণী অনামিকা, দ্বিতীয় ৰাণী উৰ্মিলা আৰু তৃতীয় ৰাণী উৰ্বশীৰ কাঠ এচটা কাটি বনোৱা আবক্ষ মূৰ্ত্তি আৰু ৰাজপ্ৰাসাদৰ সকলো অট্টালিকা গছ-গছনি-ফুলনি নৈ-পুখুৰী—এনেকি গছৰ ওপৰত পৰি থকা চবাইৰ জীৱন্ত ছবি। ৰজাই তিনিও ৰাণী আৰু তিনিও ৰাণী ৰজাৰ ফালে একেধৰে চাই কলে—এইয়া এইখনেই আমাৰ প্ৰাসাদ গছ-গছনি। এজনী ৰাণীয়ে আনজনীৰ ফালে চাই পুনৰ কৈ উঠিল : 'একেধাৰে অনামিকা'। দ্বিতীয় ৰাণী উৰ্মিলাই কলে 'হবছ উৰ্মিলা' উৰ্বশীয়ে ক'লে আৰু ওঠটিপি হাঁহিলে :

'এইজনী উৰ্বশী' অনামিকাই ক'লে :

উপস্থিত সকলো কৰ্মী, মাহুহৰ মাজত এটা যুহু গুণগুণান বাগৰি গ'ল। ওচৰ, দূৰ আৰু সকলো ঠাইতে বৈ থকা বহি থকা মাহুহৰোৰ কিছুমানে এৰাঁৰ শিল্পী জাউদাইৰ ফালে আৰু কিছুমানে মূৰ্ত্তিৰ ফালে, ৰজা-ৰাণীৰ ফালে চাই পঠিয়ালে কিছু সময় কোঁতুহল উৰ্দ্ধিতাবে পাব হ'ল। সকলোৰে দৃষ্টি কেৱল

শিল্পী জাউদাইৰ ওপবত, বজা-বাগীৰ ওপবত নিবিষ্ট। সকলোৰে নিবৰ আৰু কিছু সময় পাৰ হ'ল।

শিল্পী জাউদাই বজা-বাগীৰ মূৰ্তি সকলোৰে দেখা পোৱাকৈ এডোখৰ ওখ ঠাইত থৈ কৈ গ'ল :

“এইয়ে মোৰ নক্সা ৰাজপ্ৰাসাদৰ, অট্টালিকাৰ চিত্ৰ আৰু ডিজাইন” কিছুমানে বুজিলে, কিছুমানে একো হুবুজিলে, ডান কিছুমানে চিন্তা কৰি থাকোতেই ৰাজপাটত বহি থকা বজাই কৈ উঠিল :

“শিল্পী তুমি পাৰিবা তিনিও বাগীৰ কল্পনাৰ ঘৰ, অট্টালিকা, মহল বনাবলৈ। আৰম্ভ কৰা প্ৰাসাদ বনাবলৈ। তোমাক ধন, সোন, হীৰা, মণি-মুকুতা, শিল, পাথৰ, মাৰ্বল যিমান লাগে দিয়া হ'ব, ৰাজভঁড়ালৰ চাৰি তোমাক দিয়া হ'ব আৰু যিমান বহুৱা শ্ৰমিক লাগে লগাব পাৰা। কেবল মহলৰ কাম সোনকালে আৰম্ভ কৰিব লাগে।” ৰজাৰ কথাখান শিল্পীয়ে বৰ একান্তমনে তলমূৰ কৰি তিনি গ'ল, মূৰ দোৱাই ৰজাৰ ছকুম আৰু আজ্ঞা পালন কৰিবলৈ প্ৰতিজ্ঞা কৰিলে, অঙ্গীকাৰ কৰিলে, প্ৰতিশ্ৰুতি দিলে।

এবছৰ পাৰ হ'ল।

আৰু কিছু সময় পাৰ হ'ল।

শিল্পীয়ে ৰাজপ্ৰাসাদৰ কাম দিনে-ৰাতিয়ে বিৰামহীন, ক্লান্তিহীনভাৱে কৰি গৈ থাকিল। অট্টালিকাৰ কাম নিৰবিচ্ছিন্নভাৱে আগবাঢ়িল।

এইয়া যেন শিল্পীৰ ৰাজপ্ৰাসাদ বনোৱা কাম নহয়। এইয়া যেন শিল্পীয়ে নিজেই তাৰ প্ৰেমসীৰ বাবে সকলো স্বার্থ-ত্যাগ কৰি কঠোৰ পৰিশ্ৰম কৰি বনাই গৈছে, সজাই গৈছে ধ্যানমগ্ন হৈ সৃষ্টিৰ সকলো ৰূপ সৌন্দৰ্য্য ঢালি দি, লাধনা কৰি পবিত্ৰ প্ৰেমৰ চিৰযুগমীয়া এক উপহাৰ—যি উপহাৰ কালৰ বুকুত অহা যিকোনো ভাবস্বত সন্ময়ৰ সোঁতত বিলীন হৈ নেধায়, লুপ্ত হৈ নেধায়, হেৰাই নেধায়, এই উপহাৰ চিৰস্থায়ী। পৃথিৱী, আকাশ, তৰা, গ্ৰহ-নক্ষত্ৰ সকলো ধ্বংস হৈ গ'লেও শিল্পীৰ এই সৃষ্টি, এই উপহাৰ উজ্জল হৈ প্ৰেম আৰু ভাল পোৱালৈ জীয়াই থাকিব, বৈ থাকিব পবিত্ৰ প্ৰেমৰ স্বাতি চিন স্বৰূপে।

আৰু সময় পাৰ হ'ল।

বছৰ বাগৰিল।

চীনা শিল্পীয়ে নিজে ৰাজপ্ৰাসাদৰ ছবি আঁকে, তিনিও বাগীৰ ছবি আঁকে,

ধানময় হৈ বাণী আৰু ৰাজপ্ৰাসাদৰ ফালে চাই ভয়ময় মৌন আৰু স্বপ্ন বিভোৰ হৈ থাকে, গুৰুগম্ভীৰ হৈ থাকে আৰু অহৰ্নিশে হেজাৰ হেজাৰ বহুবাৰ লগত কাম কৰে, দিহা পৰামৰ্শ দিয়ে আৰু নিজ হাতেৰে কামবোৰ কৰি গৈ থাকে, কৰি থাকে।

কোঁতয়াৰা আৰু প্ৰায়ে প্ৰথম বাণী অনামিকা অকলে শিল্পীয়ে বনোৱা ৰাজপ্ৰাসাদ চাবলৈ আহে। মাজি থকা ৰাজপ্ৰাসাদ আৰু শিল্পীলৈ অপজক নহনে চায় আৰু পুনৰ ৰাজভবনলৈ ওলটি যায়। ৰাজপ্ৰাসাদৰ কাম এতিয়াও বহুত বাকী। আৰু কোঁতয়াৰা মাজু বাণী উমিলা, মক বাণী উৰ্ধণী ৰাজপ্ৰাসাদ সজোৱা চাবলৈ আহে, চায় আনন্দত আৰু সুখী হয়। আনন্দ আৰু কোঁতুহল সকলোৰে মনত। তিনিও গৰাকী বাণীৰ মনত প্ৰশ্ন আৰু হেজাৰ কোঁতুহলৰ সজাই থকা অট্টালিকা তেওঁলোকে কল্পনা কৰা মতে, বিচৰা ধৰণে আৰু আশা কৰা মতে সজোৱা হৈছে জানো? তিনিও গৰাকী বাণীৰ মনৰ কল্পনা, ছবি শিল্পীয়ে দিন যোৱাৰ লগে লগে, সময় পাৰ হোৱাৰ লগে লগে বাস্তৱ ৰূপ দি যাব ধৰিলে। এইয়া যেন ঘৰ সজোৱা কোনো চীনা মিস্ত্ৰী নহয়, শিল্পী নহয়, কাৰিকৰ নহয়, এক যাতুকৰ শিল্পীয়ে তাৰ অলৌকিকতাবে, আগফুল পৰশ আৰু বৰ পথতনে সজাই গৈ আছে তাৰ কোনোবা নাম নজনা প্ৰেয়সীৰ বাবে, প্ৰেম আৰু ভাল পোৱাৰ, প্ৰেমৰ উপহাৰ দিবলৈ এক অনবদ্য, অধিতীয় আৰু অভুলনীয় বিশ্ববিখ্যাত অট্টালিকাৰ ৰাজপ্ৰাসাদৰ।

সময় পাৰ হৈছিল।

বহুৰ পিছত বহুৰ পাৰ হৈছিল।

তিনিওটা অট্টালিকা এদিন সম্পূৰ্ণ হৈ উঠিল—গগনচূষা অট্টালিকা। শিল্পীয়ে নাম দিলে এটাৰ নাম অনামিকা।

আনটোৰ নাম উমিলা।

আৰু তৃতীয়টোৰ নাম উৰ্ধণী।

তিনিও গৰাকী বাণী তেওঁলোকৰ নামেৰে অট্টালিকাৰ নামকৰণ কৰা বাবে আনন্দত অভিভূত হৈ পৰিল আৰু একান্তমনে সাধনা কৰি কাম কৰি থকা শিল্পীৰ প্ৰতি অকৃত্ৰিম শলাগ ললে।

এদিন তিনিও গৰাকী বাণী দূৰৰ পৰা বিখ্যাত শিল্পীৰ প্ৰতি চালে। শিল্পী গৰাকী অভিভূত হৈ ধানময় হৈ কাম কৰি গৈ আছে : কাৰো ফালে তাৰ

চাৰৰ সময় নাই, কথা পাতিবলৈ সময় নাই—সৃষ্টিৰ আনন্দত আত্মহাৰা হৈ কামৰোৰ কৰি গৈ আছে—অপলক নৱনে আনন্দচিত্তে, সাধনাত নিচ্ছিনাত্তৰ আশাত অবিৰাম গতিৰে, নিৰবিচ্ছিন্নভাবে। দিন কেতিয়া হ'ল, ৰাতি কেতিয়া হ'ল, সূৰ্য কেতিয়া ওলাল, অস্ত গ'ল, জোন কেতিয়া উঠল হ'ল, কেতিয়া ডুবি গ'ল, ৰাতি কেতিয়া হ'ল, মাজৰাতি কেতিয়া হ'ল, কেতিয়া ৰাতি পুৱাল—শিল্পী কাৰিকৰ খনিকৰৰ একোতে থবৰ নাই; এক অভিভূত আনন্দ আৰু সৃষ্টিৰ অফুৰন্ত প্ৰেৰণাই শিল্পীক বিভোৰ কৰি ৰাখিছে, মতলীয়া হৈ আছে প্ৰেম আৰু প্ৰেমসীৰ কণৰ মনিৰাত মুগ্ধ হৈ।

আৰু কিছুদিন পাৰ হ'ল।

আৰু এবছৰ পাৰ হ'ল।

বাৰিষা, জাৰ, জহ।

শবত-হেমন্ত পাৰ হ'ল। বসন্ত আৰম্ভ হ'ল। অনামিকা, উৰ্মিলা আৰু উৰ্বশী নামৰ তিনিটা অট্টালিকা ৰাজপ্ৰাসাদ সম্পূৰ্ণ হৈ উঠিল। নানান কাককাৰ্য্য-খচিত, মৰ্ণ-মুকুতা, মৰকত, মাৰ্বল পাথৰ লগোৱা হ'ল আৰু অট্টালিকাৰ কিছু অংশ কেইটামান কোঠালীসহ চিৰপ্ৰৱাহিত মায়ামতী নৈখনৰ ওপৰত বনোৱা হৈছে, যাতে গৰম দিনত ইচ্ছা কৰা মতে ৰাণীসকলে শীতল পানীৰ ওপৰত সজোৱা কোঠালীত বাস কৰিব পাৰে, থাকিব পাৰে। অৱশেষত শিল্পীয়ে এদিন কলে :

“ৰজা মহাশয় অট্টালিকা সম্পূৰ্ণ, কালিৰ পৰা অট্টালিকাত থাকিব পাৰে”। শিল্পীৰ কথাখিনি আনন্দ মিহলি হৈ ওলাই আহিছিল আৰু আনন্দত আগ্ৰত হোৱা শিল্পীৰ কথাখিনি অন্তৰ উজাৰি ওলাই আহিছিল।

ৰজাৰ ফালৰ পৰা, ৰাণী তিনি গৰাকীৰ পৰা শুভ কামনা কৰি পূজা-পাতল দিয়া হ'ল, আৰু দান-দাক্ষিণ্য যাক যি দিব লাগে দিয়া হ'ল। গণক, ব্ৰাহ্মণ, জ্যোতিষী, পণ্ডিত, শাস্ত্ৰজ্ঞ সকলোকে মাতি গণনা কৰা হ'ল—নতুন অট্টালিকা লোৱাৰ শুভ লগ, সময় চোৱা হ'ল। ঠিকনা চোৱা হ'ল। পালেং ফানিচাৰ আৰু ঘৰ সজোৱা বস্ত্ৰ, টেবুল, চকী-মেজ, চোফা ছেট, হৰিণাৰ শিং বাঘৰ ছাল আৰু আন আন আচৰাৰ বস্তু যি লাগে বিধে বিধে আন সজোৱা হ'ল। এনেকি দেশ-বিদেশৰ পৰাও পিতল আৰু কণৰ ওপৰত মিনা কৰা পালেং, টেবুল, চোফাছেট, এণ্ড্ৰেই আদিও আনি সজোৱা হ'ল। ৰজা ঘৰৰ

কথা—পৃথিবীৰ ভিতৰতে বিখ্যাত আৰু মূল্যবান বস্তুসমূহ অনা হ'ল আৰু অট্টালিকা সজোৱা হ'ল। চাকি, বস্তি ই'ত যি জলাব লাগে জলোৱা হ'ল।

অনামিকা, উৰ্মিলা আৰু উৰ্বশী নামৰ তিনিওটা পৃথিবীবিখ্যাত, অবিভীৰ, অভুলনীয় অট্টালিকাত তিনিও গৰাকী মহিষী স্তম্ভ লয় আৰু ঘৰাসময়ত গৈ সোমাল। চাৰিওফালৰ পৰা মজলবাণ্ড—শৰ্ম্ম, কাঁহ, ঘণ্টা, ডবা বজোৱা হ'ল। তিনিও গৰাকী মহিষীৰ সপোন মিঠকত পৰিণত হ'ল। অনামিকা, উৰ্মিলা আৰু উৰ্বশীৰ সম্মুখত বিশ্বৰ বিভিন্ন দেশৰ পৰা, ঠাইৰ পৰা দিনত ফুলা ফুল, ৰাতি ফুলা ফুল, পানীত আৰু পুখুৰীত হোৱা ফুল ভিন্ন ভিন্ন ৰঙৰ, বিবিধ জাতৰ আনি লগোৱা হ'ল—গোলাপ কামিনী-কাঞ্চন, জুতি মালতী, পাৰিজাত, নাহৰ, কৰবী, বকুল, শেৰালী, অশোক, ৰজনীগন্ধা, নাৰ্গিছ নাৰ্চিছাছ তগৰ, ধলপদ্ম, তৰুকাঞ্চন, গুলচ, চেনিচম্পা, কাঞ্চন, পলাশ, সেউতী, মালতী, গুটিমালি, মাঠে মালতী, ধতুৰা, স্বৰ্ণমুখী, স্বৰ্ণকান্তি, চন্দ্ৰকান্তি, আৰু কত কি যে ফুল। প্ৰতিটো অট্টালিকাৰ সম্মুখৰ ফুলানিত বৰ সঘতনে আৰু আলফুলে লগোৱা হ'ল। এই ফুলবোৰৰ কিছুমান দিনত আৰু আন কিছুমান নিশাত ফুলি অট্টালিকাৰ শোভা আৰু দুগুণে বঢ়াইছে—সুৱনি কৰি তুলিছে, ভাল লগা আৰু মনোৰম কৰি তুলিছে। তিনিও ৰাণীৰ সপোন আৰু ৰজনাৰ অট্টালিকা যিদৰে বিচাৰিছিল—আশা কৰিছিল—সপোনত, বাস্তৱত ঠিক সেইদৰেই শিল্পীয়ে বনালে, সজালে আৰু অৱশেষত তিনিও ৰাণী নিজৰ অট্টালিকাত সোমাল, মহা আনন্দত সকলো শেষ হ'ল।

পিছদিনা ৰজাৰ ফালৰ পৰা শিল্পীক দিবলৈ সোধৰ মুদ্ৰা ৰাজত্ৰ'ডালৰ পৰা আনি ৰজাই শিল্পীক মাতি পঠিয়ালে। দূত গ'ল শিল্পী থকা ঠাইত। শিল্পীক বিচাৰি ৰাজদৰবাৰত আনিবলৈ, লৈ আহিবলৈ ৰজা আৰু তিনিও ৰাণীৰ ওচৰলৈ। ৰজা, তিনিও গৰাকী ৰাণী ৰাজপাটত বহি শিল্পীৰ অহালৈ অপেক্ষা কৰিলে। কিছু দূৰৈত অগ্ৰাণ্ত কৰ্মচাৰী, গুণী-জানী-পণ্ডিত, ব্ৰাহ্মণ আৰু নিমন্ত্ৰিত অতিথি। সকলোৱে বাটৰ ফালে মুখ কৰি দূত আৰু শিল্পী অহালৈ বাট চাই অপেক্ষা কৰিলে।

কিছু সময় নীৰবে পাৰ হ'ল।

ৰজা, ৰাণী আৰু অগ্ৰাণ্ত সকলোৱে কিছু উৰ্দ্ধ্ব। শেষত দূত ঘূৰি আহিল কিন্তু অট্টালিকা সজোৱা শিল্পী, খনিকৰ, কাৰিকৰ, লগত অহা নাই। সকলোৱে

ওজ্জ্বল অহা দূতৰ ফালে চালে, চকু দুটা কিছু ডাঙৰ কৰি, মূৰ তুলি দূতৰ চকুৰেমুখে চাই পঠিয়ালে ।

“মহাৰাজ, শিল্পী তাৰ কোঠাত নাই । ওচৰে-পাজৰে যিমানদূৰ ঘাব পাৰি গৈও শিল্পী জাউনাইক বিচৰা হ’ল—কিন্তু শিল্পীক বিচাৰি পোৱা নগল” । দূত-জনৰ কথাখিনি বৈ বৈ ওলাইছিল—ভয়, হতাশা আৰু নিৰাশাত । তাৰ পিছত ৰাজ্যৰ চাবণকালে মানুহ লগাই দূত পঠিয়াই বিচৰা হ’ল—নিজ ৰাজ্যৰ ওপৰিও ওচৰ-চুবুৰীয়া সকলো ৰাজ্যত খবৰ কৰি, বিচাৰি চলাথ কৰা হ’ল—কিন্তু শিল্পীক, অট্টালিকা সজোৱা কাৰিকৰ, খনিবৰ, স্থপতিবিদক কতো বিচাৰি পোৱা নগল আৰু ক’ত আছে, পৃথৱীৰ চাৰিওফালে থকা সকলো দেশ, মহাদেশ, উপমহাদেশ, সাগৰৰ পাৰৰ দেশ, সাগৰ, মহাসাগৰ পানীৰ মাজত থকা দ্বীপ, উপদ্বীপ, মৰুভূমি, হাবি-বননি কতো বিচাৰি পোৱা নগল, কোনো খবৰও পোৱা নগল । যুগৰ পিছত যুগ, শতাব্দী পাৰ হ’ল কিন্তু চীনদেশৰ সেই মহান ঈশ্বৰ খনিবৰ শিল্পীক বিচাৰি পোৱা নগল আৰু আজিও পোৱা নাই ।

সময়ৰ সোঁতত সকলো কথা সলনি হৈ গ’ল, পুৰাণ হৈ গ’ল । কিন্তু চীন-দেশৰ সেই শিল্পী গৰাকী বিখ্যাত, অদ্বিতীয় কাৰিকৰৰ কথা মানুহৰ মুখে মুখে কিম্বদন্তী হৈ চলি আহিছে । লোককথা, জনশ্ৰুতি হৈ জীৱন্ত হৈ আছে । ৰজা পিতাম্বৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, অনামকা, উমিলা আৰু উৎকলীৰ নাম ঈশ্বৰসহকাৰে সকলোৰে মাজত প্ৰজা, বায়ত, কোৱণা প্ৰজা আৰু বতনপুৰত জীয়াই আছে । বহুতৰ মতে আৰু হেজাৰ হেজাৰ মানুহে বিশ্বাস কৰা মতে ৰজা পিতাম্বৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ তিনি মহিষীৰ বাবে অট্টালিকা সজাবলৈ সেয়া স্বয়ং বিশ্বকৰ্মা আহিছিল—দেৱতা আহিছিল ।

পোন্ধৰ

চাপৰিৰ নাম নায়েৰ আলগা, শুক চৰ, মাণিকা চৰ, পোৰান চৰ, বাঘৰ চৰ, মাজৰ চৰ, গাইবান্ধাৰ চৰ, মহৰাধ চৰলৈ মাণিক জোতদ্ধাৰৰ জোতদ্ধাৰী । ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দুইপাৰে অৱস্থিত এই চৰসমূহ মানুহৰ বসতিৰ আগত কছাৰা বন, ঝাউ গছ, ইকৰা, বাহ, আঁহত গছ, বট গছেৰে, ঘন আৰু অটৰা হাবি । বাঘ, শিয়াল, গাহৰি, ভালুক, কেটলা পহু, মৰা চৰাই আৰু অগ্ৰান্ত জীৱজন্তু,

চবাই-চিৰিকতীৰে ভৰপূৰ হাবি জঙ্গল। মানুহৰ বসতি নাই। বাৰিষা প্ৰায়বোৰ চৰত পানী উঠে আৰু বুৰ যায়। বিশাল ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈৰ পলস বছৰৰ পিছত বছৰ ধৰি পৰি, জমা হৈ চৰগমুহৰ সৃষ্টি আৰু সেয়ে বৰ সাৰুৱা আৰু যিকোনো খেতিৰ উপযোগী। ধান, মৰাপাট, মাহ, সৰিয়হ, তিল, তিশি, চানাদান, গমধান, বাওঁ, শালী, আছ আদিৰ খেতি উঠেনদী হৈ পৰে। খেতিয়াৰ জমিদাৰ প্ৰতাপ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ লগত আলোচনা কৰি মাণিক জোতদ্ধাৰ মৈমনসিং, পাৰনা, বংপুৰ, কোচবিহাৰ, বগুৰা আদি বেজলৰ জিলাসমূহৰ পৰা পৰিশ্ৰমী কৃষক আৰু কৃষি-বহুৱা আৰ্হি প্ৰথম অৱস্থাত বছৰেকীয়া ভিত্তিত খেতি কৰিবলৈ দিহা আৰু ৰাখে। কিন্তু পিছলৈ এই কাম কৰোতে কিছু বাধা আৰু অসুবিধাৰ সন্মুখীন হয়—বহুদেকীয়া ভিত্তিত খেতি কৰিবলৈ দিয়া বাবে মানুহবোৰ মনপুতি খেতি নকৰে, আৰু খেতিৰ ফল আদি জোতদ্ধাৰক দিওঁতে ঠিকমতে নাদিয়ে আৰু পাব লগ। খিনি নেপায়। সেইয়ে মাটিৰ খাজনা লৈ জোতদ্ধাৰসকলে এই খেতিয়ক আৰু কৃষি-বহুৱা সকলোকে কোৱা প্ৰজা হিচাবে বছৰালে আৰু খেতিৰ ভোগ দখল কৰি খাবলৈ স্বত্ব প্ৰদান কৰে। এই পৰিশ্ৰমী খেতিয়কবোৰৰ বাবে চৰ, চাপাৰসমূহত একে দিনাহ, এবছৰতে বসত আৰু খেতি কৰা সম্ভৱ হোৱা নাই। প্ৰথম অৱস্থাত বাঘৰ লগত যুদ্ধ কৰিব লগা হৈছিল, গভীৰ আৰু ভয়াবহ জঙ্গল কাটি পৰিস্কাৰ কৰিব লগা হৈছিল। বহুত মানুহক বাঘে আক্ৰমণ কৰিছিল আৰু কোনো কোনো চৰ-চাপৰিত এশটা বাঘৰ লগতো প্ৰজাসকলে যুঁজ দিব লগা হৈছিল, প্ৰাণ দিব লগা হৈছিল। তথাপি মানুহবোৰ বাঘৰ চৰ এৰি যোৱা নাছিল—যুদ্ধত মানুহ মাৰিছিল, বাঘও মাৰিছিল—আৰু এদিন মানুহৰ জয় হৈছিল। আৰু এটা সময়ত বাঘে চৰ এৰি নতুন হাবি জঙ্গললৈ গুচি গৈছিল। মানুহবোৰ চৰত বৈ গৈছিল এটাৰ পিছত আনটো খেতি কৰি ওঁড়াল ভৰাইছিল। পৰিশ্ৰমী মানুহবোৰ বাঘৰ আক্ৰমণ, বানপানী, মহামাৰী, সাপ বিছু সকলোকে খেদি পঠিয়াই নিজৰ জগজগা উকৰাহ বসত কৰি দৈ গল। পূৰ্ণ মানুহখিনি প্ৰথম চৰত অহা মানুহখনিৰ মহামাৰাত মৰি জহি, আৰু বাঘে খোৱাৰ পিছত, সাপে দংশন কৰাৰ পিছত ঘিৰনি মানুহ বৈ গল এতিয়াৰ জোতদ্ধাৰৰ কোৱা প্ৰজা, সেইবোৰ মানুহেই সেইসকল পৰিশ্ৰমী খেতিয়ক ৰায়তেই।

পহিলা বহাগৰ প্ৰথম বৰষুণজাক কেইদিনমান আগতে পৰিছিল। চাপৰিৰ ধূলি-বালিবোৰ নিকা আৰু পৰিষ্কাৰ হৈ পৰিছিল। চৰৰ প্ৰত্যেকখন পথাৰত মৰাপাট, আছধান, তিল কাউনৰ গছবোৰৰ সেউজীয়া কুঁহিপাতবোৰ লহপহকৈ বাঢ়ি আহিছিল নিজা প্ৰতিভাতি লৈ। দূৰ, বহুদূৰৰ পথাৰবোৰত কেবল নকৈ সজা সেউজীয়া পাতৰ মৰাপাট, ধান, তিল (আছতিল, বাৰিষাত হু) কাউনৰ গছবোৰ বিয়পি আছিল আৰু আছিল কেঁচা পলহুৱা মাটিৰ ভাল লগা গোন্ধ, ঘাঁহ বনৰ গোন্ধ, আৰু নতুন নতুন কুঁহিপাতৰ ভাল লগা গোন্ধ। পথাৰে পথাৰে পৰিভ্ৰমী খেতিয়কসকল অবিশ্ৰান্ত হৈ ত্ৰুস্ত হৈ খেতিৰ কাম কৰি গৈ আছে। কিছুমানে হালবোৰ মাৰি মৈয়াহ গৈ আছে। আন কিছুমানে নকৈ গজা ধান, মৰাপাটৰ মাজত গাঁজ উঠা ঘাঁহ-বনবোৰ নিকাই দিছে, উঘালি দিছে। মলা ধপাতৰ হোকা লগাই টানি ধোঁৱাবোৰ নাক আৰু মুখেৰে উলিয়াই দিছে। কৰ্মবাস্তৱ পৰিভ্ৰমী খেতিয়কসকল নিৰবচ্ছিন্ন আৰু অবিৰাম গতিৰে কামবোৰ কৰি গৈ আছে। পথাৰেই জীৱন-যৌৱন, ঘৰ সংসাৰ সকলো, সুখ দুঃখ, ইহ-আনন্দ সকলোৰে গুৰি মূল খেতি আৰু পথাৰ।

বোল পূৰ আকাশৰ পৰা মূৰৰ ওপৰেদি বাৰ্গাৰ পশ্চিম আকাশৰ ফালে গতি কৰিছিল। বহাগৰ ব'দজাক টান আছিল যদিও পূৰ্বকালৰ পৰা বৈ অহা সমীৰণজাক শীতল আৰু ভাল লগা আছিল। শীতল বতাহ জাকৰ লগত পথাৰে পথাৰে কাম কৰি থকা খেতিয়ক বহুৱাই গোৱা ভাটিয়ালী, জাৰি, মালচী, কুৰাণ আদি গীতৰ ভাল লগা স্বৰ পথাৰৰ পিছত পথাৰ পাৰ হৈ বৈ আহিছিল। খেতিৰ কাম কৰোতে বহুতো খেতিয়ক বহুৱাই কিছা কয়, ভাটিয়ালী, কুৰাণ, মালচী, জাৰি গীত গায়, চৰ-চাপৰিৰ প্ৰত্যেক গাওঁত ভাটিয়ালী, কুৰাণ, মালচী, জাৰি গীতসমূহ বচনা কৰি দোতোৰা, বাঁহী, চাবিন্দা বজাই সজত কৰি স্বৰ দি গায়। প্ৰত্যেক গাওঁত, প্ৰত্যেক চৰত আছে অলেখ কৰি, গীত বচক, লিখোতাসকল। এই ভাটিয়ালী আদি গীতবোৰ খেতি-পথাৰত কাম কৰোতে বচনা কৰে আৰু ধান, মৰাপাটৰ খেতি নিৰাবৰ সময়ত আৰু চপাবৰ সময়ত গায়।

এই গায়কবোৰৰ মাজত আৰু ওচৰা-ওচৰিকৈ কাম কৰি থকা দুখন পথাৰৰ বহুৱা আৰু খেতিয়কৰ মাজত গীতৰ মাজেৰে গালি-শপনি দিয়ে, প্ৰশ্ন কৰে আৰু আনন্দে প্ৰতি উত্তৰ গীতৰ মাজেৰে দিব লাগে আৰু দিয়ে। এই

ভাটিয়ালী আৰু গীতসমূহ ভাগবত খেতিয়কৰ জীৱনৰ ইতিহাস, আনন্দ আৰু জীয়াই থকাৰ প্ৰেৰণা, জীয়াই থাকিবলৈ অবিহণা যোগাৱ, মনোবল দিয়ে— সকলোৰে লগত বন্ধুত্ব বঢ়ায়। সকলোকে একেলগে একেখন সমাজত পৰস্পৰা বজাই মিলাপ্ৰীতিৰে থাকিবলৈ বাট বচনা কৰে। এয়েই চৰ-চাপৰিত বাস কৰা পৰিশ্ৰমী খেতিয়কৰ জীৱনৰ ছবি।

মাজ পথাৰৰ আইত গছজোপাৰ তলত কেইজনমান খেতিয়ক, বহুৱা হাল গৰু সামৰি থৈ আহি বহিছিল। ছপৰীয়াৰ পিছৰ বেৰিৰ ব'দজাক টান আছিল। পথাৰৰ পৰা প্ৰায়বোৰ মাছহ ঘৰমুৱা হৈছিল।

বৈ যোৱা আঠ-দহজন মাছহ আইত গছজোপাৰ তলত বহি শেষবাৰৰ বাবে মলা ধপাতৰ হোকা লগাই লৈ এজনৰ পিছত আনজনে টানছিল বৰ ভূপ্তিৰে, ঘৰলৈ যোৱাৰ আগতে শেষবাৰৰ বাবে।

“মৌৱা মাণিক জোতকাৰৰ বাথান, ম'হৰ বাথান আমাৰ ফালে আহি আছে।” বহি হোকা টানি থকা বদৰ, নছেৰ, মছেৰ, হাঙ্গদৰ আৰু দাবোগ আলীয়ে মূৰ তুলি চালে। বছিৰউদ্ধিৰে পুনৰ কৈ গল : “এবাচোন মাণিক জোতকাৰৰ ম'হৰ বাথান—হাজিৰ চৰৰ পৰা আহি আছে। মৈৰাল খেদি লৈ আহিছে শ শ ম'হ; সৰু, ডাঙৰ খিতৰী ম'হ, পোৱালী, দমৰা, মেনা ম'হবোৰে হেৰা হেৰা, কৰি আহি আছে কাছৰ মৈৰালৰ মূৰত পাণ্ডবী। কান্ধত মৌডাল তলুকা বাহৰ লাঠি” বছিৰউদ্ধিৰে কথাখিনি বহি থকা সকলোকে উদ্বেগ কৰি ক'লে—সকলোৰে বছিৰৰ কথাত, হৃদয়ৰ দলে যদিও সকলোৰে দৃষ্টি ম'হৰ বাথানৰ ফালে। সকলোৰে চালে ম'হৰ বাথান আৰু দোখিলে ম'হৰ পালৰ পিছত পাল ম'হমৈৰাল খেদি লৈ আহি আছে হাজিৰ চৰৰ পৰা।

মলা ধপাতৰ হোকাটো পুনৰ এক টান মাৰি ধোঁৱাবোৰ নাক আৰু মুখেৰে ওপৰলৈ এৰি দি বছিৰউদ্ধিৰে পুনৰ কৈ গ'ল।

এইয়া দেখিছ নহয় ম'হৰ বাথান, মাণিক জোতকাৰৰ বাথান। বাৰিষাৰ ছয় মাহ পাহাৰৰ দাঁতি কাষৰীয়া ওখ ঠাই তাক হাবিলৈ লৈ যায়। আৰু থকা লৰ ছয় মাহ পুনৰ পাহাৰৰ পৰা নামি আহে ম'হবোৰ লৈ হাজিৰ চৰ আৰু অন্ত চৰ-চাপৰিবোৰলৈ। নকৈ গজি উঠা নলখাগৰি, কছৰা বন, বাহবোৰ খুৱাবলৈ। বাৰিষা হোৱাৰ আগে আগে, ঢল আৰু বাৰিষাৰ

পানীৰে চৰ-চাপৰিবোৰ বুৰ ঘোৱাৰ আগে ম'হবোৰ পুনৰ নিৰাপদ পাহাৰ আৰু বাঁহ বন থকা ওখ ঠাইলৈ লৈ যায়।

ম'হৰ বাধান সকলোৰে নেথাকে আৰু সকলো মাছহে ইয়াক বাখিব নোৱাৰে। সকলোৰে ভাগ্যত নহয় আৰু নেমানোও। লক্ষী বস্ত্ৰ। বজা, জমিদাৰ, জোতদাৰ সকলে বাধান বাখিব পাৰে। বৰ কষ্টসাধ্য কাম আৰু দক্ষ, অভিজ্ঞ, পৰিশ্ৰমী আৰু পাকৈত মৈৰাল আৰু দিশ্বাসী মাছহৰ দৰকাৰ। মহ গিৰাই মোনে মোনে দৈ, গাখীৰ, মাখন বেঁচ পোৱা টকা মৈৰালে মাৰ্জকক দিব লাগিব। ম'হবোৰৰ প্ৰতি মৰম আৰু নিজহাতে ঘাঁহ খুৱাব লাগিব। ম'হবোৰক খোঁদ একে ঠাই আৰু নিৰাপদ ঠাইত গোট খুৱাই ৰখা, বাঘ, সিংহ আৰু অন্য নিৰস্ত্ৰ জন্তুৰ আক্ৰমণৰ পৰা সদায় নিৰাপদ ঠাইত ৰখা আৰু ৰচাই ৰখা। ধূমহা, তুফান, শিল, বৰষুণ হোৱাৰ আগত ম'হবোৰ ম'হ ঘূল নিৰাপদ থোৱাৰ আৰু খুটিত বুদ্ধি ৰখা।

মৈৰাল আঠ-দহ জনলৈকে থাকে, বিশ-পচিছ জনলৈও থাকে আৰু ৰাখে। বাধান আৰু বাধানৰ ম'হৰ সংখ্যাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে বজা, জমিদাৰ জোতদাৰৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে। সকলো মৈৰালৰ ওপৰত এজন পুৰণি, বয়োজেষ্ঠ আৰু অভিজ্ঞ মৈৰাল থাকে যাক সাধাৰণতে চৰ্দাৰ বুলি কোৱা হয়। বাধানৰ দায়িত্ব এই চৰ্দাৰ মৈৰালৰ ওপৰত থাকে। মৈৰাল হ'বলৈ হ'লে কেইবাটাও গুণ থকা দৰ্কাৰ। প্ৰথমতে ডেকাজন বুদ্ধিমান আৰু সাহসী হ'ব লাগিব। নিৰোগী আৰু পাহৰাল বলিষ্ঠ পুৰুষ হ'ব লাগিব, যিজনে দৈ, গাখীৰ, মাখনৰ, ঘিউৰ ভাৰ কঢ়িয়াই আঠ-দহ মাইল লৈ যাব পৰা হ'ব লাগিব। মুখ্য আৰু অভিজ্ঞ মৈৰাল চৰ্দাৰৰ ওপৰত দীক্ষা লব লাগিব। প্ৰত্যেকজন মৈৰাল ভাল ভাটিয়ালাই নিজে ৰচনা কৰি স্তৰ দৈ, দোতোৰা আৰু চাৰিন্দা বজাই, বাঁহী বজাই গাব পৰা হ'ব লাগিব। কাছৰ মৈৰালৰ গান এটি গাওঁ শুন্য :

“গেলে কি আৰ আমবেন মোৰ মাহুত বন্ধুৰে”...

বাছৰউদ্দিনৰ ভাটিয়ালাই গোৱা শেষ হোৱাৰ লগে লগে মাণিক জোতদাৰৰ ম'হৰ বাধান আৰু ম'হৰ পাল বটগছ জোপাৰ ওচৰেদি যোৱা বাটত উঠিছিল। বাধানৰ আগে, পিছে মৈৰাল প্ৰত্যেকৰ হাতত ভলুকা বাঁহৰ লাঠি আৰু কছেৰৰ ডিঙিত ওলোমাই লৈছে এটা দোতোৰা।

হঠাৎ মছেৰে কৈ উঠিল :

“ম’হবোৰ পাহাৰৰ ফালে নেখেদি মাণিক জোতদ্ধাৰৰ ঘৰৰ ফালে খেদি নিছে কিয়—” বছিৰউদ্ধিনৰ ফালে তীব্ৰ চাৰনিৰে চাই মছেৰউদ্ধিনে কথাখিনি ক’লে বছিৰউদ্ধিনক উদ্বেষ্ট কৰি। হোকাৰ ধোঁৱাবোৰ ওপৰলৈ এৰি দি হোকাটো মছেৰৰ ফালে আগবঢ়াই দি তামোল এখন মুখত ভৰাই বছিৰে কৈ গ’ল পুনৰ।

“এৰা কথা সেইখিনিতে। পৰম্পৰামতে আৰু পূৰ্ব-পুৰুষৰ পূৰ্বফালৰ বীতি-নীতিমতে বছৰৰ এটা দিনত ম’হবোৰ মালিকৰ ঘৰত ঘৰ দেখুৱাবলৈ লৈ আহে। এৰাতি মালিকৰ ঘৰত ৰাখে ৰজা, জামদাৰ, জোতদ্ধাৰ যিয়ে মালিক নহওক কিয়। আৰু বাধানৰ ম’হ ৰখা দিনটোত ঘৰত মঙ্গল কামনা কৰি নাম-কীৰ্তন, পূজা পাতল কৰে, মঙ্গলবাদ্য বজোৱা হয় আৰু জামদাৰ হ’লে ৰাগীমা, ৰাজমাতা আৰু জোতদ্ধাৰ হ’লে জোতদ্ধাৰণীয়ে সৰু, ডাঙৰ, পোৱালী, দমৰা, মেনা খিৰতী লকলো ম’হক নিজহাতে মৰম কৰি নিমখ পানী আৰু আধামেৰ নিমখ প্ৰত্যেক মহক খুৱায়। জনশ্ৰুতি আৰু বিশ্বাস মতে, পালন কৰি অহা আৰু মানি অহা নিয়মমতে মালিকনিৰ হাতৰ নিমখ খোৱা ম’হ কেতিয়াও বাধান এৰি নেযায়। বাধানৰ উন্নতি হয়, ম’হ বাঢ়ি ছুগুণ, তিনিগুণ হয়।” কথাখনি কৈ শেষ কৰাৰ লগে লগে মাণিক জোতদ্ধাৰৰ ল’ল ম’হ হেঁচা, হেঁচা কৰি, মাণিক জোতদ্ধাৰৰ ঘৰৰ ফালে আগবাঢ়িল। বহি থকা লকলোৱে অপলক নয়নে মৌন আৰু কিছু ভয় মিহলি কৌতূহল হৈ খেদি লৈ যোৱা মৈৰাল আৰু মহৰ পালৰ ফালে চাই থাকিল। লকলোৱে গা-মন ভাল লাগি গ’ল।

তেতিয়া বোল লাহিয়াইছিল। বট-গছৰ তলত আৰু বেছি পৰ নৈৰ জুমুঠি, ভূতা, তামাখুৰ মোনা আৰু হোকা হাতত লৈ প্ৰত্যেকেই নিজৰ নিজৰ ঘৰলৈ খোজ ললে। পূৰ্বফালৰ পৰা বৈ অহা পাতল যুহু বতাহ জাকে নকৈ গজি উঠা ধান, মৰাপাটৰ সেউজীয়া কুঁহপাতবোৰ কপাইছিল জৰ-জৰ শব্দ কৰি, প্ৰত্যেকৰ গা-মন জুৰ পেলাইছিল। আগলৈ কিছু দূৰত মানিক জোতদ্ধাৰৰ ম’হৰ পাল, ম’হৰ বাধান; পিছে পিছে বছিৰ, মছেৰ কছেৰা; ফাজৰ, হাঙ্গদৰ খোজ নিলে নিজৰ নিজৰ ঘৰলৈ।

যোদ্ধা

জমিদাৰ, জোতদাৰ সকলোৰে পূৰ্বে ১২০৬ খৃঃত বঙ্গদেশৰ শাসনকৰ্তা বখতীয়াৰউদ্দিন খিলজী কামৰূপ ৰাজ্য আক্ৰমণ কৰে। তেওঁক বাট দেখুৱাই লৈ অহা আলি মেছ বখতীয়াৰউদ্দিনৰ ওচৰত মূৰবন্দ হয়, ইছলাম গ্ৰহণ কৰে আৰু নাম লয় মঃ আলি মেছ। ঠাৱৰ পিছত কামৰূপ ৰাজ্য মুছলমান সেনাপতি দিল্লীৰ বাদছাহৰ নিৰ্দেশমতে আক্ৰমণ কৰি জয় কৰে আৰু শাসনকাৰী চসাবলৈ ঠায়ে ঠায়ে শাসনকৰ্তা নিয়োগ কৰে। এই আক্ৰমণৰ সময়ত সৈন্ত চিপাহী, যোদ্ধা হিচাবে অহা বহুত তুৰ্কী, আফগান, মোগল, পাঠান সন্মত বৈ গৈছিল। সময়ৰ সোতীত তেওঁলোকৰ হাতৰ তৰোৱাল, দেহৰ বৰ্ম, বন্দুক, মূৰৰ পাগুৰী, টুপি শ্বেৰয়ানী, পায়জামা কুৰ্তা একাধৰীয়া কৰি থলে, পাহৰি গ'ল নিজৰ মাতৃভাষা তুৰ্কী, পাছী, আৰবী, কাজাল, বলল, পুস্ত সকলো সময়ৰ বাবে, আগলৈ অহা সকলো কালৰ বাবে। তেওঁলোক অসমৰ মাতৃ কথা, ভাষা, জীৱন-ধাৰণ, চলন-ফুৰন, আচাৰ-ব্যৱহাৰ পিছন-উৰণ সকলোতে হৈ পৰিল অসমীয়া। কেৱল বৈ গ'ল তেওঁলোকৰ ধৰ্ম ইছলাম। বাৰশ শতাব্দীত অহা সেইসকল মানুহ অসমৰ থলুৱা মুছলমান, অসমীয়া মুছলমান, অসমীয়া।

বাৰশ শতাব্দীক পূৰ্বেও অসম তথা কামৰূপ ৰাজ্যত ইছলামৰ পৱিত্ৰ বাণীলৈ, চৰিয়ত হকিকত, মাৰফৰ তত্ত্বকথা, জ্ঞান আৰু সিদ্ধিলাভ কৰা ককিৰ, আউলীয়া, দৰবেচ, পীৰ চাহাব, ওলেমা ই ইক্ৰাম, গাউছ, কুতুব সকল, হজ্জৰতসকল আহিছিল। তেওঁলোকৰ ভিতৰত ধুবুৰীৰ পাছ পীৰৰ বৰপুৰৰ হজ্জৰত আউলীয়া ইক্ৰামুদ্দিন, গোৱালপাৰালৈ খোৰাচান দেশৰ পৰা অহা খোৰা চানী চাহাব আৰু তেওঁৰ ল'ৰা, ছাহ চৈয়দ নাছিকুদ্দিন বোগদাদী, বগা পীৰ চাহাব, হজ্জৰত মখছুম চাহ, হজ্জৰত আৰব চাহ, হজ্জৰত নেয়াজ খান আৰু কাছাব জিলালৈ হজ্জৰত খাহ জালান চাহাব অন্ততম। এই চুফীবাদ লৈ অহা আউলীয়াসকলে নিজৰ কেৰামতি ধৰ্মতৰ জ্ঞানেৰে মানুহক মুক্ত কৰা দুখীয়া, পদদলিত, অৱহেলিত, সৰ্বহাৰা সকলৰ লগত থাকি, নিজৰ হজ্জৰত বাণি আশ্ৰয় দি সহায় কৰি

মৰম আৰু চেনেহৰ বাৰা পৰম কৰুণাময় দয়ালু আজ্ঞাৰ ছকুম আৰু
 অনুগ্ৰহত এই পদনলিত দুখীয়া মানুহবোৰৰ কিছুমানে ইছলাম গ্ৰহণ কৰে,
 মুছলমান হয়। ইয়াৰ উপৰিও প্ৰতি বছৰে বিশেষকৈ খৰালী কালত
 উত্তৰপ্ৰদেশৰ জৌনপুৰ, দিল্লী, আদি ঠাইৰ পৰা বহুতো বুৰ্জগানে বীন, ওলেমা-
 সকল চফৰ কৰিবলৈ আহে, তবলিগ কৰিবলৈ আহে। ইছলাম ধৰ্মৰ পবিত্ৰ
 বাণী, ভ্ৰাতৃত্ব বন্ধন, গুৰি কথা তত্ত্বজ্ঞানৰ বিষয়ে, হাদিছ, কোৰাণৰ বিষয়ে গাওঁ,
 চৰ চাপৰিত ধৰ্মসভা আৰু কেম্প কৰি মানুহৰ মাজত ওয়াজ কৰি স্তনায়।
 এই ওলেমা সকলৰ নিঃস্বার্থ পৰিশ্ৰম আজ্ঞাৰ প্ৰতি থকা ভক্তি, প্ৰেম আৰু
 ইছলামৰ ওপৰত থকা বিশ্বাসৰ ফলত বহুতো মানুহ ইছলাম ধৰ্মত দীক্ষিত হয়
 আৰু ইছলাম ধৰ্ম গ্ৰহণ কৰে। এইখিনিতে উল্লেখনীয় যে বংপুৰ, পাবনা,
 মৈমনসিং আদি ঠাইৰ পৰা জমিদাৰ, জোতদাৰ সকলৰ পূৰ্বে অহা মুছলমান
 খেতিয়ক, কৃষি বহুৱাসকল, চৰ-চাপৰিৰ ওপৰাও খামাৰ, ওখ শালী তলী বান-
 পানীত বুৰ নোঘোৱা ঠাইত বসতি কৰে। বহু পূৰ্ব যুগৰ আগতে অহা এইসকল
 মুছলমানৰ মাতৃ কথা প্ৰকৃত অসমীয়া নহলেও বঙালী নহয়। বঙলা শব্দ এটাও
 নাই। ই এটা সম্পূৰ্ণ স্বকীয়া ভাষা। ঠাইবিশেষে সলনি হৈ উচ্চাৰণৰ অলপ
 হেৰফেৰ হোৱা প্ৰকৃত অসমীয়া ভাষাৰ স্বকীয়া অংশ আৰু অসমীয়া ভাষা-
 সাহিত্য, শব্দৰ ভঁৰালৰ অংশ। অসমীয়া জনা অসমীয়া মানুহেই ইয়াক বুজি
 পায়, বুজিবলৈ অলপো টান নেলাগে, আউল নেলাগে।

সময়ৰ সোঁতত এই মুছলমান মানুহবোৰৰ নাম প্ৰকৃত আৰবী শব্দৰ পৰা
 ফালৰি কাটি আহি বেলেগ ৰূপ লৈছিল। ফতেহউল্লাৰ ঠাইত ফটুয়া হুৰ,
 উল্লাৰ ঠাইত লাওলা হৈছিল।

ব্যক্তিগত জীৱনত হওক বা সামাজিক জীৱনতে হওক, সলনি হোৱা সময়ৰ
 ওচৰত মানুহৰ আৰু সমাজৰ সলনি হৈছে, পৰাজয় হৈছে। ই চিৰন্তন। ইয়াক
 বাধা দিবৰ ক্ষমতা কাৰো নাই আৰু কোনেও দিব পৰা নাই।

বংপুৰ, পাবনা, বগুৰা আদি ঠাইৰপৰা অহা মানুহৰ সমাজত, গাঁৱত বাস
 কৰা মানুহখিনিৰ সামাজিক জীৱনধাৰা এই দেশৰ মানুহৰ লগত মিলি গৈছিল।
 ইছলাম-বিৰোধী ন'হলেও ইছলাম ধৰ্মৰ হাদিচত নথকা কিছুমান দেশীয় নিয়ম-
 নীতি মানুহবোৰৰ মাজত কৰ নোৱাৰাকৈয়ে প্ৰচলন আবশ্য হয়। বিদ্ৰা আৰু
 অন্তৰ্ভুক্ত কামৰ সময়ত মহ-কাটি ভোগ খুওৱা টোল, হাৰমোনীয়াম, বাঁহী,

দোতোৰা, চাৰিন্দা বজাই গীত গোৱা জিৰোভালকলে শিম্ভুৰ ফোঁট লোৱা, নৃত্য কৰা আৰু শিম্ভুৰ ম'হ, কল, পিঠা চাউল আদিৰে কলপুলিৰ তলত ভোগ দিয়া। বেমাৰ, আজাৰ, জ্বৰ বলন্ত হাইজা আদিৰ পৰা মুক্তি আৰু পৰিত্ৰাণ পাবৰ বাবে মাহ, বুট, কল, কুঁহিয়াৰ, অন্ত ফল-ফুল, ৰঙা কাপোৰত বান্ধি লৈ পুৰণি আহত গছৰ তল, বাটৰ চাৰিআলিত ভোগ দিয়া ৰীতি নীতি এতিয়াও বহুত গাওঁত প্ৰচলিত হৈ আছে আৰু মুছলমান গাওঁৰ মানুহে মানে। বিশ্বাস আৰু লোকাচাৰ এতিয়াও আছে। ল বা-ছোৱালীৰ অস্থখ, আৰু দেও ভূত-প্ৰেতৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ শুধ ৰগা কুঁহুৰা চৰাই, শেম্ভুৰ, কল, লাক, পিঠা আদি ভূত থকা ঠাই ডাঙৰ আহত গছ, শিমলু গছৰ তলত ভোগ হিচাপে সেৱা জনাই দিয়া নিয়ম প্ৰচলিত আছে। সেইদৰে মানুহ মৰাৰ পিছত কান্ধত তুলি নি জয়াল ঠাইত পেলাই থৈ দৌৰ মৰাৰ নিয়ম নহলে ভূতৰ দেৱতাই ধৰিব।

এইবোৰ কৰিও মানুহবোৰ মুছলমানৰ হ দচৰ নিয়মমতে দোৱা দৰুদ পাঠ কৰে। মহৰম, শবেবৰাত, শবেকদৰ পালন কৰে। ৰোজা ৰখাৰ নিয়ম কেৱল বয়সায়াল ৭ আৰু বুঢ়া বুৰ্জগ সকলে মানি ছল। চাক-চকুন, পৰিত্ৰতাৰ কথা এই ওলেমা মৌলবী, পীৰ চাংব সকলে আহি যেতিয়া মোক্তব, মাজ্ৰাছা স্থাপন কৰি ইছলাম ধৰ্মৰ হাদিচ, কোৰান খৰীফ আৰু ষ্টিমি তত্ত্বৰ কথাবোৰ শিকাবলৈ ধৰিলে, মানুহবোৰৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে তেতিয়াৰ পৰা মানুহবোৰ মছজিদত গৈ দিনত পাছ ওয়াক্ত নামাজ, শুক্ৰবাৰৰ দিনা জুম্মাৰ নামাজ পাঢ়িবলৈ, নমাজ আদায় কৰিবলৈ ধোৱা হ'ল। কিছুমান ঠাইত মছজিদত ঢোল আৰু এতাৰা বজোৱা নিয়ম উঠাই দিয়া হ'ল। মছজিদত ঢোল বজোৱা নিয়ম অৱশ্যে এতিয়াও চিঞাপুৰ, মালগাঁচিয়াৰ বহুতো ঠাইত প্ৰচলিত আছে।

পিছত ইছলামিক ৰীতি নীতি মতে কবৰ দি মৰাশ সংকাৰ কৰা হ'ল, শনিৰ ভোগ, পথাৰৰ ভোগ, বেমাৰৰ ভোগ, ভূত-প্ৰেতৰ ভোগ, মাহ মৰাৰ, মাহ ধৰাৰ ভোগ, যাত্ৰাৰ আগত দিয়া ভোগৰ প্ৰথাবোৰ, অন্ধ বিশ্বাস আৰু লোকাচাৰবোৰ লাহে লাহে সমাজৰ পৰা মুছলমানৰ মাজৰ পৰা নাইকীয়া হ'ল। কাৰণ বুৰ্জগ আৰু ষ্টিমি ইছলামৰ ওলেমা শাস্ত্ৰ পণ্ডিতসকলে ইছলামৰ প্ৰকৃত কথা কি, হাদিচ আৰু পবিত্ৰ কোৰান খৰীফৰ মূল আৰু তত্ত্ব কথাবোৰ মানুহবোৰৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰি জনালে :

ইছলামৰ গুৰি কথা হ'ল মুঠতে পাঁচোট।

১। কলিমা পঢ়া।

২। নামাজ পঢ়া (আল্লাৰ নামত দিনত পাছবাৰ উপাসনা কৰা)

৩। হজ্জ কৰা।

৪। ৰোজা ৰখা।

৫। জাকাত দিয়া।

কলিমা পঢ়িবৰ সময়ত আল্লাৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ বিশ্বাস আৰু ইমান আঁমি পঢ়িব লাগিব। আল্লা এজন—অদ্বিতীয়া, তেওঁৰ কোনো অংশীদাৰ বা শৰিক নাই। মোহাম্মদ (দঃ) তেওঁৰ প্ৰেৰিত নবী, বচুল—পয়গম্বৰ। আল্লাক নেদেখাকৈ বিশ্বাস কৰিব লাগিব, তেওঁৰ ওপৰত ইমান আনিব লাগিব। আৰু হজ্জত মোহাম্মদক (দঃ) আল্লাৰ প্ৰেৰিত বচুল হিচাবে অন্তৰ্ভৰণে, ষ্টিহাছীনভাবে কোনো সন্দেহ নকৰাকৈ মানিব লাগিব।

কলিমা পঢ়াৰ নিয়ম থাকিলেও অকলে মনে মনে পঢ়িব পাৰে। সমজুৰা হিচাবে বখচাব পাৰে আৰু মনে মনে পঢ়িব পাৰে অথবা সকলোৰে সন্মতিকৈ পঢ়িব পাৰে। মনে মনে যিকোনো সময়ত আল্লাৰ কৰুণা, দয়া, ৰহম বিচাৰি পঢ়াটোকে জিকিব বোলে। এই জিকিব এবাদত কৰাৰ সময় আৰু পঢ়াৰ সময় নিৰ্ধাৰিত নাই যদিও সকলো সময়তে কৰিব পাৰে। অৱশ্যে মাজনিশা অকলশৰে একচিন্তে শুদ্ধ মনে নিবৰে কৰা আল্লাৰ ধ্যান শ্ৰেষ্ঠ আৰু উত্তম।

দ্বিতীয়তে, নামাজ প্ৰত্যেকজন মুছলমানৰ ওপৰত ফৰজ আৰু পঢ়িব লাগিব। নামাজ পঢ়াৰ আগতে আৰবী ভাষাত লিখা পৱিত্ৰ কোবান শৰীফ কিছুমান চুৰা, অংশবিশেষ পঢ়ি মুখস্থ কৰিব লাগিব দিনত পাঁচবাৰ। পাঁচ ওয়াক্ত নামাজ পঢ়াৰ ওপৰিও সহায়কাৰী নামাজ-উপসনা বিশেষকৈ নিশাৰ তাগত মাজ নিশাৰ পিছত অকলে নিবৰে পঢ়িবলৈ নিৰ্দেশ দিয়া আছে, পালন কৰিবলৈ হুকুম কৰা হৈছে।

দিনত পাঁচবাৰ পঢ়া নামাজৰ ভিতৰত প্ৰত্যেকবাৰৰ নামাজৰ কিছু অংশ ফৰজ, কিছু অংশ চুন্নত। কিছু অংশ নকল, কিছু অংশ ওয়াজিব আৰু মোস্তাহাব। ফৰজ নামাজ বাধ্যতামূলক আৰু কৰণীয়। ইয়াক পঢ়িবই লাগিব আৰু সময়মতে আদায় কৰিব লাগিবই। এই ফৰজ নামাজ আল্লাৰ নামত পঢ়া

হয় আৰু আল্লাৰ পৰা দয়া, কৰুণা ও মাগফেৰাত বিচৰা হয়। ইহকাল পৰকাল, দুনিয়া আৰু আখৰাতৰ দিনত মুক্তি, গুনাহ মাফ আৰু পাপ-তাপৰ পৰা পৰিত্ৰাণ বিচৰা হয়। এক পৰম দয়ালু কৰ্মকাৰী আল্লাহ তায়্যালাৰ পৰা।

চুন্নত নামাজ আল্লাৰ পৰম বন্ধু আৰু প্ৰেৰিত বচল হজৰত মোহাম্মদৰ (দঃ) নামত পঢ়া হয়। তেওঁৰ বাটেই আমাৰ বাট-পথ। তেওঁ দেখুওৱা পথেই আমাৰ জীৱনৰ পথ—বিখমানৱৰ পথ।

নকল নামাজ আৰু এবাদতৰ ফলত মাহুহ আল্লাৰ প্ৰতি বেছি আসক্ত হয়, ধাৰ্মিক হয়, পৰম দয়ালু, কৰ্মকাৰী কৰুণাময় আল্লাৰ প্ৰতি নিজকে উচৰ্গা কৰি পৰম আনন্দচিন্তে দুনিয়াত জীৱন কটায় আৰু পৰকালৰ দিনবোৰৰ বাবে নিজকে ধৰ্ম আৰু আল্লাৰ ভালপোৱা কামবোৰ কৰি লাজু কৰি ৰাখে। পৱিত্ৰ কোৰান খৰীফ পাঠ কৰা, তেলাৱত কৰা সকলোতকৈ ডাঙৰ আৰু উত্তম নকল এবাদত।

বোজা ৰখাটো প্ৰত্যেকজন মুছলমানৰ ওপৰত কৰজ। বোগী বুঢ়া মাহুহ, গৰ্ভৱতী তিবোতা, শুন খোৱা কেচুৱাৰ মাক আৰু দুই এটা কাবণৰ বাবে বোজা বোজাৰ চান্দ্রমাহত নেৰাখি পিছত হ'লেও ৰাখিব লাগিব। এই বোজা এটা চান্দ্র মাহৰ তিৰিশ দিন। ইয়াৰ উদ্দেশ্য হ'ল আল্লাৰ হুকুম আৰু আদেশ শালন কৰি আল্লাৰ নামত বোজা ৰখা। বোজা ৰখা মাজুহ কিছুমান কামৰ পৰা বিৰত থাকিব লাগিব।

বোজা ৰখাৰ পিছত কোনো ব্যক্তি কাৰো লগত হাই-কাজিয়া, দন কৰিব নোৱাৰিব। পৰচৰ্চা ৰদনাম কৰিব নোৱাৰিব। নিজৰ তিবোতাৰ লগত কাযিক মিলনৰ পৰা বিৰত থাকিব লাগিব।

কাৰো লগত যৌন মিলনত মিলিত হ'ব নোৱাৰিব। আৰু দিনত পাচ ওলাক নামাজ পঢ়াৰ ওপৰিও বাতি এশাৰ নামাজৰ লগত আৰু বিশ বাকাত তাৰাবীৰ চুন্নত নামাজ জামাতৰ লগত মহজিমত গৈ পাঢ়িব লাগিব। ইয়াৰ ওপৰিও ৰমজান মাহত ফিটবা আৰু জাকাত দিব লাগিব। ফিটবা হ'ল প্ৰায় দুই কিলো গমধান বা তাৰ সমমূল্য দুখীয়া, নিছলা দীনহীন জনক দিব লাগিব। নিজৰ সম্পত্তিৰ শতকৰা আঠে টকা জাকাত হিচাবে দুখীয়া, ভিক্ষাৰী, কৰিব মিছকিনক দিয়াৰ ওপৰিও দুখীয়া ছাঞ-ছাঞী, বাবী তিবোতা,

বেমাবী আৰু বিপদগ্ৰস্ত ব্যক্তি, মোক্তব, মাত্ৰাছা, মহজিদ, কৰহান, লাওবাৰিছ, মূৰ্ণা ফাজ আদিত দিয়াটো নীতিগত মতে বাধ্যতামূলক।

ফিটবা জাকাত দিয়াৰ কিছু নিয়ম-নীতি পৰিত্ৰ কোবান শ্বৰীফ আৰু হাদিচত নিৰ্দেশ দিয়া আছে। ফিটবা জাকাতৰ টকা দিয়াৰ সময়ত প্ৰথমতে নিজৰ বংশৰ দুখীয়া পৰিয়ালক দিব লাগিব, তাৰ পিছত নিজৰ চুবুৰী, গাওঁ বা চহৰৰ দুখীয়া পৰিয়ালক। দিয়াৰ পিছত তন্ত্ৰ গাওঁৰ চিনাকী অচিনাকী দুখীয়া-বোৰক, ইছলামিক শিক্ষা অস্থান মোক্তব, মাত্ৰাছা, দাকুণ উলুমবোৰক দিব লাগিব। নতুন মহজিদ সজোৱাৰ বাবে সহায় বিচাৰি অহা সমাজক দিব লাগিব।

এই ফিটবা আৰু জাকাত দিয়াৰ উদ্দেশ্য এই যে ঈদৰ দিনাখন, আনন্দ, উল্লাস আৰু পৱিত্ৰ দিনটোত যাতে দুখীয়া দীনহীনজনেও এমুঠি ভাত পেট ভৰাই খাব পাৰে। এখন নতুন কাপোৰ পিন্ধি ঈদৰ নামাজ অথবা সামৰ্থবান সকলৰ লগত গৈ পঢ়িব পাৰে। অন্ততঃ ঈদৰ দিনা যাতে সি তাৰ দৰিদ্ৰতাৰ কথা চিন্তা কৰিব লগা নহয় সকলোৰে হাঁহি-আনন্দ উল্লাস আৰু মিলনৰ দিনা দুখীয়াজনেও যাতে সমানে ভাগ লব পাৰে, হাঁহি আনন্দ কৰিব পাৰে। জাকাত আৰু দান-খয়ৰাতৰ টকাৰে স্কুল, কলেজ, মাত্ৰাছা, মোক্তববোৰ চলে আৰু চলোৱা হয়। এই নিয়মৰ বাবেই সূদূৰ চীন, আৰব, আফ্ৰিকা আৰু বিশ্ব চুকে কোনো থকা মুছলমানসকলৰ ধৰ্মাচ্ছুকান, শিক্ষাচ্ছুকানবোৰ চলি আছে; গাওঁ চহৰ, পাহাৰ, পৰ্বত সকলো ঠাইত আল্লাৰ ঘৰ মৰ্জাজিদ আৰু এবাদত খানাবোৰ চলি আছে কোনো আউল নলগাকৈ—একো বাধা-বিঘিনি নোহোৱাকৈ ৫৭০ খৃঃ-ৰ পৰা। দিনত পাঁচ ওয়াক্ত নামাজ পঢ়ি আছে, আজান হৈ আছে।

এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে কোবাণ শ্বৰীফ ভাষা আৰবী। প্ৰত্যেকজন মুছলমান নামাজ আৰু ধৰ্মকামত এই আৰবী ভাষাত কোবাণ শ্বৰীফৰ কেৰাত পাঠ কৰিব লাগিব। নিজৰ ভাষাত অৰ্থ আদি বুজিবলৈ তৰ্জমা কৰা কোবানশ্বৰীফ কেৱল অৰ্থ বুজি পোৱাৰ বাবে পঢ়িব পাৰিব—নামাজ বা ধৰ্ম কামত নহয়। আৰু সেই কাৰণেই ভাৰতৰ মুছলমান চীনদেশৰ মুছলমানৰ লগত, চীনা মুছলমান আৰবী আৰু আফ্ৰিকাৰ মুছলমানৰ লগত আফ্ৰিকাত গৈ নামাজ পঢ়িব পাৰে—কোনো বাধা নোহোৱাকৈ, আউল নলগাকৈ, ভুল নকৰাকৈ।

ইয়াৰ পিছত হজ। হজ প্ৰত্যেকজন মুছলমানৰ ওপৰত বাধ্যতামূলক। কৰা হোৱা নাট। হজ কেৱল ধনী, চহকী, মালদাৰ মতা-তিবোতা উভয়ৰ ওপৰত ফৰজ আৰু কৰণীয়। কিন্তু হজলৈ যোৱাৰ আগতে নিজৰ সাংসাৰিক জীৱন আৰু সমাজৰ, দেশৰ কিছুমান কাম সমাধা কৰি ৰাব লাগিব। আৰু কৰি যোৱাটো বাধ্যতামূলক। নহলে হজলৈ যোৱাৰ পবিত্ৰ মক্কাখৰীফ, মদিনা খৰীফলৈ গৈ মক্কাখৰীফত থকা আল্লাৰ ঘৰ তোয়াফ কৰাৰ কোনো অৰ্থ নাই আৰু গ'লেও কোনো স্কফল বা পুণা লাভ কৰিব নোৱাৰিব, মনোবাঞ্ছা পূৰণ নহ'ব।

হজত যোৱাৰ আগতে নিজৰ ল'ৰা-ছোৱালীৰ বিয়া বাক দি সংস্থাপিত কৰি মাটি বাৰী সা-সম্পত্তি সকলো ল'ৰা-ছোৱালীক সমানে ভগাই দি যাব লাগিব। নাৱালক ল'ৰা-ছোৱালী আৰু অবিবাহিত গাভৰু ছোৱালী ঘৰত থৈ হজ কৰিবলৈ যোৱাটো নিষেধ আৰু হাদিচ কোৰাণ খৰীফত মানা কৰা আছে।

নিজৰ বাহিৰেও নিজৰ গাওঁ, সমাজৰ দুখীয়া অবিবাহিত ডেকা গাভৰু হজত যোৱা খৰচৰ টকাৰে বিয়াপাত দিলে হজত নগ'লেও হজত যোৱাৰ সমানে পুণ্য আৰু চোৱাৰ হব নেকি হব। যিকোনো মাহুহৰ মনত দুখ দি বা অভাৱ আৰু বিপদত পেলাই থৈ হজ কৰিবলৈ যোৱা নিষেধ।

ইয়াৰ ওপৰিও কোৰাণ খৰীফৰ নিৰ্দেশমতে মুছলমান যি দেশত থাকে সেই দেশৰ ভাষা, মাত কথা, পিছন উৰন, চলন ফুৰনৰ লগত মিলি, শিকি চলিবলৈ প্ৰত্যেকজন মুছলমানৰ ওপৰত বাধ্যতামূলক। সেয়ে আফ্ৰিকাৰ মুছলমানৰ ভাষা আৰবী নহ'ব আফ্ৰিকাৰ নিজা ভাষা, চীনদেশৰ মুছলমানৰ ভাষা চীনা ভাষা আৰু অসমৰ মুছলমানৰ ভাষা অসমীয়া, বেঙ্গলৰ বঙালী, কাশ্মিৰৰ কাশ্মিৰী, কৰ্ণাটকৰ কান্নাড়, তামিলনাডুৰ তামিল, তেলেগু আদি। সেই ধৰণে চীনদেশৰ মতা-তিবোতা চীনা ভূষণ পৰিধান কৰে। আফ্ৰিকাৰ মুছলমানসকলে নিজৰ দেশৰ পোচাক পিন্ধে, কাপোৰ কানি পৰিধান কৰে কোনেও আবৰীয়ান সকলৰ দৰে মূৰত আছামা আৰু গাত জুৰা নিপিন্ধে। তথাপি সকলো এক, সকলো সমান আৰু সকলো দেশতে মুছলমানসকলে একেলগে মহজিদত সোমায়, আল্লাৰ ঘৰত গৈ একেলগে বাহুত বাহু লগাই, কান্ধত কান্ধ লগাই থিয় হৈ শাৰীপাতি ৰহি, থিয় দি একচিত্তে সকলোৰে

মিলি মহান এক আল্লাৰ নাম লয়। সক কোন, ডাঙৰ কোন, বজা কোন, বাগছাহ কোন, ছুখীয়া গৰীৰ কোন এই পৰিচয় মুছলমানৰ মাজত নাই, আল্লাৰ ঘৰত নাই আৰু কেতিয়াও হোৱা নাই, হব নোৱাৰে। ক'লা নিগ্ৰো হাবচী মুছলমান এজন স্তম্ভৰ আৰু ধুনীয়া আৰবীয়ানৰ লগত বহি একেলগে নামাজ পঢ়ে আল্লাৰ নাম লয়—এবাদত কৰে। মহজ্জিদত ছুখীয়া গৰীৰজন আগত আহিলে তেওঁৰ স্থান প্ৰথম আৰু আগশাৰীত, বজা এজন পিছত আহিলে তেওঁৰ স্থান জামাতৰ পিছত মহজ্জিদৰ ভিতৰত স্থান নেথাকিলে মহজ্জিদৰ বাহিৰত কেঁচা মাটি আৰু ছুৰিৰ ঘাঁহৰ ওপৰত বহি নামাজ পঢ়িব লাগিব—আল্লাৰ নাম লব লাগিব। বজা-বাগছাহৰ বাবে মহজ্জিদৰ ভিতৰত কোনো স্থকীয়া স্থান নাই, নিৰ্দিষ্ট ঠাই নাই। কিয়নো ইছলামত সকলো সমান, উচ্চ-নীচ নাই সকলো মানুহ ভাই ভাই এক আল্লাৰ সৃষ্টি। এজনে আনজনক কান্ধত তুলি কবৰস্থানলৈ নিব লাগিব—ছুনিয়াৰ সকলো কাম বাদ দি, পেলাই থৈ। সকলোৰে পঢ়িব লাগিব “ইম্মা লিল্লাহে তবা ইম্মা এলাইহে বাজেমুন.....”

ইছলাম ধৰ্মৰ আৰু মুখ্য কথা হ'ল প্ৰত্যেকজন মুছলমানৰ বাবে সুৰাপান কৰা, মদ খোৱা, চেৰাব খোৱা নিষেধ—একেবাৰে হাবাম। সুৰাপান কৰা মুছলমান ইছলামৰ বাহিৰ; আৰু ভুলবশত অজানিতে কোনো মুছলমানৰ শৰীৰৰ কোনো অংশত মদ বা সুৰা লাগিলে শৰীৰৰ সেই অংশ কাটি পেলোৱাৰ নিয়ম। মদ হাবাম মুছলমানৰ বাবে পান কৰাটো কঠোৰভাৱে নিষিদ্ধ। মদ খোৱা মানুহ মুছলমান নহয়, ইছলাম ধৰ্মালম্বী নহয়—হব নোৱাৰে।

প্ৰত্যেকজন মতা তিৰোতাৰ বাবে শিক্ষালাভ কৰাটো বাধ্যতামূলক। নিজৰ দেশৰ ওপৰিও দৰকাৰ হ'লে শিক্ষালাভ কৰিবৰ বাবে দেশ-বিদেশ এনে কি সূদূৰ চীন দেশলৈ গৈও শিক্ষা লাভ কৰাৰ নিৰ্দেশ হাদিচত আছে—নবী হজৰত মোহাম্মদৰ (দঃ) নিৰ্দেশ আছে।

হজৰত মোহাম্মদ (দঃ) ঘাট মাউৰা। ককা-দেউতাকে তুলি-তালি ডাঙৰ-দীঘল কৰিছে। তেওঁৰ কোনো শিক্ষা নাছিল, একেবাৰে নিৰক্ষৰ। তেওঁ হেৰা পৰ্বতৰ গুহাত আল্লাৰ আবাধনা কৰি নবীত্ব পোৱাৰ পিছত জিব্ৰাইল

যেতিয়া আহি ডেউক ক'লে “তুমি পঢ়া”। মোহাম্মদে (দঃ) কলে মই পঢ়িব নেজানো। তেতিয়া দেবদূত ৰহী জিব্রাইলে ক'লে “তুমি সেই আল্লাৰ নামত পঢ়া—একবা বিছমে বাক্কেকাল লাজি খালাক.....” এই সত্য ঘটনাৰ পৰাই প্ৰমাণ হয় আৰু নিসন্দেহে ষিধাহীনভাবে বিশ্বাস কৰিব লাগিব যে কোৰাণ-শ্বৰীফৰ পবিত্ৰ কালাম, আয়াত, চুৰাসমূহ আল্লাৰ নিৰ্দেশমৰ্মে জিব্রাইল যোগে পোৱা পবিত্ৰ ঐশ্বৰীক বাণী। আল্লাৰ পৰা পোৱা পবিত্ৰ বাণী, আয়াত চুৰাসমূহ বিভিন্ন সময়ত, বিভিন্ন পৰিস্থিতিৰ সময়ত তেইচ বছৰৰ ভিতৰত নাজিল হয়। জিব্রাইল ফিৰস্তা আল্লাৰ নিৰ্দেশমতে আহি হজৰত মোহাম্মদৰ (দঃ) ওচৰত আল্লাৰ বাণীসমূহ পঢ়ি শুনোৱায় আৰু কণ্ঠস্থ কৰোৱায়। সেয়ে ইছলাম ধৰ্মত কোনো কল্পনা নাই, অবাস্তৱ নাই—সত্যৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত আল্লাৰ ধৰ্ম।

দ্বিতীয় খণ্ড

সোতৰ

সময় পাৰ হৈছিল।

বছৰ পাৰ হৈছিল।

দহক পাৰ হৈছিল।

যুগৰ পিছত যুগ পাৰ হৈছিল। বেপাৰ কৰিবলৈ অহা ইংৰাজ ভাৰতত নিজা ৰাজ্য স্থাপন কৰিলে। ভাৰতীয়ৰ ওপৰত শাসন চলালে। দু'শ বছৰীয়া বৃটিছৰ কুশাসন, অত্যাচাৰ, উংপীড়ন, হত্যা, অমানুষিক জোৰ-জুলুম—নিজৰ দেশত জন্মভূমিত পৰাধীন আৰু গোলাম হৈ থাকিব লগা হ'ল। নিজৰ দেশত মানুহ হিচাবে সকলো হেৰুৱালে, মান-সন্মান, হাঁহি আনন্দ সকলো। ইংৰাজ চৰকাৰৰ হুকুমত ভাৰতীয় জনতাই উঠা-বহা কৰিব লগা হ'ল। ইংৰাজ চৰকাৰে ভাৰতীয় জনতাৰ সকলো ক্ষমতা, অধিকাৰ কাঢ়ি নিলে আৰু তাৰ সলনি জাপি দিলে পৰাধীনতা গোলামী। ভাৰতীয় জনতাই নিজৰ ঘৰত, দেশত ইংৰাজৰ তলতীয়া হৈ সকলো হেৰুৱাই সৰ্বহাৰা, দিকহাৰা সৰ্বজ্ঞান হৈ পৰিল। ভাৰতীয়ৰ জীৱন ভয়সাহস হৈ পৰিল। কোনো কথাতে বৃটিছ আৰু ইংৰাজ চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে মাত মাত্ৰি নোৱাৰা হ'ল, নিজৰ অভাৱ-অভিযোগ, গ্ৰাম-অগ্ৰামৰ বিৰুদ্ধে কাৰো ওচৰত অভিযোগ কৰিব নোৱাৰা হ'ল।

কিন্তু ভাৰতীয় জনতাই, ৰাইজে ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে থিয় হ'ল। গাওঁ-ভূই, নগৰ-চহৰ, পাহাৰ পৰ্বত সকলো ঠাইৰ মানুহ অসমীয়া, বঙালী, উৰিয়া, মালায়ালম, কান্নাৰ, তেলেগু, পাঞ্জাবী, হিন্দি, গোৱখালি, খাচীয়া, জয়ন্তীয়া, ৰাভা, গাৰো, নগা মিকিৰ, মিচিমি সকলোৱে ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে থিয় হ'ল; হিন্দু, মুছলমান, শিখ, ইছাই, বৌদ্ধ সকলো ধৰ্মৰ মানুহ এক হৈ, এক ভাৰতীয় হৈ ভাৰতৰ জনগণ হৈ একতাবে কান্ধত কান্ধ মিলাই দেশভক্ত সন্তান হিচাবে মাতৃপূজাত আত্ম-বলিদান দিবলৈ সকলো ওলাই আহিল। সকলো ঠাইতে সকলোৱে আন্দোলন, হৰতাল, ধোঁৱাও, বন্ধ, পথ বন্ধ, বেল বন্ধ কৰিলে।

বেলৰ লাইন, ঈমাবৰ ঘাট ওফোৰাই দিলে। প্ৰায়বোৰ ঠাইত সংগ্ৰামী আৰু আন্দোলনকাৰী জনতাই ইংৰাজ বিষয়াক আক্ৰমণ কৰিলে, হত্যা কৰিলে। কোৰ্ট, কেছাৰী, আদালত, অফিচৰ ওপৰত উন্মুক্ত জনতাই আক্ৰমণ কৰিলে। জপিয়াই পৰিল সকলোৰে মুখত কেৱল “বন্দেমাভৰম—ভাৰত মাতা কি জন্ম”। ঠাইবিশেষে ভাৰতৰ ক্ৰান্তীকাৰী উন্মুক্ত জনতাই ব্ৰটিছৰ থানা ঘেৰাও কৰি পুলিচ আৰু পুলিচ অফিচাৰক আক্ৰমণ কৰে—জুই লগাই দি থানা পুৰি পেলায়। ব্ৰটিছ অফিচাৰক গুলিয়াই হত্যা কৰে, মাৰি পেলায়। ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ এই পৱিত্ৰ আন্দোলনৰ নেতৃত্ব দিলে বাল গন্ধাধৰ তিলক, বজ্জত ভাই পেটেল, চৌকত আলি, মোহাম্মদ আলি, মতিলাল নেহেৰু, মহাত্মা গান্ধী, চিত্তবঞ্জন দাস, ৰাজবিহাৰী বোস, স্ত্যভাষ বোস, দাদাভাই নৌৰজী, মৌলনা আবুল কালাম আজাদ, জৱাহৰলাল নেহেৰু, ড° ৰাজেন্দ্ৰ প্ৰসাদ, ড° জাকৰ হুচেইন প্ৰমুখ্যে বহুতো কেতাই। অসমত এই আন্দোলনৰ নেতৃত্ব দিলে মনিৰাম দেৱান, বাহাজুৰ গাওঁবুঢ়া, কনকলতা, কুশল কোঁৱৰ, তৰুণৰাম ফুকন, কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ, গোপীনাথ বৰদলৈ, পুস্পধৰ চলিহা, বিমলাপ্ৰসাদ চলিহা, মহেন্দ্ৰমোহন চৌধুৰী, কথকান্দি আলি আহম্মদ, মৌলবী তৈয়বউল্লা, মহীউদ্দিন আহম্মদ, পুস্পলতা দাস, সিদ্দিনাথ শৰ্মা, অমিয় কুমাৰ দাস আদি মহান নেতাসকলে।

ভাৰতবাসীৰ এই পৱিত্ৰ স্বাধীনতাৰ আন্দোলন, সংগ্ৰাম মৰিমূৰ কৰিবৰ বাবে, চিৰদিনলৈ শেষ কৰিবৰ বাবে ব্ৰটিছ চৰকাৰে গুলি চলালে, গুলিয়াই গুলিয়াই সংগ্ৰামী জনতাক হত্যা কৰিলে। বুট জোতাৰে গছকি বহুতক চৰদিনলৈ পৰু কৰিলে, চকু কাঢ়ি নিলে, বেত, চাবুক, লাঠিৰে কোবাই হাতৰ গাঠি, ভৰিৰ গাঠি ভাঙি পেলোৱা হ’ল। গাওঁ, নগৰ, চহৰত বাস কৰা সকলো ভাৰতীয়ৰ ওপৰত নিৰৱচ্ছিন্নভাৱে নিৰ্মম অত্যাচাৰ আৰু গুলি চলালে, জুই দি ঘৰ, বস্তী সকলো উদ্বীড়ত কৰি পেলালে। আৰু, মাজুহবোৰক ধৰি নি গছ, শালকাঠৰ খুটিত বান্ধি গুলোমাই জীৱন্তে কোবাই কোবাই দিন দুপৰতে মাৰি পেলোৱা হ’ল। নঙঠা, বিক্ৰম কৰি থানাৰ লক-আপত দিনৰ পিছত দিন ধৰি অনাহাৰে ৰাখি মাৰি পেলোৱা হ’ল। বহুতকে খুঁচি খুঁচি নিমখ আৰু গৰম পানী ঢালি দিয়া হ’ল। অমাত্মক অত্যাচাৰ উৎপীড়ন কৰা হ’ল। পশু আৰু জানোৱাৰৰ ওপৰত কৰা ধৰণে

পাশৰিক অভ্যাস কৰা হ'ল। দেশত কেৱল হত্যা, জুই, হৰতাল, বন্ধ, লুণ্ঠন, মাৰপিট-খুনখুনি, অসহযোগ, আইন অমান্য আন্দোলন, ধৰ্মঘট, ঘেৰাও, লাঠি চালনা, গুলিয়া গুলি, গ্ৰেপ্তাৰ চলি থাকিল। বহুতো ভাৰতীয়ক বৃটিছ চৰকাৰে সংগ্ৰামী, আন্দোলনকাৰী নিৰপৰাধী ভাৰতীয়ক ধৰি নি সাগৰৰ মাজৰ কলীয়া পানীত মাত্ৰ ছয় ফুট চেল এটাত বন্দী কৰি ৰাখিলে। তোক পিন্ধাহ, অনাহাৰত সেইবোৰ সংগ্ৰামী মুক্তি যুঁজাৰ কলীয়া পানীৰ চেলত পাঁচ পাঁচ মৰিল—“বন্দেমাত্তৰম” ধ্বনি মি তেওঁলোকে শ্বহীদ হ'ল। তেওঁলোকৰ জীৱন, কৰ্ম, অমৰ হৈ ব'ল আৰু তেওঁলোকৰ দেশপ্ৰেম, মাতৃভক্তি, দেশসেৱা, স্বাৰ্থভাগ, আত্মবলিদান, কোৰবাসীৰ কাহিনী আজি কলীয়াপানীৰ ধীপত জীৱন্ত হৈ আছে আৰু আছে বিশ্বৰ সকলো জনতাৰ বাবে প্ৰেৰণাৰ উৎস—যি প্ৰেৰণাৰ অন্তৰ্ভুক্ত নাম সংগ্ৰাম, দেশপ্ৰেম—যি সীমাহীন, অনন্ত, অনাদি। স্বাধীনতাৰ এই কৰুণ, তেজৰ, হৃদয়-বিদাৰক কাহিনী কলীয়া পানীৰ ওচৰৰ সাগৰৰ প্ৰতিটো তৌ, প্ৰতি টোপাল পানীত সেই বীৰ শ্বহীদৰ চকুপানী, বিননি, আৰ্ত্তনাদ আজিও বৈ আছে—প্ৰবাহিত হৈ আছে আৰু অনাগত সকলো ভৱিষ্যতলৈ বৈ থাকিব চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য গ্ৰহ-তৰাক সাক্ষী কৰি যুগৰ পিছত যুগ ধৰি।

এইবোৰ অভ্যাস, উৎপীড়ন, হত্যা, মাৰপিট জোৰজুলুম কৰা বাবে ভাৰতৰ হেজাৰ জনতা শ্বহীদ হ'ল। হেজাৰজন মাতৃহাৰা, পুত্ৰহাৰা, পিতৃহাৰা হ'ল আৰু নকইনাৰ সেন্দূৰৰ ফোঁট মচা গ'ল—বিধবা হ'ল। তথাপি বৃটিছ চৰকাৰে ভাৰতবাসীৰ এই পৱিত্ৰ আন্দোলন মৌলিক অধিকাৰৰ দাবী শেষ কৰিব নোৱাৰিলে, মৰ্মমূৰ কৰিব নোৱাৰিলে। ভাৰত প্ৰাচীনকালৰ পৰাই বীৰৰ দেশ, ৰজা-মহাৰজাৰ, বাদছাহৰ দেশ—স্বাধীন দেশ। ভাৰত ৰজা হৰিশ্চন্দ্ৰ, যুধিষ্ঠিৰৰ দেশ, ৰাম, লক্ষণ, সীতা, সাবিত্ৰী, উমা অনিৰুদ্ধৰ দেশ। বীৰ ভগদত্ত, ভাস্কৰৰমা, চন্দ্ৰগুপ্ত, মহাকবি কালিদাস, আৰ্য্যভট্ট, বৰাহ মিহিৰৰ দেশ। মহাৰাজ অশোকৰ দেশ। সম্ৰাট আকবৰ, জাহাঙ্গীৰ, চৰছাহ, বাহাদুৰ ছাহ জাকৰ, বেজিয়া চুলতানা, হজৰত মহল, ঝাঁকীৰ ৰাণী লক্ষ্মীবাইৰ দেশ, বীৰ চিলাৰায়, নৰ নাৰায়ণ, বনজিৎ সিংৰ দেশ।

এই দেশ আজান পীৰৰ দেশ।

এই দেশ শত্ৰুৰ মাধৱৰ দেশ।

এই দেশ বীৰ লাচিত্তৰ দেশ।

এই ভাৰত সনায় স্বাধীন, ভাৰতৰ জনতাই পৰাধীন কি বস্তু নেজানে দেখা নাই আৰু পৰাধীন হৈ জীয়াই থকা নাই, পৰাধীন দেশত জন্মগ্ৰহণ কৰা নাই। ভাৰতৰ চিৰপ্ৰবাহিত গছা, যমুনা, কৃষ্ণা, কাবেৰী, তাপ্তী, সিন্ধু, মেঘনা, ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দৰে চিৰদিনেই মুক্ত আৰু বাধা দি ৰাখিব পৰা নাই পৃথিৱীৰ কোনো ক্ষমতাই; সেইদৰে ভাৰতৰ প্ৰতিজন মানুহ সনায় মুক্ত আৰু স্বাধীন। হিমালয়, বিষ্ণা, চুলেমান, হিন্দুকোষ পৰ্বতৰ দৰে প্ৰতিজন মানুহ কৰ্তব্যাত, কামত অলব-অচৰ। ভাৰতৰ প্ৰতিজন নব-নাৰী একোজন ষোদ্ধা, বীৰ, সৈনিক নিজৰ দেশক জীৱনতকৈ বেচি ভাল পায়—এইয়ে ভাৰতবাসীৰ প্ৰকৃত ধৰ্ম। দেশক ভাল পোৱা ভাৰতবাসীৰ জীৱনৰ প্ৰেৰণা, জীয়াই থকাৰ আনন্দ। সেয়ে ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰতিজন ভাৰতবাসীৰ মনত আৰু প্ৰতিজন ভাৰতীয়ৰ বাবে—

“চাৰা জাহাঁছে আঁচ্ছা হিন্দুস্থা হামাৰা

স্বাম বুল বুলে ইছকি এ গুলেস্থা হামাৰা”

সেইয়ে ভাৰতবাসীৰ আন্দোলন। মৌলিক অধিকাৰ ৰক্ষা কৰাৰ সংগ্ৰাম, চিৰজাগ্ৰত আৰু বীৰ সাহসী দেশবাসীৰ আন্দোলন মৰ্মমূৰ কৰিবলৈ ইংৰাজ চৰকাৰৰ সকলো চেষ্টা, কাৰ্য্যপন্থা, নিষ্পেষিত অত্যাচাৰ একোৱে বাধা দিব নোৱাৰিলে। ভাৰতৰ জনতাই যিমান স্বাধীন হ’ল—পুনৰ তাতোকৈ কুন্তল সংগ্ৰামী আৰু আন্দোলনকাৰী দেশপ্ৰেমিক বীৰ-বীৰাঙ্গনা ওলাই আহিল, ওলাই আহিল স্কুল-কলেজৰ পৰা হেজাৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী; যুৱক-যুৱতী নতুন তেজৰে তেজস্বী, মহীয়ান হৈ; অকুৰন্ত সাহসী আৰু সীমাহীন শক্তি লৈ। স্কুলৰ শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী, চৰকাৰী চাকৰিয়াল, খেতিয়ক, মজদুৰ, বহুৱা সকলো ওলাই আহিল। স্বাধীনতাৰ আন্দোলন চলাই নিবলৈ ভাৰতৰ জনতা আৰু ভাৰতবাসী কোনো দিনেই পিছ হুহকি নাছিল—কোনো প্ৰতিহত কৰিব নোৱাৰিলে; মৰ্মমূৰ কৰিব নোৱাৰিলে। দিন ঘোৰাৰ লগে লগে, সময় পাৰ হোৱাৰ লগে লগে আন্দোলন আৰু তুমুল হৈ পৰিল। এই সংগ্ৰামী মানুহবোৰৰ মাজৰ পৰা ৰাজবিহাৰী বোস, স্ৰভাস বোস প্ৰমুখ্যে নেতাৰ্গই ভাৰতীয় জাতীয় কংগ্ৰেছৰ পৰা ওলাই আহি ‘আজাদ হিন্দ ফৌজ’ গঠন কৰিলে। এই আজাদ হিন্দ ফৌজৰ প্ৰায়বোৰ চিপাহী আৰু ষোদ্ধা সৈনিক—আগতে ইংৰাজৰ তলত চাকৰি কৰা সৈন্য মিলিটাৰী সকলো ইংৰাজৰ আত্মগত্যা অস্বীকাৰ কৰি চাকৰি ইস্তাফা-দি ওলাই অহা, বাদ দিয়া। কমৰেড স্ৰভাস বোস, ছাহ নাওৰাজ খান আদিৰ

নেতৃত্বত আজাদ হিন্দ ফৌজৰ সৈন্যদল জাপান আৰু জাৰ্মানত প্ৰশিক্ষণ লোৱাৰ পিছত ইংৰাজ চৰকাৰ আৰু ইংৰাজ সৈন্যৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ আৰম্ভ কৰিলে—অকল বন্দুক ধৰাই নহয়। বোমা, ববতোপ আৰু যুঁজাৰু বিমানেৰে বৃটিছ সৈন্যক মাৰি, গুলিয়াই হত্যা কৰি। বৃটিছ সৈন্যক মণিপুৰৰ পৰা খেদি আনি কহিমা পোৱালৈগৈ। বৃটিছ চৰকাৰ কঁপি উঠিল। এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব পাৰি যে বৃটিছ সাম্ৰাজ্যৰ প্ৰতিষ্ঠাতা লৰ্ড ক্লাইব চুপ বছৰ আগতে তেতিয়াৰ ইংলণ্ডৰ মহাবাণী এলিজাবেথলৈ এখন চিঠিত লিখিছিল এইদৰে “বৃটিছসকলে ভাৰতত ৰাজত্ব কৰিব পাৰিব সেই দিনলৈ—যিদিনালৈকে ভাৰতৰ মিলিটাৰী, চিপাহী সৈন্য, পুলিচ ইংৰাজ চৰকাৰৰ আনুগত্য স্বীকাৰ কৰি থাকিব, হুকুম পালন কৰি থাকিব”। লৰ্ড ক্লাইবৰ সেই ভাৱমাত্ৰাবাণী আখৰে আখৰে ফলিয়াছিল। আজাদ হিন্দ ফৌজৰ গুলি আৰু আক্ৰমণত বহুত বৃটিছ সৈন্যৰ প্ৰাণ হেৰুৱায়, মৃত্যু হয়, যুদ্ধবন্দী হয়। আৰু এটা সময়ত আজাদ হিন্দ ফৌজৰ গুলিত ভিঙিৰ নোৱাৰি বৃটিছসৈন্য পিছ ছহকি যাবলৈ বাধ্য হয় আৰু পৰাক্ৰমী আজাদ হিন্দ ফৌজে গুলিয়াই গুলিয়াই বৃটিছ সৈন্যক মণিপুৰৰ পৰা কহিমা পোৱালৈগৈ। বহুত বৃটিছ সৈন্য আজাদ হিন্দ ফৌজৰ ওচৰত আত্ম-সমৰ্পণ কৰে। তেতিয়াই বৃটিছ চৰকাৰ কঁপি উঠে আৰু ভাৰতীয় নেতাবৰ্গৰ লগত ‘ৰাউণ্ড টেবুল’ কনফাৰেন্সত বহে। পিছলৈ ভাৰতীয় সকলক প্ৰভিন্সেলাইজদ চৰকাৰ বনাবলৈ ক্ষমতা দিয়ে। ভাৰতৰ ৰাজ্যবোৰ পুনৰ গঠন কৰে; প্ৰতিখন ৰাজ্যত ভাৰতীয় প্ৰতিনিধিৰে চৰকাৰ গঠন কৰে। এইয়া ভাৰত স্বাধীন হোৱাৰ আগৰ কথা, ঘটনা।

*

*

*

১৯৪২ চনত মহাত্মা গান্ধীয়ে বোম্বাইত বহা কংগ্ৰেছ মহাসভাত বৃটিছক ‘ভাৰত ত্যাগ’ কৰিবলৈ ঘোষণা কৰে। স্বাধীনতাৰ আন্দোলন পুনৰ আৰু তীব্ৰ হৈ পৰে। সকলো ঠাইত কেৱল আন্দোলন, বন্ধ, হৰতাল, ধৰ্মা, ঘেৰাও। চাৰিওফালে কেৱল হত্যা, লুণ্ঠন, জুই, মাৰপিট, ঘৰ পোৰা, মাল্লুহ পোৰাৰ গন্ধ, বিৰুট চিঞৰ-বাখৰ আৰু সকলো ঠাইত কেৱল অৰাজকতা, মুৰুলি অৰাজকতা বিৰাজমান। কোনেও কাকো নেমানে—কাৰ হুকুমত ঘটনাবোৰ হৈ আছে, ঘটি আছে কোনেও কব নোৱাৰে। সকলোতে কেৱল ভয়, বিচ্ছল, শঙ্কা, ঠগ, প্ৰবঞ্চনা, প্ৰত্যাৰণা আৰু কোনেও কাকো বিশ্বাস নকৰে;

কাৰো ছকুম কোনেও নেমানে, কাৰো কথা কোনেও শুনে, জনিব নিবিচাবে।

এই সময়তে দ্বিতীয় বিশ্বযুদ্ধ আৰম্ভ। একালে শক্তিশালী আমেৰিকা, ইটালীয়ে, জাৰ্মান সৈন্য আৰু আনফালে জাপান, ব্ৰিটিছ, কছ সৈন্যৰ মাজত বিশ্বযুদ্ধ। এদিনৰ ভিতৰত এমেৰিকান, ব্ৰিটিছ সৈন্য শ শ মাইল মাৰ্চ কৰি কেৱল আগুৱাই আহি আছে এখনৰ পিছত আনখন দেশ পাৰহৈ। সাগৰ, মহাসাগৰ উপসাগৰেদি নৌ সৈন্য, আকাশপথেদি বোম্বাৰ্কা আৰু যুঁজাৰু বিমানসহ বায়ু সৈন্য স্থলপথ, পাহাৰ, পৰ্বত, গিৰি, গুহা পাৰ হৈ পদাতিক সৈন্য তুমুল যুদ্ধ কৰি, পৃথৱী ধূলিসাত কৰি, সকলো ধ্বংস আৰু শেষ মুষিমুৰ কৰি আগুৱাই আহি আছে। গাওঁ, নগৰ, চহৰ, বাসস্থান, ৰাস্তা, পদূলি, পথাৰ সকলো ঠাই যুদ্ধক্ষেত্ৰ বেটেল-ফিল্ডত পৰিণত হৈছে। মহুৰ্তৰ ভিতৰতে বোমা, বাকল, গুলি, কামান, বৰভোপ আৰু বন্দুকৰ গুলিত গাওঁ, নগৰ, চহৰ ধূলিসাত হৈ পৰিল, নিচিহ্ন হৈ পৰিল। চিন চাব নোৱাৰা হৈ পৰিল। মামুহুবোৰ কেৱল ঘৰ এৰি, দোকান, কাৰখানা, খেতি পথাৰ এৰি পলাইছে দিহিঙে-দিপাঙে আশ্ৰয় বিচাৰি নিৰাপত্তা বিচাৰি জীৱন ৰক্ষা কৰিবলৈ মৃত্যুৰ পৰা নিজকে ৰচাবলৈ। চহৰৰ অট্টালিকাত থকা চহকী মামুহু খোজকাটি, ৰেল, বাছ মটৰ, গৰুৰ গাড়ী, ঘোঁৰাৰ গাড়ী, ম'হৰ গাড়ী, উটৰ শিঠিত উঠি নিৰাপদ গাওঁলৈ পলাইছে নিৰাপত্তা বিচাৰি। মামুহুবোৰৰ ঘৰবোৰ মিলিটাৰী চিপাহীৰ দখলত; মিলিটাৰী চিপাহীৰ কেম্প। মামুহুবোৰ জীৱন ৰক্ষা কৰিবলৈ গাত, ট্ৰেন্সত লুকাইছে। চাৰিওফালে ব্লেক আউট, এন্ধাৰ তমাশাছয়। কেৱল জুই বোমা, বাকলৰ গন্ধ আৰু সৈন্য কাঢ়িয়াই লৈ যোৱা মিলিটাৰী গাড়ীৰ ভয়ানক ঘৰ্ঘৰ্ঘ শব্দ। চাৰিওফালে কেৱল বিকট চিঞৰ কন্দা-কটা, বিননি, কেঁকনি। বাট-পথ, ৰাস্তা-ঘাট নৈৰ পাৰ, ৰেলৰ আলি, গছৰ তল, পুখুৰী নৈ-বিলৰ পানী, খাল, পথাৰ, পাহাৰৰ দাঁতি কাষৰীয়া ঠাই সকলোতে কেৱল মৰাশ আৰু বিবস্ত্ৰ উথলি যোৱা, গেলি-পাচি যোৱা মৰাশৰ ছুৰ্গন্ধ। শিয়াল, কুকুৰ, 'চিলনী, শগুন এটাৰ পিছত আনটো মৰাশৰ কুকুৰ ওপৰত উঠি, বহি দিন দুপৰতে খাই আছে। শগুন, চিলনীৰ বিকট চিঞৰ আৰু টনা-আজোৰা মৰাশ খোৱা লৈ মৰা মামুহুৰ মঙহ খোৱা লৈ।

হেজাৰ মামুহু উলজ, বিবস্ত্ৰ হৈ, পথৰ ভিফাৰী হৈ বাটপথত ভোক, পিন্ধাহ

অনাহাৰত ভুকাই থিনাই কেৱল জকাটো লৈ ঘূৰি ফুৰিছে বলিষ্কা হৈ,—চকু কোটৰত সোমোৱা এই মানুহবোৰৰ হাতত মাটিৰ বাচন, কুকৰা লৈ শক্তিহীন ক্ষীণ মানুহবোৰে ভীক্ষা খুজিছে, বিচাৰিছে। শক্তিহীন ক্ষীণ, দুৰ্বল মৃত্যুৰ দিন গনি থকা এই বেমাৰী দুৰ্বল মানুহবোৰ নিজে উঠি ফুৰিব নোৱাৰে, ক্ষমতাও নাই, শক্তিও নাই।

কতো বস্তু পাবলৈ নাই, বেচন, ৰচদপাতি, তেল, নিমখ ছুপ্পা পাই হৈ পৰিছে চাৰিওফালে কেৱল অভাব, অনাটন। চাউল কতো নাই, খোৱা বস্তু কতো নাই—বিশ্বযুদ্ধৰ বিভিন্নকাই সকলো শেষ কৰি পেলাইছে। নাইকীয়া কৰি পেলাইছে। টকা দিওঁ কতো চাউল পাবলৈ নাই, খোৱা বস্তু পাবলৈ নাই, পোৱা নেযায়। ছুংখ, দৈন্য, অভাব, অনাটন, ভয়, বিহ্বল, হতাশ। নবাসাত জাৰাকান্ত আৰু কঢ়িয়াৰ নোৱাৰা অভাবৰ পৰা উপায়হীন হৈ হেজাৰ হেজাৰ লাখ লাখ মানুহৰ মৃত্যু হ'ল লিয়াল-কুকুৰৰ দৰে, পশুৰ দৰে।

এই বিশ্বযুদ্ধৰ সময়ত দুৰ্ঘোৰ গাওঁৰ মানুহবোৰে প্ৰথম বাৰৰ বাবে দেখিলে মটৰগাড়ী, উৰাজাহাজ, বন্দুক, মেচিনগান, মৰ্টাৰ, টেক, বোমাৰ বিমান, এটমবোম, হাইড্ৰোজেন বোম আৰু দেখিলে কলা বলিষ্ট, হাৰচি, নিগ্ৰো সৈন্য, চুটি-চাপৰ জাপানী সৈন্য, আৰু দেখিলে ডেকা, বগা সুন্দৰ খ্ৰীচেহেৰাৰ এমেৰিকান সৈন্য, ৰুটিছ, ইটালীয়, জাৰ্মান, মিছৰীয় সৈন্য। গাওঁ, পথাৰ নগৰ চহৰ সকলো ঠাইত কেৱল মিলিটাৰীৰ কেম্প, যুদ্ধৰ সৈন্যদল—মিলিটাৰী সৈন্যৰ অহা-যোৱা, বাতিৰ পিছত দিন ধৰি দিনে বাতিয়ে সকলো লময়তে।

এই যুদ্ধৰ সময়ত কল-কাৰখানা, শিল্প প্ৰতিষ্ঠান, থিয়েটাৰ নাট্য কোম্পানী, চিনেমা কোম্পানী সকলো তলা লগাই ক'ৰ মানুহ কলৈ গ'ল তাৰ খবৰ কোনেও নেৰাখিলে আৰু ৰাখিবও নোৱাৰিলে। আনহাতে এই বিশ্বযুদ্ধই পৃথিবীৰ মানুহবোৰৰ মাজত নবজাগৰণ আনিলে। মানুহবোৰে বুজি পালে যে এখন দেশেই কেৱল পৃথিবী নহয়, বিশ্ব নহয়। বিভিন্ন দেশ, মহাদেশ, সকলো ঠাইৰ মানুহৰ সমস্তা বেলেগ, জীয়াই থকাৰ পদ্ধতি, জীৱনধাৰা, পৰম্পৰা, সমাজনীতি, দেশৰ নীতি নিয়ম ভিন্ন ভিন্ন। বিভিন্ন দেশৰ সমস্তা বেলেগ বেলেগ আৰু এই সমস্তা সমূহ ভাবধাৰা চিন্তাধাৰা ভিন্ন হ'লেও প্ৰত্যেক দেশৰ, মহাদেশৰ, উপ-মহাদেশৰ মানুহৰ প্ৰধান সমস্তা হ'ল জনগণৰ ওপৰত শাসকশ্ৰেণী, ৰজা মহাৰজা,

দেশ নেতাসকলৰ শোষণ উৎপীড়ন, অত্যাচাৰ আৰু নিৰ্যাতন। সেইয়ে বিশ্বৰ চুকে কোনে আৰু প্ৰায় সকলো দেশতে মানুহবোৰৰ সাম্ৰাজ্যবাদ, শোষণ, নিপ্লেষণৰ বিৰুদ্ধে পৰাধীনতা আৰু গোলামীৰ বিৰুদ্ধে খৰ্বীত মৌলিক অধিকাৰৰ বিৰুদ্ধে জাগি উঠিল; জাগি উঠিল বাচিয়াত জাৰৰ বিৰুদ্ধে, ভাৰতবৰ্ষত ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে আৰু পৃথিৱীৰ প্ৰায় সকলো ঠাইত মানুহবোৰে বিচাৰিলে—স্বাধীনতা। নিজৰ দেশ নিজে শাসন কৰিবলৈ, নিজৰ ভাগ্য নিজে প্ৰচনা কৰিবলৈ। এইবোৰৰ গুৰিতে হ'ল বিজ্ঞানৰ নতুন নতুন আৱিষ্কাৰ ছপাখানা, এয়াৰোপ্লেন, টেলিভিচন, বেডিঙ, টেলিফোন, মেচিনগান, মটৰ বাডাৰ যন্ত্ৰ, এটম বোমা, হাইড্ৰোজেন বোমা, মিছাইল, টৰপেডো টেক, বোম্ব আৰু যুঁজাৰ বিমান আদি। আগৰ অন্ধ যুগৰ, অন্ধ বিশ্বাসৰ অন্ত পৰিল; নতুন আৰু এক আধুনিক যুগৰ সৃষ্টি হ'ল আৰম্ভ হ'ল। মানুহবোৰ কাৰো তলতীয়া হৈ হুকুমৰ বশবৰ্তী হৈ থাকিবলৈ অমান্ত হ'ল, অঙ্গীকাৰ কৰিলে। সকলো দেশতে মানুহবোৰে স্বাধীনতা বিচাৰিলে সাম্ৰাজ্যবাদ, ধনতন্ত্ৰ, একনায়কত্ববাদ আৰু নিপ্লেষিত শাসনৰ পৰা মুক্তি বিচাৰিলে। নতুন নতুন নেতাৰ জন্ম হ'ল। নতুন নেতাৰ নেতৃত্বত স্বাধীনতাৰ আন্দোলন গঢ়ি উঠিল। বিপ্লৱ, সংগ্ৰাম আৰম্ভ হ'ল, মুচলিনিন, বুলগেনিন, লেনিন, গামাল নাছেৰ, কামাল পাছা, মহাত্মা গান্ধী, পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰু আদি বিশ্ব-বৰেণ্য নেতাসকলে দেশ স্বাধীন কৰাৰ নেতৃত্ব দি মানুহবোৰক একতা, ভাতৃত্ব বন্ধুত্ব আৰু দেশপ্ৰেমিক হৈ আত্মবিশ্বাসী আন্দোলন চলাই যাবলৈ প্ৰেৰণা দিলে, বল আৰু সাহস দিলে আৰু নিজে স্বাধীনতাৰ আন্দোলনত জঁপিয়াই পৰিল। পিছে পিছে হেজাৰ হেজাৰ অগণন দেশবাসী আগুৱাই আহিল আগবাঢ়ি আহিল।

এই বিশ্বযুদ্ধৰ লগত পৃথিৱীৰ বুকুত বহুত পুৰণি দেশ বিখ্যাত হ'ল। টুকৰাটুকৰ হ'ল আৰু তাৰ সলনি নতুন নতুন দেশৰ জন্ম হ'ল; আৰু জন্ম হ'ল নতুন নেতাৰ। আধুনিক আৰু বিজ্ঞানৰ যুগৰ নতুন নেতা দেশৰ শাসন-কৰ্তা। জন্ম হ'ল প্ৰজাতন্ত্ৰ, গণতন্ত্ৰ, সমাজবাদ ধৰ্মনিৰপেক্ষ দেশৰ, সমাজৰ। আগৰ আৰু পুৰণি ধৰ্মৰ গোৰামী আৰু পুৰোহিতৰ নিৰ্বেশত দেশ চলিব নোৱাৰে; জনগনৰ কল্যাণ আৰু উন্নতি হ'ব নোৱাৰে। ধৰ্ম আৰু ৰাজনীতি দুটা স্বৰীয়াবিষয়—দেশতকৈধৰ্ম আৰু ধৰ্মতকৈ ৰাজনীতি হ'ব নোৱাৰে। ধৰ্মৰ বাগীৰে দেশ

নচলে, চলিব নোৱাৰে। হাতে-কামে কঠোৰ পৰিশ্ৰম—পুৰুষ আৰু তিৰোতা উভয়ে দেশৰ হকে কৰিব লাগিব—নিজৰ হকে কৰিব লাগিব, কেনেও কাৰো মুখাপেক্ষী হব নেলাগিব। সকলো মানুহৰ অধিকাৰ সমাজতে হওক, কৰ্মক্ষেত্ৰতে হওক সমান হব লাগিব। সকলোৰে মৌলিক অধিকাৰ সমাজ, কৰ্মক্ষেত্ৰ, অৰ্থনীতি, শিক্ষাক্ষেত্ৰ ৰাজনীতি আদিত সমান হব লাগিব। মানুহৰ অধিকাৰ সমান, কোনো ভেদাভেদ নাই, উচ্চ, নীচ, জাতপাত, গোষ্ঠীগোত্ৰ নাই। আঞ্চলিকতা, ভাষাভৌগোলিক এলেকাই মানুহক অধিকাৰ পোৱাৰ পৰা বঞ্চিত কৰিব নোৱাৰে। আৰু কাৰ্য্যত পৰাও নাই।

সকলোৰে বাবে পৃথিৱী একেখনেই, এইখনেই যিখন পৃথিৱীত আমি জন্ম-জন্মান্তৰৰ পৰা দেখিলে চিনি পাওঁ আৰু ভাল পাওঁ। যিখন পৃথিৱী সকলোৰে বাবে বৰ সুন্দৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ। সাগৰ-মহাসাগৰ, দ্বীপ, পৰ্বত-পাহাৰ, বৰফলৈ য'ত চিৰন্তন আৰু চিৰ প্ৰবাহমান; আৰু যিখন পৃথিৱী আমি দেখিছো আৰু উত্তৰ পুৰুষ সকলেও দেখিছে; জোন, বেলি, তৰা হেজাৰ তৰাৰ তিৰবৰনি, প্ৰাণময়তাবে ভৰা ৰাতিৰ সপ্তমীৰ জোনৰ স্নিগ্ধ পোহৰ আৰু গভীৰ ৰাতিৰ নিৰবতা শান্ত প্ৰাণ প্ৰাচুৰ্য্যৰে ভৰা মধুৰ নিৰবতা আমাৰ যিদৰে ভাল লাগে আমাৰ পূৰ্ব পুৰুষেই ভাল পাইছিল। এইখন পৃথিৱী সকলোৰে মৰমৰ, আপোন আৰু চিৰ চেনেহৰ চিৰদিনৰ লগৰীয়া। এইখন পৃথিৱীৰে আমাৰ ঘৰ, এইখন পৃথিৱীৰ কেচা মাটিৰ চপৰাবে আমাৰ শৰীৰ গঠিত, যাৰ ধূলি-মাটিত বাগৰি নৈ-বিল-পুখুৰীত লাডুৰি-নাডুৰি বায়ু সেৱন কৰি ডাঙৰ-দীঘল হওঁ। পুনৰ সেইখন পৃথিৱীৰ ধূলি-মাটিত আমাৰ নখৰ দেহা মৃত্যুৰ পিছত মিলিবগৈ এক অনন্ত অনাদি কালৰ বাবে।

ওঠৰ

শেষত কথাটো আৰু ঘটনাটো সকলোৰে জনাজনি হ'ল। গোবিন্দপুৰ, বতনপুৰ, বিলাশপুৰ, হাজিপুৰ, ৰছিবহাট, জামাদাৰ হাট, নাইৰ আলগা, ভাই-জনীৰ চৰ। নাৰায়নপুৰ, হুদনাথপুৰ, বিলাসীপাৰা মুঠতে বতনপুৰৰ সকলো প্ৰজা, ৰায়ত, কোৰফা প্ৰজা, জোতকাৰ মৈৰাল মাহত আৰু সকলোৰে আন বহুতেই। কিছুমানে কথাটো শুনিলে আৰু ওচি গ'ল ৰজা জমিদাৰৰ কথাটো

আমি ভাবিব কিটো আছে। হালকোৰ মাৰি খেতি কৰি ধোৱা মাছ গান, গীত থিয়েটাৰ বাটস্কেপ, চিনেমাৰ কথা, নাটক অভিনয়, চোকৰা, চুকৰী নাচনী গিদাল, বহুৰা বায়েন্দাৰ ঢোলক আদিৰ কথা, বাঁহী দোতোৰা আদিৰ কথা কৈ থাকিলে আৰু শুনিলে পেট নভৰে, পেটত ভাত নেঘায়। খেতি কৰা মাছ খেতি-পথাৰৰ কথা, বতৰ, বৰষুণ, ধান ফলৰ কথা কলে ভাল লাগে স্বৰায়। কিছু বজা-জমিদাৰৰ কথা, বজা-জমিদাৰে ভাল পোৱা কামৰ কথা, নাটক, থিয়েটাৰ, চিনেমাৰ কথা কোৱাৰ আলোচনা কৰাৰ আমাৰ প্ৰয়োজন নাই, আৱশ্যক ফুলগুৰি গাওঁৰ দক্ষিণমূৰে অৱস্থিত পুৰণি বট গছজোপাৰ তলত মলা ধপাতৰে লগোৱা হোকাৰ ধোৱাবোৰ নাক আৰু মুখেৰে উলিয়াই দি হোকাটো কছেৰ গীতালৰ হাতত দি বহুমত উল্লাই ওপৰৰ কথাখিনি বট গছজোপাৰ তলত বহা সকলোকে ক'লে। বহি থকা ধন, পেটুৱা বন্দা, গজাবাম, মছেৰ, আদেৰ, মহীকান্ত, বছিৰ তপছেৰ, মাছৰ আৰু পচাই বহুমত উল্লাৰ ফালে একেথৰে চাই পঠিয়ালে কিছু কোঁতুহল হৈ উৰিগৈ হৈ। কোনেও কথাখিনিৰ অৰ্থ কি আৰু কি কাৰণত বহুমত উল্লাই ক'লে বুজ পোৱা নাই, বুজ নোপোৱাৰ বাবে। কিছু সময় নিবৰে পাৰ হ'ল।

চতৰ শেষৰ বতৰ। কেইদিনমান আগতে টান বৰষুণ জাক হৈছিল। শুকান, মকময়, পৃথিৱীখনৰ ধূলি মাকতিবোৰ নোহোৱা হৈছিল। পথাৰ, আদি পদূলিত নতুন ঘাঁহবনৰ সেউজীয়া কুঁহিপাতবোৰ ওলাইছিল। গছ-বিবিধৰ কোমল আৰু সেউজীয়া কুঁহিপাতবোৰ মুছ বতাহ জাকৰ কোবত জৰ জৰ শব্দ কৰিছিল। সকলোতে কেৱল কেঁচা ঘাঁহ, কুঁহিপাত আৰু কেঁচা মাটিৰ গন্ধ, আৰু কেঁচা ছুৰি বনত ভাল লগা স্বাস। নীল আকাশত দুই এচপৰা ডাবৰ উপড়ি ফুৰি আকাশখন শুৱনি আৰু ভাল লগা কৰি তুলিছিল—মোহনীয় কৰ তুলিছিল।

বটগছৰ তলত বহি থকা সকলোৰে মূৰ তুলি চালে—চৈ দিয়া ম'হৰ গাড়ী এখন ম'হৰ গলত পিন্ধোৱা ঘণ্টা বজাই আহি আছে। সকলোৰে নিৰংগুণ গাড়ীখন ওচৰলৈ অহালৈ বাট চালে আৰু এটা সময়ত গাড়ীখন আহি গছজোপাৰ তলত বৈ দিলে। গাড়ীৰ পৰা মানিক জোতদাৰ নামি আহিল "বতনপুৰৰ জমিদাৰ প্ৰভাত নাৰায়ণৰ ওচৰৰ পৰা আহিলো। প্ৰণব আৰু প্ৰতিমা আজি কলিকতালৈ যাব—বজা বাহাৰুৰে মাতিছিল"। মানিক জোতদাৰে

বহি ধৰ্ম। সকলক উদ্দেশ্য কৰি সকলোৰে সন্মতিকৈ কলে আৰু গছৰ ডালত
মাছহবোৰৰ লগত বহিল। মলা ধপাভেৰে লগোৱা হোকাতে চীন মাৰি পুনৰ
মাছহবোৰৰ কালে চাই ধোৱাবোৰ আনন্দ মনেৰে ওপবলৈ এৰি দি কৈ গ'ল :

জমিদাৰৰ ল'ৰা জমিদাৰ হ'ব লাগে, জমিদাৰী চলাব লাগে ৰাজকুমাৰ
ৰজা হ'ব ৰাজকুমাৰী বানী হ'ব লাগে। কিন্তু ৰজাৰ ল'ৰাই থিয়েটাৰ কৰে, নাটক
লিখে, চিনেমা কৰে আৰু ৰাজকুমাৰী গান গায়, গীত গায় দেশে দেশে ঘূৰি ফুৰে
ষ্টেজত ভাটিয়ালী গায়। অতুলনীয় ৰূপৰ অধিকাৰিণী প্ৰতিমাৰ ভাটিয়ালী
গান শুনিবলৈ দেশ-বিদেশৰ পৰা ভ্ৰোতা আহে ৰজা-মহাৰজা আহে, ৰাজকুমাৰ
ৰাজকুমাৰী আহে আৰু প্ৰতিমাৰ গান শুনে; সকলো ভ্ৰোতা মুগ্ধ হয়,
বিভোৰ হয় আৰু নিৰবচ্ছিন্নভাৱে মৌন আৰু তয়য় হৈ গান শুনে আৰু
নিজকে ধৃত মানে। প্ৰতিমা ৰাজকুমাৰীৰ ভাটিয়ালী শুনাৰ পিছত বহুতৰ
আগত গৌৰৱ কৰি কয়, নিজকে ভাগ্যবান বুলি কয়।

ভগৱান নিজ হাতেৰে ৰূপ গুণ ঢালি দি প্ৰতিমাক বনাইছে, সজাইছে।
ৰূপত প্ৰতিমা অতুলনীয় অপৰূপা, অনন্যা স্তম্ভৰী—আনহাতে কোকলকণ্ঠি।
ভাগ্য আৰু ৰূপ দুয়োটা একেলগে দিছে। বতনপুৰ, গোবিন্দপুৰ জমিদাৰীত
প্ৰতিমাৰ নিচিনা গুণৱতী ৰূপৱতী ৰাজকুমাৰী নাই, গাভৰু আৰু যুৱতী নাই,
হিন্দুস্থান, চমৰখণ্ড, বোধবা আৰু পাৰস্যত নাই এনেকি বিশ্বৰ অন্য কোনো
দেশত নাই আৰু থাকিব নোৱাৰে। “প্ৰতিমাৰ ওপৰত লক্ষ্মী, সৰস্বতী, দুৰ্গা
দেৱীৰ আশীৰ্বাদ আছে, দেৱীৰ অংশ” কথাখিনি কৈ মানিক জোতদাৰ
হোকাটো পুনৰ তৃপ্তিৰে টানিলে নাক আৰু মুখেৰে ধোৱাবোৰ উলিয়াই দি,
পকেটৰ পৰা তামোল উলিয়াই আনি মুখত ভৰাই। পিকখিনিৰ কিছু অংশ
পেলাই আৰু কিছু অংশ গিলি পুনৰ কৈ গ'ল।

“আজি বাতিৰ বেলত ৰজাবাহাদুৰ প্ৰণৱ আৰু ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমা
কলিকতালৈ গ'ল। বিদায় দিয়াৰ সময়ত ৰজা আৰু শিশু প্ৰভাপ নাৰায়ণ
চৌধুৰী চিন্তিত আৰু শোকত ভিন্নমান হৈ পৰিছিল। ৰজা বাহাদুৰ প্ৰণৱ
চিনেমা কৰিব, চিনেমা বনাৰ, নাটকত অভিনয় কৰিব। ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমা
গান গাব, গানৰ বেকৰ্ড কৰিব। বেল ষ্টেচনত শ শ মানুহ বিদায় দিবলৈ গৈছিল
আৰু ধোৱা প্ৰতিজন প্ৰজা, ৰায়ত খেতিয়ক, ৰজা, জমিদাৰ সকলোৰে চকু
বাপ্পাকুল হৈছিল; শোকত ভাগি পৰিছিল; বেল ষ্টেচনত এটা কৰণ বিননিৰ

স্বৰ বিষণি পৰিছিল; দুঃখ-শোক আৰু হতাশাত ভাগি পৰিছিল জমিদ্ধাৰ
 প্ৰতাপ নাৰায়ণ চৌধুৰী। সকলোৰে মিলি প্ৰতাপ নাৰায়ণক সান্তনা দিলে
 বুজালে। দুখৰ ভাগি হৈ মই কলো :

“বহু শতাব্দীৰ পূৰ্বে মানুহৰ জীৱনৰ জৰা-ব্যাধি, দুঃখ-শোক, পাপ-তাপ
 মোচনৰ বাবে, মুক্তি পাবৰ বাবে ৰাজদৰবাৰ এৰি, নিজৰ স্থলধী পৰিবাৰ
 এৰি, ৰাণী এৰি, পাৰ্থিৱ জীৱনৰ মায়ামমতা এৰি, ৰাজদৰবাৰৰ স্বথ, আনন্দ,
 উল্লাস এৰি, ৰাজকাৰ্য্য এৰি গোতম নামৰ ৰাজকুমাৰ এজনে বাত মনে মনে
 ৰাজকাৰেঙৰ পৰা ওলাই গৈছিল; সাবনাথ নামৰ ঠাইত ভগৱানৰ ধ্যানত
 তপস্যা আৰম্ভ কৰিছিল আৰু বহু বছৰ তপস্যা কৰাৰ পিছত লাভ কৰিলে সত্য,
 আহংসাৰ পথ, প্ৰেম আৰু জ্ঞানৰ পথ। জীৱহতা মহাপাপ—আহংসাট
 পৰম ধৰ্ম। গোতম বুজি জৰা, ব্যাধি, পাপ-তাপৰ পৰা মুক্তি বিচাৰি পৰম
 স্বথৰ পথ দেখুৱাই থৈ গ’ল। আৰু এদিন আৰৱ মৰুভূমিৰ ভেৰাৰখীয়া, ঘাট
 মাটিৰ নিবন্ধৰ ল’ৰা এটাই হেৰা পৰ্বতৰ গুহাত দিনৰ পিছত দিন ধৰি বছৰৰ
 পিছত বছৰ ধৰি আল্লাৰ ধ্যানত মগ্ন হ’ল। আৰু এদিন এক সত্য পথ আৰু
 ধৰ্মৰ পথ বিচাৰি পালে, যি পথ কেৱল গুণী-জ্ঞানী মহাপুৰুষৰ পথ, নবীসকলৰ
 পথ, ভ্ৰাতৃত্ব, প্ৰেম আৰু মিলনৰ পথ। আল্লা মহা স্বৰ্ভূ, তেওঁৰ কোনো স্বৰীক
 নাই। তেওঁ পৰম দয়ালু পৰম কৰুণাময় ক্ষমালীল আৰু সকলোৰে মালিক।
 তেওঁ ইহকাল, পৰকালত মানুহৰ ওপৰিও সকলো জীৱৰ বিচাৰকৰ্তা, ক্ষমাদান
 কৰ্তা, তেওঁৰেই অমৃতদাতা—ভাগ্য নিৰ্ণয় কৰে, আৰু তেওঁৰ দয়্যা আৰু
 বহুৰ বাহিৰে মৃত্যুৰ পিছত কঠোৰ শাস্তি আৰু অন্ধকাৰত থকা দিনবোৰত
 মুক্তি নেপায়, দিব নোৱাৰে। তেওঁৰেই পৰকালৰ কঠোৰ আজাবৰ পৰা মুক্তি
 দি দয়্যা আৰু ক্ষমা কৰে বেহেশত স্থান দিব পাৰে। আল্লাৰ পৰা পোৱা এই
 পাৱজ ৰাণীসমূহ বহী (দেৱদূত) যোগে পায় আৰু পৱিত্ৰ কোৰাণ স্বৰীকৃত
 লিপিবদ্ধ কৰে মানুহৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰে। তেওঁ প্ৰচাৰ কৰা সত্য ধৰ্মৰ নাম
 ইছলাম।

জীৱন বন্ধনহীন। মন মুক্ত। এই মুক্ত মন আৰু জীৱন যি পথত সত্য
 আৰু অসীম আনন্দ, প্ৰেম, অমীম্ব স্বধা বিচাৰি সেই প্ৰেম আৰু সত্য পথৰ
 পৰিক হৈ ৰাজদৰবাৰ এৰে, পাৰ্থিৱ জীৱনৰ স্বথ, আনন্দ এৰে আৰু নতুন সৃষ্টিৰ
 আনন্দত নিজে পৰমানন্দ লাভ কৰে। যি আনন্দ আৰু প্ৰেম জীৱনত কোনো

দিনেই শেষ নহয়। তেনে এক অপৰিসীম সত্যৰ সন্ধান, জীৱন দৰ্শনৰ, মানুহৰ জীৱনৰ চিৰন্তন আৰু সত্যৰ সন্ধান পাইছিল প্ৰণৱ। নাটক আৰু অভিনয়ৰ মাজেৰে বিভিন্ন মানুহৰ জীৱনৰ চৰিত্ৰৰ বাস্তৱ ৰূপ দি, ৰূপায়ণ কৰি বজাৰ পৰা পথৰ ভিখাৰীলৈকে সকলোৰে জীৱনৰ স্মৃতি, দুঃখ, হাঁহি, আনন্দ নিজৰ জীৱনৰ হাঁহি-কান্দোন স্মৃতি-দুঃখ বুলি লৈছিল। আৰু প্ৰতিমাই গীতৰ মাজেৰে সৃষ্টি কৰে স্বৰৰ মান্না-জাল, যাদু, যি স্বৰ আৰু গীতৰ কেতিয়াও শেষ নহয়; হেজাৰ জনৰ মুখত বাগৰে, উচ্ছাৰিত হয়। হেজাৰ আৰু লাখজনক আনন্দ দিয়ে, জীৱন স্পৰ্শ কৰে, জীৱন ভাল লগা কৰি তোলে। প্ৰণৱ যেন অভিনয় কৰা নাই সঁচা, শাস্ত্ৰত এক জীৱনৰ কাহিনী নিজৰ জীৱনৰ ঘটনা, নিজে ভুক্তভোগী। সেইয়ে প্ৰণৱ আৰু প্ৰতিমা জমিদাৰ প্ৰতাপনাৰায়ণ চৌধুৰীৰ অকল যুৱৰাজ আৰু ছুহিতা নহয়। ৰাজকুমাৰী নহয় ৰজাবাহাদুৰ নহয়। দুয়ো সকলোৰে প্ৰিয় আৰু মহান শিল্পী। নৱ সৃষ্টি আৰু জীৱনৰ আলোক-সন্ধানী শিল্পী, মহান সৃষ্টি, ৰূপকাৰ কলাকাৰ নাট্যকাৰ, স্বৰকাৰ পৰিচালক প্ৰণৱ বৰুৱা। মহান শিল্পী প্ৰণৱ বৰুৱাৰ পিছে পিছে আগে আগে হেজাৰ দৰ্শক আৰু শ্ৰোতাৰ নতৰিৰে নমস্কাৰ। হেজাৰ চালাম যেন মহাৰজা, “সম্ৰাট ৰাজদৰবাৰৰ পৰা ওলাই ৰাজ্যৰ প্ৰজাসকলক দৰ্শন কৰিবলৈ ওলাইছে; লগত হেজাৰ চিপাহী লক্ষৰ, লিকচৌ সকলক লৈ; সন্মুখত সম্ৰাটক আদৰি সাদাৰ ভাল পোৱা দি প্ৰজা ৰায়ত সকল লৈ গৈছে স্তম্ভিত ফুল ছটিয়াই। পুষ্পআবৃত স্তম্ভজাত আসনত বহুৱাই, পুষ্পমালা পিন্ধাই। পৃথিৱীৰ অগ্ৰ কোনো দেশত, ৰাজ্যত শিল্পীক তাৰ মানুহবোৰে ভাল পায় নে নেপায়, জনা নেযায়, ভৱা, মিছিছিপ, হোৱাংহো, নীল নদীৰ পাৰত তেনে শিল্পী আছে নে নাই, জন্ম হৈছে নে নাই জনা নেযায় আৰু হয়ত হোৱাও নাই। কিন্তু অসমৰ বতনপুৰ। গোবিন্দপুৰৰ গদাধৰ নৈৰ পাৰত অমৰ আৰু মহান দুইশিল্পী প্ৰণৱ আৰু প্ৰতিমা সকলোৰে প্ৰিয় এনেকি জীৱনতকৈ বেছি মৰমৰ শিল্পী প্ৰণৱ বৰুৱা আৰু প্ৰতিমা। ৰাজকুমাৰী প্ৰতিমা আৰু ৰজা বাহাদুৰ যুৱৰাজ প্ৰণৱ।

বতনপুৰৰ সকলোৰে বেলগৈচনত মানুহবোৰ বেলখন ঘোৱাৰ পিছতো বৈ গৈছিল। বাহিৰত বাতিৰ একাৰ আৰু গৈচনৰ লেম্পৰ ক্ষয়িষ্ণু পোহৰ। বৈ

ষোৰা মানুহবোৰৰ কাৰো মুখত মাতবোল নাছিল, সকলোৰে শোকত, দুঃখত ভাৰাকান্ত বিহ্বল আৰু স্তিমমান।

অবশেষত বাতিৰ একাৰৰ মাজত কলিকতালৈ ষোৰা বেলগাড়ীখন তীব্ৰ বেগেৰে হেৰাই গৈছিল। বেলৰ শব্দ, উৰ্দ্ধকি নোহোৱা হৈছিল আৰু বাতিৰ আন্ধাৰ চাৰিওফালৰ পৰা নামি আহিছিল। বাতি গভীৰৰ পৰা আৰু গভীৰ হৈছিল। ক্ষয়িষ্ণু পঞ্চমীৰ জোনটো পশ্চিম আকাশত বহু তললৈ লহিয়াইছিল। ষ্টেচনৰ ওচৰৰ ফুলগুৰি গাওঁৰ মানুহবোৰ তেতিয়া লাল কাল দি শুই পৰিছিল— পৃথিৱীৰ কতো সাবস্বৰ নাই কোলাহল হাই উৰুনি নাই। কেৱল মাজৰাতিৰ ঘুটমুট একাৰ আৰু নিবৰতা, বাতিৰ এই নিবৰতা আৰু শাস্ত প্ৰাণময়তাক সাৰটি পৃথিৱীৰ আৰু বতনপুৰৰ মানুহবোৰ শুই পৰিছিল।

উনৈশ

ঘৰবোৰ কিছু পুৰণি জৰাজীৰ্ণ, বাস্তাটো সিমানে বহল নহয়। বাস্তাটোৰে এখন গাড়ী, এখন টাংগা, একালৰ পৰা ঘাৰ পাবে আৰু গৈ থাকে। এই বাটেৰে অহা প্ৰতিজন মানুহ, পথিক আৰু যাত্ৰীক চিনি পায় খিলিপানৰ দোকানি বস্ত্ৰম, টাংগাৱালা গছৰ খান, মিঠাইৱালা হাবাধন ঘোষ, আতঁৰৱালা মুন্সী মিয়া আৰু ফুলৱালী কমলী। টাংগাৱালা, আতঁৰৱালা, মিঠাইৱালা, ফুলৱালী আৰু পান-দোকানিয়ে মানুহবোৰক চিনি পোৱাৰ ওপৰিও মানুহবোৰক ভাল পায়। এই গলিৰ বাটটোৰে টাংগাৱালা তাৰ টাংগাৰে কিমান মানুহক লৈ আহিল আৰু ঘৰত থৈ আহিল তাৰ হিচাব বখা নাই; নাই পানৱালা, মিঠাইৱালা, আতঁৰৱালাৰ ওচৰত। এই গলিৰ মানুহবোৰৰ বাবে বাতি আৰু দিনৰ প্ৰভেদ প্ৰায় নাই; সকলো সময়তে মানুহবোৰ আহে। প্ৰত্যেকেই প্ৰত্যেকৰ চিনাকি, পৰিচিত বন্ধু সহায়কাৰী লগৰীয়া। কিন্তু বাতিপুৱাৰ পৰা বাৰটালৈকে সকলোৰে নিজৰ নিজৰ কামবোৰ কৰে। টাংগাৱালা, পানৱালা, মিঠাইৱালা, আতঁৰৱালা আৰু ফুলৱালী? ইজনে সিজনৰ বন্ধু, বিশ্বাস কৰে আৰু আপোন। কাৰো কথা কোনেও নেপেলায়, কাৰো কাম আৰু কথাত কোনেও বাধা নিদিয়, পাৰিলে এজনে আনজনক সহায় কৰে কথাবে, উপদেশ দি, হাতেকামে।

এই গলিৰ নাম 'বাগীৰ' গলি। চম্পা, নন্দা আৰু কামিনী তিনিওজনী নিজৰ নিজৰ ঘৰত থাকে। তিনিওজনীৰ বয়স প্ৰায় সমান, যৌৱন ওপচি পৰা গাভৰু, ভৰ-যৌৱনৰ আস্থান আকৰ্ষণ আৰু মাদকতাৰে ভৰা চম্পা, নন্দা আৰু কামিনী; নন্দা, চম্পা আৰু কামিনী। সদায় পৰিস্কাৰ আৰু দামি কাপোৰ পিন্ধে, সোনৰ অলকাৰ পৰিধান কৰে, আঁঠুৰ চেট আৰু খুচু লগায়। চকুত কাজল আৰু নখত নখপলিচ আৰু আলতা লগায়। জৰ্ঘা পান খায় আৰু পানৰ লগত খয়েৰ, মেথি, পানবিলাস মহলা, এলাচি, বেনাৰসী জৰ্ঘা কস্তমৰ দোকানৰ পৰা আনে আৰু খায়। এই পান নিজে খায় আৰু সদায় পানদানি ভৰাই বাথে মিঠাপাতী পান, জৰ্ঘা, মেথি, পানবিলাস, জৈষ্ঠমধু, এলাচি, ছপ, চুপাৰি আদি।

প্ৰত্যেক জনীৰ কম দুটা। এটা ব্ৰহ্ম কম আৰু আনটো বেডকম। ব্ৰহ্ম কমটোত বৰবেছি বস্তু নাই; আছে কেৱল থিৰিঙিৰ আধালৈকে পৰ্দা, দুৱাৰত পৰ্দা সোঁমাজত এখন চেণ্টাৰ টেবুল। টেবুলখনৰ ওপৰত এটা ফুলদানি—চম্পা ফুলেৰে সজাই ৰখা হৈছে; এটা ধূপদানিত সুগন্ধী ধূপবাতি লগোৱা হৈছে। দুখন চকী টেবুলখনৰ দুইফালে কুচন সহ ৰখা হৈছে। এটা এছট্ৰে, এক পেকেট দামী চিগাৰেট, পানৰ বটাত খিলিপান বনাই আৰু কস্তমৰ দোকানৰ পৰা আনি সজাই ৰখা হৈছে।

আৰু বেডকমত এখন টুইনবেড আৰু বিছনাখনৰ নিচেই কাষত এখন সৰু টেবুল। টেবুলৰ ওপৰত দুটা গিলাচ, দুটা বিলাতী মদৰ বটল, ছইলীৰ বটল আৰু কিছু ভজা মাংস, কেচা চানা বুট আৰু আনখন প্লেটত আখৰুট, বাদাম কিছুমিছ, আপেল, আঙ্গুৰ কমলা আদিবোৰ আলফুলে সমতলে সজাই ৰখা হৈছে। বিছনাখনত দামী যুৰদাবাদী বিছনা ছাদৰ, বেচমী কাপোৰৰ দীঘল গোল গাৰু সুগন্ধী আঁঠুৰ মেছকাত, গোলাপজল চটিয়াই সুবাসিত কৰি ৰখা হৈছে আৰু লুৰান সজাই কমটো আৰু সুবাসিত কৰি ৰখা হৈছে, সুগন্ধিত কৰি ৰখা হৈছে। পৰিষাটী আৰু চিকুন কৰি ৰখা হৈছে। বিছনাখনৰ নিচেই কাষত আৰু এখন টেবুলত আছে এটা গ্ৰামোফোন, এটা চেতাৰ। চম্পাই গ্ৰামোফোনৰ গান শুনে আৰু নিজে ভাল চেতাৰ বজায় আৰু বজাই ভাল পায়; আনৰ ওচৰত আলহিৰ ওচৰত বজাই আনন্দিত হয়, উল্লাসিত হয়।

ঘৰটোত লোমোৰাৰ বাট মুঠতে এটা, গেট এটা, গ্ৰন্থান এটা। চাৰিওফালে

ওলাল দিয়া আছে আৰু সৰুকি বখা বোটৰ লৰু ছুৱাবখন খুলি ভিতৰলৈ সোমাব লাগে আৰু ঘোৱাৰ সময়ত পুনৰ সেইখন গেটেৰেই ওলাই যাব লাগে। গেটখনৰ সোঁফালে আৰু ভিতৰত এজোপা শেৰালী ফুলৰ গছ, তিনিজোপা তগৰ, বজনীগন্ধা, দুজোপা পাৰিজাত, দুজোপা থলপদ্ম ফুলৰ গছবোৰ প্ৰান্তৰ প্ৰত্যেকজন অহা-ঘোৱা কৰা আলহিৰ গাত লাগে লাগে হৈ আছে। এই মেটন গেটৰ সন্মুখত এখন লৰু চাইনবোৰ্ড “বাণী পেইং গেট”। লৰু ছুৱা আৰু পুৰনি অথচ প্ৰায়বোৰ মানুহৰ চিনাকি অতিথিশালা। বাণী পেইং গেটত কোনোবা মতা মানুহ আছে নে নাই কোনেও কব নোৱাৰে, দেখা নাই কাৰণ বাণী পেইং গেটত মানুহবোৰ দিনতকৈ ৰাতি বোচ্ছ আছে। কোনোবাই আহে চম্পাক বিচাৰি, কোনোবাই নন্দাক বিচাৰি আৰু কোনোবাই আহে কামিনীক বিচাৰি। চম্পাৰ আলহি, নন্দাৰ আলহি, কামিনীৰ আলহি, ৰাতিৰ আলহি।

বাণী পেইং গেটৰ মালিকীনী এজন তিবোতা। তিবোতাজনী হিন্দুস্থানী নে বঙালী সঠিক কৈ ধৰিব নোৱাৰি; মানুহজনী হিন্দী, উৰ্দু, অসমীয়া আৰু বঙালী ভাষা স্বন্দৰ সলসলীয়াকৈ কব পাৰে। দেখাত মানুহজনী স্বন্দৰী আৰু আটল দেহাৰ, গাৰ গঠন ভাল, মাত কথাত এটা নাৰীস্বলভ আকৰ্ষণ আছে। বয়স চল্লছৰ ওপৰ যদিও লদায় সাজ কাচি থাকে আৰু যিকোনো মানুহৰ লগত কথা পাতেতে মিচিকি হাঁহি মাৰি আনন্দ মনেৰে পাতে; মানুহজনীৰ মাত কথা আৰু কণ্ঠৰ স্বৰ কিছু নাৰীস্বলভ মুছ হোৱা বাবে, স্বন্দৰ দেহ গঠনৰ হোৱা বাবে, মানুহজনী এতিয়াও সকলো পুৰুষৰ বাবে ভাল লগা হৈ আছে, আকৰ্ষিত হৈ আছে। মানুহজনীৰ দেহত ঘোৱনৰ মাদকতা আৰু পুৰুষে বিচৰা কায়িক আকৰ্ষণ আছে নিয়ন্ত্ৰণ আছে।

পেইং গেটৰ ছিট বিচাৰি ঘোৱা আলহি প্ৰথমতে বাণী বাইৰ পৰা অনুমতি লব লাগিব। বাণীবাই যদি কয় ছিট আছে তেতিয়া সকলো আছে। আছে চম্পা, নন্দা আৰু কামিনী। বাণীবাইৰ হাতত ফিঙ্গৰ টকা জমা দিয়াৰ পছত বাণীৰ নিৰ্দেশমতে আৰু প্ৰায়ে বাণী বাইয়ে কাঠমাৰ আৰু আলহি আত্ম চাই চম্পা, নন্দা, কামিনী যাক মাতিব লাগে মাতি পঠিয়ায় আৰু নতুন আলহিৰ লগত পৰিচয় কৰি দিয়ে, চিনাকি কৰি দিয়ে আৰু চম্পা, নন্দা, কামিনী বাৰ ভাগত পৰে লৈ থাকিলে আদেশ দিয়ে। বাণীবাইৰ আদেশমতে

লৈ যায় চম্পা, লৈ যায় নন্দা, লৈ যায় কামিনী নিজৰ নিজৰ আলহিহ
 নিজৰ নিজৰ কৰ্মলৈ সদায় যিদৰে নিজে আৰু নিৰ লাগে দিনৰ আলহিহ,
 বাতিৰ আলহিহ ইয়াত চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ কোনো নিজা কথা.
 ওজৰ-আপত্তি ভাল লগা, বেয়া লগাৰ কথা নাই—প্ৰশ্ন ছুটে আৰু উঠিব
 নোৱাৰে। এইয়া এদিনৰ কথা নহয়, দুদিনৰ কথা নহয়, চাৰি দিনৰ আগতে
 চম্পা যেতিয়া বাণীৰ পলিত আৰু বাণীবাইৰ ওচৰত কাম বিচাৰি আহিছিল
 তেতিয়া বাণীবাইয়ে চম্পাক তৰিৰ পৰা মুখলৈ, মূৰলৈ চাই কৈছিল :

“আছে কাম আছে, খোৱা লোৱা, কাপোৰ-কানি থকা মেলা সকলো দিয়া
 হব, প্ৰসাদন সামগ্ৰী, দামি শাৰী, ব্লাউজ, চেমিজ, চেলোৱাৰ কুৰ্তা, কাজল,
 মছকৰা, জেভুকা, নথ পালিচ আঁতৰ চেণ্ট সকলো। ফুলমালা টকা যিমান
 লাগে সিমান” বাণীৰ কথাত চম্পা মাস্তি হৈছিল আৰু বাণীবাইৰ শলাপ
 লৈছিল আৰু বাণী বাই বুলি মাতি বৈ গৈছিল।

প্ৰথম দিনৰ আলহি, প্ৰথম বাতিৰ আলহি হৈ বৈ গৈছিল এজন ডেকা—
 দেখাত শুৱনী, বলিষ্ট কামুক, যৌৱনক ভাল পায় জীৱনক ভাল পায়। চিন্তিত
 আৰু মূৰৰ চুলিবোৰ অগ্ৰবস্ত্ৰ, অল্পভাষী দামী চিগাৰেট খায় পিছনত এঘোৰ
 দামী ছুটাই।

মাজ শৰতৰ বাতি। আকাশত সপ্তমীৰ পূৰ্ণচন্দ্ৰ আৰু জোনৰ স্নিগ্ধ
 নিৰ্মল পোহৰ বিয়পি পৰিছিল; শান্ত মুছ বতাহজাক বৈ আহিছিল। কুৱলি
 মিহলি জোনাকৰ কপালী পোহৰখিনি বাতিৰ পৃথিৱীত বিয়পি পৰিছিল।
 মেইন গেটৰ নিচেই কাষত থকা শেৱালী জোপাত ফুলবোৰ ফুলি শুকুলা হৈ
 পৰিছিল আৰু বহুত ফুল গছজোপাৰ তলত লৰি পৰি বগা তুয়াৰৰ ডলিচা
 ঘেন হৈ পৰিছিল চাৰিওফালে কেৱল শেৱালী ফুলৰ পৰিজ্ঞ ভাল লগা মন প্ৰাণ
 উতলা কৰা স্বৰাস। এই স্বৰাস খোলা খিৰিকীখনেৰে জোনাকৰ পোহৰৰ
 লগত মিহলি হৈ সোমাই চম্পাৰ কৰ্মটো সুবাসিত কৰি তুলিছিল—ভাল লগা
 কৰি তুলিছিল; বাতিৰ শাস্ত নিবৰতাৰ প্ৰাণময়তাৰে ওপচাই তুলিছিল
 অফুৰন্ত কৰি তুলিছিল।

চম্পা কোঠাটোৰ ভিত্তৰত থকা চকীখনত বহি গ্ৰামোফনৰ গীত এটা
 শুনি আছিল। ছুৱাৰ খিৰিকিবোৰ খোলা আছিল। বাতি কিছু হৈছিল।
 দুৰ্গাপূজাৰ আয়োজন বাটে বাটে আৰু বিভিন্ন ঠাইত মাজুহবোৰ দুৰ্গাদেৱীৰ

প্ৰতিমা ডৰা, কাঁহ-ঘণ্টা বজাই জয়ধ্বনি দি পূজামণ্ডপত লৈ গৈ আছে। অজ্ঞান, পাপ, অজ্ঞাচাৰ উৎপীড়নৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পাবলৈ মানুহে দুৰ্গাদেবীক পূজা কৰে, পূজা দিয়ে। আন্তৰিকতাৰে ভক্তিসহকাৰে শক্তি দেৱীৰ আগত ম'হ, পঠা ছাগলী ৰাল দিয়ে আৰু আগলৈ অহা দিনবোৰৰ বাবে শক্তিদেৱীৰ পৰা আৰীষ বিচাৰে, কৰুণা বিচাৰে, দয়্যা আৰু ক্ষমা বিচাৰে। ল'ক ডাঙৰ আৰু সকলো ভক্তই ভক্তিসহকাৰে দেৱীৰ আগত আঠুলৈ নতশীৰে সেৱা জনায়, পূজা অৰ্চনা দিয়ে। মহালয়াৰ পিছত কুমাৰ ঘৰৰ মানুহে আহি বাণীৰ ঘৰৰ দুৱাৰ মুখৰ মাটি লৈ গৈ শক্তিদেৱী দুৰ্গাৰ প্ৰতিমাক শেষবাৰৰ বাবে ৰোল সানি প্ৰতিমা শেষ কৰিছিল জীৱন্ত কৰি তুলিছিল। দুৰ্গাদেৱীৰ প্ৰতিমাত বাণীৰ পতুলিৰ মাটি অপৰিহাৰ্য্য মাটি নহলে দুৰ্গাৰ প্ৰতিমা সম্পূৰ্ণ হ'ব নোৱাৰে, দুৰ্গা পূজা হ'ব নোৱাৰে শক্তিদেৱীৰ পূজা হ'ব নোৱাৰে।

কেইদিনমান পাৰ হৈছিল।

দুৰ্গাদেৱীৰ প্ৰতিমাত কুমাৰ, যুভকাৰে মন প্ৰাণ ঢালি দি আন্তৰিকতাৰে প্ৰতিমাত ৰ'ত যি ৰঙ দিব লাগে দি জীৱন্ত কৰি তুলিছিল আৰু আজি ৰেল বৰণৰ আগ দিয়া ভক্তসকলে, ধৰ্মপ্ৰাণ ধাৰ্মিকসকলে দেৱীৰ মূৰ্তি কান্ধত লৈ নিজৰ নিজৰ পূজামণ্ডপত স্থাপন কৰিবলৈ ওৰে ৰাতি ঢোল, খোল বজাই, আৰু ধূপ ধূনাৰ পৰিত্ৰ স্তবাস দি জয়, উল্লাস আৰু ভক্তিসহকাৰে লৈ গৈছিল। ওৰে ৰাতি বাট-পথত মানুহৰ সমাগম অহা-যোৱা, ঢোল ডবাৰ পৰিত্ৰ শব্দ আৰু চাৰিওফালে মানুহবোৰ উজাগৰে আছে—সকলো ঠাইত শক্তিদেৱী দুৰ্গা উৎসব, দুৰ্গাপূজা দেৱীপূজা।

ৰাতি কিছু হৈছিল। বাহিৰত জোনাকৰ নিৰ্মল পোহৰ আৰু কুঁৱলী মিহলি যুহু বতাহজাক গাত লগাই চম্পা শেৰালীজোপাৰ কিছু আঁঠৰত বহি আছিল আৰু শেৰালীজোপাৰ পৰা নিৰৱচ্ছিন্ন এটা ছুটা কৈ সৰি পৰা শেৰালী ফুলবোৰ চাই কিছু ভয়ানক আৰু নিৰৱ হৈছিল মৌন হৈছিল। বাটেদি তেতিয়াও মানুহবোৰ দুৰ্গাদেৱীৰ প্ৰতিমা কঢ়িয়াই লৈ গৈ আছে, মজলধ্বনী দি মজল বাদ্য বজাই।

আৰু কিছু সময় পাৰ হ'ল।

জোনাকৰ পোহৰত দেখিলে বাণীবাইৰ লগত এজন সুন্দৰ শ্ৰীচেহেৰাৰ ডেকা যুৱক। বাইৰ আদেশমতে ডেকাজন চম্পাৰ পিছে পিছে খোজ ললে

আৰু এটা সময়ত চম্পাৰ কমটোৰ ভিতৰত সোমাই গ'ল আৰু বাহিৰৰ পৰা বাণীবাই ছুৱাৰখন বন্ধ কৰি দি প্ৰায় চিঞৰীয়ে কলে :

“নিশিবাবু পাৰমানেণ্ট আলহি, ৰাতি থাকিব ভালকৈ আলপৈচান ধৰিবি যি বিচাৰে দিবি, নিশিবাবুৰ ঘাতে অস্থিবিধা নহয়, থকা-থোৱাৰ……নিশিবাবু বজাবাহাদুৰ, জমিদাৰ… …”

তেতিয়া বাহিৰত ৰাতি গভীৰ, প্ৰাণময়তাবে ভৰা শান্ত মধুৰ শব্দতৰ নিৰবতা ভৰা ৰাতি।

চম্পা, চম্পা ফুলৰ দৰে কোমল, মসৃণ আৰু ধুনীয়া। চম্পাৰ বয়স বোল বছৰ। কেঁচা বোৱন ওপচি পৰা চকুলা গাভৰু। দীঘল জোড়া নাক, চেলাউৰি হৰিণী নয়না চকুজুৰি। যুহু কণ্ঠস্বৰৰ চম্পাক নিশিবাবু যেতিয়া চম্পাৰ কোমল হাত দুখন ধৰি নিজৰ কোলাত বহুৱাই ললে তেতিয়া চম্পাই খুব জোৰেৰে চিঞৰি দিলে।

“বাণীবাই, মানুহজনে মোক হেচি ধৰিছে।” ছুৱাৰৰ বাহিৰত বৈ থকা বাণীবাইয়ে চম্পাৰ চিঞৰ শুনি ছুৱাৰ খুলি ভিতৰ সোমাই গ'ল আৰু ধাপমাৰি চম্পাৰ হাতত ধৰি লৈ কলে “চম্পা—প্ৰথমতে, প্ৰথম দিনত ভয় লাগে, বেয়া লাগে, লাজ লাগে—কিন্তু চাবি কালিলৈ সকলো ঠিক হৈ ভাল লাগি যাব। পুৰুষৰ আলিফুল পৰশ, আলিজন আৰু চুহনে নাৰীজীৱনৰ পূৰ্ণতা, সাৰ্থকতা আনে, আনন্দিত আৰু স্থখী কৰে, জীয়াই থকাৰ প্ৰেৰণা দিয়ে।” বাণী-বাইয়ে কথাখিনি কৈ থাকোতেই চম্পাৰ গাৰ পৰা শাবী, ব্লাউজ খুলিলে আৰু কেৱল পেটিকোট আৰু ব্ৰেচিয়াৰ শিদ্ধি থকা চম্পাক নিশিবাবুৰ কোলাত বহুৱাই দি বাহিৰৰ পৰা ছুৱাৰ পুনৰ লগাই দি কলে :

“বেছি চিঞৰ বাখৰ নকৰিবি। নিশিবাবু ডেকা যুৱক—নিশিবাবুৰ পাৰচয় মই পিছত দিম।”

তেতিয়া ৰাতি। বাহিৰত গভীৰ ৰাতি আৰু শান্ত নিৰবতা ভৰা প্ৰাণ মমতা ভৰা মধুৰ মোহিনী ৰাতি। ৰাতিৰ এই নিৰবতা ভঙ কৰিছিল কেৱল দুৰ্গাদেৱীৰ প্ৰতিমা কঢ়িয়াই নিয়া ভক্ত পূজাৰীৰ জয়ধ্বনিয়ে, মজলবাটুই শব্দ বজোৱাৰ বাবে।

আৰু সাৰে আছিল নিশিবাবু আৰু চম্পা, চম্পা আৰু নিশিবাবু।

নিশিবাবু প্ৰথমতে চম্পাৰ স্তনযুগলত চুমা খালে। ওঠত চুমা খালে, গালত

চুমা খালে আৰু কামুৰিলে। তাৰ পিছত নিশিবাৰুৱে নিজৰ উস্তপ্ত ওঠ ছুটা চম্পাৰ ওঠত খুৱ জোৰবে হেচি ধৰিলে। হাত দুখনেৰে স্তন দুটাত পুনৰ ধৰি ললে আৰু বাৰে বাৰে কান্ধিক মিলনত লিপ্ত হ'ল—যৌন সজ্জম কৰিলে। এবাৰ, দুবাৰ, তিনিবাৰ ওৰে ৰাতি। চম্পাৰ প্ৰথমতে লগা ভয়, শঙ্কা, লাজ নোহোৱা হৈ গ'ল—আৰু চম্পাৰ নিজৰো ভাল লাগি গ'ল দেহ, মন সকলো। সময় পাৰ হোৱাৰ লগে লগে চম্পাই উপলব্ধি কৰিলে পুৰুষৰ লগত মিলন, আলিঙ্গন, চুষন অবিহনে নাৰীজীৱন অসম্পূৰ্ণ—মুলাহীন। নাৰীৰ ৰূপ, সৌন্দৰ্য্য যৌৱন সকলো মুলাহীন। নাৰীৰ জীৱনত পুৰুষেই সকলো। পুৰুষৰ ওচৰত নাৰী দেৱী, ৰাণী, পৰিবাৰ, সহধৰ্মিনী, লক্ষ্মী, দুৰ্গা, গোৰী আৰু সেই নাৰীয়েই পুৰুষৰ ওচৰত ৰেশা, নটী। নাৰী পুৰুষৰ শক্তি, দেৱী, সৃষ্টিৰ উৎস প্ৰেৰণা। আৰু নাৰীয়ে পুৰুষৰ জীৱনৰ প্ৰেমসী প্ৰেমিক প্ৰেম, ভাল পোৱা, কল্পনা, মায়া-মমতাৰে ভৰা এই পৃথিৱীত মায়াহনকলে পাহাৰ জীয়াই থাকে স্বপ্ন বিভোৰ হৈ; কল্পনাবিভোৰ হৈ। কিয়নো জীৱনৰ অগ্ৰ নাম প্ৰেম আৰু ভাল পোৱা। প্ৰেম প্ৰেমিকৰ মতে জীৱনতকৈ শ্ৰেষ্ঠ, মৃত্যুতকৈও ডাঙৰ, মৃত্যুয়ে প্ৰেমৰ সমাধি ধৰংস কৰিব নোৱাৰে, প্ৰেমৰ চিৰন্তন আৰু পবিত্ৰ পথৰ পৰা বিৰত কৰিব নোৱাৰে। কবৰৰ পৰা মৃত্যু প্ৰেমিকে চিঞৰে প্ৰেম অমৰ প্ৰেমৰ মৃত্যু নাই—চিৰন্তন।

বিশ

সময় পাৰ হৈছিল।

আৰু কিছু সময় কেইমাহমান পাৰ হৈছিল। সোনাগাছৰ ৰাণীৰ গলিৰ নাণীৰাই (মোচি) ৰক্তম পানৱালা, গফুৰ টাংগাৱালা, আতঁৰৱালা মুনীমিয়া, মিঠাইৰ দোকানী হাৰাধন ঘোষ আৰু আন সকলৰে লগত পৰিচিত আৰু চিনাকি হৈছিল। সকলোৰে দেখুওৱা সহায়, মৰম আন্তৰিকতা ভক্তিৰ বাবে নিশিবাৰু কিছু সুখী আৰু আনন্দিত হৈছিল। ৰাতিৰ এটা, দুটা এনেকি শেষ ৰাতি আৰু ৰাতিপুৱা টাংগাৱালা গফুৰ নিশিবাৰুক লৈ আহিছিল সোনাগাছৰ

বাণীৰ গলিৰ পৰা চম্পাৰ ঘৰৰ পৰা, নন্দাৰ ওচৰৰ পৰা, কামিনীৰ কাষৰ পৰা ।

বস্তু পানবালাৰ খিলিপান, জৰ্দ্দা পান, জৈঠমধু পান, এলাচি পান ; হাবাধন ঘোষে ভোগপাতত মেকৰাই দিয়া চমছম, পেৰা, কদমা, বৰফীৰ টোপোলা, মুজী মিম্বাৰ আঁতৰ, নিশিৰাবু বাণী গলিত অহাৰ লগে লগে বস্তুবোৰ আনি চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ কঁমত থৈ গৈছিল আৰু থৈ গৈছিল বস্তুৰ দোকানৰ ছুৰটল বিলাতী মদ, বিয়েৰ লগত কিছু ভজা মাংস, চানচুৰ আৰু কেচা চানাবুট কিছু । মাহুহবোৰে দেখুওৱা সহায়, সহায়ভূতি আৰু আন্তৰিকতাৰ বাবে নিশিৰাবু মাহুহবোৰৰ ওচৰত কিছু কৃতজ্ঞ ।

সোনাগাছিৰ বাণীৰ গলিত প্ৰথম অহাৰ দিনা অগ্ৰ মাহুহৰ দৰে, তত্ৰু আলহীৰ দৰে প্ৰণবেও নিজৰ নাম, আৰু পৰিচয়, পেৰা, বৃত্তিৰ কথা লুকাই দিছিল 'নিশিৰাবু' নাম দি ছদ্মনাম লৈছিল প্ৰণৱৰ পৰিৱৰ্তে, ৰজাবাহাদুৰ প্ৰণৱ । ৰতনপুৰ জমিদাৰীৰ জমিদাৰ প্ৰণৱ । আৰু লুকাই দিছিল নিজকে যুৱৰাজ বিখ্যাত নাটাকাৰ, লিখক, অভিনেতা, শিল্পী, কলাকাৰ সুৰকাৰ, পাৰিচালক চিত্ৰ-নিৰ্মাতা ; মাহুহৰ জীৱনৰ শাস্ত ৰূপ দিওতা হাঁহি-কান্দোন উত্থান-পতন, পোৱা নোপোৱাৰ—বিচিত্ৰ এই মানবজীৱনৰ, প্ৰতিজন মাহুহৰ জীৱনৰ কথাবোৰ ঘটনাবোৰ দুখীয়া মজুৰ খেতিয়কৰ পৰা ত্যৰস্ত কৰি ৰজা জমিদাৰ লৈকৈ সৰলোৱে ।

* * * * *

সমুখত এখন ডাঙৰ ফুলনি—গোলাপ, তগৰ, ৰজনীগন্ধা, থলপদ্ম, কামিনী, পাৰিজাত, অশোক, নাগিছ, চম্পা, বকুল, কৰবী, হাচনাহানা, অপৰাজিতা, গুলচ, খৰিকঁজাই, শেৱালী, কুমুচুৰা, জবা, সূৰ্যমুখী, মাধবীলতা, মালতী, নাজি তকৰা কদম, কপোফুল, কেতেকীফুল, বাধাচুৰা, গুটিমালতী, চন্দন । আৰু ফুলনীখনৰ একালে ডাঙৰ পুখুৰীটোত নিৰ্মল পানী, পদ্ম, ভেটফুল আৰু পুখুৰীটোৰ কিছু ভিতৰত এটা বিবস্ত্ৰ স্বচ্ছ আবক্ষ নাৰীমূৰ্তি জাহবী, এটা এবছট্ৰাষ্ট আঁট বখা হৈছে । প্ৰথম চাৱনীত যিকোনো মাহুহৰ চকুত কোনোবা জীৱন্ত সুন্দৰী অপসৰবা বিবস্ত্ৰ হৈ পুখুৰীৰ নিৰ্মল পানীৰ মাজত সাঁতুৰি নাহুৰি গা ধুইছে বুলি চাব, ওচৰতে পদ্ম আৰু ভেটফুলবোৰ প্ৰস্ফুটিত হৈ ফুলি

আছে। ডাঙৰ ফুলনী আৰু বাগিছাখন এফালে আৰু আনফালে ডাঙৰ পুখুৰীটো; ফুলৰ বাগানৰ মাজত ৰহিব পৰাকৈ, পুখুৰীৰ পাৰত কৃষ্ণচূৰা, বাধাচূৰা গছৰ ভলত পকা কৰি চকী বনাই ৰখা হৈছে। আৰু মন গলেই ৰহিব পাৰি, ফুলনীখনৰ মাজে মাজে ফুৰিব পাৰি। ফুলনীখনৰ ফুলবোৰ, গছবোৰ, গছৰ সেউজীয়া পাতবোৰ স্তম্ভৰ আৰু মনোৰম, পৰিপাটি, বিতোপন, কোমল সুবাসিত ফুলবোৰ চাই থাকি গা মন ভাল লাগি যায়। দিনতকৈ গধূলি পৰত আৰু জোনাক নিশা বিশেষকৈ পূৰ্ণিমাৰ ৰাতি ফুলনিখন চাবলৈ আৰু ধুনীয়া, মনোৰম অপূৰ্ব আৰু অতুলনীয় হৈ পৰে। ভাল লগা হৈ পৰে যেতিয়া ৰাতিৰ শাস্ত নিবৰতাত জোনৰ কপালী পৰিত্ৰ নিৰ্মল স্নিগ্ধ পোহৰৰ আভা বিবিধ ফুল আৰু সেউজীয়া গছ-পাতবোৰত স্ফিৰ্তিত হৈ বিয়পি পৰে।

ঠিক সেইদৰে পুখুৰীটোৰ চাৰিওফালৰ পাৰৰ পৰিষ্কাৰ আৰু নিকা কৈ ৰখা হৈছে—ছৰবিবৰ্নৰ সেউজীয়া ডলিছা যেন হৈ আছে আৰু তাৰ মাজে মাজে বিবিধ চিজন ক্ৰাৱাৰ, নেমু, মৌচূৰী, কমলা, বেল, ডেজপাত, এলাচি আমলখী, শিলিখাৰ গছবোৰ শাৰী শাৰী কৈ লগোৱা হৈছে আৰু ফলে-ফুলে জাতিষ্কাৰ হৈ আছে, ভাল, লগা হৈ আছে সকলোৰে বাবে ভাল লগা পৰিত্ৰ স্থান, শাস্তিৰ স্থান।

এফালে পুখুৰীটো আৰু আন ফালে ফুলনিখন, সোমাজেদি এটা স্তম্ভৰ পৰিপাটি ৰাস্তা। ৰাস্তাটোৰ দুয়ো কাষে শাৰী শাৰীকৈ লগোৱা হৈছে চিৰিৰ, দেবদাক, ভাল, চাণ্ড আৰু কটাহ তামুলৰ গছ। মেইন গেটটোৰ পৰা ৰাস্তাটো আৰম্ভ হৈছে; ডাঙৰ গেটখনৰ ওপৰত শিলত কটা তিনিটা মূৰ্তি গণেশ, লক্ষ্মী আৰু সৰস্বতীৰ তোৰণখনৰ সোঁমাজত লিখা আছে, “ৰাতিৰ ৰামধেনু” যিকোনো মাহুহ এই গেটৰ পৰাই অট্টালিকা আৰু প্ৰাসাদলৈ উঠি যায়, এফালে পুখুৰীটো আৰু আনফালে ফুলনীখনৰ মাজৰ সৰু অথচ পুৰনি পৰিষ্কাৰ স্তম্ভৰ বাটটোৰে ঠাইডোখৰ কিছু গছে বনে ঢকা ওখ আৰু পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্ন ফুলনি, পুখুৰী, নিৰ্জন ঠাইডোখৰত যোৱাৰ লগে লগে কোনো ধৰ্মগুৰুৰ পৰিত্ৰ আশ্ৰমৰ আৰু তীৰ্থস্থান যেন লাগে। মেইন গেট পাৰ হোৱাৰ পিছত কিছুদূৰ যোৱাৰ পিছত প্ৰধান আৰু প্ৰথম অট্টালিকা, প্ৰাসাদ। মেইনগেট পাৰ হোৱাৰ পিছত যিকোনো মাহুহৰে বিতোপন ফুলনি ফুলি থকা ফুলবোৰ, ডাঙৰ পুখুৰীটো, পুখুৰীটোৰ পাৰত হোৱা নানান ফল, ফুলৰ, গছ-গছনি; মৌ-

মাখি, পখিলা, ভোমোৰাৰ গুনগুননি, সখিয়তী, কুটুম, শালিকা, কপৌ, মইনা আৰু কুলি চবাইৰ অলমীয়া গীত-মাতত এনেয়ে বঙলালৈ উঠি ঘোৰাৰ গতি লেহেম হয় ; বৈ যাবলগা হয় ; থিয়হৈ মৌন আৰু তন্নয় হৈ নিৰবে কিছুসময় বৈ যাব লগা হয়, বৈ দিবলগা হয়, ফুলনি, ফুল-ফল, পুখুৰী, গছ-গছনি, সেউজীয়া ঘাঁহবনবোৰ আৰু নিৰবতাবে ভৰা ভাল লগা ঠাইখিনি চাবলগীয়া হয় ; আৰু কিছু সময় স্বপ্ন বিভোৰ হ'বলগীয়া হয় ; আৰু কিছু সময় নিজকে পাহৰি চিন্তিত আৰু স্বপ্ন বিভোৰ হ'বলগীয়া হয় ।

মেইনগেটৰ পৰা খোজ কাটি তিনি, চাৰি মিনিট ঘোৰাৰ পিছত যিটো ধুনীয়া আৰু ডাঙৰ অট্টালিকা আৰু ৰাজপ্ৰাসাদ 'ৰাতিৰ ৰামধেনু' যি অট্টালিকাৰ দুৱাৰ কেইখন, থিৰিকি কেইখন যিকোনো মাহুহৰ পক্ষে হিচাব কৰাটো সম্ভৱ নহয় । দুৱাৰ থিৰিকি আৰু ভেটীলেটবোৰ বড়ী আৰু ডিজাইন থকা কাৰুকাৰ্য্য-খচিত বেলজিয়াম গ্লাছ লগোৱা আছে আৰু এই বঙা নীলা বড়ী গ্লাছ লগোৱা বাবে প্ৰাসাদৰ ভিতৰ আৰু বাহিৰত বিভিন্ন বড়ৰ প্ৰতিফলন আৰু বিচ্ছুৰিত হৈ প্ৰতিটো কোঠালিৰ ভিতৰত এটা ভাল লগা শাস্ত্ৰ, মূৰ্ত্তি বডিন পোহৰত পোহৰ হৈ পৰিছে । বড়ৰ লীলা খেলা হৈ পৰিছে । আৰু প্ৰতিটো কোঠালি, বেড ৰুম, গেষ্ট ৰুম, ব্ৰেইং ৰুম, ব্ৰেচিং ৰুম, ৰিৱিং ৰুম, লাইব্ৰেৰি, মিউজিয়াম, ভোৰাখানা, ডাইনিং ৰুম, বাথ ৰুম, কিচেন, চাৰভেণ্ট ছেদ, দাবোয়ান আৰু চকীদাৰ ছেদ আদি অট্টালিকা আৰু ৰাজ-প্ৰাসাদ 'ৰাতিৰ ৰামধেনু' ভিতৰত আছে । মুঠতে ব্ৰেইং ৰুম চাৰিটা—তুটা পুৰুষ ৰজা, জমিদাৰ আৰু অজ্ঞান ৰাজকীয় ভদ্ৰলোক, সন্ন্যাসী ব্যক্তিৰ বাবে আৰু বাকী তুটা বাপী, ৰাজকুমাৰী, বোৱাৰী আৰু আন আন ৰাজকীয় আৰু ভদ্ৰ মহিলাৰ বাবে বন্ধু-ৰাজকীয়ৰ বাবে । এই বিৰাট অট্টালিকাটোৰ প্ৰথমটো ব্ৰেইং ৰুমত দামী বনচোম কাঠৰ ওপৰত কাৰুকাৰ্য্য কৰা চকী, চোফা ছেট, চেষ্ঠাৰ টেবুল, এছট্ৰে, কোঠাটোৰ এটা চুকত সৰু অথচ স্নন্দৰ টেবুল এখনৰ ওচৰত পূৰ্ণপুৰুষ সকলে থোৱা ৰূপৰ ওপৰত মিনা কৰা হোকা এটা আৰু এটা উত্তৰ বৰ স্নন্দৰ, চাক-চিকুন আৰু সঘতনে লজাই ৰখা হৈছে । মিনা কৰা ৰূপৰ হোকা আৰু তন্ত্ৰৰ ওপৰত ফুল, গছলতা, চবাই, ৰজা-ৰাণী, প্ৰেমিক-প্ৰেমিকাৰ বৰ পৰিভ্ৰম আন্তৰিকতাৰে খোদিত কৰিছে কোনোবা বিখ্যাত কাৰীকৰ শিল্পীয়ে, খনিকৰে । সেই নাম নজনা বিখ্যাত আৰু কঠোৰ পৰিশ্ৰমী শিল্পীৰ

হাডৰ আলফুল কোমল পৰশ আজিও লাগি আছে কণৰ পানৰ বটা, চেটোৰ টেবুল, কৰ্ণাৰ টেবুল, এছট্ৰে, হোকা, ফুলদানি, চোফা ছেট, পালেং, ত্ৰেচিং টেবুল আদিত; আৰু প্ৰতিটো বস্তুৰ একোটা নিজা আৰু স্বকীয় সৌন্দৰ্য আৰু আকৰ্ষণ আছে, প্ৰতিশ্ৰুতি আছে। এইবোৰ বস্তু হায়দৰাবাদ, মুম্বাদাবাদ, আগ্ৰা, কাশ্মীৰ জয়পুৰৰ পৰা অনা হৈছিল আৰু বংশানুক্ৰমে বস্তুবোৰ ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে, বখা হৈছে আৰু সম্বন্ধে সজাই বখা হৈছে।

কমটোৰ ভিতৰত আৰু এটা বস্তু সজাই বখা হৈছে। বাঘৰ ছালেৰে বনোৱা এটা বাঘৰ মূৰ্তি, চকু ছুটাত ছুটা উজ্জল মাৰ্বল পাথৰ লগোৱা আছে। ঐচ্ছন্য আৰু নতুনকৈ অহা মাহুৰৰ পক্ষে বাঘটো জীৱন্ত নে মৃত সঠিককৈ ধৰা টান, ভুল কৰি ভয় কৰিব লাগিব, বাঘ বুলি চিঞৰিব লাগিব।

আৰু এটা মনোৰম আৰু আকৰ্ষণীয় দৃশ্য হ'ল প্ৰাসাদৰ নিচেই ওচৰেদি বৈ যোৱা নিৰ্মল পানীৰ চঞ্চল নিজৰাটো। ভালকৈ আৰু সঠিককৈ নিৰীক্ষণ নকৰিলে কৃত্ৰিম নিজৰা বুলি ধৰিব নোৱাৰিব—প্ৰায়বোৰ ঐচ্ছন্যক মাহুৰৰ বাবে প্ৰাকৃতিক নিজৰা বুলি কব লাগিব—চাব লাগিব। প্ৰাসাদৰ মাজেৰে বৈ আহি সমুখৰ পুখুৰিত বাগাৰ পৰিছে, বৈ পৰিছে।

এই বিশাল, মনোৰম, স্নান আৰু শতাব্দীৰ বুৰ্জী কাচিয়াই যুগৰ পিছত যুগ ধৰি থিয় হৈ আছে বতনপুৰৰ জমিদাৰৰ কালকতাৰ বালিগঞ্জ পাৰ্কত অৱস্থিত ৰাজপ্ৰাসাদ 'বাতিৰ ৰামধেনু' যিটো নিজেই এটা উচ্চ ৰাজবংশৰ পাৰচয়, শাখত ইতিহাস, পূৰ্ব-পুৰুষ, উত্তৰ পুৰুষৰ গৌৰৱৰ কাহিনী জীৱনৰ প্ৰতিটো পল, মহুৰ্ত, ইহাঁহ, আনন্দ লিপিবদ্ধ হৈ আছে, খাস-প্ৰখাস মাত কথা, কণ্ঠস্বৰ, কথোপকথনবোৰ লাগি আছে, জীৱন্ত হৈ আছে।

এই অট্টালিকাত প্ৰণৱ আৰু প্ৰতিমা ধাকে বিখ্যাত চিত্ৰ নিৰ্মাতা, কলাকাৰ শিল্পী নিৰ্দেশক, প্ৰযোজক আৰু অভিনেতা, নাট্যকাৰ। যিজনৰ জীৱনটো এটা জীৱন্ত কলা, আৰ্ট, যিজনে কেৱল স্থিৰ আনন্দ আৰু সন্ধানত মন্তনীয়, স্বপ্ন ৰিভোৰ আশ্বহাৰা, তেওঁৰ পথ সীমাহীন। বাতিৰ আকাশৰ তৰাৰ জ্বলমিল, স্তম্ভপক্ষৰ জ্ঞানৰ স্নিগ্ধ পৰিৱৰ্তন শোহৰত দেখা পায় মাহুৰৰ জীৱনৰ ৰিচত্ৰ ৰঙ; খেতি-পথাৰ, বোকা-পানী-পাহাৰ-পৰ্বত, নৈ, নিজৰা নৈৰ সৌন্দৰ্য; শৰত হেমন্ত বসন্ত, শাওনৰ জৰজৰ বৰষুণ সকলোতে দেখা পায় মাহুৰৰ, জনজীৱনৰ বিভিন্ন ৰূপ আহ্বান প্ৰতিশ্ৰুতি জীৱনৰ অগ্ৰ নাম, ৰূপ আৰু

জীবনযুদ্ধত জীয়াই থকাৰ প্ৰেৰণা, পথ, উৎস আৰু চিৰন্তন এক পথ যি কেৱল মানুহৰ বাবে, সেই মানুহ লাগিলে ৰজাই হওক প্ৰজাই হওক খেতিয়ক, ৰায়ত মজদুৰেই হওক ।

‘ৰাতৰ ৰামধেনু’ত আৰু থাকে ৰজাবাহাদুৰ প্ৰণবৰ ভনীয়েক প্ৰতিমা । কোকিল কণ্ঠী গায়িকা যাৰ স্বৰৰ মান্নাজুলত মুগ্ধ হয় সকলো মানুহ, শ্ৰোতা, বৈ যায় আকাশ আৰু বনত উৰ ফুৰা চৰাই, নৈৰ প্ৰবাহিত সোঁত, শুকান গছত কুঁহিপাত ওলায়, ফুল ফলে, ধৰাত বসন্তকাল আহে, পুৰণিক বিদায় দি পৃথিৱী নতুন হৈ পৰে ।

সময় আৰু পাব হৈছিল ।

বহুৰ পাব হৈছিল । বহুৰ পিছত বহুৰ বাগৰিছিল । প্ৰণব চিনেমা নিৰ্মাতা হ'চাবে, চিত্ৰ নিৰ্মাতা হ'চাবে, প্ৰযোজক হ'চাবে, বিখ্যাত ততুলনীয় মহান কলাকাৰ হ'চাবে আৰু বিখ্যাত হৈ পৰিল । ভাৰতবৰ্ষৰ ভিতৰত প্ৰণবকৈ বিখ্যাত চিত্ৰ নিৰ্মাতা, কলাকাৰ শিল্পী ষষ্ঠীয় এজন নাই, এনেক ভাৰতৰ বাহিৰত পৃথিৱীৰ বিভিন্ন দেশ ইংলণ্ড, ইটালি, জাৰ্মানি, ফ্ৰান্স, হলিউড, ইণ্ডিয়া আদি দেশৰ পৰা শিল্পীসকল, কলাকাৰ সকল, প্ৰযোজক, নায়ক-নায়িকা সকল, গায়ক-গায়িকা, স্বৰকাৰ-সঙ্গীতজ্ঞ লিখক, নাট্যকাৰ ভাৰতবৰ্ষলৈ, কলিকতালৈ বালিগঞ্জৰ ‘ৰাতৰ ৰামধেনু’ ৰাজভবনলৈ—প্ৰণব আৰু প্ৰতিমাৰ ওচৰলৈ আহিল, প্ৰণবৰ লগত আলোচনা কৰিবলৈ, কথা পাতিবলৈ, চিনেমা ভাৰতীয় কলা-সংস্কৃতিৰ বিষয়ে প্ৰণবৰ পৰা জানিবলৈ; চিনেমা কলা আৰ্ট'ন নতুন নতুন টেকনিকৰ বিষয়ে, পদ্ধতিৰ বিষয়ে প্ৰণবৰ পৰা জানিবলৈ শিকিবলৈ । কি ধৰণে চিনেমা এখনত মূল কাহিনীৰ পৰা সংলাপ, চিত্ৰনাট্য, গীত সংগীত ৰচনা কৰিব লাগে, নায়ক-নায়িকাৰ মেক-আপ আউটডোৰ ছুটিং, কলা নিৰ্দেশনা, সম্পাদনা, নৃত্য পাৰচালনা, আৰহ সংগীত ৰচনা কৰিব লাগে, বহিৰ্দৃশ্য তন্ত্ৰদৃশ্যৰ কাহিনীৰ লগত মিলাই চাইত চলেকচন কৰা, প্ৰয়োজন অনুসৰি ঘৰ সজা, ষ্টেজ সজা, নৃত্য গ্ৰহণৰ বাবে ঠাই চিলেকচন কৰা আদি সকলোবোৰ কামৰ বিষয়ে বৈদেশী শিল্পী চিত্ৰ নিৰ্মাতাসকলে প্ৰণবৰ পৰা শিকিবলৈ আহিল, জানিবলৈ আৰু আলোচনা কৰিবলৈ আহিল সকলোৱে প্ৰণবৰ কলা কৌশল আৰু নতুন নতুন টেকনিক, পদ্ধতিৰ শলাগ ললে নতুনীয়ে । আন্তৰিকতাৰে আৰু শলাগ ললে প্ৰণবৰ চিত্ৰ নিৰ্মাণৰ সফলতাত, সম্পূৰ্ণ কলা সৃষ্টিৰ

বাবে, আৰ্ট'ৰ বাবে, জীৱন দৰ্শনৰ বাবে। সংলাপ, গীত, সঙ্গীত, নৃত্য, মিলন, ট্ৰেজিডি, কমেডি, হাস্যৰস, চাৰপেন্স আৰু জীৱন্ত অভিনয়ৰ সমন্বয়ৰ ফলত প্ৰণবৰ চিনেমা, ছবি জীৱন্ত হৈ পৰিল মাহুৰৰ জীৱনৰ কাহিনী হৈ পৰিল। প্ৰণবৰ চিনেমা চাই কোনোবাই চিঞৰি এইয়া মোৰ জীৱনৰ কাহিনী, কথা, ঘটনা। এইয়া মই চিনেমাৰ নায়ক-নায়িকা, বজা, জমিদাৰ, খেতিয়ক বাসন্ত, শ্ৰদ্ধা, বজ্জা সকলোৰে চিঞৰিলে এইয়া প্ৰণবৰ চিনেমাত মোৰ জীৱন কাহিনী, মোৰ জীৱনৰ কথা, দুখৰ দিনৰ গীতবোৰ হা-হতাশাবোৰ প্ৰণবৰ চিনেমাত কেনেকৈ ওললে। কোনোবা মাছমৰীয়া নদীয়ালে চিঞৰিলে এইয়া দেখোন মোৰ কথা, মোৰ গীত, বিনিচি প্ৰণবৰ চিনেমাত এইয়া মই ইহাছো, কান্দিছো আৰু এইয়া মই উজুৰাই গৈছো গদাধৰৰ পানী আৰু এইয়া আবেলি ডাটুয়াই গৈ থাকোতে ভাটিয়ালী গাইছো।

.

বাগীৰ গলি, সোনাগাছৰ বাগীৰ গলি এডিয়া সকলোৰে পৰিচিত। আৰু পৰিচিত চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ লগত, চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ নামৰ লগত।

চম্পা, নন্দা আৰু কামিনী তিনিজনী গাভৰু তিনিটা কেচা অগ্নান ঘোঁৱন, তিনিটা জীৱন্ত আগ্নেয়গিৰি, জালামুখী। তিনিজনীৰ বয়স মাত্ৰ বিশ পাৰ হৈছে। ঘোঁৱন ওপচি পৰা অনন্তা স্তম্ভী, কপৰতী গাভৰু। চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ ওচৰত। কপ আৰু ঘোঁৱনৰ ওচৰত এবাৰ যোৱা পুৰুষ, ডেকা, আধাবয়সীয়া প্ৰোচা তেওঁ আৰু জীৱনত চম্পাৰ কপৰ কথা, নন্দাৰ কপৰ কথা, কামিনীৰ ঘোঁৱনৰ মদিৰাৰ কথা, মুখৰ ইহা, চঞ্চলতা ঘূৰতীৰ গাৰ মন উতলা স্তবাস, ওঠ আৰু গালৰ মদিৰা গা গঠন, কণ্ঠস্বৰ, আৰু কামিক মিলনৰ কথা। অতিথি পৰায়ণৰ আৰু ব্যৱহাৰৰ কথা কোনো এজনেও পাহৰিব নোৱাৰে। আৰু লেৱে ধন, লোণ, ৰাজ সিংহাসন, ল'ৰা-তিবোতাৰ কথা পাহৰিলেও বাগীৰ গলিৰ কথা, সোনাগাছৰ কথা পাহৰিব নোৱাৰে; পাহৰিব নোৱাৰে চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ ওচৰত থাকিলে, দেহ মিলন কৰিবলৈ। চম্পা, নন্দাৰ ওচৰত যোৱাটো সাংসাৰিক ধৰ্ম নহ'ব পাৰে। কিন্তু যি জীৱনৰ কোনো বন্ধন নাই—মুক্ত, বন্ধনহীন মন আৰু চিৰস্থায়ী নহয় বস্তুকীয়া,

সেই খন্তেকীয়া জীবনত নষ্টতা, ভোগবিলাস উপভোগ নহলে আছে কিটো । আজি যিটো কাম কৰিছে অহা-কালি মৃত্যু হোৱাৰ লগে লগে সেই মানুহ আৰু সেই কামৰ কোনো নাম নাই অৰ্থ নাই ; আৰু নেথাকেও ।

এইবোৰ কাৰণত চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ ওচৰত পুৰুষ বলীয়া হৈ দুৰ্বল হৈ আছে—কোনো বাধা দি বাধিব নোৱাৰে, সমাজ ধৰ্ম বন্ধন, ৰীতি-নীতিয়ে মানুহৰ জীবনত পৰম তৃপ্তি দিব নোৱাৰে, বিচৰাখিনি দিব নোৱাৰে । সেইয়ে ৰজা, জমিদাৰ ৰাণীৰ ওচৰৰ পৰা পলাই লৰি আছে । বিবাহিত পুৰুষ নিজৰ তিবোতাৰ ওচৰৰ পৰা পলাই আহে বলীয়াৰ দৰে চঞ্চল, উত্তেজিত হৈ, চিৰপ্ৰবাহিত নৈৰ সোঁতৰ দৰে কোনেও বাধা দি বাধিব নোৱাৰে আৰু পৰাও নাই । চম্পা, নন্দা আৰু কামিনী তিনিওজনী বেজা, নটা আৰু ৰাণীবাই তিনিও বেজাৰ দালাল বক্ষিতা । ৰাণীবাইৰ পিছনত এখন চেক লুঙ্গী গাত এটা পাতল পাঞ্জাবী । মলাধপাতৰ হোকাটো লগাই কেইটান মাৰি খিলিপান এটা খাই ৰাণীবাইয়ে কথাটো উলিয়ালে । চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ পৰা শেষবাৰৰ বাবে ব্যক্তিগত মতামত, ইচ্ছা-অনিচ্ছাৰ কথা জানিবলৈ বিচাৰিলে ।

বেলি আবেলি আছিল । কলিকতা চহৰত ট্ৰাম, টাংগা আৰু মানুহবোৰৰ অহা-যোৱা ব্যস্ততা । বতৰ কৰকাল আছিল আৰু পাতল এজাক বতাহ দক্ষিণৰ পৰা বৈ আহিছিল নিৰবে ।

চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীয়ে ৰাণীবাইৰ ওচৰত থিয় হ'ল নিৰবে । ইজনে আনজনীৰ মুখৰ ফালে চালে । কিছু সময় নিৰবে পাৰ হ'ল ।

চম্পাই কলে 'মই যাম' ।

চম্পাৰ মুখৰফালে চাই নন্দাই কলে "মইও যাম" ।

কামিনীয়ে কলে "চম্পা, নন্দাৰ লগত মইও যাম নিশিবাবুৰ ঘৰত, নিশিবাবুৰ 'ৰাতিৰ বামথেহু' অট্টালিকাত থাকিবলৈ । নিশিবাবু যি কাম দিয়ে কৰিবলৈ ।"

ৰাণীবাইয়ে হোকাৰ ধোৱাবোৰ নাক আৰু মুখেৰে ওপৰলৈ উলিয়াই দি পিকদানিত জৰ্জা পানৰ পিকখিনি পেলাই চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীৰ ফালে এবাৰ চাই ললে । চম্পা, নন্দা আৰু কামিনীয়ে চিগাৰেটৰ ধোৱাবোৰ ওপৰলৈ এবিধি ৰানীবাই কোৱাৰ আগতে তিনিওজনী একেলগে কৈ উঠিল ।

আমি আজিয়ে যাম নিশিবাবুৰ ঘৰত, নিশিবাবুৰ ওচৰত—নিশিবাবুৰ চিনেমাট, নাটকট, থিয়েটাৰত অভিনয় কৰিবলৈ। আৰু লগে লগে চম্পা, নন্দা আৰু কামিনী বাহিৰত বৈ থকা গফুৰখানৰ টাংগাত উঠিল গৈ।

বাহিৰত তেতিয়া শেষ শৰতৰ কুঁৱলী মিহলি বাতিৰ নিবৰতা আৰু গুৰু-পক্ষৰ জোনাকৰ পৰিত্ৰ পোহৰ বিয়পি আছিল। কোল!হলহীন বাতিৰ নিবৰতা আৰু জোনাকৰ পোহৰত গফুৰ খানৰ টাংগাত বহি চম্পা, নন্দা আৰু কামিনী সোনাগাছিব বাণীৰ গলিৰ পৰা মেইন ৰোডত উঠিল গৈ আৰু যিমান পৰলৈ টাংগাখন দৃষ্টিগোচৰ হ'ল বাণীবাইয়ে চাই থাকিল; আৰু টাংগাখন নেনেধা হোৱাৰ লগে লগে বাণীবাই নিজৰ কোঠালৈ ওভতিল। বাণীবাইৰ চকু দুটা বাম্পাকুল আৰু মনটো বিষন্ন গধুৰ, ভাৰাকান্ত হৈ পৰিছিল। বাণীবাই কিছু ক্লান্ত, দুৰ্বল আৰু অকলশৰীয়া হৈ পৰিল আৰু কব নোৱাৰাকৈয়ে বাণীবাই শোকাকুল, দুঃখিত আৰু ব্যথিত হৈ পৰিল।

*

*

*

*

*

চল্লিশৰ দশক পাৰ হৈছিল।

পঞ্চাচৰ দশক আৰম্ভ হৈছিল আৰু কেইবছৰ পাৰ হৈছিল। চম্পাৰ পুনৰ জন্ম হৈছিল, বাণীৰ গলিৰ বেঞ্চ। চম্পাৰ মৃত্যু হৈছিল—ৰজা বাহাদুৰ শ্ৰেণৰ আৰু বাণী গলিৰ নিশিবাবুৰ ঘৰত অহাৰ পিছ দিনাৰ পৰাই। চম্পাৰ নতুন নাম বখা হ'ল ছায়াদেবী, নন্দাৰ নাম নিবেদিতা আৰু কামিনীৰ নাম কাননদেবী। সময়ৰ সোঁতত চম্পা, নন্দা আৰু কামিনী বেঞ্চাৰ মৃত্যু হৈছিল আৰু তাৰ ঠাইত পুনৰ জন্ম হৈছিল ছায়াদেবী, নিবেদিতা আৰু কাননদেবীৰ। প্ৰথম দুই এবছৰ মাহুহবোৰে, দৰ্শক আৰু শ্ৰোতাই দুই-এটা কথা কলেও পিছলৈ সকলোৰে মাজত আদৰণীয় আৰু প্ৰিয় শিল্পী, কলাকাৰ নামিকা সকলোৰে ভাল লগা, ধুনীয়া অপকৃপা হৈ পৰিল। ছায়াদেবী, নিবেদিতা, কাননদেবীৰ ৰূপ, সৌন্দৰ্য্য, আৰু অভিনয়ৰ ওচৰত মাহুহবোৰ, দৰ্শকৰ পৰাজয় হ'ল আৰু ছায়াদেবী, নিবেদিতা আৰু কাননদেবীৰ অভিনীত চিনেমা, থিয়েটাৰ নাটক, নাচ চাবলৈ দৰ্শক চিনেমা হ'লৰ দূৱাৰ ডাঙ সোমাল। চিনেমাৰ টিকটৰ বাবে দৰ্শকে এমাহৰ আগৰ পৰাই হ'লৰ সন্মুখত শাৰীপাত বৈ অপেক্ষা কৰিব ধৰিলে, এখন টিকট, শ টকা, পাছশ টকা, ছেজাৰ টকাত বিক্ৰি হব ধৰিলে। এনেকি ছায়াদেবীৰ চিনেমা চাবলৈ অসমৰ মাহুহ কলিকতালৈ, বোম্বেৰ মাহুহ

কলিকতাইল বেলড উঠি আহিল। বাট-পথ, বাছ-মটৰ, অফিচ-আদালত, স্কুল-কলেজ বিশ্ববিদ্যালয়ত সকলোতে কেৱল অভিনেত্ৰী ছায়াদেবী, নিবেদিতা আৰু কাননদেবীৰ বিষয়ে আলোচনা, ৰূপৰ কথা, অভিনয়ৰ কথা। ছায়াদেবী, নিবেদিতা আৰু কাননদেবীৰ ৰূপ, গুণ আৰু অভিনয়ৰ কথা, কলাৰ কথা এজনে কয় আন বহুতে তয়য় হৈ নতনীৰে শুনে। এজনে কয় আন হেজাৰজনে শুনে। ছায়াদেবী, নিবেদিতা আৰু কাননদেবীৰ অভিনীত চিনেমা, অভিনয় আৰু ৰূপ চাবলৈ ল'ৰাই স্কুল এৰিলে, কলেজ এৰিলে, চাকৰীয়ালে চাকৰি এৰিলে, দোকানীয়ে দোকান বন্ধ কৰিলে আৰু নতুন প্ৰেমকাক লৈ চিনেমা, থিয়েটাৰ চাবলৈ গ'ল। পঞ্চাছৰ ডেওনা পাৰ হোৱা স্বামী-স্ত্ৰী বিয়াৰ দৰা কইনাৰ সাজপাৰ শিল্পি ছায়াদেবীক চাবলৈ গ'ল।

এখনৰ পিছত আনখন ছবি হিট হ'ব ধৰিলে, বিখ্যাত আৰু প্ৰখ্যাত হ'ল, চিলভাৰ জুবলী, ডায়মণ্ড জুবলী আৰু গোল্ডেন জুবলী হ'বলৈ ধৰিলে। ইখনৰ পিছত সিখন ছবি, চিনেমা প্ৰণবে বনোৱা চিনেমাসমূহ। এইয়া কেৱল মনোৰঞ্জন কৰা চিনেমা নহয় এইয়া আৰ্ট, ক'লা শিল্পীৰ মন প্ৰাণ ঢালি দি আন্তৰিকতাৰে কৰা অভিনয়ৰ ফলত সৃষ্টি হোৱা জীৱন্ত ছবি—মামুহৰ জীৱন-কাহিনী, জীৱনৰ বাস্তব ৰূপ। মামুহৰ মুখত কেৱল ছায়াদেবী, কাননদেবী, নিবেদিতা আৰু প্ৰণবৰ কথা। প্ৰণব, চিনেমা, ছায়াদেবী, নিবেদিতা আৰু কাননদেবীৰ কথা। হেজাৰজনৰ প্ৰাণৰ আপোন, পূজণীয়, মাননীয় সন্মানীয় হ'ল প্ৰণব, ছায়াদেবী, নিবেদিতা আৰু কাননদেবী, স্বপ্নভৰা আশাৰ প্ৰেৰণা হ'ল ছায়াদেবী, নিবেদিতা কাননদেবীৰ ৰূপ, সৌন্দৰ্য্য অভিনয়। জীৱনৰ এই বাস্তব ৰূপ, সৃষ্টি আৰু কলা চিবন্তন আৰ্ট সময়ে বিলোপ কৰিব নোৱাৰে; সেইয়ে লক্ষজনৰ মনৰ মাজত প্ৰণব আৰু ছায়াদেবী, প্ৰণব আৰু নিবেদিতা, প্ৰণব আৰু কাননদেবী মহান শিল্পী, মহান আৰু অমৰ কলাকাৰ, ৰূপকাৰ, ৰূপতাৰ্থৰ ৰাষ্ট্ৰী। হেজাৰ দৰ্শক, হেজাৰ জনতাৰ পূজনীয় শিল্পী, স্ৰষ্টা, আনন্দ দিওতা, জীৱন দিওতা, পথ-প্ৰদৰ্শক জীৱনৰ দৰ্শন।

একৈশ

পৰীক্ষা শেষ হৈছিল। মেডিচিনৰ শেষ পৰীক্ষা দিছিল পৰী আৰু জয়ন্তী। দুয়ো মেধাৱী, বুদ্ধিমান, স্বন্দৰ দেখনীয়াৰ পৰিভ্ৰমী আৰু ডেকা পৰী জয়ন্তী।

যুবতী। এম. বি. বি. এছ. পৰীক্ষাত ফাষ্ট ক্লাছ পোৱাটো নিশ্চিত, কেৱল সোনৰ পদক পোৱাটো ভাগ্যৰ কথা সৌভাগ্যৰ কথা। একালে পৰী স্ত্ৰী, সুন্দৰ, বুদ্ধিমান, মেধাবী, ভদ্ৰ, চৰিত্ৰবান, পৰিশ্ৰমী, মাজিড নিৰ্লিপ্ত ঘাৰ দৃষ্টি কেৱল আকাশৰ নীলাৰ ফালে, তৰাৰ জ্বলমিল পোহৰৰ পিনে; সন্মুখৰ পিনে সন্মুখৰ দীঘলীয়া বাটৰ পিনে; পিছলৈ কেতিয়াও ওভতি নেচায়, আৰু চাবলৈ সময়ও নাই প্ৰয়োজনো নাই। পৰী কোনো পৰীক্ষাত দ্বিতীয় হোৱা নাই আৰু হবও নোৱাৰে। যিটো বিষয় অশ্ৰু ছাত্ৰৰ বাবে বুজিবলৈ, পঢ়িবলৈ এবছৰ লাগে সেইটো বিষয় পৰীয়ে এদিনতে এবাৰ পঢ়াৰ পিছত জীৱনত আৰু কোনোদিনেই পাহৰি নোযোৱাকৈ মনত বাখি দিয়ে, কৈ যায়। যি বিষয় অশ্ৰু ছাত্ৰ চাৰি বছৰ পঢ়িব লাগে পৰীয়ে এবছৰতে এটা পৰীক্ষাত শেষ কৰে আৰু তাতো পৰীয়েই প্ৰথম হৈ উত্তীৰ্ণ হয়। সেইয়ে পৰী, মেডিকেলৰ ছাত্ৰ পৰী সকলোৰে প্ৰিয়; ভাল পায় আৰু মৰমৰ। প্ৰকেচাৰ, ডাক্তাৰ, নাৰ্চ, ছাৰ্জন আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলোৰে পৰীক চিনি পায়, ভাল পায়, মৰম কৰে, চেনেহ কৰে; সকলোৰে পৰীৰ নাম জানে আৰু পৰীৰ সান্নিধ্যলৈ আহি কথা-পাতি ভাল পায় কাৰণ, পৰী মেধাবী বুদ্ধিমান সুন্দৰ, স্ত্ৰী, চৰিত্ৰবান আৰু সঙ্গীপ্ৰিয় হোৱাৰ বাবে। আৰু পৰীৰ কোনো গৌৰৱ অহংকাৰ নাই; পৰীৰ মুখত সদায় আনন্দ মিহলি মিচিকি হাঁহি; পৰী সকলোৰে প্ৰতি দয়ালু, মৰমিয়াল আৰু সহায়ক। সেইয়ে পৰী সকলোৰে মনৰ এটা, মৰমৰ এজন, চেনেহৰ এজন আৰু মেডিকেল কলেজৰ এজন সুছাত্ৰ মেধাবী ছাত্ৰ কলেজৰ সুনাম অনাটো নিশ্চিত।

আনহাতে বাংগালী চঞ্চল অনন্তা ৰূপৰতী জয়ন্তীয়েও মেধাবী বুদ্ধিমতী। চৰিত্ৰবতী যুবতী হোৱা বাবে জয়ন্তীৰ কোনো গৰ্ব, অহংকাৰ নাই কাৰো প্ৰতি বেয়া ব্যৱহাৰ নাই। সদায় চঞ্চল অথচ বাংগালী গাভৰু হোৱা স্বৰূপে জয়ন্তী মাটিৰ ফালে, সন্মুখৰ ফালে চাইয়ে খোজ কাঢ়ে পিছলৈ ওভতি নেচায়, চাবৰ সময় নাই আৰু চোৱাও নাই কেতিয়াও। ৰূপৰ চামুচ মুখত লৈয়ে জয় জয়ন্তীৰ। বেজলৰ ডুৱাৰত তি নখন ডাঙৰ চাহ-ৰাগিছা থকাৰ ওপৰিও কোচবিহাৰৰ ব্ৰাহ্মণবাৰী জমিদাৰী আছে জয়ন্তীৰ পিতৃ অনিমেৰ বৰুৱাৰ। বংশানুক্রমে জমিদাৰী চলাই আহিছে, ৰুবি আহিছে। আঢ়ৈবস্ত, চহকী জমিদাৰৰ একমাত্ৰ নন্দিনী জয়ন্তী, যিকোনো কামত, আশা-আকাঙ্ক্ষাত পিতৃ হিচাবে অনিমেৰ বৰুৱাই কেতিয়াও বাধা দিয়া নাছিল। একমাত্ৰ জীয়েকৰ

মৰমত আশুত হৈ পিতৃচেনেহৰ বন্ধনত আৰু জয়ন্তীৰ স্মৰ' মূখৰ ফালে চাই একো কব পৰা নাছিল, কব নোৱাৰিছিল। কব নোৱাৰিছিল জয়ন্তীৰ দিনা প্ৰথম পৰীক লগত লৈ ঘৰলৈ আহিছিল। সদায় বাংটালী চকুলা পৰীয়ে দেউতাকক কলে,

“দেউতা এইয়া পৰী মোৰ ক্লাছফ্ৰেণ্ড, একেলগে মেডিকেল পঢ়ো। আমাৰ বেঞ্চৰ ফাষ্ট বয়; মোৰ লগত সদায় অহা-যোৱা কৰে, মোক পঢ়ুৱাই দিয়ে, বুজাই দিয়ে এনাটমী মেডিচিন, ডিচেকচন, ভিৰিচেকচন; চাৰ্জাৰী জেনেটিক্সৰ কথা আৰু পৰীৰ নোটৰ পৰা মই নোট লিখি লওঁ”।

দেউতাক অনিমেৰ বকুৱাই আনন্দ মিহলি হাঁহি জয়ন্তীৰ মূৰত হাত ফুৰাই দি কলে, “পৰীৰ বাবে খোৱা-লোৱাৰ যোগাৰ কৰ। পৰীক গা, পা ধুবলৈ কাপোৰ উলিয়াই দে। বজাৰৰ পৰা মাছ, মাংস, আপেল, আঙুৰ, কিছিমিছ, ফল, পেস্তা আৰ্থ'ৰোট, বাদাম আনিবলৈ দে। ভালকৈ খোৱা-লোৱাৰ দিহা কৰ। প্ৰথমবাৰ আহিছে। আপ্যায়নৰ দিহা কৰ।” চাৰ্ছ'চিল চিগাৰেটৰ ধোৱাবোৰ ওপৰলৈ উলিয়াই দি পিতৃ অনিমেৰ বকুৱাই কথাখিনি কলে। জয়ন্তীয়ে পৰীক গেষ্টকমৰ ফালে লৈ গ'ল, অনিমেৰ বকুৱাই পৰী আৰু জয়ন্তীৰ ফালে চাই নিজৰ ডাঠ শ্বোফোৰত আঙুলিৰে বুলাই, চিগাৰেটৰ ধোৱাবোৰ আকৌ ওপৰলৈ এৰি দি সকলৈ আনন্দ মিহলি হাঁহি এটা মাৰিলে।

বৌ মাছৰ ভজা, ঘণ্ট, কুৰমা, পোলাও, দৈ-ক্ৰীম আৰু বহুত কিবাৰ্কাৰ খোৱা হৈছিল। এটাৰ পিছত আনটো বস্তু পৰীৰ কাঁহীত জয়ন্তীয়ে নিজেই দিছিল আৰু একেলগে একেখন ডাইনিং টেবুলত বহি নিজেও খাইছিল।

জয়ন্তীৰ দেউতাৰ কলিকতাৰ ওপৰিও দাৰ্জিলিঙত এটা প্ৰাসাদ আছে। গৰমৰ দিনত বিশেষকৈ বাৰিষা বহাগৰ পৰা দুৰ্গাপূজাৰ আগলৈকে পৰিয়ালৰ মানুহবোৰ দাৰ্জিলিঙত থাকে, কটায়। প্ৰায়বোৰ আভিজাত্য, আচাৰ্যসকল আৰু চহকী জমিদাৰ পৰিয়ালবোৰৰ সকলোৰে কলিকতা আৰু দাৰ্জিলিঙত বাসভৱন আছে অট্টালিকা আছে। গৰমৰ দিনত দাৰ্জিলিঙত থাকে। দুৰ্গাপূজাৰ আগে আগে কলিকতালৈ, কলিকতাৰ বাসভৱনলৈ আহে, দুৰ্গাপূজা পাতে আৰু দুৰ্গাপূজাৰ পিছত জমিদাৰী মাটিৰ খাজনা উঠোৱা কামত কৰ্মচাৰীসকলৰ লগত সহযোগ কৰে, চোৱাচিতা কৰে। ঘোঁৰা আৰু হাতীৰ পিঠিত উঠি জমিদাৰী চাবলৈ যায়। গাঁৱে গাঁৱে প্ৰজা, ৰায়ন্তৰ লগত কথা পাতিবলৈ যায়,

লগ ধৰিছিল বান্ধ আৰু বান্ধ নতুন খাচ মাটি, চৰ-চাপৰি অনাবাদি মাটিত নতুন
বান্ধ আৰু প্ৰজা বহুৱাবলৈ, মাটি পট্টন দিবলৈ।

ছই দিনৰ পিছৰ কথা।

দুৰ্গাপূজালৈ আৰু মাত্ৰ দহদিন বাকী। পহিলা শৰতৰ ফৰকাল বতৰ, মুক্ত
আকাশ, নীলা আকাশ। ছই এচপৰা শুকুলা উৰণীয়া ডাৱৰে নীল আকাশৰ
বুকুত সিঁচৰিত হৈ আকাশখন ৰিচিত্ৰ, মোহনোয়া আৰু ভাল লগা কৰি
তুলিছে, প্ৰাণোচ্ছল কৰি তুলিছে। বাতিপুৰাৰ দাজিলিঙৰ ধূলৰ পাহাৰ
পৰ্বতবোৰ আৰু মনোমহা হৈ পৰিছিল। বগা স্বচ্ছ বৰকে পাহাৰবোৰ টাকি
ধৰিছিল। কেবল মেউজীয়া চিৰিষ গছৰ লানি নিছগা শাৰীবোৰ থিয়
দি আছিল। বৰফ আৰু ডাঠ কঁৱলী মিহলি, শীত মিহলি বতাহজাক বলিছিল
গা-মন ভাল লগাকৈ।

বাতিপুৰা চাহ-জলপান আৰু ব্ৰেকফাষ্ট কৰাৰ পিছত দেউতাক আনমেঘ
বকুৱাই জয়ন্তী আৰু পৰীক উদ্দেশ্য কৰি কলে,

“মই আজিয়ে কলিকতালৈ যাম। দুৰ্গাপূজা কলিকতাত পাতম আৰু
পূজা চাম। তোমালোক দুজন আছা ভালেই হ’ল। দুয়ো কিছুদিন ইয়াতে
থাকা। পূজাৰ বন্ধৰ পিছত কলেজ খুলিলে যাবাটো।” আৰু লগে লগে অনিমেঘ
বকুৱা কলিকতালৈ বাওনা হ’ল। ঘৰটোত কেবল বৈ গ’ল জয়ন্তী বকুৱা আৰু
পৰী, পৰী আৰু জয়ন্তী। দুয়ো মেডিকেলৰ ফাইনেল পৰীক্ষাৰ্থী। দুয়ো মেধাবী,
বুদ্ধিমান, ধনীয়া, চহকী জমিদাৰৰ সন্তান। দুয়োৰে ওপৰত লক্ষ্মী, স্বৰস্বতী,
দুৰ্গাদেবীৰ আশীৰ্বাদ আছে। দুটা কেঁচা যৌৱন কল্পনা আৰু স্বপ্ন বিতোৰ
আনন্দমধুৰ জীৱন। আনহাতে দুটা অবুজ মানব শিশু, যিয়ে প্ৰেম আৰু
ভালপোৱা নিবেদন কৰি ধন্য হয়, সুখী হয়, আনন্দিত হয়। পৰীয়ে
জয়ন্তীৰ চকু মুখলৈ চাই কব পাচৰ জয়ন্তীয়ে কি বিচাৰে; জয়ন্তীৰ ৰূপ সৌন্দৰ্য,
যৌৱনে কি বিচাৰে। পৰীৰ হাতৰ কোমল পৰণত জয়ন্তীৰ মন কেনেকুৱা
লাগে, অন্তৰআত্মা, হৃদয়ে কি বিচাৰে। পৰীয়ে জয়ন্তীক এক মহুৰ্ত নেদেখিলে
পৰীৰ গা-মন কেনেকুৱা লাগে সেইয়া কেবল পৰীয়ে জানে, জয়ন্তী নহলে পৰীয়ে
একো কবিব নোৱাৰে, কথা পাতিব নোৱাৰে, শুধ নোৱাৰে, পাচিব নোৱাৰে
থাব নোৱাৰে। ডেকা পৰীয়ে নিজেই কব নোৱাৰে জয়ন্তী নহলে বেয়া লগাৰ
কাৰণ; নেদেখিলে দুখ লগাৰ কাৰণ। পৰীয়ে জয়ন্তীক যিমানবাব দেখিছে

পৰীৰ সেইবাবেই এনেহুৱা লাগে যেন জীৱনত এইবাবেই জয়ন্তীৰ প্ৰথম লগ পাইছে, প্ৰথমবাৰৰ বাবে অনন্তা ৰূপত দেখিছে যে ৰূপৰ বৰ্ণনা দিবলৈ আৰু কৰিবলৈ পৰীৰ ভাষা নাই, পৰীয়ে লিখি বৰ্ণনা কৰিব নোৱাৰে। ৰুজনা আৰু বৰ্ণনা কৰিব পাৰি দেৱী স্বৰ্ণভাৱী, লক্ষ্মী, গৌৰী, দুৰ্গাৰ ৰূপৰ, স্তনৰ, গা গঠনৰ সৌন্দৰ্য্যৰ। কিন্তু জয়ন্তীৰ ৰূপৰ বৰ্ণনা দিব নোৱাৰি, ৰুজনা কৰিব নোৱাৰি, কিয়নো জয়ন্তী বাস্তব, শাশ্বত, অনন্তা অতুলনীয় অধিতীয় ৰূপৰ অধিকাৰিণী, যি ৰূপৰ ৰুজনা নাই। জয়ন্তীৰ ৰূপ, সৌন্দৰ্য্য গুণ ভগবানে স্বয়ং নিজ হাতেৰে ঢালি দি নিজৰ হাতৰ কোমল পৰশ দি বনাইছে সজাইছে, যি ৰূপৰ তুলনা নাই আৰু পৃথিৱীৰ সৃষ্টিৰ আদৰ্শৰে পৰা আজিলৈকে জয়ন্তীৰ দৰে সূন্দৰী গাভৰু, ৰূপৰতীৰ জয় হৈছিলনে জনা নেযায় আৰু কোনো কিতাপত নাই, বুৰঞ্জীত নাই, কোনো লোককথা, জনশ্ৰুতি, কিস্কদন্তীত নাই। জয়ন্তীৰ গাৰ বঙ, দেহৰ গঠন, কণ্ঠস্বৰ, চকুৰ চেলাউৰি, হাতৰ নখ, আঙুলীৰ প্ৰত্যেকৰে একোটা সূকীয়া ৰূপ আছে, সৌন্দৰ্য্য আছে। দীঘল জোঙা আঙুলীৰ, হৰিণীৰ দৰে চকু ছুটা, মাতৃ কথা, ব্যৱহাৰ বুদ্ধিমত্তা, খোজকাটল; পিঙ্গল উৰন, স্তনযুগলৰ যৌৱনৰ প্ৰত্যেকৰে নিজা নিজা ৰূপ আছে অনন্তা আৰুৰ্ণ আৰু আৰু প্ৰতিশ্ৰুতি আছে। কোনোবাই জয়ন্তীক চাই কব লাগিব।

“সুৰেশী, সূদন্তা, মধ্যক্ষীণা

নোমৰা'জ কাস্ত', হৰিণী নয়না

পদ্মিনী, কামিনি জগত শ্ৰেষ্ঠা ৰমনী”।

এইবোৰ অনন্তা গুণৰ, ৰূপৰ অধিকাৰিণী জয়ন্তীৰ সান্নিধ্যত অহা পৰীয়ে কব নোৱাৰাকৈয়ে জয়ন্তীৰ ওচৰ চাপি গৈছিল, কাষ চাপি গৈছিল আৰু কব নোৱাৰাকৈয়ে অজানিতে সূন্দৰী গাভৰু যুৱতীৰ ওচৰত নতশীৰে যোৱাটো যৌৱনকালৰ অগ্ন্যনাম ভাল পোৱা, প্ৰেম পৰীয়েও জয়ন্তীক ভাল পাইছিল আৰু জয়ন্তীয়েও ভাল পাইছিল দুটা কেঁচা অগ্নান যৌৱন। যি জীৱনৰ ভূমিকা কেৱল ভাল পোৱা আৰু প্ৰেম, যি প্ৰেম, আনন্দৰ সীমাহীন সেইয়া লৈয়েই জয়ন্তী আৰু পৰী, পৰী আৰু জয়ন্তী নিবিড়ভাবে মেলোপনে দুটা উত্তম যৌৱন ওচৰ চাপি গৈছিল বাধাহীন ষিধাহীনভাবে। এই ভাল পোৱা, মিলন আৰু প্ৰেমক কোনেও বাধা দিব পৰা নাছিল আৰু দিয়াও নাছিল; জয়ন্তী আৰু পৰীৰ প্ৰেমৰ কোৱাল খবৰশোভা সোঁত

চকলা নিজৰা হৈ বৈ গৈ গৈ উপনৈত ভটিয়াইছিল—প্ৰবাহিত হৈ চিৰ
প্ৰবাহিত হৈ।

* * * * *

দিনৰ দিনটো ঠুনাহে বৈদাহে, পাহাৰ পৰ্বত, পাহাৰৰ মাজৰ একা বেঁকা, ওখ,
বৰফে ঢাক খাই থকা, চাপৰ পাহাৰকা, পৰ্বতীয়া বাট পথবোৰ, পৃথিৱীৰ ভূত্বৰ্গ
প্ৰাকৃতিক দৃশ্যৰে ভৰপূৰ আৰু মনোৰম চিৰ-সেউজীয়া দাৰ্জিলিং চহৰত ঘূৰি-
ফুৰি পৰী আৰু জয়ন্তী কিছু ক্লান্ত হৈছিল যদিও দুয়ো মুকুলিমূৰীয়া আৰু
যৌৱনৰ আহবানত ঘূৰি-ফুৰি বিমল আৰু অফুৰন্ত আনন্দিত হৈছিল। স্মৃতি
হৈছিল, যি আনন্দ আৰু ভাল লগাৰ, ভোগ বিলাসৰ ভাষা বৰ্ণনা পৰীৰ
মুখতো নাছিল জয়ন্তীৰ মুখতো নাছিল। প্ৰেমৰ ভাষা নাই, ভূমিকা নাই,
আৰম্ভণি আছে হয়তো শেষ নাই—চিৰন্তন পৰিত্ৰ আৰু স্বাগত।

বাইশ

শেষ ৰাতি, তিনিটা বাজি গৈছিল। পূৱ আকাশত উজ্জল আৰু বড়ীন
হৈ ভোটাভৰা ওলাইছিল। পূৱ আকাশৰ পৰা এজ্জাৰবোৰ ভোটা তৰাৰ
পোহৰত কিছু পাতলিছিল। শান্ত, পৱিত্ৰ আৰু ভাল লগা ব্ৰহ্মমূৰ্ত্তৰ স্তম্ভ
আৰম্ভণি হৈছিল। দূৰৈৰ মন্দিৰত শব্দ, ঘণ্টা, কাঁহ, ডবা বাজি উঠিছিল—
মজলবাদ্য বাজিছিল আৰু দুই-চাৰিজন পুৰোহিত বোৱতী নৈৰ পৰিষ্কাৰ নিৰ্মল
পানীত স্থান কাঁৰ গা মন পাৱিত্ৰ কৰি ফুল লৈ মন্দিৰৰ ফালে খোজ লৈছিল।
এইয়ে স্তম্ভ সময় ভগবান ঈশ্বৰক বিচাৰি পোৱাৰ আৰুত মিনতি হাক
নতশীৰে প্ৰাৰ্থনা কৰাৰ সময়, পৰম দয়ালু কৰুণাময়ৰ পৰা দয়া আৰু পাপ-
তাপৰ পৰা পৱিত্ৰাণ পোৱাৰ সময়—মুক্তি বিচৰাৰ সময়।

দাৰ্জিলিঙৰ পাহাৰবোৰত তেতিয়া বগা বৰফবোৰত গোট খাইছিল। চাৰিও-
ফালে কেৱল বগা, স্বচ্ছ বৰফ আৰু বৰফৰ পাহাৰ, শুকুলা পাহাৰ আৰু নামনি
বোৰত চিৰ সেউজীয়া পাতৰ চিৰিষ, দেৱদাক গছবোৰ শাৰী-শাৰীকৈ থিয় দি
আছে—কোনোবা মহান কলাকাৰ শিল্পীৰ হাতৰ কোমল পৰশত অঙ্কিত হোৱা

এখনি ছবি, আৰ্ট। নামবিহীন শিল্পীৰ হাতৰ বাহুকৰী পৰশত সৃষ্টি হৈছে এই মনোৰম বিনন্দীয়া আৰু বিচিত্ৰ ধৰা বহুধৰা। প্ৰতি প'ল, প্ৰতি মুহূৰ্ত, দিনত, ৰাতি, মাহত বছৰত ইয়াৰ ৰূপ সলনি হয়—নতুন হৈ পৰে, বিচিত্ৰ হৈ পৰে ভাল লগা আৰু আপোন হৈ পৰে।

প্ৰকৃতিৰ এই বিনন্দীয়া বিচিত্ৰ ৰূপ শোভা, মনোৰম আৰু মনমোহা দৃশ্য দাৰ্জিলিঙৰ টাইগাৰ হিলছৰ পৰা ৰাতি কিছু ভাটা দিয়াৰ পিছত চাবলৈ আৰু মনোৰম হৈ পৰে, অতুলনীয় হৈ পৰে। বৰফ ঢকা পাহাৰৰ তলৰ পৰা সূৰ্য্য উদয় হোৱা দৃশ্য চাবলৈ আৰু উপভোগ কৰিবলৈ পৰী আৰু জয়ন্তী গৈছিল। শীতকাল হোৱা বাবে কিছু বৰফ পৰিছিল আৰু পাওল বতাহজাকৰ লগত বৰফবোৰ উৰিছিল। বতৰৰ লগত মিলাই পৰীয়ে পিন্ধিছিল উলৰ ফুল চুয়েটাৰ, তাৰ ওপৰত শিয়ালৰ ছালৰ চাইনিজ জেকেট এটা আৰু মূৰত উলৰ টুপি। সেইদৰে জয়ন্তীয়েও উলৰ ফুল চুয়েটাৰ, শিয়ালৰ ছালৰ জেকেট আৰু মূৰত ছালৰ টুপি এটা। ভাৰিৰ পৰা মূৰলৈ গোটেই শৰীৰ আবৃত। কেৱল ওলাই আছিল জয়ন্তীৰ ধুনীয়া মৰম লগা বগা মুখখন কোনোবা দেৱীৰ মুখৰ দৰে। পৰী আৰু জয়ন্তী, জয়ন্তী আৰু পৰী গাত গালগাঠৈ হেঁচাদি বহিছিল আৰু পৰীৰ হাতৰ মুঠিত জয়ন্তীৰ কোমল আৰু বগা ধুনীয়া হাতখন সন্মুখলৈ লৈ ছয়ো নিবৰাছিন্ন হৈ সূৰ্য্য উঠাৰ দৃশ্য উপভোগ কৰিছিল, চাই আছিল। প্ৰকৃতিৰ এই তনু শোভা সীমাহীন, অপূৰ্ব সৃষ্টি বিচিত্ৰ আৰু সীমাহীন কৌতুহলৰে ভৰা নতুনস্বৰে ভৰা...

জয়ন্তী আৰু পৰী, পৰী আৰু জয়ন্তী তগয় হৈছিল, আত্মবিভোৰ হৈছিল। সৃষ্টিৰ মনোমহা দৃশ্যত ছয়ো আগুত হৈছিল। বিমল আৰু অহেতুক আনন্দত আত্মহাৰা হৈ নিজকে পাহৰি গৈছিল অজানা আৰু বুজিব নোৱাৰা, বৰ্ণনা দিব নোৱাৰা আনন্দত, পুলকত।

দিনবোৰ পাৰ হৈছিল।

মাহ পাৰ হৈছিল।

জয়ন্তী আৰু পৰী, পৰী আৰু জয়ন্তী দুটা যৌৱন, কেঁচা আৰু অগ্নান যৌৱনৰ যুবক-যুৱতী আদিম মানবশিশু গুহাৰ পৰা ওলাই আহি কামনা-বাসনাত লিপ্ত হৈছিল, প্ৰেম আৰু ভালপোৱা লৈ ছয়ো আৰু ওচৰ চাপি গৈছিল। এই ভাল পোৱাত কোনো উন্মাদনা, কৃত্ৰিমতা নাছিল। প্ৰবন্ধনা

হলনা নাছিল—আছিল কেবল জোনৰ শোহৰৰ দৰে স্নিগ্ধ, পবিত্ৰ আৰু নবজাত শিশুৰ হাঁহিৰ দৰে নিশ্পাপ স্বৰ্গীয়। মেডিকেলৰ আটল আৰু তত্ত্বগত বিষয়বোৰ কঠোৰ পৰিশ্ৰম আৰু অধ্যয়ন কৰিব লগা হৈছিল। চেন্স, জেনেটিক্স, বিজ্ঞানচৰ্চা ডিচেকচনৰ বিষয়ে পৰীয়ে কৈছিল জয়ন্তীয়ে শুনিছিল, জয়ন্তীয়ে বুজি নোপোৱা অধ্যয়ন পৰীয়ে বুজাই দিছিল মৰমেৰে, আত্মীয়তাৰে আৰু আন্তৰিকতাৰে। পৰীয়ে বুজাই দিয়াৰ ওপৰিও নোট লিখি দিছিল, জয়ন্তীয়ে একেথৰে পৰীৰ স্মৃতি, ধুনীয়া মুখখনলৈ নিচেই কাষত বহি, কাষৰ চকীখনত বহি, গাত হেঁচাদি বহি লৈ বাধাহীন, শিধাহীনভাৱে আৰু আনন্দ মিহাল সীমাহীন কোঁতুহল হৈ; কেতিয়াবা গুৰুপক্ষৰ, জোনাক নিশাৰ বাতিৰ আৰু কেতিয়াবা শাওঁনৰ জৰ জৰ বৰষুণ পৰি থকা বাতিৰ প্ৰাণময়তাক মাৰটি।

দিনবোৰ আৰু আগুৱাইছিল সমুখৰ ফালে। মেডিকেলৰ শেষ পৰীক্ষা দি নিজৰ ঘৰত যোৱাৰ প্ৰাগতে পৰীয়ে জয়ন্তীক দেখা কৰিবলৈ গৈছিল, মাত লগাবলৈ গৈছিল আৰু জয়ন্তীৰ কথা পেলাব নোৱাৰি পৰীয়ে ৰাতিটো জয়ন্তীৰ ঘৰত বৈ গৈছিল। সেইদিনা ৰাতি জয়ন্তীয়ে পৰীৰ লগত আছিল জয়ন্তীয়ে পৰীক বাৰে বাৰে চুমা খাইছিল। উত্তপ্ত কোমল ওঠ চুটাৰে পৰীৰ ওঠত হেঁচি ধৰিছিল আৰু পৰীৰ লগত কাৰ্যক মিলনত মিলিত হৈছিল—এৰাৰ, ছুবাৰ, পুনৰবাৰ। পৰী আৰু জয়ন্তী আনন্দত আত্মহাৰা হৈছিল।

পিছদিনা পৰীয়ে ওঠত জয়ন্তীৰ গোলাপী গালৰ মদিৰা লৈ কিছু ক্লান্ত হৈ বিষন্ন হৈ ঘৰমুৱা হৈছিল—নিজৰ ঘৰলৈ।

*

*

*

পৰী ফাষ্ট ক্লাচ ফাষ্ট আৰু জয়ন্তী ফাষ্ট ক্লাছ চেকেণ্ড হৈ মেডিকেল পাচ কৰিছিল, দুয়ো ডাক্তৰ হৈছিল। ডাঃ হৈছিল পৰী, ডাক্তৰ হৈছিল জয়ন্তী চৌধুৰী, খুব আনন্দিত হৈছিল জয়ন্তী আৰু পৰী; ডাক্তৰ পৰা, ডাক্তৰ জয়ন্তী চৌধুৰী। বিজ্ঞানট ওলোৱাৰ এমাহৰ পছত পৰী আৰু জয়ন্তী মেডিচিনৰ স্পেচিয়েলিষ্ট পঢ়াৰ বাবে এফ. আৰ. চি এছ. ডিগ্ৰীৰ বাবে লণ্ডনলৈ যোৱাৰ বাবে সকলো দিহা যা-যোগাৰ কৰি দিন বাৰও ঠিক কৰা হৈছিল। মন্দিৰত পূজা-পাতল দিয়া হ'ল আৰু সকলোৰে পৰা বিশেষকৈ বন্ধু, বান্ধব, আত্মীয়-স্বজন আৰু শুভকাৰ্থী প্ৰক্ষেপাৰ, ডাক্তৰৰ দিহা-পৰামৰ্শ আৰু আশীৰ্বাদ লোৱা হ'ল।

সকলোৰে ভাল পালে, শুভ কামনা, আশীষ, মৰম আৰু আন্তৰিকতাৰে উৎসাহ,
উদগনি দিলে—উন্নতি কামনা কৰিলে।

লগুনত যোৱাৰ বাবে আৰু কেৱল সাত দিন বাকী।

বাট-পথবোৰ শুকান আৰু বতৰ ফৰকাল। আকাশ নিৰ্ভল আৰু দুই
এচপৰা উৰণীয়া বগা মেঘৰ চপৰাই নীলা আকাশৰ বুকুত উৰি ফুৰিছিল,
উপঙি ফুৰিছিল।

দিনৰ দিনটো ভালৈই আছিল, বাতি কিছু হোৱাত ঘৰৰ চাকৰ আৰু অগ্ৰ
কাম কৰা মাহুহ চিঞৰ-বাখৰ, কন্দা-কটা কৰিবলৈ ব্যস্ত কৰিলে। চাৰিও-
ফালৰ পৰা মাহুহ আহি ঘৰ ভৰি পাবল। সকলোৰে মুখত কেৱল একেটা শব্দ
“কাৰ কি হ’ল, ঘটনাটোনো কি?” চাৰিওফালে চিঞৰ, ছৰাছুৰা, বিননি
আৰু সকলোৰে বৰ উষ্ণ, উৎকৰ্ষা হৈ লৰি আহিল। সকলোৰে পৰীক্ষা
বিচাৰিলে ডাক্তৰ পৰীক্ষা বিচাৰিলে। খবৰ পাই পৰী লৰি আহিল। কিন্তু পৰী
অহাৰ আগতে সকলো শেষ। পৰীৰ দেউতাক হাৰ্টফেল কৰি মৃত্যুবৰণ কৰিলে।
ইয়াতেই সকলো শেষ নহল, এই ঘটনাৰ ঠিক পোন্ধৰ দিনৰ পিছত পৰীৰ মাকৰ
মৃত্যু হৈছিল। পৰী মাক-দেউতাকৰ একমাত্ৰ সন্তান আৰু ল’ৰা আৰু,
সেইয়ে পৰী মাক-দেউতাকৰ আত্ম মৰমৰ, চেনেহৰ আৰু বৰ আশাৰ আছিল।
পৰী উপযুক্ত হৈছিল, ডাক্তৰ হৈছিল, পৰীৰ পিতৃ-মাতৃ বৰ সুখী হৈছিল—পৰীৰ
উন্নতিৰ বাবে, সাকল্যৰ বাবে।

ইয়াৰ পিছত আৰু এটা শোকাবুল ঘটনা ঘটিছিল। পৰীৰ দেউতাৰ কাজ-
কৰ্ম শেষ কৰাৰ আগতেই মাকৰ মৃত্যু হৈছিল। আৰু মাকৰ মৃত্যুৰ পিছত
শোকাবুল পৰী দুঃখত ভাগী পৰী পিতৃমাতৃহাৰা পৰী দাজিলিঙলৈ যোৱাৰ
বাবে, জয়শ্ৰীৰ ওচৰত যোৱাৰ বাবে ঠিক কৰিলে। কিন্তু যোৱাৰ দুই দিন আগত
জয়শ্ৰী বিশ্ববিদ্যালয় আৰু কলিকতা মেডিকেল কলেজৰ পৰা লগুনত যোৱাৰ
বাবে, পৰী আৰু নিজৰ চাৰ্টাৰকেট সমূহ লৈ ঘৰমুৱা হৈছিল। দাজিলিঙলৈ
ওভাৰিছিল আৰু শিলিগুৰিৰ পৰা দাজিলিঙলৈ নিজৰ গাৰ্ডাৰে গৈ থাকোতে
মটৰ দুৰ্ঘটনাত জয়শ্ৰীৰ মৃত্যু হয়। জয়শ্ৰীৰ দেহ টুকুৰাটুকুৰ হৈ পাহাৰৰ
তললৈ সৰি পৰে।

পৰীক মৰম কৰিব পৰা, শাস্তনা দিব পৰা আৰু মৰম আৰু প্ৰেমৰে বুকুৰ
মাজত সুমুৱাই লৈ গালে মুখে চুমা খাই শাস্তনা দিবলৈ, জীয়াই ৰাখিবলৈ পৰীৰ

কোনো নেথাকিল আৰু নাছিল। সকলো হেৰুৱাই পিতৃ-মাতৃ আৰু জয়ন্তীক হেৰুৱাই দুঃখৰ বোজা কঢ়িয়াই পৃথিৱীত জীয়াই থাকিল কেৱল পৰী, অকলশৰীয়া হৈ। প্ৰকৃততে জয়ন্তীক ভাল পোৱা পৰীৰও মৃত্যু হৈছিল—জীয়াই আছিল কেৱল পৰীৰ দেহটো, শৰীৰটো আৰু পৰীৰ নামটো।

সকলো শেষ হোৱাৰ পিছত, সৰ্বশ্ৰান্ত পৰী কেইদিনৰ বাবে ঘৰতে আছিল বাথিত হৈ শোকাবুল হৈ। এদিন দেউতাকৰ কৰ্মটোৰ ভিতৰত থকা টেবুলৰ ড্ৰয়াৰত এখন চিঠি পালে, চিঠিৰ তাৰিখ আৰু আখৰ চাই দেখিলে চিঠিখন লিখি শেষ; কৰাৰ পিছত দেউতাকৰ অস্থি হৈছিল, পোষ্ট কৰিবলৈ হয়তো পাহৰি গৈছিল আৰু হয়তো সময় হোৱা নাছিল। বৰ উৎকণ্ঠা আৰু উদ্বেগ হৈ পৰীয়ে চিঠিখন খুলিলে আৰু পঢ়িলে :

তাৰিখ ৬।৬।৫৩ইং

মৰমৰ পৰী,

‘বতনপুৰ’

মোৰ মৰম লবি। আমি কুশলে আছেঁ। আশা কৰোঁ ঈশ্বৰৰ কৃপাত তোৰ ভাল। তোৰ মাৰ গা ভাল আছে।

এই চিঠিখন এটা বিশেষ কাৰণত লিখিলো। মোৰ বয়স হৈছে, ঘৰৰ ইমানবোৰ কাম চম্ভালিব পাৰিলেও মই অকলে কৰাটো টান হৈ পৰে, ভাগৰ লাগে। জমিদাৰী ভাৰত চৰকাৰে অধিগ্রহণ কৰিছে; ক্ষতিপূৰণৰ টকা কেইলাখমান পাম। সেইয়ে বিলাতৰ পৰা অহাৰ পিছত মই তোক সকলো দায়িত্ব দিব খুজিছোঁ, লিখি দিব খুজিছোঁ। আৰু বিশ্বাৰ পিছত জয়ন্তীক লৈ আমাৰ অট্টালিকাত থকাটোকে বিচাৰিছোঁ; বিচাৰিছোঁ জমিদাৰী চোৱাটো, প্ৰজা, ৰায়ত, খেতিয়ক সকলক চোৱাটো। তাৰ মতামত সোনকালে জনাবি।

তোৰ দেউতাৰ

চিঠিখন পাঢ় থাকোতেই পৰীৰ চকুলো ওলাইছিল। হুক হুককৈ কান্দি উঠিছিল। পৰীৰ অন্তৰাস্ত্ৰ ভাগি পৰিছিল, চাৰিওফালে কেৱল একাৰ দেখিছিল। পৰী আৰু পৰীৰ ভাৰৰ তলৰ পৰা পৃথিৱী থাৰ পৰিছিল। এই বিশাল পৃথিৱীত অগনন মাছহৰ মাজত পৰী বৰ অকলশৰীয়া হৈ পৰিছিল, পৰিচিতৰ পৰা অপৰিচিতলৈ, নিশ্চয়তাৰ পৰা অনিশ্চয়তালৈ সোমাই পৰিছিল। এই পৃথিৱীত পৰীৰ কোনো নাই আৰু নাছিল মৰম কৰিবলৈ,

শাস্তনা দিবলৈ, আপোন বুলিবলৈ। পৃথিৱীৰ বুকুত পৰী বৰ অকলশৰীয়া, শোকাবুল, বাথিত, ভাবাক্ৰান্ত হৈ পৰিল। জীয়াই থাকিল বেদনাক্ৰিষ্ট সৰ্বভ্ৰান্ত অস্ত্ৰ এক পৰী, অঘৰী আত্মাৰ, ডাক্তৰ পৰীৰ।

* * * * *

এই ঘটনাবোৰ এটাৰ পিছত আনটো ডাঃ বিমল চৌধুৰী এনিমাক কৈ গ'ল এটাৰ পিছত আনটো। ডিচপেনচাৰীৰ ওচৰতে থকা সৰু অথচ ধনীয়া ঘৰটাৰ ডুইংকমত ডাঃ বিমল চৌধুৰীৰ নিচেই কাষত বহি এনিমাই কথাবোৰ তুলি হৈ ডাঃ বিমল চৌধুৰীৰ মুখৰ ফালে একেথৰে অপলক দৃষ্টিৰে চাই শুনি গৈছিল।

বাহিৰত তেতিয়া শেষ হেমন্তৰ স্নিগ্ধ জোনাক নিশা আৰু জোনাকৰ ৰূপালী পোহৰ খোলা থিৰিকীপনেৰে কমটোৰ ভিতৰত সোমাই আহিছিল, আৰু শান্ত, মুছ পোহৰৰ কিছু অংশ এনিমা আৰু বিমলৰ গাত বিয়পি পৰিছিল। থিৰিকীৰ ওচৰতে ফুল থকা বঙা গোলাপৰ ভাল লগা সুবাস কমটো আৰু সুবাসিত কৰি তুলিছিল, ভাল লগা কৰি তুলিছিল।

বাহিৰত গভীৰ ৰাতিৰ শান্ত নিৰৱতা, শেষ হেমন্তৰ ৰাতিৰ নিৰৱতা আৰু প্ৰাণময়তাক সাৰটি পৃথিৱীৰ ক্লান্ত মানুহবোৰ শুই পৰিছিল। কতো, কেনিও সাৰ সুৰ নাই, কোলাহল নাই, হাই উৰমি নাই।

অলপ সময় ছুয়ো নিবব।

কথাখিনি কোৱাৰ পিছত ডাঃ বিমল চকু দুটা বাষ্পকুল হৈ সেমেকি আহিছিল, পাহাৰৰ পৰা বৈ অহা নিজৰাৰ দৰে লোতক বৈ আহিছিল। এনিমাৰ চকু দুটাও সেমেকি আহিছিল। ডাঃ বিমল চৌধুৰী বহাৰ পৰা উঠিল আৰু এনিমাৰ একেবাৰে ওচৰত গৈ থোকাখুকি মাতেৰে আৰু প্ৰায় চিঞৰিয়ে কৈ উঠিল :

“দেই পৰী নামৰ ডাক্তৰ জনেই মই, মোৰ দেউতা বতনপুৰৰ জমিদাৰ আৰু মহান কলাকাৰ শিল্পী আৰু মোৰ মা ছায়াদেৱী আগৰ বাণীৰ গলিৰ চম্পা” বিমলৰ কথাবোৰত কৰণ কান্দোন অসহায়ৰ সুৰ নিহিত হৈ ওলাইছিল। ছুয়ো কিছু সময় নিবব।

এনিমা বিমলৰ মুখৰফালে একেথৰে চাই থাকিল যদিও এনিমা একো কব পৰা নাছিল। শাস্তনা দিব পৰা নাছিল।

বিমল কিছু সময়ৰ পিছত পুনৰ কৈ গ'ল :

“ভাৰ পিছত মই কলিকতালৈ আৰু কোনোদিনেই ঘোৰা নাই। জয়ন্তীৰ মৃত্যুয়ে মোৰ সকলো বাস্তৱ বন্ধ কৰি থৈ গৈছে। জয়ন্তীৰ বাবেই মই কতো ঘাৰ পৰা'নাই। জীৱনৰ বাকী দিনকেইটা কটাবলৈ দেউতাৰ শেষ ইচ্ছামতে মই বতনপুৰত বৈ গলো, বৈ গলো দেউতাৰ প্ৰজা, বায়ত, সকলৰ লগত।

এনিমা বহাৰ পৰা উঠি দিলে আৰু বিমলৰ মূৰত হাতখন আলফুলে ফুৰাই দি বিমলক সাবটি কৈ উঠিল :

“দুঃখৰ কটনৈ নোৱাৰা বোজা মোৰ জীৱনতো আছে সেই কথা মই অন্ধ গাধন আপোনাক কম। এই পোৰা নোপোৱাটোৱেই জীৱন, জীৱনৰ অন্ধ নাম। আৰু লগে লগে এনিমাই বিমলক আৰু খুব জোৰেৰে নিজৰ বুকুৰ মাজত সাবটি ধৰিলে।”

তেতিয়া ৰাত্ৰি শেষ হৈ আহিছিল। বাহিৰত কাহিলী কাহিলী পুৰাৰ আগ জাননী। ফুলিথকা তগৰ আৰু গুলচজোপাৰ তলত ফুলবোৰ সাৰি পৰি শুভ্ৰ হৈ পৰিছিল আৰু আন্ধাৰৰ মাজতো বগা ফুলবোৰ স্ফুৰণ হৈ থকা দেখা গৈছিল আৰু শেষ ৰাতিৰ কঁৱলী মিহলি মৃদু বতাহজাকৰ লগত ফুলৰ স্নান চউদিশে বিয়পি পৰি স্নানিত কৰি তুলিছিল, ভাল লগা কৰি তুলিছিল। এনিমা আৰু বিমল, বিমল আৰু এনিমা বহাৰ পৰা উঠিছিল, দুয়ো কমটোৰ বাহিৰলৈ ওলাই আহিল। পূৱ আকাশ তেতিয়া ৰঙা হৈছিল, ভোটাভৰা উদয় হোৱাৰ আগজাননী দিছিল আৰু এক শুভ ব্ৰহ্মপুৰাৰ আৰম্ভণী হৈছিল।

তৃতীয় খণ্ড

তেইশ

দেউতাৰ পিছনত সদায় এটা খন্দবৰ পায়জামা পাঞ্জাবী আৰু মূৰত খন্দবৰ কংগ্ৰেছী টুপী। এই পৰিধানত দেউতাক মই বুজি পোৱা দিনৰ পৰাই দেখিছো আৰু এইযোৰ কাপৰ পিন্ধিয়েই দেউতাই সকলো ঠাইত গৈছিল। দেউতাই নিজৰ জীৱনতকৈ ভাল পাইছিল কংগ্ৰেছক, কংগ্ৰেছৰ হকে কাম কৰি আৰু জনগণৰ বাবে কাম কৰি। নিজৰ সৰ্বোচ্চ দি কংগ্ৰেছৰ লগত নিৰবচ্ছিন্ন-ভাবে দেশসেৱা, সমাজসেৱা, জনগণৰ সেৱা আৰু দেশৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ এজন আগবহুৱা মুক্তিযোদ্ধা আৰু কৰ্মী আছিল।

১৯৪২ চনত আন্দোলনৰ সময়ত দেউতা চকল ডেকা আৰু গুৱাহাটী চহৰৰ বিখ্যাত উকিল। অগ্ৰাণ্ণ ভাৰতীয়ৰ লগত দেউতাও স্বাধীনতা আন্দোলনত জপিয়াই পৰিল আৰু ভাৰত স্বাধীন কৰাৰ বাবে নিজৰ সকলো ত্যাগ কৰিলে।

১৯৪৭ চনত ভাৰত স্বাধীন হ'ল। পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰু ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰধান মন্ত্ৰী হ'ল। মুক্তি যোদ্ধা হিচাবে; সংগ্ৰামী আৰু আন্দোলনকাৰী হিচাবে দেউতা পৱিত্ৰ বকৰা দেশৰ পৰা একো নিবিচাৰিলে, নললে। দেউতাৰ মতে দেশসেৱা কৰাৰ বাবে, দেশৰ পৰা, দেশবাসীৰ পৰা নিজৰ পেটৰ বাবে, ব্যক্তি স্বার্থৰ বাবে, নিজৰ জীৱনৰ সুখ শান্তিৰ, সমৃদ্ধিৰ বাবে লোৱাটো মহাপাপ। দেউতা জনগণৰ এজন হৈ জনগণৰ লগত মিলি সাধাৰণ জীৱন ৰূপন কৰিলে। যন্ত্ৰী. এম এল. এ., এম. পি. নহল। দেশ আৰু পাৰ্টীৰ কাম দেউতাই নিজৰ বাবে একো নকৰিলে সৰ্বোচ্চ দেশৰ বাবে দান কৰিলে। নিজে এজন ভাল সাহিত্যিক হোৱা বাবে লিখা কিতাপবোৰৰ পৰা পোৱা ৰয়েলটীৰ পইচাবে দেউতা আৰু মোৰ জীৱনৰূপন হৈছিল। দেউতাৰ কথা হ'ল “পেটটোৰ বাবে দুখন কটি হলেই হ'ল আৰু দুখনতকৈ বেছি খাবও নোৱাৰি। যিখন দেশত লাখ লাখ জনতাই কেৱল এসাজ খায়, এখন কাপোৰ

শিক্ষে, সেইখন দেশৰ কেইজনমান চহকী আৰু আভিজাত্যৰ জীৱন যাপন কৰাটো সামাজিক অপৰাধ, অধৰ্ম।”

সেইবাৰ মই বি. এ. পৰীক্ষা দি দেউতাৰ লগত গুৱাহাটীৰ ভাৰাঘৰত আছিলো। দেউতাৰ মই একমাত্ৰ সন্তান আৰু ছোৱালী হোৱা বাবে দেউতাই মোক নিজৰ জীৱনতকৈও বেছি মৰম কৰিছিল—ভাল পাঠিছিল। মোৰ তিনি বছৰ বয়সতে মাৰ মৃত্যু হৈছিল। মই যাতে মাকৰ মৰমৰ অবিহনে মনত কোনো অভাৱ, দৈন্ত্ৰ অমৃতৰ নকৰো তাত বাবে দেউতাই সকলো কৰিছিল, দেউতাই দ্বিতীয় বিয়া নকৰিলে।

বি. এ. পৰীক্ষাৰ পিছত মোৰ বিয়াৰ দিন ঠিক কৰা হৈছিল—ই. এ. চি. নবীন বৰুৱাৰ লগত। বিয়াৰ সকলো যা-যোগাৰ কৰা হৈছিল। বিধে বিধে কাপোৰ, গহনা, অলঙ্কাৰ আনা হ'ল। নাৰীৰ জীৱনত বিয়াৰ দিনটো কিমান স্বপ্নৰ, কল্পনাৰ, মৰমৰ আৰু ভাল লগাৰ তাক কেৱল নাৰীৰ কোমল অন্তৰে জানে যিটো ভাষাৰে বুজাই কব নোৱাৰি। কোৱাটো টান, বৰ্ণনা কৰাটো অসম্ভৱ। নাৰীৰ জীৱনত সকলোতকৈ আনন্দৰ, উল্লাসৰ, হেপাহৰ আৰু ডাঙৰ দিনটো হ'ল বিয়াৰ দিনটো, প্ৰণয়ৰ দিনটো। কইনা সাজি বিয়াৰ বস্ত্ৰৰ তলত বহাটো, মনত দৰাজনৰ ৰূপ-গুণৰ হেজাৰ কল্পনা কৰাটো স্বপ্ন, আনন্দ আৰু প্ৰেমৰ বাস্তৱ জীৱনত পোৱাটো—স্বৰ্গৰ দাম্পত্য জীৱন অতিবাহিত কৰাটো।

কল্পনা, বাসনা আৰু আনন্দত মোৰ মন ভৰি পৰিছিল, নাচি উঠিছিল, বিয়াটো আৰু কেইদিন বাকী। বিয়াৰ যা-যোগাৰ ইতিমধ্যে কৰা হ'ল। যাক মাতৰ লাগে, নিমন্ত্ৰণ কৰিব লাগে কৰা হ'ল। বন্ধু-বান্ধৱ, বান্ধৱী, চিনাকী অচিনাকী আলহি আহি ঘৰ ভৰি পাবল, ঘৰখন উৎসৱমুখৰ হৈ পৰিল আৰু ভাগে ভাগে মানুহবোৰ আলহি-অতিথিসকলে যাৰ যি কাম কৰিব লাগে কৰি গৈ থাকিল। সকলোৱে বাস্তৱ। সকলোৱে আন্তৰিকতাৰে আনন্দিত হৈ কামবোৰ কৰি গৈ থাকিল আৰু ঠিক সময়তে সকলো যা-যোগাৰ হৈ পৰিল। কইনা সাজিবলৈ গাত মাহ হালধিৰ ৰঙা সানি দিয়া হৈছিল আৰু জীৱন বৰ্ণন কৰাৰ যিটো প্ৰাতিজ্ঞা যুৱতীৰ স্বপ্নবিশ্বৰ জীৱনৰ ধৰ্ম, জীয়াই থকাৰ শক্তি আৰু প্ৰেৰণা মোৰও অন্তৰত জাগি উঠিছিল—উৎপন্ন হৈছিল জীৱনৰ সেই আদিম কামনা-বাসনাৰ।

বিয়াৰ আগদিনা বজা ভৰা হৈছিল, বঙা নীলা লাইট জ্বলি উঠিছিল। ঘৰত মাজুহৰ লম্বাগম আৰু হৈছিল, আত্মীয়-স্বজন, জাতি-বুঢ়ম সকলো আহিছিল। ছেহনাই, বেণুশাৰ্টিৰ মজলবাত্তাই, মধুৰ শব্দই বিয়াঘৰ বজন জনাই উঠিছিল, আনন্দমুখৰ হৈ পৰিছিল।

আৰু মাজ ফাগুনৰ বতৰ হোৱা বাবে বতৰ ফৰকাল আছিল। পলাশ আৰু কৃষ্ণচূৰা, ৰাধাচূৰাৰ ফুলবোৰ তেজবঙা হৈ ফুলিছিল। মেঘমুক্ত নীলা আকাশৰ বুকুত দুই এচনৰা উৰণীয়া ডাৱৰে আকাশখন আৰু ধুনীয়া প্ৰাণ-প্ৰাচুৰ্য্যৰে ভৰা ভাল লগা কৰি তুলিছিল, বিনন্দীয়া কৰি তুলিছিল।

বেলি পৰি আহিছিল, পশ্চিম আকাশৰ বহু তললৈ লহিয়াইছিল, অজনা অফুৰন্ত আনন্দত মোৰ গা মন ভাল লাগি গৈছিল, ঢুক ঢুককৈ কপিছিল। ৰাতি পুৱালে বিয়াৰ দিন, দৰা আহিব মোৰ বিয়া হব। পুষ্পাবৃত গাড়ীত দৰা সাজি আহিব নবান বকৰা, লগত আহিব দৰাৰ বন্ধু আৰু লগৰীয়াসকল, দৰাৰ গাড়ীৰ আগে পিছে শাবা শাৰীকৈ গাৰ্ভা আহিব বঙা, নীলা, সেউজীয়া বগা বঙৰ গাড়ী।

শেষত গাড়ী এখন আহিছিল বিয়াৰ আগদিনা গধূলি। আৰু গাড়ীৰ পৰা নামি আহিছিল ছুজন মাজুহ-দৰাৰ ডেকা বন্ধু। ডেকা দুজনে এখন চিঠি আনি মোৰ হাতত দিছিল। তেতিয়া ৰতাৰ বঙা, নীলা লাইট জ্বলি চাৰিওফালে পোহৰ হৈছিল। বাহিৰত ৰাতি আৰু আগ ৰাতিৰ একোৰ। ডেকা দুজন চিঠিখন মোৰ হাতত দি একো নকৈ, নেমাতাকৈ পুনৰ গাড়ীত উঠি গুচি গৈছিল। দৰা ঘৰৰ মাজুহ আৰু লগতে এখন চিঠি, খবৰ পোৱাৰ লগে লগে সকলো মাজুহ লৰি আহিছিল, সকলোৰে উৎকৰ্ষা, উৎসাহ হৈ পৰিছিল আৰু সকলোৰে লৰি আহি মোৰ ওচৰ পাইছিল। চিঠিখন মইয়ে পঢ়িছিলো :

এনিমা,

তাং ২।৩।৫৭ ইং

চিঠি লিখা বাবে আচৰিত নহবা। ৰাতিপুৱালে বিয়াৰ দিন, প্ৰনয়নৰ দিন। লেইবাবেই আজি চিঠি লিখিলো। তোমাৰ গাত ছাগেমাছ হালধিৰ বঙ লাগি আছে? তুমি খুব আনন্দিত হৈছা ছাগে।

এই চিঠি লিখাৰ প্ৰয়োজন নাছিল তথাপি লিখিলো, লিখিলো এই কাৰণেই যে হাজাৰ হওক তুমিও এজনী গাভৰু আনহাতে কোমল অন্তৰৰ ধুনীয়া ছোৱালী আৰু মইও এজন শিক্ষিত যুবক হাকিম।

এতিয়া আচল কথাটো আহো। কেইদিনমানৰ আগতে মোৰ লগৰ হাকিম মিছ মধুৰিয়া বকৰা চৰকাৰী কামৰ বাবে নাহৰণী গাওঁলৈ গৈছিলো আৰু

বাতি কজিব মাষ্টৰৰ ঘৰত থাকিব লগা হৈছিল। কজিব মাষ্টৰ মাহুহজনক খুব ভাল লাগিল। ভাল লাগিল তেওঁৰ ব্যৱহাৰ আৰু আমাক কৰা সেৱা-উদ্ধাৰ ববাবে। অলপ কথাৰ লগতে তোমাৰ কথা, তোমাৰ দেউতাৰ কথা, তোমাৰ মা কজিব মাষ্টৰৰ ভনীয়েক বুলিও জানিলো। আৰু এইটোও জানিলো তোমাৰ মা মুছলমান ছোৱালী, নাম হুছজাহান বেগম তোমাৰ দেউতা পৰিত্ৰ বৰুৱাৰ লগত বিয়া হৈছিল। আৰু এইটোও জানিলো তোমাৰ দেউতা পৰিত্ৰ বৰুৱা স্বাধীনতা আন্দোলনত যোগ দিয়াৰ বাবে, খুন লুট আৰু হুটিছ অফিচাৰ হত্যা কৰা বাবে হুটিছ চৰকাৰৰ ফালৰ পৰা গ্ৰেপ্তাৰী পৰোৱান জাৰ হৈছিল; পুলিচৰ হাতৰ পৰা নিজকে বক্ষা পাবলৈ তোমাৰ দেউতা নাহৰণী গাওঁলৈ পলাই আহিছিল। আৰু এইটোও জনিলো তোমাৰ দেউতা গাৰ্বে-গাৰ্বে, প্ৰান্তৰে, প্ৰান্তৰে ঘূৰি ফুৰি ভাৰতৰ বাইজৰ মাজত স্বাধীনতাৰ আন্দোলনৰ বিষয়ে মাহুহবোৰক জগাই তুলিছিল আৰু মাহুহবোৰক পৰিত্ৰ আন্দোলনত জঁপিয়াই পৰিবলৈ উদগনি আৰু উৎসাহ দিছিল। নাহৰণী গাওঁত থাকোঁতে তোমাৰ দেউতা কজিব মাষ্টৰৰ ভনীয়েক হুছ জাহানক লগ পায় আৰু বিয়া কৰায় আৰু দুয়ো আন্দোলনত যোগ দিয়ে। কিন্তু বিয়াৰ ছয় মাহৰ পিছত তোমাৰ জন্ম হয়, যিটো দেখে দেখকৈ অবৈধ আৰু জাবজ। তোমাৰ প্ৰকৃত পিতৃ পৰিত্ৰ বৰুৱা যে অলপ কোনোবা পুৰুষ এই কথাৰ সত্যতা ক'বো গুচব নাই আৰু নাই প্ৰকৃততে তোমাৰ জন্ম হিন্দুৰ ফালৰ পৰানে মুছলমানৰ ফালৰ পৰা হৈছে এই ঘটনা আৰু সত্যৰ বিষয়ে এতিয়াও বহুত হৈয়ে আছে।

আৰু এইখিনিতে এইটোও জনাও যে যোৱা কালিয়ে মেজিচাৰ্টেট মিছ মাধুৰমা বৰুৱাৰ লগত মোৰ বিয়া হৈ গ'ল। অহা কালি আমি হানিমুন লৈ যাম কাশ্মীৰ আৰু নেপাললৈ। মোক প্ৰৱঞ্চনা আৰু চলনা কৰি বিয়া হবলৈ ওলোৱা দেখি মই কেৱল আচাৰত হোৱাই নহয় এইটোও বুজিলো মাহুহ নিজৰ ব্যক্তি স্বাৰ্থৰ বাবে কিমান ভাললৈ নাহিব পাৰে, নিচ হব পাৰে। চিঠি নি দলেও হ'লহেতেন—ম'নবতাৰ খাতিৰত দিলো আৰু জনালো।

শ্ৰীনবীন বৰুৱা ই. এ. চি

এই চিঠি পোৱাৰ পিছত সকলো শেষ হৈছিল। দুই দিনৰ পিছত দেউতাই হাটফেল কাৰ হত্যাৰণ কৰিছিল। এই পুণ্ডিত মোৰ আৰু

কোনো নেথাকিল, মোৰ হাতত খৰি মৰম কৰিবলৈ, চকুশানী মচি দিবলৈ, মূৰত হাত ফুৰাই মৰম-চেনেহ কৰিবলৈ। মই মুক হৈ জীয়াই থাকিলো, একেবাৰে অকলশৰীয়া হৈ, মোৰ ভৰিৰ তলৰ পৰা পৃথিৱীখন কেতিয়াবাই খহি পৰিছিল, স্থলকি পৰিছিল আৰু বাগৰি নপৰাকৈ মেঘাচ্ছন্ন আকাশৰ তলত জীয়াই আছে।

এই ঘটনাৰ পিছদিনাই অস্ত্ৰ গত্যন্তৰ নেপাই মই ফজিৰ মামাৰ ঘৰলৈ গুচি আহো। এতিয়া ফজিৰ মামাই মোৰ লকলো, এই পৃথিৱীত ফজিৰ মামাই মোৰ মা, বাৰা, আগপিছ, বৰ্তমান আৰু ভৱিষ্যত, আশ্ৰয়, নিৰাপত্তা দিওতা মৰম চেনেহ কবোতা।

হেড মিছট্ৰেছ এনিমাই নিজৰ চেৰাবত বহি নিজৰ জীৱনৰ ঘটনা আৰু কথাবোৰ কৈছিল আৰু ডাক্তৰ বিমল চৌধুৰী টেবুলৰ সন্মুখত বহি শুনি গৈছিল একেধৰে এনিমাৰ ধুনীয়া লান মুখখনলৈ চাই। সদায় বস্ত্ৰৰ লগত মিলাই লাজপাৰ পিন্ধা এনিমাই পিন্ধিছিল মুগাৰ বিহা-মেখেলা আৰু কাণত সোনৰ জাপি আৰু ডিঙিত জোনবিৰি। এনেয়ে ধুনীয়া এনিমা মুগাৰ বিহা মেখেলা পিন্ধাৰ পিছত আৰু অন্তৰা ধুনীয়া হৈ পৰিছিল। মূৰৰ চুলিত খুঁচি লোৱা বগা খৰিকাজাই ফুলৰ স্বাসে কমেটো স্তব্ধ কৰি তুলিছিল।

বাহিৰত তেতিয়া পহিলা বহাগৰ মূহু পাভল বতাহজাক নিৰবে বৈ আহিছিল। কেইদিনমান আগতে বহাগৰ টান বৰষুণ জাক পৰিছিল আৰু লকলো ঠাইতে কেবল কেঁচা ঘাঁহ বনবোৰ গজি উঠিছিল। গছত সেউজীয়া কোমল কুঁহিপাত ওলাইছিল। নৈ নিজৰাত ন-পানীৰ সোঁত বাগৰিছিল, গছৰ কুঁহিপাত, কৃষ্ণচূৰা বাধাচূৰা ফুলৰ মাজত বহি কুলী-কেতেকীয়ে বিনন্দীয়া গীতৰ লহৰ তুলিছিল। স্থলৰ বাহিৰৰ আকাশৰ সীমাহীন পথত সখিয়তী চৰাই গীত গাই ডাৰ গৈছিল আনন্দমনে।

এনিমাৰ হাতত নিজৰ হাতখন স্তম্ভৰাই দি ডাঃ বিমল চৌধুৰী আৰু এনিমা স্থলৰ পৰা ওলাইছিল। বাহিৰত তেতিয়া গধূলিৰ শান্ত বঙীন আকাশ। স্থলৰ পেট পাৰ হৈ দেখিলে বাহিৰত বৈ আছে ফজিৰ মাটিৰ আৰু নাহৰণী গাওঁৰ বয়োজেষ্ঠ লোকসকল। সকলোৰে এনিমা আৰু ডাঃ বিমল চৌধুৰীক আশীৰ্বাদ দিছিল। দোৱা দিছিল। বাইজেই বিয়াৰ দিন ঠিক কৰিছিল।

পূব আকাশত কিছু সময়ৰ পিছত স্তম্ভপক্ষৰ জোনটো উজ্জল হৈ ওলাইছিল

আক ওলাইছিল অগণন ভৰা। শুক্লশৰ্কৰ জোনৰ স্নিগ্ধ কপালী পৰিচ্ছ পোহৰ,
শাস্ত আৰু নিৰ্মল পোহৰ পৃথিৱীৰ চৌদিশে বিয়পি পৰিছিল।

আক এই পোহৰৰ মাজে মাজে লম্বুখৰ ফালে খোজ ললে বিমল আক
এনিমা সীমাহীন আনন্দ লৈ।

টোকা :

সহায় লোৱা কিতাপ আৰু প্ৰতিবেদন সমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

1. A study of the land systems of North Eastern Region, Vol—I by Shri J. N. Das I. A. S. (Retd.) Director, Law Research Institute, Eastern Region, Gauhati High Court.

2. A History of Assam—E. A. Gait.

৩। বহুপীঠত এভূমুকি - এ, চৰকাৰ।

৪। কোচবিহাৰৰ ইতিহাস—এ. আহম্মদ খান চৌধুৰী।

৫। Census report of Assam—1923.

৬। Report on Assam—A. J. Moffat Mills.

৭। জমিদাৰীকালীন গোৱালপাৰা জিলাৰ অৰ্থ সামাজিক অৱস্থা
—ডঃ অমলেন্দু গুহ।

৮। অসম বুৰঞ্জী—হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকন।

৯। বৰাক, লুইত আৰু ইছলাম—মেদিনী মোহন চৌধুৰী।

সমাপ্ত